

KISEBBSÉGVEDELEM

Budapest, 1939.

II. évfolyam. 1. szám.

MAGYAR TANKÖNYVEK JUGOSZLÁVIÁBAN.

Minden tankönyvtől legalább is két elemi feltételt joggal elvárhatunk:

1. Olyan tiszta, zamatos nyelven szóljon a gyermekhez, amely emeli a szülői házból magával hozott anyanyelvet, nem pedig elrontja azt.

2. Leíró részeiben, olvasmányaiban, lehetőleg a gyermek környezetéből kiindulva, mind szélesebb körben haladva, ismertesse meg vele szülőföldjének földrajzi, természeti, történelmi, szellemi, gazdasági életét a maga igazi, hamis illúzióktól mentes valóságában. Csak így épülhet ki a gyermekben egy későbbi reális világkép alapja. Hiszen, sajnos, a tömegek nyomora miatt az iskolakönyv, különösen falun, úgyszólván az egyetlen művelődési eszköz a nyomtatott betű birodalmában.

Jugoszláviában a tankönyv állami monopólium. Így még nagyobb felelősséggel hárul az állam tankönyvengedélyező hatóságára az a feladat, hogy legalább a fenti két természetes feltétel betartására lehetőleg ügyeljen.

Jugoszláviában a hivatalos statisztika szerint 452 elemi iskolai osztály működik magyar nyelvvel, 446 tanerővel. A tanítás természetesen nem teljesen magyar, hanem vegyes. Az alsó két osztályban a törvény szerint még teljesen a gyermekek anyanyelvén folya a tanítás, a következő két osztályban már előtérbe lépnek az állam nyelvén tanítandó tárgyak, földrajz, történelem, stb., míg az 5—6 osztályokban már az anyanyelv csupán tantárggyá lesz és az államnyelv a magyar irodalmi (nyelvi) órákon kívül elfoglalja az egész tanrendet.

Fontos volna tehát, hogy legalább abban a szűkre korlátozott időben, amelyben a gyermekek anyanyelvükön tanulhatnak, jó könyvekből készülhessenek.

Amerre csak megfordultam a Vajdaságban, mindenütt a *Milutinovic Dusan* által szerkesztett „Olvasókönyv a magyar tannyelvű elemi népiskolák számára“ című, Újvidéken

a Natosevic Tanítói B. T. kiadásában megjelenő könyvekből tanultak a magyar gyermekek. Megvásároltam ennek legújabb kiadását, amely az I—III. osztályosok részére már a III. kiadásban, a IV. osztályosok részére már az V. kiadásban jelent meg 1933 és 1935 között. Az, hogy ilyen elterjedt és fontos magyar olvasókönyv szerzője szerb ember, önmagában véve sajnálatos. Magyar ember nem írhat jó szerb tankönyvet, de ez fordítva is áll, amint az alábbi néhány idézet is eléggé fogja bizonyítani. Csodálatos azonban, hogy immár harmadik, sőt ötödik kiadásban jelennek meg ezek az olvasókönyvek, anélkül, hogy szerzőjüket valaki figyelmeztette volna akárcsak a legkiütőbb, gyakran éppen a legkomolyabb tárgynál nevetségessé váló nyelvi hibákra. Az alábbiakban nem vehetjük sorra a négy kötet valamennyi hibáját, de meg kell kémünk a szerzót, hogy legalább a következő kiadás előtt adja át lelkiismeretes stilisztikai átjavításra az olvasókönyveket magyar anyanyelvű pedagógusnak.

1. Az első osztály tankönyve.

Kétségtelenül a legjobb még az első osztályos ABC könyv. Egyrészt talán azért, mivel ebben inkább csak egyes szavak vagy nagyon rövid mondókák vannak, másrészt mivel a két rajzoló, Petrov Emil és Radocsay F. festőművészek közül utóbbi valószínűleg magyar és talán ő gyomláta ki a feltűnőbb hibákat, amelyek a többi kötetben nagyon bántóak. Így az első osztályos könyvben csak az elavult bibliai régmúltnak folytonos használatát („mondá“, „kérdé“, „megengedé“) kellene kiküszöbölni. Tulajdonneveknél a magyar formát kellene használni, pl. Ilon helyett Ilona, vagy Ilonka és a párbeszédnek bizonyos mesterkéltségét kellene lefaragni. Pl. a „Háladatos légy“ című kis olvasmányban a gyermek szülei elé áll „és nyájasan *mondá*: Édes atyám és anyám, hoztam *önöknek* valamit“. (89. oldal.) Hasonló esetek sűrűn fordulnak elő.

2. A második osztály tankönyve.

Mindez azonban semmi ahhoz képest, ami a második osztálytól fogva következik.

Így mindjárt az első oldalon a Nemzeti Himnusz foglal helyet botrányosan rossz és több helyen érthetetlen fordításban. Ugyanez a fordítás később minden osztály olvasókönyvében visszatér. A gyermekeknek ezzel a szöveggel kell azt kívülről megtanulni és énekelni. Az e fordítással csúffá tett nemzeti ima álljon itt teljes egészében:

Nemzeti Himnusz.

I.

Úr Isten, az igaz *őre*,
 Meggátlád, hogy *érjen tönk* —
 Halld meg *szavunk a jövőre*
Szintén és légy Megmentünk!

II.

Szép lövönknek ép hajóját
 Óvja karod hatalma!
 Isten, védj a királyt, trónját
 S népünk *végig* úgy, mint ma!

III.

Szép hazánk, te hősök hona,
 Rég dicsőség őshazája,
 Amely díszük mint korona —
 Istenáldás szálljon rája!
 Dicső nemzet szép hazája,
Kedves csak te vagy az édig!
Szép, hol róna borult rája,
 Szép, hol hegylánc vonul végig.

IV.

Előre dicső zászló,
 Harcra te hősi vér:
A haza javát gyászló
Jó puskánk szót most kér!

V.

Fegyverrel a jobbunkban,
 Ellenre sújts, mennykő!
Vérírásra jogunk van,
 Ha hont tiporni jó.

VI.

Petar királyt, Isten éltesd!
 Fohászkodik népünk ma.

Néhány szemelvény a II. osztályos könyv magyartalan mondataiból (zárójelben az oldalszám).

„A kicsinyek aranyos kis kacsák, *miket* tyúkanyó költött ki“ (12).

„A pulyka nagy büszkén körültekint. *Akárcsak, ha azt mondaná: Ide nézzetek*“ (12).

A „Lakosok“ című kis olvasmány címe alatt öt gyerek táncol körben, köztük egy pörgekalapos kis magyar és egy tiroli-ruhás német fiúcska. A szöveg szerint: „Mindenütt megvédi az embert az országos törvény, amely szerint minden ember *egyforma*. Sok ember *más-más nyelven beszél*. Vannak hazánkban szerbül, németül, magyarul és más nyelven beszélő népek. Ezek mind békésen élnek egymással. Tisztelik, becsülik egymást. Mindannyian pedig egyformán szeretik a hazát, mely mindenkit boldoggá és elégedetté akar tenni. A mi hazánk igen nagy. Aki dolgozik, az boldogan él“ (19).

Alább megtudjuk, hogy „az ember szeme golyóalakú és *mélyen belenyúl a fejbe*“ (20).

Az egészségfenntartás szabályai közt ezt olvassuk: „ha künn átfáztál télen, nyavalyát hoz *azonnal rohanni* a forró kályhához“ (28).

Kissé borzong nyelvérzékünk és egyébként nem mernők túl hangosan elszavalni Jugoszláviában ezt az „Imádság a hazáért“ című versikét:

Isten,
Hadd virítson e hazának
Szabadság rózsája,
Még a dörgő fellegekből is
Mosolyogj le rája!!“ (36.)

„A fiú boldogan nézegette a ládát, megpróbálta, hogy *kizárja-e* a kulcs“ (64). A magyar ember a kulccsal *kinyitja* a ládát.

Az idegenszerűség mesterkéeltsége nehezedik „A mi hazánk“ című olvasmánynak tartalmilag is jellemző következő részeire: „A mi hazánk a Jugoszláv Királyság. *Előbb* hazánk *fel volt darabolva* más országok között. Most azonban a nemzetek önrendelkezési joga alapján egy külön állammá egyesült. Hazánkban minden vallás és *mind a két* betűírás használata egyenjogú. *Mind a három* nemzetrészt egy közös nyelven beszél. (?) Azért tanulunk mi is az iskolában szerbül vagy horvátul, hogy az ország minden polgárát megérthesük.

A szlávokon kívül laknak még hazánkban nagyobb számmal magyarok, németek, albánok és románok. Mind *ezen* népek egyformán szeretik a hazát, mert a haza egyforma jogokat ad minden lakójának. Ez okból, ha nem is beszélnek egyforma nyelven, a hazát mégis egyformán szeretik. Mindannyian tisztelik és szeretik a királyt, ki az országot

bölcsen és igazságosan kormányozza felelős kormányával (35).“

„A gabona már *el van csépelve*“ (4) helyett, a „gabonát már elcsévelték“ a helyes. Ez a szerkezet különben állandóan visszatér a tankönyvben.

Magyar gyermek nem mondja, hogy „legnagyobb az örömem akkor, mikor *anyókám* hangját hallom“ (6). Anyóka alatt idegen öreg nénit értünk, nem édesanyát.

3. A harmadik osztály tankönyve.

„Míg a háziasszony a *lovamnak szénáért ment*, én a tűz mellé ültem“ (33).

„A mi hazánk“ című olvasmány ezt mondja: „A szerbek, horvátok és szlovének egy nemzetnek fiai. Nem csak külsejük és származásuk szerint hasonlóak, hanem nyelvük, szokásaik és érzelmeik is azonosak. Egyesülésünk előtt több államban éltek mint *más-más* uralkodók alattvalói (sic.) Ma azonban egy közös nemzetet alkotnak és egy országban, egy uralkodó jogara alatt élnek.

E háromnevű nemzet egyesülésével egy erős nemzetté tömörült, az ország pedig erős állammá alakult. Ez az állam a mi hazánk“ (43).

„*Vigadalomban* a dal és tánc mellett a *gajdás* (dudás) sem hiányzik“ (46); *vigalom* a helyes szó és a *gajdás* a magyar *vigalmakból* bizony gyakran hiányzik, de a *cigány* majd mindig ott van.

A rossz gyerekekről azt mondja: „Ha hívják az iskolába, *szabadkoz*: fáj hasa s lába“ (103).

Nekünk viszont a szívünk fáj, ha magyar szövegben a szép magyar folyóneveket kizárólag így olvassuk: Dunav, Tamis, Begej, Karas, Néra, Viszla, stb.

Különben a harmadik osztályos könyv kezdi a szerb költők verseit magyar fordításban közölni; e fordításokat magyarok készítették. Kifogásolnunk kell azonban, hogy míg a szerb költők verseinél mindig kiteszi a költő nevét (Radićvic Branko, Zmaj Jovanovic, stb.), addig pl. a „Füstbe ment terv“ alatt nincs feltüntetve, hogy szerzője Petőfi. Hasonlóképpen névtelen a többi magyar vers is.

4. A negyedik osztály tankönyve.

Ebben a könyvben történelmi olvasmányok tódulnak előtérbe, de *kizárólag a szerb törzs őstörténetéből*, majd a rigómezei csatáig terjedő ó-szerbiai küzdelmek után mindjárt a balkánháború és a világháború egyes ütközeteinek leírása következik. A szerb őstörténet és a huszadik század háborúi közé eső félezredév (újkor) egész történetéből a gyermek nem tud meg mást, mint az 1804. évi és 1915. évi

sikertelen szerb felkelést a török ellen és Mihajlo fejedelem belgrádi lovasszobra előtt tarthat némi elmélkedést.

Sehol e könyvekben nem olvasunk Hunyadiról vagy akár Szibinyáni Jankról és küzdelmeiről Belgrád várfokain a törökök ellen, vagy fiairól: Lászlóról és Mátyás királyról, avagy Dugovics Tituszról, Kapisztránról, stb. Sehol a mohácsi vészről nem tanul az a gyermek, aki néhány kőhajításnyira él a mohácsi harctértől. Hogy a Vajdaság mai területe a magyar államnak része lett volna valaha, hogy határőrvidék volt hosszú időn át, miként történt a török kiűzése, majd az újonnan való telepítés, arról a gyermeknek nem szabad tudnia semmit. A Habsburg szó vagy valamely Habsburg uralkodó, pl. Mária Terézia neve elő sem fordul sehol, még kevésbé Rákóczi, Bethlen, Széchenyi, Kossuth, Petőfi neve. *Hiányzik a könyvekből az újkor egész gazdagsága, a gyermek mai közvetlen környezetének történelmi magyarázata.* Ehelyett teljesen abba a hibába esnek ezek a könyvek is, mint számos cseh és tót tankönyv Csehszlovákiában, amely Libusa, Szvatopluk őskora és a világháború között csak Giskra hőstettét, esetleg Csák Máté lázadását és hasonló néhány eseményt tart figyelemreméltónak és a többit tudatosan elhallgatja.

Nyelvi szempontból ezek a történelmi olvasmányok még gyatrábbak, mint tartalmi szempontból. Lássunk néhány idézetet:

„Dragutin király eljegyzésében ezt olvassuk: „Az ünnepségre és versenyekre a szomszédos országok előkelősége is *meg volt híva*. Ottokár, a csehek hős királya, akkor Uros-hoz fordult e szavakkal: *Faji és nyelvi rokonom*, szerbek hős királya, szomszédom, add szép unokádat, Katalint feleségül faji rokonom hős fiához, Dragutin királyfihoz. S azután *uraljon a béke* a ti országaitok és az én országom földjén, s mi *szövetkezve a vad tatárnak* — ki földjeinket nemrég annyira elpusztította — elrettentő félelmévé leszünk“ (60).

A koszovói ütközet alatt: „*Lovak sikoltása*, sebesültek nyöszörgése és jajgatása s kardok suhogása töltötte *be* a környék *levegőjét*“ (62).

Mihajlo fejedelem: „Saját államát *gyors lépésekkel rendezte*, ezt az ellenségei *jól megneszelték*“ (66).

„*Nemzetének száműzetését a király is folyton alattvalói körében töltötte*“ (81) olvassuk, holott éppen azt akarja mondani, hogy a világháború alatt Péter királynak *el kellett hagnia* az országot a szerb hadsereggel együtt.

„*Ezen területek egy állammá egyesültek* s ma Jugoszlávia királyságot alkotják. *Ezen felszabadítás és egyesülés körül* a legfőbb érdeme Petár királynak volt. Áldásos uralkodását *ezen* tétével koronázta meg s azután nyugodt szív-

vel, tiszta lélekkel ment a királyok királyának trónja elé 1921. évi augusztus 16-án“ (83).

Ilona királynéről azt mondja, hogy „katolikus egyházak *mellett* görög 'keleti egyházaikat is épített“ (58), holott azt akarja mondani, hogy katolikus *templomokon kívül* görög keletieket is épített, hiszen ezek a *templomok* egészen *másutt* épültek fel.

Tehát sem általános pedagógiai, sem tisztán nyelvi szempontból e monopóliumot élvező tankönyvek nem állják meg helyüket és csak sajnálnunk lehet, hogy ismételten is változatlanul rossz formában adták ki azokat a még létező magyar iskolatagozatok részére.

Kardos Béla dr.

A SZLOVÁKIAI MAGYAR HÁZAK MOZGALMA.

A háború befejezése után, az önkényes határmegvonások következtében mindenütt megindultak a nemzetiségi küzdelmek s kifejlődött a kisebbségi népcsoport gondolata. A lefolyt húsz év alatt bebizonyosodott, hogy elkerülhetetlenül szükséges az egyes népcsoportok valamennyi tagjának a nagy nemzeti munkába való beszerzése. Ott, ahol a kisebbségi népcsoport egy tömbben él, főleg pedig, ha ez a tömb az anyaország határán fekszik, megszervezése lényegesen könnyebb és szinte önmagától megoldódó feladat. Mert a határmenti érintkezés következtében a népcsoport állandóan tájékozva van az anyaországban történekről s az anyaország élete közvetlen és folyamatos impulzust jelent számára. (Szudétavidék!) Az utódállamokban azonban a magyarságnak elszórtan települő életformája fokozott mértékben teszi szükségessé, hogy decentralizálva több kultúrgócpontra alakítson ki magából. A különböző népcsoportok küzdelme világosan megmutatta az utóbbi időben, milyen nagy vállalkozások teljesítésére képesek akkor, ha összefogva a közösségi szellem erővonalának irányában hatnak.

Az új harcmód, mely nem a fegyver, hanem a közösségi szellem erejével akarja és tudja kielégíteni a népeknek kulturális, sőt territoriális igényeit is, kényszerűvé válik számunkra is. Ezért életkérdés a megszállott területeken maradt magyarság számára, hogy köreikben az egyetemes magyar szellemiség és kultúra őrhelyei alakuljanak ki. Ezeknek kell képviselniük a magyarság részére az összekötő hidak szerepét s ezeken keresztül kell a mi nemzeti szellemi-

ségünknek és kultúránknak az egyesek életébe kisugározni. Kikristályosodási pontokat kell teremteni, melyek maguk köré csoportosíthatják a kisebbségi sorsban sínylődő magyarságot s azt szellemileg és kulturálisan irányíthatják és életharcában megacélozhatják.

Azonban nemcsak kulturális, de égető szociális feladatok megoldására is kell, hogy a megszállt területi magyarság minden tagja egy központilag irányított és a kisebbségi élet minden kérdésére kiterjedő munkatervbe kapcsolódjék be. Kenyérkérdés megoldását jelenti ez például a napszámosok, kisiparosok és mindazok esetében, kik nemzetiségük miatt nem jutnak munkaalkalomhoz. De életkérdést jelent, nemzeti szempontból is, a csecsemő- és gyermekgondozás terén. Szlovákiában például vannak az állami csecsemőgondozákon kívül a német párt által felállított és államilag szubventionált gondozók. Hasonló magyar intézmény felállítása ügyében azonban döntés még nem történt. Pedig éppen minél kisebb számú a kisebbségi népcsoport, annál nagyobb jelentőségű annak minden egyes tagja.

A belvederi döntés következtében a szlovákiai magyar kisebbség számban erősen lecsökkent, ezzel párhuzamosan azonban nemzetfenntartó feladata mérhetetlenül megnövekedett. A megváltozott helyzet s a súlyos és sürgős feladatok torlódása készítette Esterházy János grófot, a szlovákiai és ruszinszkói Egyesült Magyar Párt országos elnökét arra, hogy haladéktalanul elindítsa a Magyar Ház mozgalmát. Ennek a mozgalomnak célja, hogy minden városban, községben és mindenütt, ahol magyarok nagyobb számban élnek, kultúrházakat létesítsen. „Régi óhaja a törzséről leszakított szlovákiai magyarságnak, — mondja az elnök bejelentő beszédében — hogy a magyar összetartás, magyar szervező erő és minden magyar tevékenység összpontosítása nem egyedül a magyarság szervezetei, egyesületei és testületi útján, tulajdonképpen lelkileg és szellemileg valósuljon meg, hanem láthatólag is a Magyar Házak létesítése útján“. Esterházy János szavai szerint e Magyar Ház létesítése nem a külszín fontosságával bír, hanem az erők összefogása és hathatósabb felhasználása végett történik és nemkevésbé gazdasági szempontokból is.

A Házak részletterveinek kidolgozására Esterházy János gróf Pozsonyban hatvan tagból álló bizottságot alakított. Az összes részlettervek természetesen az idő rövidsége miatt még nem készülhettek el, a főbb irányelveket azonban már megállapították. Egyelőre négy nagyobb Ház fog létesülni. Az első és legnagyobb Pozsonyban s ennek a Háznak még ez év végéig tető alá kell kerülnie. A többi három Nyitrán, Iglón és Eperjesen épül. De, amint említettük, kisebb községekben és falvakban is épülnek majd Magyar

Házak, elsősorban a pozsony- és nyitravidéki színmagyar településeken.

A házak belső beosztását úgy tervezik, hogy helyet találjon bennük elsősorban az Egyesült Magyar Párt irodája, azonkívül minden magyar kultúregylet, mely idáig szétszórta, különböző helyiségekben tartotta összejöveteleit. így pl. Pozsonyban a Szemke, Toldy-kör, Makk-, Prohászka-kör, Képzőművészeti Egyesület, stb. Gondoskodnak egy, a helyi követelményeknek megfelelő díszteremről, hogy ott a magyarság ünnepeit megtarthassa. Kulturális célok szolgálatára létesül a színi- és mozielőadások közös terme és a könyvtár. A mai kívánalmaknak megfelelően tornatermet is terveznek minden Házban. A szociális nyomor némi enyhítését szolgálják majd a napközi melegek és a gyermekszobák. Azonban nemcsak kizárólag lelki, szellemi és kulturális, hanem gazdasági szempontok is irányadók a Házak megteremtésénél. Ezek figyelembevételével az előkészítő bizottság elhatározta, hogy a Házokban kávéházat és vendéglőt is létesít, azonkívül egy-egy könyvkereskedést és szó lehet más üzleti tervek megvalósításáról is, mint amilyen például egy magyar háziipar-üzlet.

A gyűjtési akció, melyet e célra Esterházy gróf deklarációjával egyidőben indított meg, a magyar áldozatkészség rendkívüli megnyilvánulását váltotta ki. Szlovákiában, csakúgy, mint az anyaországban, az első pillanatban megindult az adakozás. Magyarországon a Fehérvári Bajtársi Egyesület azonnal ezer pengőt ajánlott fel és gyűjtést indított a Magyar Házak céljaira, melyet igen eredményesen folytatott mindaddig, míg a Szlovákiai Magyar Házak Budapesti Irodája meg nem kezdte működését (V. Akadémia utca 17.) s mint a mozgalomnak hivatalos szerve, minden gyűjtési akciót saját hatáskörébe át nem vett. A pécsi Egyetem Kisebbségi Intézete Faluhelyi professzor vezetésével február 12-én a pécsi színházban „Felvidéki Matiné“-t rendezett s a nagy-sikerű előadás egész jövedelmét mozgalmunknak ajánlotta fel. Budapest székesfőváros február 10-i közgyűlésén a mozgalom hathatós támogatását határozta el. A legnagyobb budapesti nyomdaüzemek díjtalanul vállalták az országos gyűjtés minden nyomtatvány-szükségletének előállítását. A Verbőczy cserkészcsapat 120 tagja önkéntes munkára jelentkezett, ők bonyolítják le naponként a helybeli levelezés kihordását. Azonban nemcsak egyesületek, intézetek, hatóságok és vállalatok támogatják a nagy nemzeti fontosságú mozgalmat. Idáig is már szép számmal jelentkeztek a kis jövedelmű emberek, — közöttük feltűnően sok tanító — kik pár pengőjükkel áldoznak a szent magyar eszmének.

Szlovákiában pedig minden szív megmozdult a felhívásra. A koldusok filléreiket hozzák, a diákok uzsonnapén-

züket gyűjtik össze s adják a Magyar Házak céljaira. Nagymennyiségű építőanyag önkéntes felajánlása érkezett. Egyetlen ember vállalta a pozsonyi Magyar Ház alapozási munkálataihoz szükséges összes kavics és téglaszállítását. Az Egyesült Magyar Párt női szakosztálya gróf Esterházy Lujza vezetésével a Házak berendezésének gondját vállalta magára. De megindult a szellemi javak felajánlása is. Elsőnek Dex Ferenc pozsonyi festőművész jelentkezett, ki díjtalanul fogja megfesteni a pozsonyi Ház dísztermének nagy freskóit. Magyar építészek a tervek díjtalan elkészítésére vállalkoztak és számos művész, műiparos hozzá akar járulni, hogy szép otthonokat teremthessünk szlovákiai véreink számára.

Általános nagy nemzeti érdekünk, hogy a szervezeten folyó magyar munka részére állandó otthonokat teremtsünk. Bár e házak létesítésének vágya már régi keletű, fontossága és sürgőssége ma sokkal nagyobb, mint volt valaha. A számban megcsappant szlovákiai magyarság nagyrészt szétszórt szigetekben él. Ha erőit szétdarabolja s helyi jelentőségű kulturális és gazdasági megmozdulásokban aprózza fel, legjobb esetben is csak helyi értékű eredményeket érhet el. De a magyarság ezrei munkájának összefogása és hathatósabb kihasználása olyan erőtényezőt teremthet, mely irányítani fogja sorsát s mellyel számolnia kell az államot alkotó többségnek is.

A mozgalom, mellyel Esterházy János gróf a kisebbségi élet minden kérdését egy komplexummá sűrítve ragadta meg, nemcsak a szlovákiai magyar népcsoport különleges problémája, hanem probléma Erdély másfélmillió s a Délvidék félmillió magyarja számára is. Minden elszakított népcsoportunk egyforma joggal várja, hogy beszervezzék a nagy nemzeti munka táborába, hogy ott munkakészségének és nemzethűségének bizonyosságát adhassa.

D. Garzuly Mária.

A ROMÁN ÁLLAM ELŐVÉTELI JOGA AZ INGATLANVÁSÁRLÁSOKNÁL.

Az 1938 február 27-én életbelépett új román alkotmány egyik alapelve a román nemzet elsőbbségének kinyilvánítása volt, amit már az alkotmány megszavazásakor kibocsátott királyi szöveg hangoztatott, az alkotmány 27. szakasza pedig a közhivatali állások elnyerésére vonatkozóan határozottan ki is mondott. A román elem elsőbbségének biztosítására most több rendelettörvény van előkészületben

s így például minden eszközzel biztosítani kívánják azt, hogy az államnak a mezőgazdasági ingatlanok eladásánál már eddig gyakorolt elővételi jogát kiterjesztve, minél több román ember földbirtokhoz juthasson.

Mostanáig a helyzet a következő volt:

Az egyesülést követő agrárreform után a mezőgazdasági ingatlanforgalmat első ízben a „Földművelés megszervezéséről és serkentéséről szóló törvény“ korlátozta, mely a hivatalos lap 1937 március 22-i számában jelent meg. A törvény kimondta, hogy az államtól vagy az állam útján, tehát a Magyarországtól Romániához csatolt részeken az erdélyi földreform révén nyert ingatlanok csak az igényjogosult: vagy gazdasági iskolát végzett, vagy olyan földműves román állampolgárnak akinek a vétel eszközlésekor nincs 50 hektárnál nagyobb földbirtoka, idegeníthetők el, és csak akkor, ha az adás-vétel tárgyát képező ingatlan kisajátítási vételára kiegyenlítést nyer, az állam nem gyakorolta elővételi jogát és a földművelésügyi minisztérium az ügyletet jóváhagyta. Az adás-vételi ügylet csak a telekkönyvi bekebelezéssel válik jogerőssé. A fenti szabályok be nem tartása az ügylet semmiségét vonja maga után, amit az érdekelt felek vagy az ügyészség kérésére mondanak ki. A törvény nem köti meg a 10 hektáron aluli belterjesen használt ingatlanok (szőlő, gyümölcsös, stb.), valamint az egy hektárnál nem nagyobb házhelyek és végül a városok körzetébe eső mezőgazdasági ingatlanok forgalmát.

Már e törvény javaslatának indokolása kimondta, hogy a mezőgazdasági ingatlanokat meg kell őrizni a „nemzeti elemek“ számára és meg kell könnyíteni az „elit és államhű elemeknek“ a vidéken való letelepedést. Ebből is nyilvánvaló, hogy e korlátozások milyen célt szolgálnak. A törvény második szakasza szerint a kisajátítás révén nyert ingatlanokat csak a fenti alakiságok szigorú betartása mellett lehet eladni s ezek között a legfontosabb az, hogy az ügyleteket a földművelésügyi minisztériumnak minden esetben jóvá kell hagynia, az állam a kötelező bejelentéstől számított 60 napon belül pedig elővételi jogot gyakorolhat minden kisajátítást nyert ingatlanra. A törvény indokolása tehát nem hagy kétséget aziránt, hogy az állam ezt az elővételi jogát a románság érdekében fogja gyakorolni.

1937 március 29-én parlamenti kezdeményezésből újabb törvény született a mezőgazdasági ingatlanforgalom korlátozására „az erdélyi földbirtokreform 47. szakaszának értelmezése“ címen. Az idézett törvény 47. szakasza úgy intézkedett, hogy az államnak elővételi joga van a kisajátított jószágok tanyáinak, valamint az 50 holdon felüli egységes jószágtestek megvásárlására. E törvény javaslatának indokolása is nyíltan kimondta, hogy e törvényre „olyan

állampolitika bevezetésének érdekében volt szükség főként Erdélyben, mely teljes mértékben megvalósítja a földreform megalkotói által kitűzött nemzeti és szociális célokat.“ Az új törvény azonban nemcsak értelmezi, hanem kibővíti az erdélyi földbirtokreform 47. szakaszát, amikor kimondja, hogy az állam elővételi joga azokra az ingatlanokra is vonatkozik, amelyek akár több tagban is meghaladják az 50 hold terjedelmet, ha azok az eladás pillanatában művelhetők, tekintet nélkül arra, hogy az illető birtok kisajátítás alól mentesült-e vagy egyáltalán nem került kisajátítás alá.

Ez a törvény Erdélyben különleges helyzetet teremtett az Ó-királysággal szemben, ahol az állam elővételi joga csak a 100 holdon felüli ingatlanokra terjed ki s csak, ha azok 1921-ben művelhetők voltak és hogyha kisajátítás után maradtak vissza. Éppen ezért már a törvényhozó tanácsnak is az volt az álláspontja, hogy mivel Románia egységes és oszthatatlan állam, az alkotmány szerint külön törvényeket egyes tartományokra vonatkozóan hozni nem lehet. A törvény címében benne van, hogy csak értelmező jellegű, annak ellenére, hogy határozottan törvényt módosít. Erre azért volt szükség, hogy visszaható erővel lehessen alkalmazni s ezen az alapon sikerült is egy kolozsvári volt magyar orvos-professzornak egy évvel azelőtt történt birtokvásárlását megsemmisíteni.

Az előkészületben levő újabb törvények az állam elővételi jogát a román elem földhözjuttatása érdekében még inkább ki fogják terjeszteni. Egyelőre még csak az indoklás ismeretes, mely elmondja, hogy 1934 és 1938 között 326.221 hektárból, amit az államnak felajánlottak, az állam a falusiak által létesített közbirtokosságok útján csak 2248 hektárt vásárolt meg, vagyis a felajánlott földek kis töredékére érvényesítette elővételi jogát. Éppen ezért három törvényjavaslat van előkészületben, amelyek közül az egyik az elővételi jogot, a második a „Falusi pénztár“ új szervezetét, a harmadik pedig a telepítések kérdését öleli fel. Alapelveik a következők:

Az állam elővételi jogát az egész országra vonatkozóan egységesen szabályozzák.

Az elővételi jog alkalmazását kiterjesztik minden mezőgazdasági ingatlanra és az elővételi jog gyakorlásához szükséges határidőt meghosszabbítják.

A Falusi pénztárt átszervezik és nagyobb tőkét bocsátanak rendelkezésére földvásárlás céljából. A Falusi pénztár által megvett és eladott földek semmiféle úton nem ruházhatók át másokra, mint románokra.

A készülő törvények tehát az ingatlanvásárlások terén az elővételi jog kiterjesztése, a Falusi pénztár útján eszközölt földvásárlások és parcellázások s végül a telepítés útján

teljes mértékben meg fogják valósítani az új alkotmánynak a román nemzeti elem elsőbbségét biztosító intézkedéseit. Az erdélyi románság még a magyar uralom alatt a szebeni Albina Bank útján tervszerűen vásárolta össze az eladósdott magyar birtokosok földjét. Most ezt a társadalmi mozgalmat az államhatalom viszi tovább s miután az agrárreform a magyar nagy- és középbirtokos osztály alól kihúzta a földet, az állam a magyar kisbirtokosság nemzeti vagyonállagának megtartását és növelését az elővételi jog gyakorlásával akadályozhatja meg. (dr.)

NEMZETKISEBBSÉGI BREVIÁRIUM.

„A nemzetiségi törekvések korunkban époly korszerűeknek látszanak, mint egykor a vallási viszályok voltak; de remélem Istentől, hogy valamint elértük, vagy közel vagyunk ahhoz az időhöz, ahol az ember becsét nem a katekizmus szerint ítélik meg, úgy eljön az az idő is, midőn az ember becsét, értékét, alkalmas voltát nem a grammatika és a szótár szerint bírálják.“

DEÁK FERENC
1867. március 7-én.

„Feloszthatják Európát ahogyan akarják, sohasem fognak azonban olyan nemzetet kapni, amely egyetlen fajtából áll. A megoldás az összetett népességű állam. A többségi népek nagy előjoga éppen az, hogy a kisebbségek sorsát könnyűvé tegyék és olyan magatartást tanúsítsanak, hogy a kisebbségek büszkén vallják magukat azon állam részesének, amelyben laknak.“

RAMSAY MACDONALD
a Népszövetség ülésén.

„Ha nem mondjuk ki Erdély autonómiájának fenntartását, akkor nem alkalmazkodtunk a wilsoni elvekhez.“

POP CSICSÓ,
1918-ban a gyulafehérvári román nemzetgyűlést előkészítő értekezleten.

„Kisebbségi jog az, ami megmaradt az önrendelkezési jogból.“

KACZMAREK JANOS
a lengyel kisebbség genfi delegátusa.

„Elismerem, hogy uralkodója vagyok egy országnak, amely a románság túlnyomó többsége mellett igen jelentékeny más nem-

zetiségű kisebbségeket is foglal magában. Mindig szem előtt tartottam ezt a helyzetet, amikor politikai elhatározásaimat mérlegeltem. Sohasem fogok olyan intézkedéseket tenni, amelyek a román többség ellen irányulnak, mégis ez nem jelenti azt, hogy nem kell tiszteletben tartanunk a kisebbségek jogait.“

II. KÁROLY

román király nyilatkozata a Daily Telegraph párisi tudósítója előtt 1936. február 16-án.

„Jugoszláviában becsületesen és utógondolat nélkül végre kell hajtani azt, amit minimális nemzetkisebbségd programnak neveznek és e téren nem szabad különbséget tenni állami és kisebbségi iskolák között. Mert vagy helyes a kisebbségek anyanyelvét tisztelettel etbentartó tanítás gondolata, vagy nem. Ha igen, akkor az államon belül, egyöntetű törvényekkel kell ezt a kérdést minden azonos fokú iskolában szabályozni. Ha nem, akkor a kisebbségi iskola egyáltalán szükségtelen.

POPOVITS MILAN

a délszláv szenátus tagja, a „Láthatár“ 1937. június—júliusi számában.

„Az elnyomás és a kisebbségek üldözésének politikája, amely őket nem pusztítja el, hanem elnyomja, sokkal rosszabb és brutálisabb megoldás, mint valamely népnek az országból való elűzése, vagy az úgynevezett népcseré, amilyen Görögországban és Törökországban történt. Az elnyomás és üldözés megmérgezi az életet anélkül, hogy a problémát likvidálná. A fokozatos és „érezéstelenítéssel“ végzett beolvasztás, de általában az asszimiláció csak egyesekkel és nagyon kis népcsoportokkal szemben hatályos. Kompakt kisebbségi tömegekkel szemben, az asszimilációs politika mindig csődöt mond, akár erőszakosan, akár ravaszul és fokozatosan üzzék. A modern történelemben nincsen példa arra, hogy elnyomással beolvasztani lehetett volna egy népet. Ezzel szemben a történelmi tények egész sora igazolja, hogy a nemzeti öntudat korábban mindig elbukott az elnemzetietlenítési törekvés. Lengyelországot három részre bonthatták, Írországról már azt hitték, hogy teljesen angolosították, Ukrajnát már halottá nyilvánították és egyszerűen Kisoroszországnak mondták, Katalóniát elfeledték, Palesztinára már nem is gondoltak — és ma mind feltámadtak! Ezek a tények ejtsék gondolkodóba a kényszerasszimiláció politikájának fanatikus híveit. Csodálatos, hogy annyi eredménytelenség után akadjanak még emberek, akik olyan politikában hisznek, amely csúfos csődöt mondott. Ez erkölcstelen és anakronisztikus.“

POP GHITA

volt román nemzetkisebbségi alminiszter a „Timpul“ 1938. augusztusi számában.

„Régi sérelmeket eleveníteni fel új sérelmek állandósításának igazolása gyanánt, gyalázatos bűn, melyet mindenképp el kell ítélni.“

SYDNEY HERBERT
Nationality und its Problems.

„A közigazgatási decentralizáció biztosítani fogja az összes kisebbségeknek a legszélesebb jogokat és a legteljesebb szabadságot.“

BRATIANU JONEL
előterjesztése a békekonzferenciához, 1919. május 27-én.

„Az olyan állam, amelyben kisebbségek élnek és ezek kultur-öncéltségét hatalmi eszközökkel korlátozni akarja, ezáltal sem kifelé, sem befelé tekintélyt nem nyer, sőt azt a látszatot keltheti, hogy nem elég erős a keretei között élő népek vezetésére és kormányzására.“

STRESEMAN GUSZTÁV
a Népszövetség előtt.

„A kárpátorosz-magyar testvériség gondolata az anyaországi lelkekben soha nem enyészett el. Mi mindig szeretettel gondolunk arra a népre, amely sok század viszontagságait hűséggel osztotta meg velünk. Jól tudjuk, hogy a kárpátorosz nép lelkében él az ő népiségének tudata és tudjuk, hogy ez bizonyos konzekvenciákkal jár. Kevés nép szenvedett annyit mostoha viszonyok között, amit az emberi önzés mért rá, mint ennek a szép hegyvidéknek a népe. Ebben a küzdelemben örömmel látom magam mögött a kárpátorosz nép képviselőit. Kérem az Úristent, adja meg nektek és édes mindnyájunknak sorsunk jobbrafordulását.“

vitéz IMRÉDY BÉLA miniszterelnök
a kárpátorosz küldöttség üdvözlésére adott válaszából.

„Az állam azért legyen, hogy a kisebbségeket a többséggel szemben megvédje.“

„A történelem azt tanítja, hogy a sovinizmus minden államot tönkretesz, akár politikai, vallási, vagy osztálysovinizmusról van szó.“

MASARYK
elnök munkáiból.

„A múltak bűnéért eléggé megbüntettet a sors, de alapos lelkiismeretkutatás után nem érzem magamat bűnösnek abban, amit szétDarabolásunk okának állítanak, hogy mi el akartuk volna venni bármely hazánkba bevándorolt, vagy letelepített népfaj nemzeti jellegét. Nemzetiségeivel szemben két faj volt mindig türelmes, a magyar és a török.“

„Én nem tudok megbarátkozni ezzel a szóval, hogy „Lebensraum“, mert állítom, hogy ezt úgy hívják magyarul: Haza.“

SZÜLLŐ GÉZA

Széchenyi-serlegbeszédéből.

„Hagyjatok bennünket békében dolgozni ott, ahol mindig dolgoztunk, lent az Alföldön. Bárki csinálhat új határokat, de senki sem csinálhat új Tiszát és nem kényszerítheti a Tiszát, hogy a hegynek felfelé folyjék.“

„EGY RUTÉN PARASZT“

nyilatkozata a Timesben.

„Minden nemzet súlyából annyit veszít, amennyi az általa elnyomott nemzetiségek súlya.“

SZÜLLŐ GÉZA

„Teljesítsék azokat a követeléseket, amelyeket Magyarország szomszédai ellen emelt, mert ezzel az országgal bántak a legkegyetlenebbül a háború után.“

H. E. W. ARNOTT

angol diáknak a Daily Express pályázatán első díjat nyert munkájából.

I R O D A L O M .

A Magyar Statisztikai Szemle felvidéki száma.

Magyar Statisztikai Szemle 1938. 11.—12. sz. 173 l.

A felszabadult területekre a statisztikus szinte együtt vonult be a honvédséggel, hogy a legfontosabb adatgyűjtési munkálato-
kat elvégezhesse. A „felvidéki szám“ a visszacsatolt területnek minden szempontból megrajzolt statisztikai képe. *Konkoly Thege Gyula* bevezetője után az 1910. évi magyar, az 1930. évi cseh nép-
számlálás és az 1938. év őszén történt statisztikai felvétel alapján készült cikkek a felvidéki közigazgatás, terület és népesség, nép-
mozgalom, kivándorlás, közegészségügy, lakóházak, lakások és építkezések, mezőgazdaság, állattenyésztés, bányászat, ipar, ener-
giaviszonyok, kereskedelem, külkereskedelmi forgalom, közleke-
dés, áralakulás, hitelintézetek, biztosítás, községek és városok ház-
tartási mérlege és vagyoni helyzete, közoktatás, közművelődés, vendégforgalom, sportlétesítmények és sportegyesületek adatait mutatják be. Érdekes az északi terület visszacsatolásával kapcsolo-
latos strukturális jellegű gazdasági változásokról szóló cikk, to-

vábbá a történelmi, trianoni és a megnagyobbodott Magyarország adatainak táblázatos összehasonlítása. A Felvidékről szóló könyvismertetések, gazdag bibliográfia, folyóiratszemle és Magyarország legújabb gazdasági adatainak táblázata teszik teljessé a számot, amely valóban bő és alapos adattára a visszacsatolt északi terület életének.

F. E. dr.

Csekey István: Liszt Ferenc származása és hazafisága.

Különlenyomat a Budapesti Szemle CCLVII. k. 720. számából. Budapest, 1937. 38 l.

A „Liszt-émlékév“ alkalmából megsokasodott a Lisztről, származásáról, nemzetiségéről szóló cikkek, tanulmányok és könyvek száma.

Csekey tanulmányában kisebbségi szempontból az érdekel, hogy milyen helyet szentel Liszt Ferencnek, akit a németiség magáénak vallott, a magyarság szellemi társadalmában.

Lelkes kutató munkájának eredményeként, téves nézetekkel szemben megállapította, hogy Liszt hazai német származású szülők gyermeke. „Mint korának német-magyar típusa, németajkú magyarnak született magyar földön“, vagy mint Haraszti Emil mondja: „Liszt németnek született magyar földön, de magyarnak vallotta magát“. Ez az akkori koreszme értelmében ellentmondást nem jelentett, ömaga jelentette ki: „Meg kell nekem engedni, hogy — nem tekintve a magyar nyelvben való sajnálatos járatlanságomat — születésemtől a síromig, szívemben és lelkemben *magyar* maradjak és ennek folytán a magyar zene kultúráját komolyan ápolni kívánjam“. (Kiadatlan és ismeretlen Liszt-levelek. Népművelés VI. évf.)

Párdányi Miklós: A breton kérdés.

Politikai tanulmány Franciaország nemzeti kisebbségi problémáinak köréből. Budapest, 1937. 287 l.

Egyik vasárnap éjszaka hatalmas robbanás rázkódtatta meg a Nantes és Brest városok között fekvő Pontivy nevű kisközséget. A község temploma előtt álló bronzszobrot, amely Bretagne egyesülését szimbolizálja Franciaországgal, ismeretlen tettesek felrobbantották. A szobor elleni merényletet breton autonómisták követték kel. Később 15 fiatal tüntetőt tartóztatott le a rendőrség, mert plakátokat ragasztottak ki az utcákon a következő felirattal: A bretonok nem franciák! Hasonló hírek a breton nemzeti megmozdulásról gyakran érkeznek.

Szép feladatot vállalt a szerző, amikor komoly, tudományos kutatás alapján, a breton kérdést megismerteti a magyar közönséggel.

A könyv tartalmát a fejezetcímek mutatják: I. A breton ön-

állóság kora; különállóságuk megszűnése. II. A breton gondolat újjászületése; a nemzetiségi mozgalom kialakulása. III. „Breiz Atao“ — „Bretagne örökké“ című folyóirat szerepe. IV. A breton kérdés összetevői; végül iskolai és nyelvi kérdések, stb.

Párdányi könyvének a magyar nemzetiségi kutatás körében fontos szerep jut. Tárgyilagos metodikája is új ösvényen halad. Másképpen kellett eljárnia, mint annak, ki a dunavölgyi népi kérdéssel foglalkozik. Az idegen kultúrkörből előbb ki kellett hámoznia azokat a mozzanatokot, melyek a mi kisebbségi életünkben is érvényesülnek. Csak így lehet idegen, távoleső népek jellemvonásait valóságghűen ábrázolni. E feladatot a szerző sikerrel oldotta meg.

Dr. Ali Homo; Neue Erde.

Homoneion. Published by Unitas Magna. Einheit-Verlag, Warmbrunn, Silesia. 1938. 98 lap és öt térkép.

A kisebbségtudomány kutatásait sokszor megnehezíti, hogy a megvizsgálandó anyagot először meg kell tisztítani a célzatos ferdtétektől. Sok esetben észlelhető a politikai ellentéteknek gyűlöletig menő elfajulása is. E hibától mentes, de másfelől a komolytalanság határán járó könyvek közé tartozik dr. Ali Homo munkája. Az álnév mögött rejtőző szerző nagy fantaszta. Könyvét a népeknek ajánlja. A könyv tartalma: „Homoplan“, a népek célszerű elrendezése. Sikeres megoldása után katonai berendezésre többé szükség nincsen. Mert a határokat a régi dinasztikus és imperialisztikus hatalmi döntés helyett természetes alapokra helyezi. „Aki ezeket a matematikai határokat az eddigi eltorzult, csúf önkényhatárokkal a könyv térképén összehasonlítja, nagyobb értékűket azonnal felismeri“. Magyarország a Homoterv szerint téglalakú formát kap, mely a visszacsatolt terület határával azonos. A többi államok határait is egyenes vonalon viszi. Hogy miért folyamadott a szerző e geometriai határokhoz, nehéz belátni. A könyv értelme nem tiszta: lehet farsangi tréfának is felfogni, amely talán a népi elvet akarja kicsúfolni.

Viorica Boteni: Les minorités en Transylvanie.

Paris, Pedone 1938. 276 l.

Viorica Boteni könyvének megjelenése óta a kisebbségek kérdése egészen új szint és jelentőséget kapott a müncheni határozattal. Másfelől e könyv igen sok részét avulttá teszi az, hogy időközben napvilágra került az új román alkotmány s irányt változtatott az egész román belpolitika is, ami nem maradhatott hatás nélkül a kisebbségi kérdésre sem. Ez a két körülmény azonban semmit sem von le a szorgalommal, gyakran tárgyilagossággal megírt könyv értékéből. Érdeme a munkának, hogy áttekintő ke-

retben tárgyalja a kisebbségi kérdés szövevényes komplexumát. Az első részben felsorolja a védelmi rendszer forrásait, gondosan elválasztva az elméletet a gyakorlattól, amely, amint tudjuk, nem mindig felelt meg az elméleti követelményeknek. Az erdélyi kisebbségek jogi és gyakorlati helyzetéről szóló részben a szerző olykor nem habozik rámutatni a román kormányzat tévedéseire és túlkapasáira, noha gyakrabban észrevétlenül siklik át fölöttük. Munkája végén ő is beleesik abba a hibába, amelyet a román kormányzat magatartásában s a kisebbségi kérdésekkel foglalkozó román írók munkáiban megtalálunk. A kisebbségi kérdést ugyanis a külpolitikai helyzet függvényének tekinti s a kisebbségek elégedetlenségének okát a határokon kívülről jövő behatásokban keresi. Magyarország revizionista politikája nélkül, szerinte, az ellentétek elsimulnának. Holott világos, hogy a revizionizmus leg-hatékonyabb élesztője nem a külső propaganda, hanem a belső, az, amit maga a román kormányzat csinál türelmetlen és elnyomó politikájával.

Szvatkó Pál: A visszatért magyarok. A felvidéki magyarság húsz éve.

Budapest, 1998. 205 1.

Szerzőt az a cél vezette, hogy megismertesse a csonkaországokkal a visszatért magyarságnak a megszállás alatti sorsát s megmutassa, mily okok és befolyások irányították a kisebbségi magyarok életét, mit hoztak ők és mit adnak az eljövendő magyar életnek?

A cseh és magyar lélek közti különbség: sok kiváló tulajdon-ság mellett is a transzcendentális, illúziókkal táplálkozó, a realitá-sokkal kevésbé törődő magyarok és a racionális-materialista csehek ellentétes életfelfogása a szerzőnek régi kedves témája. Most is annak a bemutatásával kezdi művét, hogyan lett az állam-hatalomra immár nem támaszkodható magyarból realistább ma-gyar, aki kisebbségi helyzetéből folyó nehézségek következtében a lényegtelen, a nemfontos és a külsőséget elveti s aki nyugatibb és polgári életre való berendezkedésével kisajátítja az új szociális magyar típusát.

Az 1918. évi impériumváltozás a magyarság egyetemét letörte, elkábította. Az új behatásokra a „nyugatszlovenszkói reális, hűvösebb magyar“ másképpen reagált, mint a „puhább, hiszékenyebb“ keletiszlovenszkói. Az ellenállás legelső módja a passzív rezisztencia volt. Ennek az álláspontnak hibáit sokáig sínylette a magyarság. Könyve további során a szerző a magyarság számszerű veszteségével foglalkozik. A hivatalnok-osztálynak az anyaországba való visszatérése, a vegyes nyelvterületeken felébredt szlovák és német öntudat, papíron pedig a cseh népszámlálási módszerek okozták a legnagyobb vérvesztéseget a magyarság soraiban. A magyar

nyelvterületeken a szlovákok leszivárgása és a telepítés gyöngítette a magyarok életerejét. A cseh kormány a világnézeti ellentéteket, a demokratikus cseh szellem és a konzervatívabb magyar felfogás közti különbséget is fel tudta használni a magyarság ellen. Mesteri képet rajzol itt Szvatkó arról, hogy a csehek tulajdonképpen demokraták csak egymásközt voltak, másokkal szemben az egyenjogúságot nem ismerték el. (Sajtó, iskola, törvények kijátszása). Ők az egyetlenek az utódállamok uralkodó népei között, akik felismerték a kisebbségi nyelvű kormányajtó fontosságát,

„Politikai fejlődés“ címen a Cseh-Szlovákiába kebelezett magyarság két legnagyobb bástyáját és támaszát, a két magyar párt életét ismerteti. Szlovákiában e pártok többet jelentettek egyszerű politikai szervezetnél: a magyarság kulturális, lelki és gazdasági fellegrája volt a keresztényszocialista és a magyar kisgazdapárt, később magyar nemzeti párt. Ezekből indult ki minden magyar megmozdulás, mégpedig a cseh demokrácia hatására alulról felfelé. E két pártnak munkája teremtette meg a csehszlovákiai magyarság egységét, társadalmi osztályra, világnézetre és vallásra való tekintet nélkül. Pedig kezdetben mind a két párt más és más társadalmi réteg számára alakult és küzdenie kellett a közömbösökön kívül a magyarokból rekrutálódott és cseh pénzzel támogatott aktivistákkal is. A két párt munkájának fősúlyát a belső erők megszervezésére fordította, hiszen a parlamentben ellenzéki volta miatt csak lényegtelen eredményt érhetett el. A következők igazolták is ezt az elgondolást.

Szerző szerint a két pártot csak „jnémi enyhe világnézeti különbségek“ választották el. Szerintünk azonban ezek a különbségek mélyek voltak, hiszen ellenkező esetben nem vártak volna az egyesüléssel 1936-ig, mikor is talán német példára, látták be, hogy a különállás fenntartása a magyarságot mennyire gyengíti. A magyar parasztságról sem állítható oly határozottsággal, hogy mindjárt az uralomváltáskor tanujelót adta volna magyar öntudatának; e tömegek, sajnos, csak később, a falukutatók, a Sarlósok, a SzMXE kemény, nehéz és kitaró munkája révén váltak a felvidéki magyarság aktív részévé.

Amíg a magyarság önálló, hatalmas táborban találkozott, különböző szellemi és gazdasági megpróbáltatásokon ment át. E megpróbáltatások s az ellentétes szellemi áramlatok kialakították az új, öntudatos, az emberi méltóságot megbecsülő szociális szellemet, mely szellem jótekonny hatására szükség lehet a csonkaországban is.

L. E.

A nemzetiségi kérdés Walesben.

A brit rádiótársaság (B. B. C.) múlt év novemberében felkérte Saunders *Lewist*, a Welsh Nemzeti Párt elnökét, hogy „Wales jelene és jövője nemzeti szempontból“ címmel rádióelőadás keretében számoljon be a welsh kisebbség nemzeti célkitűzéseiről.

Mint ismeretes, Wales hercegség, az angol szigetország nyugati partvidékének eme 19.336 km²-t kitevő területe, Anglia legzordabb része; csaknem 2.4 millió welsh (kymri) lakossága évszázadok óta kisebbségi sorban él. 1284-ben került angol fennhatóság alá, míg 1536-ban VIII. Henrik egyesítette Angliával. A lakosság mindmáig híven megőrizte őseinek *kymri* nyelvét, mely a kelta nyelvcsoporthoz gael-ír nyelvével rokon. Wales Angliának a munkanélküliség által leginkább sújtott területe. Az angol közvélemény rokonszenvének köszönhető, hogy Wales fővárosában Swansea-ben welsh nemzeti múzeum, welsh egyetem, nemzeti könyvtár és nemzeti zenekar működhet. Az angol kormányzat azonban a welsh kisebbségi jogok politikai gyakorlását nem mozdítja elő.

Ezek előrebocsátása után érthető, hogy a brit rádiótársaság *Lewis* már műsorra tűzött előadását, annak tanulmányozása után nem engedélyezte.

A meg nem tartott előadás eredeti szövegét sikerült megszereznünk. Kiragadunk belőle néhány, a welsh kisebbség helyzetét megvilágító megállapítást és az általános kisebbségvédelemre vonatkozó gondolatot.

Lewis szerint a nemzeti intézmények tartják fenn a nemzeti életet. Így a welsh nemzeti zenekar a welsh zene fejlesztésére hivatott, mert sajátos nemzeti muzsika nélkül nincs nemzeti élet. A világháború óta a welsh költők és írók a nemzeti öntudat felébresztésével a welsh nép kulturális és politikai megújódását készítették elő.¹⁾ Azóta a welsh nemzeti érzés mindinkább politikai színezetet ölt. Mert olyan nemzet vagy nemzetiség, amely a nemzeti együvértartozás gondolatát politikai téren nem igyekszik érvényesíteni és csupán kulturális tevékenységgel elégszik meg, nyelvében is lassan teljesen jelentéktelenné süllyed. Már pedig az az állapot, amikor politikai ambíció nem serkenti a nyelv ápolását, rosszabb a nyelv teljes megsemmisülésénél. Ezért minden öntudatos welsh ember vágya az irodalmi szabadságon túlmenő politikai önkormányzat, önálló welsh kormányral és politikai gépezettel. Csak ez biztosíthatná a welsh nyelv fennmaradását. Egy nyelv erőszakos eltörlése az egész keresztény civilizáció ellen elkövetett merénylet, mert a nemzeti gondolat alapelve a nemzetek közti békés együttműködés és keresztény megértés.

Ez az elgondolás vezeti *Lewis* a welsh nemzeti eszmék megvalósításáért való tevékenységében. Véleménye szerint az önkormányzat a brit birodalmat erősítené, mert annak egyetemes problémáit így sikeresebben lehetne megoldani. A birodalomnak ily önkormányzattal rendelkező csoportjai nemcsak saját tapasztalataikkal, hanem különálló és egyéni véleményükkel is segíthetnék a központi kormányzatot. Az önkormányzat pl. a walesi bányászok és munkanélküliek sanyarú helyzetét is sokkal könnyebben oldaná meg.

¹⁾ Arany János „walesi bárdjai” jutnak eszünkbe.

Érdekes előadásának befejezésében *Lewis* azt hangoztatja, hogy Wales népének jövője a welsh néptől függ, mert csak maga a nép tudja önfegyelemmel és cselekvéssel politikai jogait biztosítani.

Ruh György

S Z E M L E .

Jehlicska Ferenc†

1939. január 10-én a bécsi kapucinusok kolostorában megható Jehlicska Ferenc dr., róm. kath. pap, egyetemi tanár. A szlovák tudományos élet egyik vezető szereplője és a háború előtti szlovák politikai mozgalom vezéregyénisége távozott el közülünk.

Jehlicska Ferenc 1879-ben Jókút községben született. Édesapja tanító volt ott s nagy gondot fordított fia tanítására. Középiskolai tanulmányait Szokolcán és Pozsonyban végezte. Majd a bécsi Pázmáneumban teológiát tanult, „sub auspiciis“ avatták doktorrá.

Pozsonyban segédlelkész volt egyideig, később szlovák nemzeti programmal Modorban országgyűlési képviselővé választják s tagja lesz a budapesti parlamentnek. Plébánosi hivatásának él, ahonnan a budapesti hittudományi karra hívják meg egyetemi tanárnak. Több tudományos munkának szerzője.

Az államfordulatkor Hlinka András hívásának eleget tett és visszatért hazájába. A páriszkömyéki békekonferencián Hlinkával együtt képviselte nemzetét. Ottani szereplése miatt Benesnek sikerül intrikával kiutasíttatni. Többet Szlovenszkóba vissza sem tért. Külföldön folytatta politikai tevékenységét. Több egyetemre kap meghívást. Küzd népe felszabadításáért; Genfben többször is szerepel. Memorandumokat szerkeszt a szlovák ügyben. Bécsben szlovák hetilapot ad ki, a „Rasuky Slovák“-ot, továbbá kiadta az amerikai szlovákok részére a „Samostatnost“ című lapot.

Tíz év óta élt így a bécsi kapucinusok kolostorában. Utolsó röpiratát nem régen adta ki: „André Hlinka a la conference de la Paix de Paris. Le veritable Hlinka“ címmel (1938.), melyben ismét fényt derít a csehek húsz év előtti hamisításaira. Bizonyára boldogsággal értesült az utolsó idők eseményeiről.

Előadások.

Az Országos Nemzeti Klubban *Illés József* dr. egyetemi tanár, országgyűlési képviselő Ruszinszkó helyzetéről tartott előadást. Megállapította, hogy Ruszinszkó népe nem ukrán, nem azonos a ma ukránnak nevezett ruténséggel. Ruszinszkó népét helyesen magyar-oroszoknak kell hívunk. A magyar-orosz nép története

egyebefonódik a magyar történelemmel: együtt harcoltak a magyarokkal a szabadságért, sőt a nagy világháború után az egyetlen nemzetiség volt, amely kitartott a magyarok mellett. Gazdaságilag Ruzsinszko a magyar Alföld kiegészítő része. Más államokra nézve Ruzsinszko területének nincs gazdasági jelentősége. Ruzsinszko a nép elvi alapján is Magyarországhoz tartozik és Magyarország nélkül mindenkor életképtelen lesz. Európána/k is fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy Kelet kapuját magyar-oroszok őrizzék, akár a bolsevizmus, akár a pánszláv eszmeáramlat betörése ellen. A nagy tetszéssel fogadott előadáshoz *Kozma Miklós* volt belügy-miniszter és *Körmendy-Ékes Lajos* szólt hozzá, majd *Karafiáth Jenő*, az Országos Nemzeti Klub elnöke mondott az előadásért köszönetét.

*

A Magyar Külügyi Társaság által fenntartott Külügyi Szeminárium keretében az egyetemi közgazdaságtudományi karon *vitéz Nagy Iván* dr. miniszteri titkár két előadást tartott Európa kisebbségeiről. Rámutatott arra, hogy 48 millió ember él ma kisebbségi sorsban, akiknek politikai törekvései vagy az önálló állami életre irányulnak, vagy arra, hogy újból egyesülhessenek anyanépükkel. Ismertette azokat az eszközöket, amelyekkel a többségi népek a kisebbségek elnyomására törekednek. Részletesebben foglalkozott a népszámlálások alkalmával egyes államokban véghezvitt hamisításokkal. Végül néhány érdekes térképet mutatott be, amelyek egyes népek területi aspirációit ábrázolják.

*

Február 15-én *Kertész János* dr. „Lengyelország és az ukrán kérdés“ címen tartott előadást a Magyar-Lengyel Egyesületben. Kifejtette, hogy az ukrán függetlenség nem új gondolat. Amikor azonban fölvetődött a terv, még nem volt önálló Lengyelország sem, hanem egy hatalmas orosz birodalom, mely egyaránt elnyomta a lengyelt és az ukránt. Az ukrán kérdés múltjának ismertetése után ismertette a XIX. század második felében kezdődött nagyobbarányú propagandát a független Ukrajna ideáljáért. Sok harc indult a rutének és az ukránok között, sőt maguk a rutének is meg hasonlottak. Köztudomású, hogy a rutén vagy kisorosz eltér az ukrán nemzetiségtől, csak a nyelvi azonosság van meg. Jó néhány évszázaddal ezelőtt, amikor még nem volt különbség az ukrán és Tutén között, indult meg a széjjelválasztódás folyamata, mégpedig a vándorlás következtében. A déli csoport a lengyelséggel és a magyarsággal való erős keveredés folytán vérségileg is eltávolodott az oroszoktól. A világháború folyamán ismét élénkebbé vált az ukrán mozgolódás. A németek azt óhajtották, hogy Ukrajnát is el kell szakítani az orosz egységtől és önálló keleteurópai hatalommá kell fejleszteni. Az ukránok és lengyelek között is nagyon gyakori volt az ellentét. A XIV. században kerültek először az ukránok lengyel fennhatóság alá. Egy ukrán vezető nyilatkozati-

ban tükröződik vissza az ukrán-lengyel ellentét: „Az ukránok nem ellenségei Pólóménak, csak éppen ne ukrán területekről legyen szó“. A bolsevik veszedelem arra készítette a lengyelt és az ukránt, hogy kibéküljenek. Napjainkban ismét aktualitása van az ukrán-lengyel problémának, mert az ukránok a mi ruténlakta Felvidékünket is Nagy-Ukrajna hatalma alá kívánják hajtani. Ezzel szemben a ruténség ragaszkodik ahhoz, hogy a magyar állam kebelébe visszakerüljön. És ha ez bekövetkezik, a magyar-lengyel közös határ is megvalósulhat, ami biztosítéka a sokat sanyargatott rutén nép boldogulásának is.

*

C. A. Macartney oxfordi egyetemi tanár, a dunavölgyi kérdések egyik legalaposabb ismerője, előadást tartott „Magyarország és a válság“ címmel az Angol Királyi Külügyi Társaságban. Kijelentette, hogy ha 1919-ben szabad népszavazást tartottak volna, a szlovákok nem váltak volna ki Magyarországból. A ruténeket is csak harcászati okokból csatolták Csehszlovákiához, hogy a cseheknek folyosót adjanak, amelyen át Románia és Oroszország katonai segítséget nyújthatnak számára. A Ruténföld gazdaságilag a magyar Alföldre van utalva és a rutének sokkal szívesebben választanák a visszatérést Magyarországhoz, mint a Csehszlovákiában maradást. Ha teljhatalmú határmódosító diktátor volnék — mondotta Macartney —, a Ruténföldet Magyarországhoz csatolnám vissza, azon az alapon, hogy ez a megoldás felelne meg legjobban mind a rutének, mind a magyarok, sőt a csehek és szlovákok érdekeinek is. Érthető, hogy Magyarország külső és belső helyzetét a békemódosítás kérdése uralja. Semmi sem történt a háború óta, ami elfogadhatóbbá tette volna Magyarország számára a revízió mellőzését. A határok „átszellemülésének“ kényelmes jóslata egyáltalán nem teljesült. A kisantant hajszálnyit sem engedett, csak az ellenállhatatlan túlerővel szemben mutatott némi engedékenységet és ha koronként emlegette is a revíziót, ahhoz teljesíthetetlen feltételeket fűzött. Kitűnt, hogy a népszövetségi alapokmány 19. szakaszának, amely a békés módosítások lehetőségét fenntartja, csak elméleti értéke van. Magyarországon kívül csak Olaszország emelte fel szavát a békemódosítás mellett. A nyugati hatalmak súlyos mulasztást követtek el, hogy nem vették figyelembe méltányos és értelmes módon és kellő időben Magyarország követeléseit és törekvéseit.

Felvidéki matiné Pécsen.

A pécsi egyetem Kisebbségi Intézete február 12-én felvidéki matinét rendezett a pécsi Nemzeti Színházban. A színház nézőterét zsúfolásig megtöltötte a közönség. *Jaross Andor* felvidéki miniszter ünnepi beszéde nyitotta meg a matinét. Beszédében ismertette a felvidéki magyarság húszéves, szenvedésektől teli tör-

ténetét. Rámutatott arra, hogy az ezeréves magyar történelemből kell erőt merítenünk az országepítő munkához és ahhoz a fanatizmusához, amely meg tudja teremteni az új, szociális felelősségtől áthatott magyar társadalmat s ennek a társadalomnak új államát: a modern magyar államot. A miniszter ezután bemutatta a műsoron szereplő felvidéki írókat. *Szent-Iványi József* országgyűlési képviselő, *Sziklay Ferenc*, *ölvedy János*, *Fass László* és *Szombathy Viktor* műveiből olvastak fel, *Faluhelyi Veronika* pedig *Mécs László* költeményeiből adott elő. A közönség végig lelkesen ünnepelte Jaross minisztert és a felvidéki írókat.

Felvidéki irodalmi est.

Budapest Székesfőváros Népművelési Bizottsága rendezésében a felvidéki magyar írók nagy sikerrel szerepeltek a budapesti Zeneakadémián. Az előadóestet előkelő közönség jelenlétében Szendy Károly polgármester nyitotta meg. A Felvidék szelleméről Jaross Andor tartott előadást. Többek között rámutatott a felvidéki magyarság öntudat alatt kifejlődött védekező magatartására. Rác Pál novelláját és Vass László tanulmányát adta elő. Felvidéki költők verseit szavalták 'és Mécs László költeményeit mondotta el, végül Schubert Tódor „Kultúrszervezkedés a Felvidéken“ című tanulmányát olvasta fel.

Az Egyesült Magyar Párt kongresszusa Komáromban.

Az Egyesült Magyar Párt kongresszusán, január 20-án 30.000 felvidéki magyar vett részt. Egyidejűleg Pozsonyban is ülésezett az Egyesült Magyar Párt vezetősége. A Felvidék minden részéből annyi érdeklődő jött a komáromi gyűlésre, hogy a terem a jelenlevők felét sem fogadhatta be. A Szlovákiában maradt magyarok üdvözlétét Kozma Ferenc tolmácsolta. Jaross Andor miniszter ezt válaszolta: „Azt üzenem Esterházy Jánosnak és a Szlovákiában maradt testvéreinknek, hogy mi továbbra is velük azonos szellemben dolgozunk a magyarság jobb jövőjéért és ebben a munkánkban mindig szemünk előtt lebeg Pozsony, Nyitra, Eperjes és az egész Felvidék magyarságának hősi küzdelme fennmaradásáért. Mi meg fogjuk őket óvni, ha magyarságukban s kultúrájuk szabad fejlődésében valaki is bántani merné őket.“

Változások a miniszterelnökség kisebbségi ügyosztálya vezetésében.

A miniszterelnökség kisebbségi (II.) ügyosztályának eddigi vezetője, *Pataky Tibor dr.* államtitkár, államtitkári felülvizsgálati hatáskört kapott osztálya fölött. A kisebbségi (II.) ügyosztály és a II./b. osztály új vezetője *Bállá Pál dr.* miniszteri osztálytanácsos

lett. A hazai kisebbségek ügyeinek vezetését (II/a ügyosztály) *Ottlik László dr.* miniszteri tanácsos vette át. *Oswald György dr.* miniszteri tanácsos a kisebbségi ügykörben külön megbízatást kapott.

Pályázat.

A Pozsonyban megjelenő „Új Hírek“ egy közismert nagyszombati személyiség adományából pályázatot hirdetett a szlovák és magyar nép közeledése érdekében. A pályázat február elsején járt le. A pályamunkákat elbíráló bizottság Esterházy Lujzából, Mach Sándor propagandafőnökből és Révay Istvánból áll. Csak elméleti munka vehetett részt a pályázaton. 30—40 oldal terjedelmű tanulmányról van szó, mely a magyar-szlovák kultúrkapcsolatok történeti keresztmetszetét adja, kiterjed a jelenlegi helyzetre s a jövő fejlődési lehetőségeit is számbaveszi.

KISEBBSÉGI SORS.

Cseh-Szlovákia.

Az új „Cseh-Szlovákia.“

Az első cseh-szlovák köztársaság területi földarabolását két részben hajtották végre. A Szudéta-vidéket, Pozsonyigetfalut és később Dévényt környékével a müncheni konferenciával kapcsolatban csatolták el. A bécsi döntés egy hónappal később a magyarlakta területet szerezte meg Magyarországnak. Lengyelország közben közvetlenül a cseh-szlovák kormánnyal intézte el területi követeléseit.

A második cseh-szlovák köztársaság földrajzi alakja rnégjobban eltorzult. Alig 100 km-rel rövidült meg a nyugati németlakta vidék elcsatolása következtében, de még ma is 850 km a hossza. Legnagyobb szélessége is csak 140—120 km körül mozog, kelet felé fokozatosan szűkül. Kivételesen „darázsdereka“ a Bécs—Brünn—Boroszló vonalon, ahová az új autosztrádát tervezik, 60 km-re húzódik össze. Közlekedési viszonyai rendkívül megnehezedtek, mert a gócpontok és fővonalak nagyrésze idegen államfennhatóság alá került. Kárpátaljáról pl. 300 fcm-es autó-, illetve szekérutat kell a legközelebbi vasútállomásig megtennie annak, aki nyugat felé utazik.

A szlovenszkói magyarság megváltozott helyzetére a „történelmi országok“ területi és népesedési újjáalakulása is kihatással van.

1. A cseh-szlovák köztársaság nyugati felének átalakulása.¹⁾
(Hivatalos cseh-szlovák adatok.)

Megnevezés	Német- országhoz	Lengyel- országhoz	Maradt (Cseh-, Morva- ország, Szilézia)	
	csatolva			
Terület (Km ²)	28.643	865	49.362	
Községck száma	3.750	83	7.908	
Lakosság száma	3.637.726	231 784	6.804.876	
ebből: Cseh-szlovák honos	3.562.232	220.563	6.733.452	
Nemzetiség szerint:				%
Német	2.818.942	17.198	234.798	3.49
Cs. h és szlovák	730.164	124.879	6.453.857	95.85
Lengyel	1.070	76.267	3.308	0.05
Foglalkozás szerint:				%
Mezőgazdaság. stb.	811.597	25 438	1.891.681	27.80
Ipar. stb.	1.696.417	131 494	2.597.639	38.17
Kereskedelem. stb.	292.574	11.301	567 369	8.34

A strukturális változás az 1. tábla e néhány adatából is eléggé szembeütő. A cseh medence természetes határaiból való kiszorítása nehéz helyzetbe juttatta a cseh bel- és külpolitikát. Az új államalakulat jó vagy rossz sorsa attól függ, hogy milyen módon rendezi viszonyát Németországgal.

Chvalkovsky külügyminiszter több ízben kereste már föl a német kormányt, legutoljára közvetlenül Csáky István magyar külügyminiszter ünnepélyes fogadtatása után.. Tárgyalásai „informatív“ jellegűek voltak. A cseh hivatalos sajtó jelentés szerint konkrét ügyekről nem volt szó, Berlin általános kívánságait ismertette. így utaltak a még fennálló cseh-szlovák—szovjet szerződés felmondására és az „antikomintern“ szövetségbe való belépésre. A legfontosabb külpolitikai kérdés függőben maradt: Cseh-Szlovákia új határait eddig még nem garantálták a müncheni egyezmény aláíró hatalmak.

A belpolitikai problémák előterében a zsidókérdés áll. Sem az államelnök, sem a miniszterelnök nem hajlandó gazdasági meg-
rázkódításokkal járó „radikális“ megoldást végrehajtani. Azonban bizonyos előmunkákat már foganatosítottak: a cseh-szlovák állampolgársági bizonyítványok felülvizsgálását elrendelték.

¹⁾ Ezek és a következő adatok — ha más forrás nincs megadva — a hivatalos Seznam obci a okresu Republiky Česko-Slovenské které byli připojeny k Německu, Mad'arsku a Polsku-bót, (Praha, 1938) származnak (1930-as adatokkal). A többi foglalkozási ágakat itt figyelmen kívül hagytuk.

E rendelet csak emigránsokra és a kisebbségi népcsoportokra vonatkozik. (Új Hírek, 1939. II. 3.) Félő, hogy a rendezetlen belügyi viszonyok mellett ez az intézkedés a nemzeti kisebbségek ellen irányul. Míg a csehországi német kisebbségek védelméről egy ki-rendelt bizottságon felül a német államtitkárság is gondoskodik, addig a magyar népcsoport védelmét csak elvileg szabályozta a bécsi döntés 5. pontja. A magyar államtitkárságot még nem állították fel. Többször volt olvasható a cseh sajtóban az a vélemény, hogy a jelenlegi helyzet merőben átmeneti és rövidesen minden újból megváltozik ...

Pillanatnyilag a gazdasági helyzet nem mutatkozik kedvezőtlennek és nagyobb zökkenő nélkül dolgozik a cseh ipar is a német piac részére. Átmenetileg a régi vámhatárok még érvényben vannak.

Külpolitikailag „Prága immár teljesen kivált a nemzetközi játékból“ — írja a Neue Züricher Zeitung.

A híressé vált német-cseh-szlovák szerződést, mely a Bo-rosló—Brünn—Becs autóút építésére vonatkozik, az év elején tették közzé. A német kormány a „Reichsautobahn“ bízta meg az említett út és valamennyi összekötő útja építésével, a csehszlovák kormány kötelezi magát, hogy ellenszolgáltatás nélkül bocsátja rendelkezésre az építéshez szükséges területet. Az átengedett terület része marad a cseh-szlovák államnak, azonban exterritoriális jogokat kap a német kormányzat alatt. Az állami fennhatóságot, beleértve a bíraskodást is, a német kormány fogja gyakorolni ezen a területen. Az autóút területe a német vám- és útlevélzónába esik. A német kormány az autószeradák vezérfelügyeletét, a cseh-szlovák kormány pedig a munkügyi minisztert bízta meg a két kormány érdekének képviselésével. A forgalom zavartalan lebonyolítása érdekében együttes vám- és útlevélhivatalokat állítanak fel a belépési helyek cseh-szlovák oldalán. Az alul- és fölüljárókat is a német birodalmi kormány építi meg, de tekintetbe veszi a cseh-szlovák kormány kívánságait. Az autószerada forgalmát a német birodalmi hatóság irányítja és annak használatát, valamennyi összekötőútjával együtt, ingyen bocsátja a cseh-szlovák autóforgalom rendelkezésére.

Cseh-Szlovákia válságos óráiban egy közgazdasági hetilap a húsz évvel ezelőtti Magyarország hasonló helyzetére utalt! Sok tekintetben hasonló jelenségeket és problémákat figyelt meg. Így a fölöslegessé vált államhivatalnokok kérdését is. Cseh-Szlovákiában ez idő szerint 371.000 rendszeresített állami tisztviselő állás van. A női alkalmazottak közül (57.000) 21.000 férjes. Ezeket, valamint az 5000 hatvan éven felüli tisztviselőket nyugdíjazni fogják. Új törvénnyel, végkielégítés útján, akarják a takarékosági intézkedéseiket megoldani.

A főiskolai tanárok közül is sokat nyugdíjaznak. 1939 júliusáig 40, 1940-ben 27 és 1941-ben 24 tanár válik meg állásától. Majd-

nem száz főiskolai tanárral lesz tehát három éven belül kevesebb. Új állásokra természetesen egyelőre senkit sem neveznek ki.

A cseh anyaországba visszaözönlenek mindazok, kik szorosabb kapcsolatban állottak az állammal és akik egyéb okból válnak meg gazdasági pozíciójuktól. Macartney szerint a Szlovákiában élő 121.000 cseh közül majdnem a felerész állami szolgálatban volt. Visszaáramlásuk Prága lakosságát megnöveli. A cseh-szlovák állami statisztikai hivatal szerint Prága lakossága 1939 elején kerekén 980.000 lelket számlált. Rövid időn belül tehát Prága is a milliós városok sorába lép.

A független Szlovákia.

Szlovenszko függetlenségét a cseh hatalom megsemmisülésének köszönheti.

2. A „Felvidék“ mai tagozódása.

(Hivatalos cseh-szlovák adatok.)

Megnevezés	Német- országhoz	Lengyel- országhoz	Magyar- országhoz	A mai Szlovákia	
	c s a t o l v a				
Terület (km ²)	37	221	10.307	38.456	
Községek száma	2	6	767	2 704	
Lakosság száma	15.566	9.914	854 217	2.450.096	
ebből:					
Cseh-szlovák honos	14.487	9.719	828.126	2.401.857	
Nemzetiségek szerint:					
					%
Magyar	2.083	11	504.114	65.780	2.74
Német	3.957	153	9.074	134.317	5.59
Lengyel	6	36	120	771	0.03
Cseh és szlovák	8 338	9.432	272.337	2.055.803	85.59
Rutén	25	41	1.826	89.187	3.72
Zsidó	58	18	26 151	39.158	1.63
Foglalkozás szerint:					
					%
Mezőgazdaság	932	5.865	489.275	1.395.970	56.96
Ipar stb.	7.186	1.799	141.478	484.334	19.77
Kereskedelem stb.	1.535	137	49.070	130.536	5.33

Megjegyezzük, hogy a hivatalos cseh-szlovák adatoktól a Magyar Statisztikai Szemlében (XVI. évf. 11—12. szám; és XVII. évf. (1939.) 1. szám.) közzétett adatok több-kevesebb eltérést mutatnak, a nemzetiségi statisztikától eltekintve azonban, nagyjában azonos képet nyújtanak az új helyzetről. Utalunk különben múlt számunkban (I. évf. 6. sz. 18. 1.) közölt arra az adatra, hogy a

Cseh-Szlovákiának meghagyott felvidéki területen 1910-ben 320 ezer magyar volt.

A cseh-szlovák közjogi viszony az „önrendelkezési jognak“ kényszerű elismerése után is kényes maradt. Prága az utolsó percig vonakodott, hogy az autonómiát elismerje. Csak erélyes sürgetésre fogadta el a képviselőház november 19-én (a szenátus nov. 22-én) azt az autonómia-javaslatot, melyet az elmúlt év őszén még Hlinka András terjesztett az Egyesült Szlovák Párt elé. Amennyiben változtatásokat eszközöltek a szövegen, az a központi hatalom javára szólt.

Még a zsolnai határozat (1938 akt. 6.) után a szlovákok ötagú kormányt alakítottak. Tiso József vállalta a miniszterelnökséget. (Első Tiso-kormány).

A „közös ügyek“ jogi rendezése még nem történt meg.

A szlovák kormány első önálló külpolitikai működése a komáromi tárgyalásokkal kapcsolatos. De azóta is többször mentek tárgyalni szlovák államférfiak Berlinbe, Varsóba és Budapestre. A szlovák kormánynak ez az önálló fellépése Prágát kellemtlenül érintette.

A másik közös ügy, a hadügy is okozott súrlódásokat. A hadseregben szlovák nemzetiségű tisztekben nagy a hiány. A kiképzés mulasztásait sürgősen meg kell oldani, ennek befejezéséig azonban mindig lesznek nézeteltérések. A 10.000 aktív tiszt közül csupán 200 szlovák; 119 generális közül csupán 1; 362 őrnagy közül 2! A körülbelül 100.000 embert számláló Hlinka-gárda kiképzését aktív tisztek vették át.

Végül a közös pénzügyek okoznak gondot. A gazdasági élet kimerült. Szlovenszkóban az adósság terhe nagy. Az elmúlt Benes-éra okozta károkért jóvátételt követeléseket nyújtottak be Prágában. Az angol ajándék és kölcsön — 16,000.000 font — csak cseh nemzetiségűek megsegítésére szolgálhat.

Hácha köztársasági elnök megválasztása után mind a három kormány (cseh, szlovák és rutén) formálisan beadta lemondását. Tiso azonban mindjárt megalakította második kormányát. Ebben már Sidor államminiszter — a cseh miniszterelnök helyettese — is résztvett. Sidor, Hlinka András meghitt tanítványa, elejétől kezdve a Szlovák Néppártnak szentelte munkáját. Hívei ebből a körből származnak. A szlovák gondolatot ő képviseli leghívebben, szemben Tisoval, aki a cseh-szlovák állameszmétől kevésbé áll távol és már régebben cseh-szlovák miniszterséget is vállalt.

Az első szlovák országgyűlési választásokat 1938 december 18-ára tűzték ki. A szavazatok 98%-a esett az Egységes Szlovák Párt listájára. A lakosság ezzel kifejezésre juttatta, hogy autonómiát kíván és önálló államtagként akar elhelyezkedni a cseh-szlovák államszövetség keretében. Ennél többet azonban ez az eredmény nem jelent.

A választást megelőző héten igen élénk propaganda folyt. A Hlinka-gárda tagjai minden községben felvonulást rendeztek.

szavazzanak. Ezzel fejezi ki a szlovenszkói magyarság készségét, hogy minden erejével résztvesz a megindult építő munkában s hogy igényt tart mindazokra a jogokra, amelyeket a többi népcsoportnak megadnak. A felhívásnak az volt az eredménye, hogy Pozsony és Nyitra vidékén a magyarság 90—100%-osan igennel szavazott. (Üj Hírek, 1938 dec. 18—22.). A magyar kisebbség előtt természetesnek látszott ez a felhívás, mert húsz éven át a szlovák nép fegyvertársa volt az autonómia kiküzdésénél.

A december 18-i választásoknak azonban a szlovák kormány nagyobb Jelentőséget tulajdonított, mint azt a helyes politikai tapintat megengedte volna. A kedvező közhangulatot egy váratlanul kiírt népszámlálásra használta fel. Szilveszter napján, minden előzetes bejelentés nélkül, kiküldte közegeit az összeírásra. A népszámlálás a legszükségesebb adatokra vonatkozott: 1. név, 2. születési év és hely, 3. illetőség, 4. nemzetiség, 5. vallás volt felveendő.

A magyar és német népcsoportokban természetesen nagy fel-tűnést és aggodalmat okozott a váratlan hirdetés. Félő volt, hogy kellő tájékoztatás hiányában rosszul töltik ki az egyes rovatokat, és ebből a politikai jogok érvényesítésénél helyrehozhatatlan károk jelentkeznek. A magyarság, jogainak megfelelő biztosítása végett, illetékes helyen lépéseket tett. Karmasin, német államtitkár Tiso miniszterelnöknél tiltakozott a meglepetésszerűen kiírt népszámlálás ellen és kijelentette, hogy az eredményt a német népcsoportra vonatkozóan nem ismeri el. A szlovák kormány a népszámlálást egyszerű adatgyűjtésnek minősítette, melyhez semmiféle jogi következményeket nem kíván fűzni.

Egy hónappal a decemberi választások után egybehívták az első szlovák országgyűlést. Díszes keretek között a pozsonyi egyetem aulájában nyitották meg. Végre valósággá vált a pittsburgi szerződés! A megnyitáskor jelen voltak a szlovák miniszterek, a 63 képviselő — köztük Esterházy János mint egyetlen magyar képviselő — a cseh miniszterelnök, a cseh szenátus elnöke, s a hadseregtábornok, Syrový. Hácha köztársasági elnök és a képviselőház elnöke, betegségük miatt, nem jelentek meg. A gyűlést Buday József korelnök nyitotta meg. Megnyitó beszéde után, melyben rámutatott a pillanat történelmi jelentőségére, a képviselők Tiso miniszterelnök kezébe letették a fogadalmat. A magyar népcsoport vezetője, Esterházy János magyarul mondotta fogadalmát. Az országgyűlés elnökéül Sokol Márton képviselőt, a szlovák néppárt eddigi főtitkárát választották meg. Ezután sor került a különböző bizottságok megalakítására, amelyek egyikében Esterházy János is helyet foglal. A Hlimka-gárda ünnepélyes felesketésénél Sidor főparancsnok beszédében rámutatott arra, hogy ezentúl a Hlinka-gárda képviseli a „szlovák nemzet politikai hadseregét.“

Az alapító nemzetgyűlés után az alkotmány jogi elveit dolgozzák ki. Tukát már megbízták a tervezet előkészítésével. Ennek A választási mozgalmakban „ordnereikkel“ és zászlóikkal a né-

metek is kivették részüket. A magyaroknak mindezt megtiltották. Az Egyesült Magyar Párt pozsonyi direktóriumra arra kérte a magyar választókat, hogy magasabb nemzeti szempontból igennel az alapját egy régi, évekkel ezelőtt Tuka által készített alkotmánytervezet képezi. Alap gondolata a rendi és keresztény erkölcsi eszméken nyugszik. Az országgyűlés tavaszi ülészakájában a zsidókérdéssel, a földreformmal és az iskolakérdéssel foglalkozik.

Az első szlovák országgyűlés megalakulása után Tiso kormánya formálisan újból benyújtotta lemondását. A köztársasági elnök a következő új kormányt (harmadik Tiso-kormány) nevezte ki:

Miniszterelnök és belügyminiszter: Tiso József.

Iskolaügyi miniszter: Sivák József.

Pénzügyminiszter: Teplánsky Pál.

Ipar-, kereskedelem- és földművelésügyi miniszter: Pruzinsky Miklós.

Közlekedés és munkaügyi miniszter: Durcsánszky Ferdinánd.

Igazságügyminiszter: Vanco Milos.

A magyar közvéleményben is feltűnést keltett, hogy Tuka, a szlovák nép szabadsághőse, visszavonultan figyeli az új állam első politikai lépéseit. Alakjával a bécsi napokban lehetett találkozni. Szerepéről azonban berlini útja óta különbözően vélekednek. Január elején volt tíz éve annak, hogy Tukát, a „Szlovák“ akkori főszerkesztőjét letartóztatták. Elmélete a „vácuum jurisról“ vitte őt a csehek börtönébe. Nem ítélet, hanem »Justizmord« volt az, mint legutóbbi rádióbeszédében kifejtette. A kiszabadult Tukát a szlovák nép legnagyobb szeretettel fogadta. Mégis voltak támadói, akik erkölcsi tisztasága miatt félték tőle. Páratlan őszinteséggel kimondotta, hogy „minden az ölünkbe hullott, többet kaptunk, mint a pittsburgi szerződésben előírányoztak.“

A szlovákiai magyarok helyzete.

A Cseh-Szlovákia keretén belül élő magyar kisebbségek védelmét a bécsi döntés új alapra helyezte. E döntés 5. pontja a népcsoportok jogainak biztosításáról így intézkedik: „Ugyancsak a magyar-cseh-szlovák bizottság állapotodik meg kötelező rendelkezésekben a Cseh-Szlovákia területén maradó magyar népcsoport-hoz tartozó személyek és az átadott területeken lévő nem magyar népcsoportokhoz tartozó személyek védelmére. Ez a bizottság gondoskodik különösképpen arról, hogy a pozsonyi magyar népcsoportnak ugyanolyan helyzet biztosítsék, mint az egyéb ott élő népcsoportoknak.“ Az utóbbi meghatározás által a szlovenszkói magyarság új helyzetbe került, amennyiben a korábbi szabályozás csak kisebbségi egyéneket ismert, nem pedig kollektív népcsoportot. (Új Hírek, 1938 dec. 29.). A pozsonyi magyarság helyzetét ezentúl az egyenjogúság elve alapján kell vizsgálni. Ez azt jelenti, hogy állá-

sok, intézmények és segélyek tekintetében a pozsonyi magyarságot az összesség egy harmada illeti meg. A többi szlovákiai magyar helyzetét a bécsi döntés 5. pontja különleges rendelkezésekhez köti. E keretmegállapodás végrehajtását a bécsi döntés nem bizza az érdekelt állam szerveire, hanem egy közös bizottságra. A tárgyalásoknál a kölcsönösség elve érvényesült. Meg nem egyezés esetén az aláíró hatalmak döntenek.

A bécsi döntés jogilag rendezte a szlovenszkói népcsoportok helyzetét, politikailag azonban megállapodás még nem jött létre. A német népcsoport viszonylag megerősödött, 135.000 lélekszámmal rendelkezik. Vezetőjük a cseh származású Karmasin, aki e vidéken meg nem szokott taktikával gyűjt tábort maga köré. Így történetelt, hogy Karmasint a mecenzéfi lakosság nem volt hajlandó meghallgatni. A pozsonyi Grenzboten, a kárpátnémet párt szlovenszkói hivatalos lapja, az utolsó „népszámlálás-adatgyűjtés” eredményéről beszámolván, kénytelen a mecenzéfi magyarországot elismerni. Hasonló a helyzet Pozsonyban is, ahol több származása szerint német magyarnak vallotta magát.

A német népcsoport küzdelmében olyan támogatást élvez, melyre a magyarok, önszegély útján, sohasem számíthatnak. Kundt szudétanémet képviselő ismertette a Deutsche Reichshilfe eddigi teljesítményét. November 28-tól december 31-ig a birodalmi német akció 4,300.000 koronát folyósított a Cseh-Szlovákiában élő német-szegélyezésére. Ebből az összegből Szlovákia és Kárpátalja német-szegélyére 1 millió korona jutott egyetlen hónap leforgása alatt. A segélyeket készpénzben, élelmiszerekben, szakszervezeti segélyek formájában, iskola- és óvodasegély címen stb. fizették ki.

Mégis a magyar összefogás nem egy példája megmutatta, hogy ilyen viszonyok mellett is megállja a helyét. A karácsony előtt rendezett társadalmi gyűjtés keretében a szlovák 19.000 és a német 22.000 koronás eredménnyel szemben a magyar népcsoport lelkesedésének csúcsteljesítésével 53.800 koronát adakozott kizárólag perselyes gyűjtés útján. Minden jel arra mutat, hogy a szlovákiai magyar népcsoport, az anyaországi lakosság anyagi támogatásával, felépítheti az év végéig a pozsonyi, nyitrai, eperjesi és a többi Magyar Házat.

Az Egyesült Magyar Párt alsómecenzéfi szervezete január 27-én és 28-án hatósági engedéllyel gyűjtést rendezett az éhező munkanélküliek nyomorának enyhítésére. A gyűjtés igen szép eredménnyel járt, a két napon 21.677 koronát gyűjtöttek össze. Az összeg szétoztatását egy munkásbizottság végezte nemzetiségre és pártállásra való tekintet nélkül, amit bizonyít, hogy még a németpárti kormánybiztos is kapott a segélyből. Mecenzéfi lakossága, amely túlnyomórésztben magyarnak vallotta magát a december 31-iki népszámláláson, az emberi nagylelkűség és együtértés valóban szép példáját adta a gyűlölködés mai világában. Azért kell ezt kiemelni, mert mint ismeretes, a december elején történt me-

cenzéfi események nagyon kiélezték a német párt és a mecenzéfiak közötti helyzetet. Ma Mecenzéf lakosságát a szenvedés egy táborba hozta össze s ebben az egységben akarnak haladni a szebb jövő felé.

Szlovenszko harmadik jelentősebb népcsoportja, a szlovákiai rutén nép is mozgolódik. A rutén nemzeti tanács vezetősége tiltakozását juttatta el Tiso miniszterelnökhöz. Leszögezik, hogy a szilveszternapi „népszámlálás“ nyilvánosságra jutott adatai szerint a Szlovákia területén élő rutének számát 79.000-re zsugorították össze. Az 1930-as népszámlálást sem tartották igazságosnak. Utóbbi szerint 95.000 rutén nemzetiségű egyént mutattak ki. Szlovákia görögkatolikusainak és pravoszlávjainak száma 200.000, tehát nyilvánvaló, hogy a szlovák kormány legújabb statisztikájával csak önmagát áltatja. (Új Hírek, II. 5.).

Az új határ mentén a rendezetlen viszonyok több ízben igen súlyos és kevésbé súlyos határincidensekre vezettek. Ezeknek komoly politikai következményei voltak. A kisebbségi magyar népcsoportot olyan eseményekért tették felelőssé, melyekre befolyással nem volt. A december 18-i komjáti, majd dec. 22-i szalanci, a karácsonyi surányi és vízkereszti munkácsi eseményeknek ezrekre menő kisebbségi áldozata volt. Pozsony legszegényebb lakosságát, a magyarellenes földreformok következtében Csallóközből elvándorolni kényszerült munkásokat, családjukkal együtt órákon belül kiutasították. Ártatlanokat kiüldöztek a karácsony dermesztő, ott-hontalan éjszakájába. Mindazok, akik csallóközi és más visszacsatolt vidéki illetőségűek, a könyörtelen kiutasítás veszélyében vannak ma is.

E súlyos helyzetben a magyar-szlovák barátság terén Mach Sándor propagandafőnök szerzett érdemet. Magyar nyelvű rádióbeszédében helyesen ajánlotta, hogy „meleg szívvel, de hideg észszel kell a magyar kérdéshez nyúlni.“

A maradéksországban még mindig vannak, akik „türelmetlenül“ viselkednek a magyar népcsoport tagjaival szemben. Az Egyesült Magyar Párt pozsonyi osztálya 1939 február 8-án közölte, hogy az utca felelőtlen elemei megtámadják a Magyar Párt jelvényét viselő magyarokat. A kilengések nagy méreteket öltöttek, mintegy félszáz támadásról jött jelentés. Ezek a felelőtlen „hősök“ számos esetben magánosan haladó magyar nőket inzultáltak. A Magyarországhoz visszatért területeken — folytatja a cenzúrázott közlemény — az ott élő szlovák nemzetiségű polgárok szabadon hordhatják nemzeti jelvényeiket, amelyek védelmére semminemű intézkedés nem volt szükséges.

A Szlovenszkói Magyar Kultúr Egyesület Pozsonyban, új székhelyén, a Szlovákiában visszamaradt fiókok kiküldöttei jelenlétében február 5-én tartotta meg közgyűlését. Jankovics Marcell megnyitó beszédében ezeket mondotta: „Ha valahol van terrénum, ahol az elesettség, vagy a balszerencse rossz csillag járása alatt is

hinni lehet az emelt fej büszke teóriájában, az a magyar kultúra terrénuma. Ott sohasem szabad elhinnünk, sem elismernünk, hogy alul maradhatunk, vagy alul vagyunk.“ Nehéz feladatok előtt áll a SzMKE. Lecsökkent létszámával súlyos terhek nehezdednek a megcsappant népcsoport kulturális működésére. Az elmúlt 10 munkaév alatt a SzMKE 170 működő fiókkal rendelkezett, amelyek a komáromi központon kívül a galántai, nyitrai, lévai, rozsonyi és kassai titkárságokhoz tartoztak. A pozsonyvidéki és szepességi körzeti titkárságok felállítására már nem kerülhetett sor. Taglétszáma állandóan emelkedőben volt. 400 műkedvelői és 500 nyilvános kultúrelőadást rendezett. Így 100.000 magyart hozott össze kötelékében. A jelenleg Szlovákiában visszamaradt magyarság főleg Pozsonyra, a nyitrai nyelvszigetre, mint egységesen lakott magyar nyelvterületre és a Szepességre, továbbá a többi városokra és szórványokra szorítkozik. E területen ma 24 SzMKE fiók van, ahol ugyannyi magyar kultúrházat kell felépíteni. Az egyesület új elnökéül Csáky Mihályt választották meg. Esterházy János üdvözlő szavaiban ezt mondta: „Fanatikusan hirdetem a magyar jövőt, amely bekövetkezik, ha Isten velünk van és mindnyájan együtt dolgozunk.“

A felvidéki magyar főiskolások a Magyar Akadémikusok Körébe tömörültek. Az Új Hírek jelentése szerint a területvisszacsatolással a helyzet teljesen megváltozott. A legtöbb egyetemi hallgató már az anyaországban végzi tanulmányait.

Cseh-Szlovákiában a fordulatig ezer magyar nemzetiségű főiskolás tanult. Ezekből alig maradt 200—250 a köztársaságban. A prágai főiskolán 8, Brűnmben 30—40, Pozsonyban 80—90 a magyar egyetemi hallgatók jelenlegi száma. (Új H. 1938 dec. 17.).

Szlovákiának a magyarlakta területek visszacsatolása nehéz gazdasági gondokat okoz. A legtermékenyebb mezőgazdasági területtel a gabona-, a kukorica-, a dohánytermés %-%-részét csatolták el. A közigazgatási átszervezés sürgős és fontos probléma. Hogy milyen úton szándékozik a szlovák kormány a megoldást elérni, az még tisztázatlan maradt.

A magyar népcsoport is szenvedő részese ennek az átalakulásnak. Az együttműködés szükségét belátva, a szakszervezeti működés területét kiterjesztik egész Szlovákiára. Külön alosztály most már a magánalkalmazottak érdekvédelmét is ellátja. így már együtt haladnak a magyar népcsoportéhoz tartozó keresztény szellemi és fizikai munkások.

A Magyar Gazdák Szövetsége felhívta a szlovenszkói magyar gazdákat, nagy-, közép- és kisbirtokosokat, bérlőket, stb. haladéktalan jelentkezésre. „A változott viszonyok kötelességünké tesz, hogy mi, a föld munkásai is beletegyünk minden erőnket abba a nagy összefogásba, mely a többi foglalkozásbeli magyar testvéreink csoportjaiban oly szép eredménnyel halad előre.“

Sürgősen pótolni kell a mezőgazdasági népiskolák hiányát.

Az utolsó tanévben még 8 ilyen iskolája volt a felvidéki magyarságnak: 1 Feleden, 5 Királyhelmeccen, 1 Szepsiben és 1 Érsekújváron. Ezeknek az iskoláknak 16 osztályát utoljára 462 tanuló látogatta. Az elszakadt iskolák helyébe sürgősen újakat kell létesíteni, mert az utolsó iskolaévben 1273 magyar tanuló, közelfekvő magyar iskola híján, kénytelen volt másnyelvű iskolába járni.

Az Új Hírek február 14-i számában Duka-Zólyomi Norbert veszi a szórványmagyarság jövőjét szemügyre. Az 1930-as statisztikát véve alapul, néhány érdekes adatot közöl. Elszórtan élnek magyarok Bártfán 128 lélek), Ivánkán (181), Besztercebányán (434), Szomolnokon (110), Galgócon (109), Késmárkon (133), Körmöcbányán (136), Korponán (108), Lőcsén (280), Malackán (115), Bazinban (234), Pöstyénben (161), Poprádon (153), Eperjesen (937), Handlován (306), Huszton (1383), Rahón (1015), ökörmezőn (1154), Técsőn (446), Nagyszöllősen (2630). A valóságban a kimutatott számnál mindig jóval többen vannak, amint az a különböző magyar kulturális akciók során kiderül. Besztercebányán a karácsonyi magyar „zöld gyertyából ezer darab fogyott — 434 „statisztikai magyar“ között.

Ruténföld.

Kárpátalja lakossága mindig hű volt magyar hazájához. A cseh-szlovák köztársaságban nem kapta meg beígért autonómiáját. A cseh központtól való nagy távolsága miatt, amit még növeltek a rossz közlekedési viszonyok, a cseh centralizmus erélyes embereket ültetett ide. Legutóbb Prchala cseh tábornokot nevezte ki Volosin kormányába. Volosin miniszterelnök azonban Prchala kinevezését nem ismerte el. Prchala visszautazott Prágába. Ezt az alkalmat ragadta meg Volosin arra, hogy betiltsa valamennyi párt működését és megteremtse az „Ukrán Nemzetiségi Egységpártot.“ Az Egységes Magyar Párt a betiltás alkotmányellenességére hivatkozva, tiltakozását jelentette be a köztársasági elnöknel.

Kárpátalja közjogi helyzetéről s egyéb viszonyairól nehezen lehet tiszta képet nyerni. A pártbetiltás jogi következménye a mandátumfosztáson túl, hogy e pártok választott vagy kinevezett közfunkcionáriusai, a párt feloszlásától számított három évig, passzív politikai választójoggal sem bírnak. E törvény értelmében sem Révay kárpátaljai miniszter, sem a kárpátaljai hivatalos lista több tagja nem választható be a szojmba. A kárpátaljai hivatalos lapban néhány nap múlva Volosin — most mint belügyminiszter — újabb rendeletet adott ki. Felfüggesztette a kárpátaljai kormánynak a pártok feloszlására vonatkozó rendeletét s az agrárpárt, a szociáldemokrata párt, a néppárt és német nemzeti szocialista párt működését megengedte. Volosin belügyminiszter módosította tehát Volosin miniszterelnök rendeletét!

A február 12-ére kitűzött választásokon a magyarság nem indulhatott saját listájával. Az Egységes Magyar Párt ezért úgy határozott, hogy nem vesz részt az Ukrán Nemzeti Tanács listáján. Esterházy János kijelentette, hogy ez a bizalmatlanság egyedül a kormánynak szól. A magyarság a rutén néppel testvériségben akar élni. Volosin, uralomrajutása óta, állandóan és tervszerűen elnyomja a kárpátaljai magyarságot és olyan megnemértést tanúsít a legegységesebb nemzeti jogok tekintetében, hogy mindaddig, amíg ő uralmon lesz, vagy legalább is, amíg az általa a magyarságot ért sérelmeket teljesen nem orvosolják, a magyarságtól nem várhat mást, mint legtéljesebb bizalmatlanságot.

Ilyen körülmények között zajlott le a február 12-i választás. A kárpátaljai szojmválasztások „rendben folytak de“. A lakosság nagy számban élt választójogával. A szavazatok 90 százaléka esett az egyetlen listára. A választás előestjén Volosin rohamcsapatai, a „Szics“-szervezet, tábor- és örömtüzeket gyűjtött, fáklyásmenetet rendezett Huszt utcáin. Husztra mintegy 20 újságíró érkezett. Legnagyobb részben németek voltak. A Grenzbote hírszolgálatára szerint a választók 92.5%-a élt jogával; a kormány listájára pedig az összes szavazatnak 93%-a jutott. A Grenzbote szerint a magyarság is a kormányra szavazott. A német községekben aznap lengett először a horogkeresztes zászló. A Völkischer Beobachter is nagy rokonszenvvel ír a választásokról. Szerinte az „ukrán“ (zárójelben meg szokták jegyezni, hogy a magyarok valami „rutén“ kifejezést használnak!) autonómia nem szezőnjele.nség; a kárpát-ukránok kicsi, majdnem elfelejtett törzse újra megtalálta azt az utat, amely a nagy anyanép ölébe fog vezetni. A kárpát-ukránok kilencszáz év óta idegen állam fennhatósága alatt éltek. Most a sors visszaadta szabadságuk egy részét...

A magyar és a semleges külföldi sajtó választási terrorról ír. Számos faluból jelentették, hogy egyáltalában nem is szavazhattak, mert azt a választási bizottság maga végezte ed helyettük...

Annyi bizonyos, hogy Kárpátalja, geopolitikai kulcshelyzete folytán, érdekek ütközőpontja, a mai középeurópai helyzet „Achilles sarka“ lett.

Kárpátalja jelenlegi területi és népességi viszonyáról a következő táblázat vizsgálható fel.

3. Kárpátalja felosztása.
(Hivatalos cseh-szlovák adatok.)

Megnevezés	Magyarország- hoz csatolva	Megmaradt Kárpátalja	
Terület (Km ²)	1.523	11.094	
Községek száma	97	390	
Lakosság száma	173.233	552.124	
ebből:			
Cseh-szlovák honos	164.370	544.759	
Nemzetiségek szerint :			%
Magyar	83.578	25.894	4'75
Rutén	33.435	413.481	75'90
Cseh és szlovák	16.466	17.495	3'21
Német	4.534	8.715	1'60
Zsidó	25.427	65.828	12'08
Foglalkozás szerint :			%
Mezőgazdaság, stb.	78.146	402.710	72'94
Ipar, stb.	31.350	55.240	10'01
Kereskedelem, stb.	17.658	23.892	4'33

Románia.

A magyarság csatlakozása a Nemzeti Újjászületés Arcvonalához.

Amint ismeretes, a román kormány 1938 március 30-án feloszlatta az összes politikai pártokat. Nyolc hónappal ezután, 1938 december 15-én királyi törvényrendelet jelent meg Románia egyetlen politikai pártjának, a Nemzeti Újjászületés Arcvonalának létesítéséről. A törvény végrehajtási utasítása szerint a N. U. A. célja a keresztény, nemzeti eszme terjesztése. A N. U. A. az ország egyetlen politikai szervezete, amelybe bármely 21. életévét betöltött, büntetlen előéletű román állampolgár beléphet. Mindazokat a tagokat, akikről kiderül, hogy titkos vagy nemzetközi szervezetek tagjai, kizárják. A pártnak két végrehajtó szerve van, a 24 tagú direktórium és a 150 tagból álló Legfelsőbb Nemzeti Tanács. Ezek tagjait kétdécéti évi időtartamra, az alkotmányban előírt három foglalkozási ágból — földművesek, kézművesek és szellemi munkások — egyenlő arányban, királyi törvényrendelettel nevezik ki.

A végrehajtási utasítás 6. szakasza kimondja, hogy a N. U.

A.-ba belépett etnikai kisebbségek, saját alosztályaik keretében, élhetnek az alkotmány és a törvények által biztosított jogaikkal. Kevéssel a végrehajtási utasítás megjelenése után megindultak a tárgyalások a kisebbségek vezetői és a kormány tagjai között a kisebbségeknek a román egy-párt munkájában való részvételéről. A román kormány először a német kisebbséggel egyezett meg, majd a magyar kisebbség vezetőivel kötött hasonló szellemű megállapodást. A tanácskozásokon a kormány részéről Silviu Dragomir kisebbségügyi fő kormánybiztos és Calinescu belügyminiszter vettek részt. A tanácskozás megindulásával egyidőben hangzott el Calinescu belügyminiszter január 11-iki rádióbeszéde a „Nemzeti Újjászületés Arcvonalának értelme” címen. A kisebbségek sehol sem részesülnek jobb bánásmódban, mint Romániában — mondotta — s éppen, mert nem vonja kétségbe a kisebbségek lojalitását, szólítja fel őket az együttműködésre, az ország magasabb érdekeinek előmozdítása céljából.

A magyar kisebbségeknek a N. U. A.-hoz való csatlakozása ügyében folytatott tárgyalások megegyezéssel végződtek. A kormány nevében Calinescu belügyminiszter, a magyar kisebbség nevében gróf Bánffy Miklós, gróf Bethlen György, Gyárfás Elemér és Szász Pál írták alá az egyezményt, amelynek első pontja értelmében a magyarság testületileg belép a N. U. A.-ba. A vegyes lakosságú községekben az Arcvonal kebelében külön magyar alosztályokat létesítenek. Ezeket az alosztályokat a direktóriumban 1, a Legfelsőbb Nemzeti Tanácsban 10 magyar tag képviseli. A főtítkári hivatalokhoz megfelelő számú magyar tisztviselőt fognak kinevezni. A második pont szerint a román állampolgárságú magyarság szakmai szervezetei testületileg beilleszkednek a törvények által létesített szakmai szervezetekbe. A harmadik pont kimondja, hogy a politikai tevékenységen kívül, amely kizárólag csak a N. U. A. keretein belül fejthető ki, a magyarság közművelődési, gazdasági és társadalmi céljaira, külön szervezetet létesíthet. Kiegészítésként Calinescu belügyminiszter levelet intézett Bánffy Miklós grófhhoz, amelyben engedélyt ad arra, hogy elnöklése alatt magyar közművelődési, társadalmi és gazdasági célokat munkáló szervezet alakulhasson.

Mind a román, mind a magyar sajtó nagy fontosságot tulajdonít a megállapodásnak. A kormány félhivatalosa, a Romania „Korszakos győzelem” címen foglalkozik a csatlakozással, melyet úgy kisebbségi, mint román nemzeti szempontból öröndetes eseménynek minősít. A románoknak sikerült ilyen módon az erők teljes egységesítése, a kisebbségek számára viszont, minden jogfeladás nélkül, megnyílt a békés fejlődés útja a román tömegek között. A lap szerint a magyar és német kisebbségek csatlakozása a Nemzeti Újjászületés Arcvonalához, újabb bizonyítéka annak, hogy Románia megtalálta a maga végleges egyensúlyának tengelyét. Híven ellenséges szelleméhez, az Unversul a csatlakozás tényét újabb támadásra használja fel. A cikkíró. A. Gregorian sze-

rint, a (kisebbségek olyan privilégiumokat élveznek Romániában, amelyenkről annak idején a románság álmodni sem mert. Ideje most már, hogy végre beilleszkedjenek Románia új rendjébe s főként, hogy felhagyjanak a románok ellen vívott gazdasági harccal, amely az irredentának egyik legveszélyesebb formája. Erélyt követel az államtól, mert a kisebbségi probléma megoldása abban áll, hogy a legnagyobb kitartással folytassák a románság gazdasági megerősítésének művét Erdélyben. Gafencu külügyminiszter lapja, a Timpul, azt a meggyőződését fejezi ki, hogy a megállapodással az egyesülés óta elsőkben tisztázódik komoly formában a kisebbségek helyzete a románsággal szemben.

A magyar sajtó, így a Brassói Lapok és a Magyar Lapok, különösen két tényben látják a megállapodás fontosságát. A meg egyezés hangsúlyozza, hogy a magyarság *testületileg* lép be az N. U. A.-ba, ami azt jelenti, hogy a megegyezés szövege szerint hallgatólagosan ugyan, de minden kétségen kívül, a román kormány mind politikai, mind pedig politikán kívüli téren a magyarságot külön néptestületnek ismeri el. Ilyenformán a magyarságot, mint közösséget illetik meg azok a jogok, amelyeket részére az alkotmány és a kisebbségi alaptörvény biztosítanak. Igen fontos a másik eredmény is. Mivel a magyarság politikai tevékenységének kereteit az N. U. A. keretei határozzák meg, a közművelődési, gazdasági és társadalmi célok munkálására alakulandó új szerv minden politikai felfogástól függetlenül egy táborba gyűjtheti a közművelődési munkában résztvenni akaró magyar elemeket, ami egyértelmű az oly régóta hiányzó Magyar Szövetség megvalósulásával. így voltaképpen két szervezete lesz a magyarságnak. Az egyik a N. U. A. magyar alosztálya, ami a megszüntetett Magyar Párt utódjának tekinthető. A másik pedig a magyar nemzetközösség, mely a magyar művelődési, gazdasági és társadalmi célokat szolgálja. A két szervezet párhuzamos és egymást kiegészítő munkájától, amennyiben a román többség lehetőséget hagy a munkára, eredményeket lehet várni.

Van azonban egy pont a megállapodásban, amely aggodalomra ad okot s ami máris széleskörű vitát váltott ki az erdélyi magyar sajtóban. Nevezetesen az, hogy Galinescu belügyminiszter úgyszólván Bánffy Miklós gróf személyétől tette függővé a Magyar Nemzetközösség megszervezésére adott engedélyt, más szóval *kinevezte* Bánffy Miklóst a Magyar Nemzetközösség vezetőjévé. Az a tény, hogy a magyar népközösség élére a kormány jelöli ki az elnököt, veszedelmes, a magyar népközösség önállóságát fenyegető precedensül szolgálhat a jövőre. A kormány a magyarság passzív magatartását beleegyezésnek tekintve, a maga számára igényelheti a jogot, hogy a magyar népközösség elnökét kinevehesse, elmozdíthassa, sőt esetleg többségi vagy más, nem magyar embert állíthasson a magyar népközösség élére.

Bánffy Miklós gróft a kérdéssel kapcsolatban nyilatkozattételre kérték föl. Bánffy nyilatkozata szerint tisztában van azzal.

hogy a népközösség elnöki tisztségét csak a magyarság bizalmából töltheti be. A Déli Hírlap úgy véli, hogy Bánffy kijelölése a szervezésre s nem az elnökségre vonatkozott és hogy a szervezés befejezése után a magyarságnak alkalma lesz választás útján jelölni ki a Magyar Népközösség elnökéit. A jövő fogja megmutatni, hogy a Bánffy Miklós grófnak adott belügyminiszteri megbízás egyszerű megbízás-e, vagy pedig ügyes és végzetesen veszedelmes politikai sakkhúzás.

A magyarság vezetői, a magyar sajtó épúgy, mint az egyházak, nagy lendülettel munkálkodnak, hogy a magyarság minél nagyobb számban csatlakozzék a Nemzeti Újjászületés Arcvonalához. A Keleti Újság vezércikkében hangoztatja, hogy a testületi csatlakozás voltaképen csak formula s nem zárja ki azt, hogy a magyar nemzetiségű román állampolgárok személy szerint is belépjenek a román egy-pártba. Régebben — írja a lap — minden jó magyarnak a Magyar Pártban volt a helye, most viszont a N. U. A. magyar alosztályába kötelessége belépni. A Romániai Magyar Népközösség szervező irodája kiáltványt bocsátott ki az ország magyarjaihoz, amelyben felszólítja őket a N. U. A.-ba való belépésre, egyben ismerteti a belépés módozatait, valamint a kormánnyal kötött egyezmény pontjait. A szervezkedés munkája, noha lassú ütemben, megindult.

A magyarság csatlakozása a N. U. A.-ba kétségtelenül új fejezetet nyit meg a romániai magyar kisebbség küzdelmes életében. A csatlakozás bizonyos tekintetben valóban rendezi a kisebbségi kérdést, de hogy ettől a rendezéstől javulást nem lehet várni, hogy a sokat hangoztatott békés együttműködés ideje nem érkezett még el, azt mi sem bizonyítja jobban, mint azok a törvények, amelyek a meg egyezéssel egyidőben jelentek meg. Ezek a törvények a tanúbizonyosságai annak, hogy a román kormányzat nem-hogy szakítani nem akar eddigi ellenséges és türelmetlen kisebbségi politikájával, hanem ellenkezőleg, még végletesebb, még könyörtelenebb szellemben folytatja azt.

Az új állampolgársági törvény

A rendezetlen állampolgárságok már régóta időszerű kérdését a nagyváradi nyugdíjasok ügye vetette ismét felszínre. Mintegy 400 nagyváradi nyugdíjas tisztviselő, mivel nem tudja felmutatni állampolgársági bizonyítványát, három hónapja nem kap nyugdíjat, noha érdekükben már több közbenjárás történt.

De nem csupán néhány száz nyugdíjasnak, hanem az erdélyi magyarság mintegy tizedrésének az egzisztenciáját veszélyezteti az, hogy állampolgárságuk nincsen rendezve. A Keleti Újság szerint egyedül Nagyvárad 86 ezer főnyi lakosságából több mint 32 ezer lélek maradt ki az állampolgárok névjegyzékéből.

Erdély magyarsága az új román állampolgársági törvenytől

várta a régóta függőben levő kérdés méltányos elintézését. A hivatalos lap január 20-i számában megjelent új törvény azonban nem megoldást, hanem csalódást hozott. Az új törvény ugyanis csak azoknak a román állampolgárságát ismeri el, akik az 1924. évi honpolgársági törvény követelményeinek eleget tettek. Ami azt jelenti, hogy az eddig függőben levő honpolgárságok továbbra is függőben maradnak. Azokat, akik az 1924. évi törvénynek nem tettek eleget, úgy tekintik, mintha lemondtak volna román honpolgárságukról. A román kormánynak ez az eljárása a legélesebb ellentétben áll a békeszerződés rendelkezéseivel, amelyeknek értelmében a Romániához csatolt területen lakók automatikusan román állampolgárokká válnak. Már a régi, 1924. évi állampolgársági törvény is túltette magát a békeszerződés betűjén és szellemén egyaránt, amidőn illetőségi bizonyítványt követelt azoktól, akiket a békeszerződés szerint a román állampolgárság minden további nélkül megilletett. Az új törvény tovább megy a jogtalanság útján s hazátlanná teszi olyan Romániában lakó kisebbségek tízezreit, akiket még az 1924. évi törvény alapján is megilletett volna a román honpolgárság.

Az új törvény ugyanis nem egyenlő elbánásban részesíti a többséget és a kisebbségeket. A faj románok számára, még abban az esetben is, ha idegen állampolgárok, lehetővé teszi, hogy néhány egyszerű formalitás árán „elismerés útján“ szerezzék meg a román honpolgárságot. Az állampolgársági névjegyzékből kimaradt kisebbségeket pedig, figyelmen kívül hagyva illetőségüket, azt, hogy nemzedékek sora óta a mai Románia területén éltek, ugyanolyan nehézségek elé állítja az állampolgárság megszerzése tekintetében, mint bármely idegent, aki román honpolgárságot akar szerezni. Egykét kivételtől eltekintve, az új törvény csak egyetlen lehetőséget nyújt a névjegyzékből kimaradt kisebbségeknek az állampolgárság elnyerésére: a honosítást.

Honosítás útján román honpolgárságra szert tenni igen nehéz. A kérvényezőnek ugyanis előzőleg le kell mondania idegen állampolgárságáról, túl kell lennie 21. életévén, jogainak birtokában kell lennie, nem lehet büntetett előéletű és gyógyíthatatlan betegségben szenvedő, rendelkeznie kell a maga és családja megélhetését biztosító eszközökkel, végül pedig a kérvény benyújtásának napjától számított 10 évi próbaidőt kell töltenie Romániában. A honosítási kérvényt az igazságügyminiszterhez kell benyújtani, aki a honosítási bizottsághoz továbbítja a kérést. Végző fokon a minisztertanács dönt a kérés fölött, még pedig indokolás és fellebbezési lehetőség nélkül.

Indokolt esetekben a minisztertanács elengedheti a tízéves próbaidőt. Ilyen eset, ha valaki a román hadseregben kitűnt vitézségével. ha „hasznos“ a román nemzetnek, aminek elbírálása természetesen teljesen a hatóságok jó- vagy rosszakaratótól függ. Elengedik a próbaidőt annak is, aki román nőt vesz vagy vett feleségül, de természetesen nem román állampolgárságú, hanem

fajromán nőt. Mentésülhet a próbaidő alól, aki az ország valamely egyeteme által kiállított oklevél birtokában van, továbbá az, aki az országban született s 21 éves koráig ott is nevelkedett és egy éven belül román honpolgárságért folyamodik. A felsorolt esetekben nemcsak a próbaidőt engedik el, hanem azt sem kell igazolni, hogy a kérvényező a maga és családja eltartásához szükséges eszközökkel rendelkezik.

A nagyváradi nyugdíjasok ügye félreérthetetlenül megmutatja, milyen kíméletlen formában és milyen szellemben fogja a román kormányzat az új állampolgársági törvény által teremtett helyzetet fölhasználni. Hacsak a végrehajtási utasítás enyhülést nem hoz., amire kevés remény van, több mint százezer romániai magyar hazátlanná válik s ki lesz szolgáltatva a kormányzat kényéknkedvének.

Türelmetlenség.

A hivatalos lap 1939 január 21-i számában törvényrendelet jelent meg az 1938. évi augusztus 22-i bírói szervezeti törvény módosításáról. Hivatkozással az államérdekre, a törvényrendelet kimondja, hogy azt a bírót, aki állami hivataltól vagy magánvállalattól elbocsátott tisztviselő közigazgatási keresetének helyt ad s a panaszost ítéletében visszahelyezi állásába vagy kártérítést ítél meg számára, fegyelmi bíróság elé kell állítani. Ez ugyan csak arra az esetre vonatkozik, ha a tisztviselőt a kormánynak az államrend megőrzését célzó rendelkezései következtében bocsátották el állásából, arra nézve azonban semmi támaszpontot nem találunk, hogy mely kormányintézkedések ilyenek. Így arról sem szól a törvény, hogy e rendelkezés vonatkozik-e a hiányos nyelvtudásuk miatt elbocsátott kisebbségi tisztviselőkre. Jelenlegi bizonytalan megfogalmazásában ez óriási veszélyt jelent a kisebbségek számára. Hiszen kártérítés és minden jogalap nélkül — amint ezt éppen a román bíróság számos visszahelyező vagy kártérítési kötelezettséget megállapító ítélete bizonyítja — elsősorban kisebbségi tisztviselőket szoktak elbocsátani állásukból. E rendelkezésnek nem csupán az a veszélye, hogy a jogtalanul elbocsátottak elesnek még lehetőségétől is a jogorvoslásnak, hanem valósággal felhívást jelent a további és nagyobb mérvű jogtalan elbocsátásokra.

A fentebb ismertetett rendelkezéssel kapcsolatos Szűcs József nagyváradi jéggyári főgépész pere. Nagyvárad városa 1938 elején több üzemi tisztviselőt elbocsátott azon a címen, hogy nyelvvizsgájuk nem járt kielégítő eredménnyel. Szűcs József, aki 25 évig szolgált a városnál, közigazgatási perrel támadta meg az elbocsátási határozatot és annak kimondását kérte, hogy ő nem köztisztviselő s így nem lehet felmondás és végkielégítés nélkül elbocsátani. A temesvári közigazgatási bíróság kimondta, hogy az üzemi tisztviselőket magántisztviselőknak kell tekinteni, tehát Szűcsöt jogtalanul bocsátották el. Ezután Szűcs keresetét nyújtott be a

munkabíróshoz, amely a várost 94 ezer lej megfizetésére kötelezte.

Abban a kíméletlen gazdasági elnyomásban, amely a kisebbségekre nehezedik, a szövetkezetekbe való tömörülés mutatkozott a gazdasági önvédelem egyik leghatékonyabb eszközének. A szövetkezetek átszervezéséről szóló királyi törvényrendeletet, amely az állami befolyás túlsúlyát biztosította a szövetkezeti szervezetben, a Kisebbségvédelem 4—5. számában már ismertettük. A szövetkezeti törvény módosításáról szóló új törvényrendelet — a hivatalos lap január 20-iki számában — még tovább megy a szövetkezeti mozgalom államosítása és önkormányzati jogának szűkítése terén, nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy a kisebbségi szövetkezetek működése felett döntő jelentőségű ellenőrzést gyakorolhasson s csírájában fojthasson meg minden olyan kezdeményezést, amely a kormánynak a kisebbségek gazdasági meggyöngyítését célzó törekvéseit veszélyeztetné.

A Nemzeti Szövetkezeti Központ az új törvény szerint bármely szövetkezet vezetőségét elmozdíthatja s a régi helyébe új igazgatóságot és új felügyelőbizottságot nevezhet ki. A szövetkezeti központok ügyvezető igazgatóját a jövőben nem az igazgatóság választja, hanem a Nemzeti Szövetkezeti Hivatal nevezi ki. A jelenlegi igazgatókat a Szövetkezeti Hivatalnak három hónapon belül meg kell erősítenie állásukban. A szövetkezeti igazgatóságok kilenc tagja közül már a szövetkezetek átszervezéséről szóló törvény értelmében is csak ötöt választhatott a közgyűlés, négyet a Nemzetgazdasági Minisztérium nevezett ki. Ezzel az új törvénnyel az államhatalom a gyakorlatban teljesen megsemmisítette a szövetkezetek önkormányzatát s minden hatalmat magához ragadott.

A román kisebbségi politika továbbra is kitarat régen bevált eszközei mellett. A hivatalos helyekről jövő, biztató nyilatkozatok egymást követik, időnkint napvilágra kerül egy-egy a „kisebbségek kérdését véglegesen szabályozó törvény“, megegyezések létesülnek a „békés együttműködés biztosítására“, de a nyilatkozatokkal s a kisebbségi törvényekkel egyidőben a kisebbségek életére visszaható, sőt a leggyakrabban egyenesen ellenük irányuló törvények jelennek meg, amelyek mindazt, amit a kormány adni látott, azonnal és teljesen megsemmisítik.

Külpolitikai sajtóhangok.

A román lapok általában úgy tekintik a felvidéki határkiigazítást, mint az etnikai elven esett sérelmet, mint újabb veszedelmet a már egyszer „igazságosan“ rendezett középeurópai helyzetre. Az Universal (1938. XII. 24.) megállapítása szerint Magyarország a határkiigazítással mintegy 500.000 főnyi szlovák kisebbséget kapott, amely körülmény lehetetlenné teszi a Cseh-Szlovákiával való normális viszony kialakulását.

Azokat a sajtóközleményeket, amelyek a visszacsatolt területen uralkodó állapotokra vonatkoznak, mind ugyanaz a törekvés jellemzi: felhívni a figyelmet Magyarország állítólagos antiszociális és kisebbségellenes politikájára s ezzel a kisebbségek körében revízióellenes hangulatot kelteni. Jellemző e szempontból a Curen-tul (1930. XII. 19.) cikke. A prágai Vecernik ama híréhez fűzött kommentárjában, amely szerint a visszacsatolt területen Magyarország vissza fogja adni a mágnásoknak a cseh agrárreform során elvett birtokait, kijelenti, hogy ez hasznos és megérdemelt leckét jelent a többi országokban levő magyaroknak, akik az anyaország-hoz való csatlakozásra törekszenek.

„Egy szerződés revíziójának következményei“ címen az Univer-sul (1938. XII. 30.) a visszacsatolt területek szlovákjainak helyzetéről fest sötét képet. Ha Bécsben alkalmazták volna az etnikai elvet — írja — és tekintetbe vették volna a szóbanforgó területek lakosságának önrendelkezési jogát, nem következett volna be a nagysurányi „vérfürdő“. A magyarok a szlovákoknak az önrendelési jogon alapuló kérésére „golyózáppal“ válaszoltak. Az új határ megvonásával, éles ellentétben az etnikai elvvel, számos szlovák többségű község került Magyarországhoz. A cikk szerzője, R. Seisanu, számok gyártásától sem riad vissza. Szerinte a visszacsatolt terület összlakosságából 590.661 magyar, 289.353 szlovák, 52.034 zsidó, 13.855 német, 38.560 rutén és 40.000 egyéb nemzetiségű. Ebben a nemzetiségű mozaikban nem a magyar elem alkotja a többséget. Hogyan merészelnék — kérdi Seisanu — a magyar revizionisták kiváltságokat kérni a romániai és jugoszláviai magyar kisebbségek számára, amelyeknek minden joguk megvan, amikor a magyar mágnások az agrárreform során a szlovákoknak juttatott földjeik visszaadását követelik és amikor a magyar csendőrök agyonlövik a szlovák parasztokat, egyedül azért, mert nem hajlandók jognélküli kisebbséggé válni Magyarországon?

A kormány hivatalos lapja, a Románia (1939. I. 4.) hozzászól Imrédy miniszterelnöknek a Pester Lloydban közölt cikkéhez, amely a magyarországi kisebbségi kérdéssel foglalkozik. A lap szerint a cikkből az tűnik ki, hogy a magyar kormány igyekszik a német kisebbséget kiváltságos helyzetbe hozni, anélkül, hogy tervbevette volna a többi kisebbségek helyzetének megjavítását. A Berliner Tageblatt szerint — folytatja — a magyarországi német kisebbség „Európa legelnyomottabb kisebbsége.“ Ha a németek, akiket a magyar kormány kiváltságos kisebbségnek tekint, mindezideig semmiféle védelemben nem részesültek, vajjon milyen helyzetben lehetnek a többi magyarországi kisebbségek?

Szokatlanul erős a Románia „Az utolsó feudális állam“ címen (1939. II. 2.) közölt tudósítása, Octav Sulutiu tollából. Az utolsó feudális állam a cikk szerint Magyarország, ahol a parasztnak nincs földje s ahol a szabad gazdasági és kulturális fejlődés lehe-

tősége hiányzik. A mágnások és középosztálybeli cimboráik a nép nagy többségének munkájából élnek s a népet a tudatlanság sötétjében tartják, hogy ne emelhesse fel szavát egy emberibb élet követelése érdekében. A mágnások nem az elcsatolt területek magyarsága, nem a parasztság érdekében harcolnak a békeszerződések felülvizsgálásáért, hanem, hogy kikerekíthessék birtokaikat. A revízióból a parasztságnak semmi haszna nem lenne. Nincs senki, aki elhinné, hogy Erdély visszaadását a magyar paraszt, „ez a sanyargatott lény“ kérné. A lap ezután a magyarországi birtokmegoszlás adataiból igyekszik megállapítani, hogy a revízió mágnás-érdek.

Figyelemreméltók azok a sajtóközlemények is, amelyekben a cikkírók, egy feltételezett középeurópai újjárendezés alapelveit igyekeznek tisztázni G. M. Ivanov „Az etnikai érvelés értéke“ című cikke szerint (1938. XII. 31.) a müncheni tárgyalással Európa belépett a revíziós fázisba. A revízió kritériuma Münchenben az etnikai elv volt. Ezzel kapcsolatban a cikkíró azt a felfogást nyilvánítja, hogy ha Románia 1920-ban győzedelmeskedett a békekonferencián, ma sem fenyegeti semmi veszedelem. A román állam etnikai alapon alakult meg s amíg a revizionizmus az etnikai elvre támaszkodik, meglepetés nem érheti. A magyarok a románokkal szemben csak elméleti jellegű, történelmi érvekre hivatkozhatnak, ezek az érvek azonban semmit sem érnek a csatolt területek román többsége folytán.

Az *Universul* (1939. I. 11.) Eckhardt Tibornak a budapesti piarista diákszövetség január 5-én tartott ülésén mondott beszédével száll vitába. Eckhardt kérdéses beszédében a geográfiai elvet alkalmasabbnak ítélte a középeurópai helyzet rendezésére, mint az etnikai elvet. A lap utal arra, hogy a müncheni egyezmény alkalmával is az etnikai elv alapján fogantatották a határkiigazításokat, a geográfiai elvet ezzel szemben egész Európában senki sem vallja magáénak. A magyarok azért szállnak síkra a geográfiai elv alkalmazása érdekében, ímért jól tudják, hogy az etnikai elv alapján semmi követelnievalójuk nem lehet.

Az *Universul*nak „Egy tévedés következményei“ című cikke (1939. I. 13.) azt a vélekedést hangoztatja, hogy a bécsi döntés az egyenetlenkedés okainak kiküszöbölése helyett, mivel figyelmen kívül hagyta az etnikai elvet, új okokat teremtett az elégedetlenségre. Sem Magyarország, sem Csehszlovákia nincsenek megelégedve a döntéssel, amely megerősítette a történelmi „velleitásokat“ s elősegítette a különféle, politikai háttérű kombinációkat.

R. Seisanu, az *Universul* cikkírója (1939. I. 28.) a *Temps* magyarbarát vezércikkével polemizál. A *Temps* azt a felfogást vallotta, hogy a szent korona misztikuma alapján Magyarországnak elvitathatatlan joga van Szent István birodalmának területére, bármilyen fajok lakják is azt. Seisanu e felfogással szemben Millerand levelére, lord Balfour 1920-han tett alsóházi kijelentésére, továbbá W. Steednek a *Times* 1920. II. 14-én megjelent cikkére hivatkozik.

amely megnyilatkozások lényege mind az, hogy a békeszerződések eredményeképpen megvont határok megfelelnek az etnikai állapotnak. A cikkíró végső következtetése az, hogy Magyarország történelmi jogait, még ha ezerévesek is, nem lehet figyelembe venni, mikor e jogok a népek legfelsőbb jogával, a nemzetiségi joggal ellenkeznek.

A magyar revíziós propaganda hatékonyságára és hatalmas arányaira több sajtóközlemény figyelmezteti a román kormányzatot. Az Universul budapesti levele (1939. I. 24.) azt a hírt közli, hogy vannak napok, amikor a Páris és London felé induló vonatok valamennyi hálókocsiját magyar propagandisták foglalják el. A hivatalos és a félhivatalos sajtóügynökség napról-napra jobban tökéletesíti hírterjesztő módszereit. A cikkíró felhívja az érdekelt államokat, hogy semmiféle áldozattól ne riadjanak vissza azoknak az államoknak felvilágosítása érdekében, amelyeknek döntő szavuk van az európai egyensúly fenntartásában. R. Seisanu (Universul, 1939.I.16.) az argentinai Cuventul Romanesc nyomán a dél-amerikai magyar revíziós propagandára hívja fel az illetékesek figyelmét. A buenos-airesi bankok, hajóügynökségek és kereskedelmi vállalatok valóságban el vannak árasztva broszúrákkal, térképekkel és propagandafelvételekkel. Seisanu sürgeti a délamerikai román ellenpropaganda megindítását.

Az Universul másik budapesti levele (1939. I. 15.) „Magyarország zsákutcában“ címmel Magyarország külpolitikai helyzetét így festi meg. Magyarország gabonatáráért két imperiálista állam vetélkedik, Németország és Olaszország. Budapest egyelőre nem döntött, maximális előnyökkel járó barátságot kíván, amelyért cserébe semmit sem akar adni. Az ország lakosságának inagyrésze igen sokat remél a Berlin—Róma tengelytől. A felajzott reményeket azonban olykor kijózanodás követi. Így a sváb követelések esetében is. Magyarországon a lap szerint 600.000 sváb él, akik a Németbirodalom szellemi közösségébe tartozóknak vallják magukat. Legutóbb azt kérték a svábok, hogy egyetlen vezér. Hitler vezetése alatt álljanak, ami az önrendelkezési joggal és Magyarország szuverénitásával megegyezően egyenértékű.

Csáky gróf külügyminiszternek a külügyi bizottságban elmondott expozéjával ismételtelen is foglalkozik az Universul. Seisanu cikke szerint több ízben felhívták illetékes magyar körök figyelmét, hogy Románia őszintén békebarát politikájával kész jó szomszédi, sőt baráti viszonyt is fenntartani Magyarországgal, ha Magyarország lemond a revíziós politikáról, amely az európai békére is veszélyt jelent. A magyar sajtónak a román állam integritása, valamint a román kisebbségi politika ellen folytatott, történelmi hamisításokra, koholt hírekre alapított hadjárata a román sajtó részéről jogos és érthető visszahatást váltott ki. A román sajtó a nemzeti érdekek szolgálatában sohasem folyamodott ezekhez az elítélendő módszerekhez. Csáky grófnak a román sajtóval kapcsolatban hangzottak kívánsága csak abban az esetben telje-

sülhet, ha Magyarország őszintén és véglegesen lemond a revíziós politikáról s ha a magyar sajtó is szakít eddigi hangjával.

Egy másik cikkben Lugosianu, Románia volt római követe foglalkozik Csáky kijelentésével, amelynek értelmében a magyar-román viszony jobbrafordulása a romániai magyar kisebbségek sorsától, továbbá a román sajtónak Magyarországgal szemben tanúsított hangjától függ. Lugosianu megállapítja, hogy egyik kérdés sem megoldhatatlan. A román állam a legnagyobb megértést tanúsította a romániai magyar kisebbséggel szemben, aminek az 1938. május 5-ii kisebbségi alaptörvény a legékesebben szóló bizonyítéka. Ami a két ország közötti sajtóviszonyt illeti, ennek a kölcsönösség az egyedüli elképzelhető megoldása. Minden megegyezéshez két fél kell s a két félnek ugyan azt a szótárt kell használnia. A román békepolitika határa a román életérdekek megvédelmezése és a román nemzeti örökség megtartása.

Jugoszlávia.

Választások.

A jugoszláviai magyarság sorsában jelentős esemény a december 11-i parlamenti választások. A választásokon végeredményben három párt vett részt: a Sztojadinovics miniszterelnök vezetése alatt álló kormánypárt, a Macsek-féle ellenzéki koalíció és a „Zbor“ nevű fasiszta párt, melynek Ljotics volt a vezetője. A kormány alig 54.7%-os többséget tudott csak magának biztosítani. Macsekék a szavazatok 44.3%-át kapták, ami nagy siker, Ljotics pártja azonban teljesen megbukott. Az eredmény azt mutatja, hogy Jugoszláviában az ellenzéki hangulat a horvát kérdés miatt nagyon megerősödött.

Az ellenzék erősödésével a kisebbségek állásfoglalásának jelentősége megnövekedett. Jugoszlávia nemzeti kisebbségei az elmúlt 20 év során nagyrészt opportunistá politikát űztek és helyzetük javítása céljából hajlandók voltak a kormány támogatására. A körülmények kényszere alatt a jugoszláv állam magyarsága is a kormány mellé állásától várta jogos követeléseinek a teljesítését. A kormánytámogatás politikája ezideig azonban minden ígértetés és várakozás ellenére sem hozta meg a remélt eredményeket. A kormányok a választások után megfélekedtek ígéreteikről, sőt sokszor a választás előtt hangulatkeltés céljából adott kedvezményeket is visszavonták a szavazatok elnyerése után. Természetes volt ezek után a kisebbségek elkedvetlenedése, ami a mostani választások előtt már olyan méreteket öltött, hogy a kormánynak a kisebbségek megnyerésére sokkal nagyobb figyelmet kellett fordí-

tani, mint ezelőtt bármely választásnál. Sztojadimovicsék felismerték a veszélyt és a legtöbb helyen nagyobb engedményekkel vissza tudták fordítani a magyar választókat az ellenzék felé vezető útról, így több magyar község idegen nevű magyarsága a magyar iskolába írathatta át a névelemzés alapján eddig jugoszláv iskolába kenyszerített gyermekét. Kapuszina községben engedélyezték a Magyar Közművelődési Egyesület működését. Szabadka magyarságának legnagyobb kulturális intézménye, a Magyar Olvasókör 25.000 dinár segílyt kapott. Ugyancsak a Magyar Olvasókörnek elintézték azt a régi kérését, hogy mentesüljön a nagy megterhelést jelentő jegyadó! Ez a kedvezmény évenként 50—60.000 dináros megtakarítást jelent majd az egyesületnek. Rajics Szvetiszláv bán 100.000 dinárt adományozott a topolai katolikus otthon építésére. Újvidéken lehetővé tették a jobbrészt magyarok által lakott Adamovics-telep fejlődését, stb.

A választási eredményekből világosan kiderül, hogy Sztojadinovics miniszterelnököt kizárólag a kisebbségek szavazatai mentették meg a bukástól. Ha pl. a magyarok zöme esetleg az ellenzékre szavazott volna, a nyílt szavazás és minden egyéb segéderő sem lett volna elegendő a kormány megmentésére amelynek pedig óriási helyzeti előnye volt az ellenzékkel szemben.

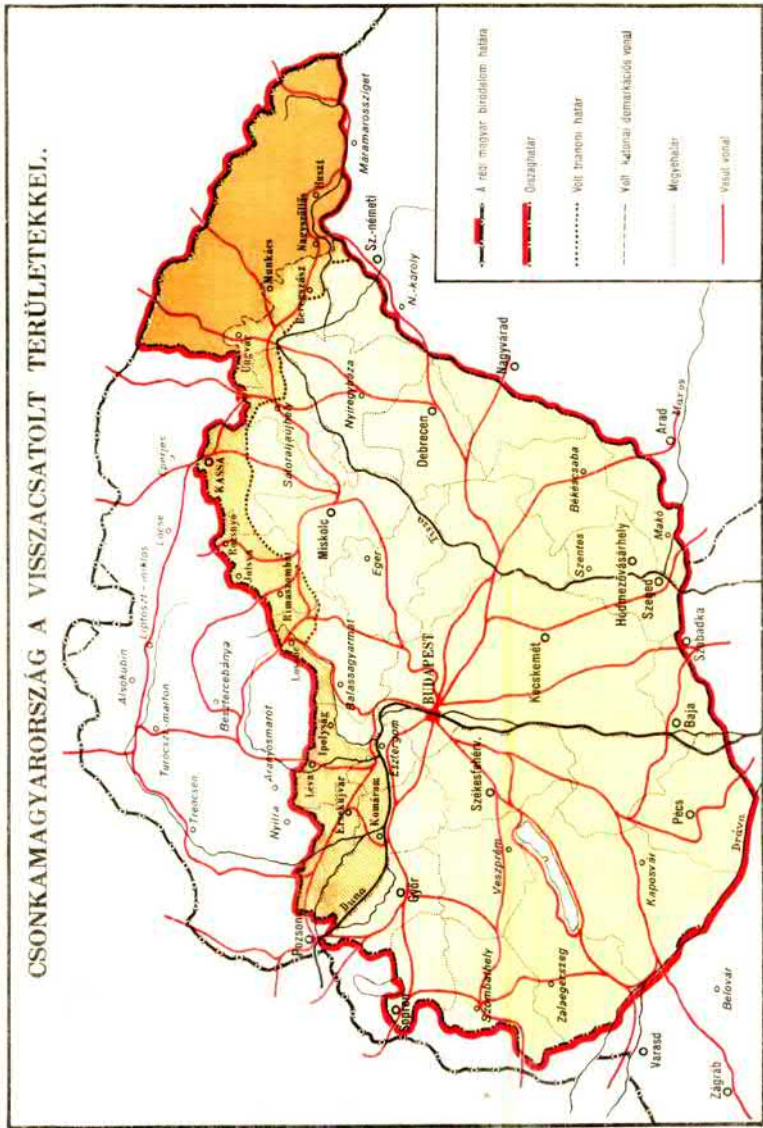
A több mint félmilliónyi magyar kisebbség lojálisán ismét a kormányt támogatta. És még így is súlyos hátrány érte a magyarságot, minthogy csak egyetlenegy mandátumot kapott, noha legalább hármat kellett volna neki juttatni. A Sztojadinovics-listán csak a tipolai járásban jelölt *Fodor Gellért* került be a parlamentbe, mint a magyar kisebbség egyedüli képviselője. Általános bizalom kíséri *Várady Imre* dr.-nak, a magyar kisebbség egyetlen képviselőjének működését is. Remélik, hogy kellő tekintélyű képviselői és szószólói lesznek Belgrádban a magyar kisebbségnek.

Február elején tette le esküjét a szabadkai képviselőtestület, amelynek tizenhat magyar tagja van. Ezek a magyar tagok klubba tömörültek, hogy a magyarság egyetemes érdekeit jobban védelmezhesék. A klub élén *Hoffmann Kálmán* dr. nyug. városi alpolgármester áll, az ügyvezető elnök *Strelitzky Dénes* dr., a titkár Csuka János. A klub felállította a magyar jogvédő irodát, amely a Magyar Olvasókörben működik és minden magyar ember ügyében díjtalanul jár el. A szabadkai képviselőtestület első ülésén *Strelitzky Dénes* fejtette ki a magyarság álláspontját. Hangoztatta, hogy a mostani városi képviselők száma nem felel meg a magyarság valóságos számarányának és miután nem is választás útján történt a képviselőtestületbe való bejutásuk, ez a csoport személyek tekintetében sem fejezi ki teljesen a szabadkai magyarság kívánásait. A magyarság mégis elfogadja ezt a kinevezést, mert ebben jelét látja annak, hogy a kormány békülékeny szellemben közeledik a magyar kisebbség felé. A város azonban nem nélkülözheti a magyarságnak a képviselőtestületben való erőteljes részvételét és nem nélkülözheti a magyarokat a tisztviselői karban sem. A ma-

gyár városatyák programja az, hogy a város anyagilag is támogassa a magyar kultúrtörékvéseket, anyagi segítséget nyújtson a magyar kisembereknek, méltányos számú helyet biztosítson a városi tisztviselőkarban a magyar ifjúságnak és rendezze a régi magyar nyugdíjasok ügyét.

Jugoszlávia magyarsága azt reméli, hogy a választások előtti kedvezmények a választásokkal nem zárultak le. Nagyjelentőségűnek számít Sztojadinovics lemondása. Egyelőre nem lehet megítélni, hogy a magyarság számára mit jelent ez a belpolitikai változás. A Czvetkovics-kormány problémája elsősorban a Macsekikal való megegyezés, a horvátok azonban csak a független Horvátország elvének elismerése alapján hajlandók érdemben tárgyalni. A kormány szerint a változás nem jelenti az eddigi bel- és külpolitikai iránynak a megváltozását és Jugoszlávia őszintén reméli, hogy a Magyarországgal szemben mindinkább megerősödő baráti jóviszony még jobban megszilárdul.

CSONKAMAGYARORSZÁG A VISSZACSATOLT TERÜLETEKEL.



	A régi magyar birodalom határa
	Országhatár
	Volt határon belül
	Volt National demarkációs vonal
	Megyehatár
	Vasút-vonal

KISEBBSÉGVÉDELEM

Budapest, 1939.

I. évfolyam. 2—3. szám.

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG GAZDASÁG- POLITIKÁJA.

A húsz év előtti főhatalmi változás az erdélyi magyarság életében nemcsak politikai, hanem igen jelentős gazdasági helyzetváltozást is hozott. Évszázados gazdasági összeköttetések útja szakadt meg váratlanul, ugyanakkor a földreform s az esküt nem tett tisztviselők elbocsátása a középosztályt létalapjaiban ingatta meg. A gazdasági és társadalmi szerkezetnek aránytalansága, valamint a közgazdasági érzék és tudás hiánya a középosztály széles rétegeiben hosszú évekre lehetetlenné tette azt, hogy a magyarság a létét fenyegető nyomással szemben gazdasági síkon is az okos védekezés álláspontjára helyezkedjék. Az első években úgy látszott, hogy a gazdasági veszteségek csupán az esküt nem tett tisztviselőkre s birtokát veszítő falusi birtokososztályokra fognak szorítkozni, s a magyarság helyzete az ország gazdasági helyzetéhez képest fog alakulni. Az erdélyi magyarság azonban már az impériumváltozás első éveiben a románság nagy gazdasági előretörésével találta magát szemben, melyet az állam is támogatott. Első lépés a románság uralmának megalapozására a földreform volt, mely teljesen újjáalakította Erdély mezőgazdasági térképét, ezt követte a vállalatok nacionalizálása, melynek eredménye csakhamar a kisebbségi kézen levő vállalatoknak bukaresti befolyása alá jutásában jelentkezett. Az erdélyi magyarság vezetői nehezen találták meg a védekezés módjait, hiszen az összeomlás folytán az önmagába vetett bizalmát veszítette el a társadalom, amely azelőtt sem volt ránevelve arra, hogy a saját lábán álljon meg. Az ellentállásnak eredményes módjait a háború előtt sem sikerült megtalálni, pedig már akkor komoly jelek figyelmeztettek az erdélyi magyarság gazdasági legyengülésére. Bethlen István egy Marosvásárhelyt 1912-ben tartott beszédében figyelmeztet arra, hogy 5 év alatt 16 megyében 96 ezer hold szántó és 70 ezer hold erdő, összesen 70

millió korona értékű magyar föld jutott román tulajdonba. Tokaji László megdöbbenő könyvében (Az eladó ország) kimutatja, hogy 1903—1912 között a magyarság birtokvesztése 157.473 kat. hold, s a román kisgazdák földvásárlásaihoz a magyar bankok 21 millió, a román bankok 24 millió, a szászok pedig 5 millió aranykorona kölcsönt folyósítottak. Erdély egész mezőgazdasági művelés alatt álló területének már ekkor 46.32%-át a román birtokok foglalták el. Bár Erdély mezőgazdasági művelés alatt álló területéből a kisbirtok 69.9%-ot foglalt el, a nagybirtok pedig csupán 18.5%-or, s ennek is csupán egyharmadát tette ki a magánkézen levő nagybirtok, a földreform Erdélyben sokkal szigorúbban lett megvalósítva, mint a kedvezőtlenebb birtokmegosztású Ökirkirályságban. Bár a földreformról hivatalos végleges adatokat ma sem ismerünk, megállapítható a különböző, egymásnak sokszor ellentmondó közlésekből, hogy összesen kb. 3 millió hold földet sajátítottak ki Erdélyben, szinte minden ellenérték nélkül, s a kisajátítás 90%-ban a magyarság nemzeti vagyonának csökkenését jelentette. A földreform szociális hasznát egyedül a román parasztság élvezte, az igényjogosult magyar földigénylőknek még fele sem jutott földhöz, s a földhözjuttatottak jelentős része is csupán 1 holdas házhelyet kapott.

A föld nacionalizálása terén a földreform kétségtelenül kielégítő eredménnyel járt, gazdasági szempontból azonban súlyos megrázkódtatásokat okozott. Az ingó és ingatlan tőke nélkül létesített törpebirtokok gazdálkodási színvonala igen alacsony volt, s ahhoz, hogy egyáltalán termelni tudjanak, egyre nagyobb hiteleket kellett igénybe venniük. A mezőgazdaság pár éves konjunktúrájában talán még megbírfák volna a kisbirtokok a magas kamatokat, de amikor a kamatok 30—40%-ra emelkedtek, a mezőgazdaság vásárlóképessége pedig fokozatosan romlott, a kisbirtokosok olyan veszélyes helyzetbe kerültek, melyből egyedül a mezőgazdasági adósságok szanálásáról hozott, ú. n. konverziós törvény radikális intézkedései tudták őket megmenteni.

A búzával bevetett terület Erdélyben 1920-tól kezdve lassú emelkedést mutat ugyan, azonban csak a háborús évek állapotához képest. 1906—1917 között a búzával bevetett terület évi átlagban 905 ezer hektárt tett ki. Ezt a számot csak 1925-ben sikerült újra elérni, a termésátlag azonban még mindig alatta marad a békebelinek (1906—17: 10.8 q, 1920—1935: 10.2 q). A rozssal, árpával, zabbal bevetett terület évről-évre csökkenő irányzatú s nem javulnak a terméseredmények sem, s így nem alaptalan egy román statisztikus megállapítása, hogy a háború utáni évtizedben a terméseredmény évente közel 20 milliárd lej értékkel marad el a háború előtti évek színvonala mögött. A mezőgazdaság

nehézségeit mutatják az évről-évre csökkenő gabona-fogyasztás (1930-ban egy főre esett 524 kg, 1936-ban csak 375 kg), valamint az ipari termékek és agrártermékek közötti arány:

1929	100.0	100.0
1930	92.6	68.2
1931	72.3	50.8
1933	62.1	44.9
1935	74.7	48.4
1936	84.4	54.0

Az agrárreformmal nem járt együtt a termelés átszervezése, az értékesítés kérdéseinek megoldása, az elzárkózó vám- és kereskedelmi politika sem voltak alkalmasak a fennálló nehézségek leküzdésére. A konverzióra bejelentett mezőgazdasági adósságok összege 1932-ben meghaladta az 52 milliárd lejt, s jellemző, hogy az ország 10 ha-on aluli kisbirtokosainak 64.04%-a kérte adósságainak rendezését. A mezőgazdasági adósságoknak, bizonyos feltételek között, 50, illetve 75%-ban való törlése megoldotta ugyan pillanatnyilag az eladósodott kisbirtok kérdését, azonban ugyanakkor tönkretette a hiteléletet s így elvette a jövőre a lehetőségét annak, hogy a kisbirtok a modern idők igényeinek megfelelő beruházásokkal eredményesen gazdálkodhasson.

Kétségtelen, hogy a szerencsétlenül végrehajtott föld-reform csupán egyik oka volt a mezőgazdasági viszonyok romlásának, de annak okai közt szerepelnek a kormányzatoknak¹ más, szerencsétlen kézzel végrehajtott gazdaságpolitikai intézkedései is, s talán elsősorban az 1924 óta mesterségesen teremtett és fokozott pénzdrágaság, amely olyan gazdasági válságot idézett elő, mely végeredményben az összes gazdasági ágazatok összeroppanását vonta maga után. A főhatalmi változás utáni első évek nagy ipari felledülést eredményeztek, mivel a vámsorompók következtében megszűnt a cseh és osztrák ipar versenye. Ezek az évek az ipari vállalatok számának gyors növekedésével jártak, s ezt a természetesnek látszó fejlődést a bankok is igyekeztek erejükhez képest támogatni. Ekkor talán lehetőség nyílt volna arra, hogy a magyar banktőke a Székelyföld egészséges iparának kialakítására megtegye a szükséges lépéseket, de messzebbrenéző magyar gazdaságpolitikai elgondolások és a szó igazi értelmében vett magyar tőke hiányában errenézve nem történtek számbavehető kezdeményezések.

A deflációs politika következtében 1924 után a vállalatoknak egyre erősebben kellett a bankok készleteit igénybe venniök, ami természetesen a takarékbetétek utáni versenyt, a betéti kamatlábnak 20—24%-ra felverését vonták

maguk után. Természetes, hogy ilyen körülmények között a bankok sem folyósíthattak 30—36% alatt kölcsönöket, sőt nem egy kisebb bank kamatlába a 42%-ot is elérte. Az elbírhatatlanul magas kamatok következtében lassan az összes adósok fizetéseképtelenné váltak s minden gazdasági ágazat a legsúlyosabb válságba került. Ez a válság 1932 és 1934 között érte el tetőpontját, s azóta a gazdasági élet fejlődése újra egészségesebb irányban halad, azonban a konverzió ma is erősen érezteti hatását.

Az erdélyi magyarság pénzügyi intézetei a román nemzeti banktól olcsó hitelt nem tudtak igénybe venni, erős versenyt kellett tehát egymás között betétek megszerzéséért indítsanak, melyet azután adósaikra, akik jórészt a magyar gazdálkodók, kisiparosok közül kerültek ki, igyekeztek áthárítani. Ilyen körülmények között ezek a bankok altruista jellegű hivatást nem tudtak a magyar társadalomban betölteni. A magas igazgatási költségek, valamint az osztalékok fizetésében megindult verseny még hozzájárultak a kamatláb emeléséhez, s egészséges tőkekoncentrációra az egymás közötti személyi ellentétek, elfogultságok miatt alig lehetett gondolni. A nagyobb, tőkeerősebb pénzügyi intézetek viszont többnyire valamelyik nemzetközi jellegű budapesti nagybanknak voltak erdélyi expozitúrái, s ezek kevés érzéket mutattak speciális magyar gazdasági feladatok iránt. A közös érdekvédelem létrehozta ugyan az Erdélyi Bankszindikátust, melynek 1925-ben 109 magyar jellegű pénzügyi intézet volt tagja, azonban ez, ha megkísérelte volna, sem tudott volna tagjainak hitelpolitikájára befolyást gyakorolni. 1922-ben a 197 magyar jellegű pénzügyi intézet mérlegadatai 364 millió lej saját tőkét, 1 milliárd 305 millió takarékbetétet' és 1 milliárd 894 millió lej kihelyezést mutatnak ki. A betétállomány ebben az évben még négyszerese a saját tőkéknek, 1936-ban a saját tőkék 503 millió lejt tesznek ki, a betétállomány azonban csak 405 millió, tehát kerek 100 millióval marad alatta a saját tőkéknek. 1922-ben a 197 intézet 43 millió leit mutat ki nyereségként, ami a tőke 12%-os jövedelmezőségének felel meg, 1936-ban pedig a nyereség csak 2,891.000 lej, vagyis az alaptőke 0.8%-a. Igaz, ebben az évben már csak 41 pénzügyi intézet küldi be adatait a Bankszindikátusnak, a többi valószínűleg leplezni igyekszik, hogy magyar jellege van.

Az új uralom első éveiben úgy látszott, hogy a kormány gazdasági politikája nem annyira a magyarság, mint inkább általában az erdélyi gazdasági erők háttérbeszorítására irányul, hiszen hosszú éveken át az erdélyi jellegű román nemzeti parasztpárt is a legélesebb harcot folytatta azzal a törekvéssel szemben, amely az ország minden gazdasági erejét bukaresti irányítás alá igyekezett vonni. Bizonyos, hogy az általános leszegényedés, amely a helytelen közgazdasági

politika miatt a harmincas években bekövetkezett, elsősorban a magyarságot sújtotta, amely a románságnál sokkal erősebben volt képviselve az iparban és kereskedelemben. Éhez járultak az elviselhetetlen és a kisebbségekre nézve aránytalan adóterhek, az ókiráltsági tisztviselői kar anti-kommerciális szelleme, a szinte legálissá vált baksis s egyéb, törvénytelen szolgáltatások s így érthető, ha a hivatalnoki középosztályától s középbirtokos osztályától megfosztott magyarság a kisebbségi élet első évtizedének végén már a teljes leszegényedés lejtőjére jutott.

A földreformmal tönkrement a birtokosság, a deflációs idők megölték az ipart és kereskedelmet — amelynek egyébként csak részben jelentettek kimondottan magyar gazdasági tevékenységet — a mezőgazdasági válságban jövedelmességét veszítette a mezőgazdaság, a 30-as évek adósságrendező törvényei következtében elpusztultak az alapítványi és takarékosági vagyonok s tönkrementek a hitelszervek. A leszegényedett társadalom társasélete is egyre szűkült, igényeit le kellett csökkentenie, sorskérdéseivel szemben fásulttá kezdett válni, s intézményeinek fenntartása is egyre súlyosabb nehézségekbe ütközött.

A társadalom összes rétegeit egyre veszedelmesebben fojtogató gazdasági válsággal egyidőben jelentkezik Középeurópában a nacionalizmus új kivirágzása, s ebben a nacionalizmusban az uralkodó szín az alsóbb néposztályok fel-emelésére való törekvés mellett az államalkotó népek uralmi helyzetének megerősítése. Jellemző tünete ennek a nacionalizmusnak a nemzetiségi türelmetlenség, amely most már gazdasági síkon is jelentkezik s igyekszik az állam keretei között élő nemzetiségek életlehetőségeit minél nagyobb mértékben megnyirbálni, őket leszegényíteni, gazdasági erőforrásaiktól megfosztani s a gazdasági élet feletti uralmat teljes mértékben a többségi népnek kezébe adni. Ebben a helyzetben a kisebbségek helyzete kilátástalannak látszik, de akkor, ha megvannak az ősi településterületeik, nemzeti öntudatuk s hagyományokba gyökerező szervezeteik, akkor bizonyára nem fognak belenyugodni a kilátástalanságba s igyekeznek az államhatalom, valamint a többségi nemzet nyomásával szemben a gazdasági védekezés eszközeit is megtalálni. A politika mellett a gazdasági alapon való szervezkedés szükségessége kerül előtérbe, s ha kisebbségi nép nem is függetlenítheti magát az általános közgazdasági viszonyoktól s az állam gazdaságpolitikájától, mégis van bizonyos lehetősége annak, hogy gazdasági erőforrásainak megtartása, valamint ezeknek saját nemzeti céljaira való felhasználása felett örködjék s egész gazdasági tevékenységét saját nemzeti szempontjai szerint igyekezzék irányítani.

Különösen nehéz az eredményes gazdasági szervezke-

désnek helyes módjait megtalálni olyan nemzetkisebbség-nél, mint az erdélyi magyar is, amely a félmillió székelységtől s a határmenti négyszázezer magyarjától eltekintve nem zárt nemzeti településterületen, hanem más nemzetiségekkel vegyesen lakik. Az erdélyi magyarság elhelyezkedése nem kedvező, több, mint háromszázezer magyar élt a maga községében már a főhatalmi változás előtt is kisebbségi sorban, román, néhol szász többségű községekben. A városoknak jórészt hiányzik az utánpótlást jelentő, jelentős magyar tömegeket magába foglaló „hinterland“-ja. Erdély mezőgazdasági népességének 1910-ben 27%-a magyar, ugyanakkor azonban a magyarság a lakosságnak 31.6%-át alkotja. A városokban tehát aránylag erősebben van képviselve a magyarság, azonban alig vannak a kezén komoly gazdasági súlyt jelentő ipari vállalatok, bányák. Inkább a lateiner osztályban s kisiparban van erősebben képviselve, s éppen ez a két osztály szenved legsúlyosabban a román politika következtében. Az egész magyar népességnek mintegy 60%-a földművelő, túlnyomóan törpebirtokos, nehezen élő kisember. A gazdasági szervezkedés súlypontja tehát a falun kell, hogy legyen s az intenzíven megszervezett mezőgazdasági tevékenység szerves kapcsolatba építendő a városok ipari termelő és fogyasztó rétegeivel. Bizonyos, hogy ennek megvalósítása egy annyira kedvezőtlenül elhelyezkedett nemzetiségnél, mint az erdélyi magyar, csak sokévtizedes munkával képzelhető el.

A gazdasági szervezkedés megteremtése felé már a huszas években történtek kezdeményező lépések. Az 1922-ben megalakult Magyar Párt csakhamar közgazdasági szakosztályt hívott életre, amely, mint az erdélyi magyarság összes gazdasági szervezetének és intézményének képviselője, hivatva lett volna arra, hogy számbavegye a szükségleteket, valamint a rendelkezésre álló erőket és lehetőségeket, megjelölje a gazdasági élet irányát és feladatait.

A közgazdasági szakosztály feladata volt a párt gazdasági álláspontjának kialakítása, a törvényjavaslatok tanulmányozása s az azokkal szembeni állásfoglalás, a gazdasági helyzetnek megvitatása. A rendszerező A) szakosztály azonban csak véleményező testület volt, munkája gyakorlati szempontból meddő kellett legyen, az irányító munkát nem is vállalhatta, mert határozatainak végrehajtása az egyes gazdasági szervezetek jóindulatán múlt. De ezt az irányító, munkakijelölő szerepet nem is vállalhatta, mert az első évtized eseményei nem is mutattak rá gazdasági szempontból azokra a veszedelmekre, amelyek a magyarságot fenyegetik. Az agrárreform elleni védekezés foglalta le a párt gazdasági szakértőinek tudását és erejét, azután pedig a bankkérdés került az érdeklődés homlokterébe.

Nem tagadható, hogy az első évtized is sok értékes, hasznos tervet, kezdeményezést indított meg gazdasági téren is, természetesen azonban, hogy a múlt liberális gazdasági iskoláján felnevelkedett magyarság más eszközöket és módokat látott gazdasági szervezethez megvalósítására alkalmasnak, mint ma, amikor húsz éves tapasztalat áll a háta mögött. A magyarság hatvan százalékat kitevő földműves tömegek gazdasági szervezéséről és megerősítéséről ekkor még kevés szó van. Igaz, a nagy múltú visszatekintő Erdélyi Gazdasági Egylet már a húszas években megkezdte a gazdakörök szervezését, de ez részint a hatóságok állandó akadékoskodása, részint pedig pénzhiány miatt nehezen halad előre, úgy hogy ideiglenesen az egylet a Hangya központhoz és a hitelszövetkezeti központhoz fordul, hogy vállalják el a gazdanevelő és gazdavédelmi munkát. Ezek csakugyan meg is alakítják gazdasági szakosztályaikat, vetőmagot, műtrágyát, fajbaromfit, gyümölcsoltványokat szereznek be és osztanak szét szövetkezeteik útján, előadásokat tartanak, de az anyagi nehézségek a szövetkezetek munkáját is akadályozzák. Az E. G. E. a Magyar Párt gyergyószentmiklósi, majd székelyudvarhelyi nagygyűlései után, melyeken a gazdasági szervezkedés szükségességéről komoly figyelmeztetések hangzanak el, újabb munkába kezd, értékes tájékoztatást ad ki gazdakörök szervezésére nézve, falufejlesztési tanfolyamokat és kiállításokat rendez. A munka azonban nehézségekkel folyik. Az egylet a háború előtt a közép- és nagybirtokos rétegre volt alapítva. Ezek a rétegek a birtokreform következtében részben tönkrementek, részben pedig gazdálkodásuknak a leszűkült keretek között való átszervezése foglalta le őket s így nem tudtak az egylet munkájában elég erővel résztvenni. A birtokos- és kisgazdaosztályok sem találták meg a termékeny együttműködés módjait. Az egylet vagyoniilag — érthető az agrárreform után — gyenge, a hatóságok pedig a gazdaköri mozgalomban (az Ókiráltságban hasonló gazdasági egyletek nem léteztek) tisztára kisebbségi és nem gazdasági tömörülést látnak s annak munkáját akadályozzák. Az egyesület kötelékébe részint közvetlenül tartoztak a gazdakörök, részint pedig megyei gazdasági egyleteik útján voltak annak munkájába bekapcsolva.

A harmincas évekkal az erdélyi magyarság kisebbségi életének első fejezete lezárult. A hitelszervezetek, amelyekre a kapitalista elképzelésű gazdaságpolitika elsősorban támaszkodni kívánt, a mezőgazdasági adósságok rendezésével összeomlottak. A harmincas évek súlyos gazdasági krízise s a gazdasági életbe mindjobban benyúló kormányintézkedések két irányban hatottak: egyfelől a nagytőke levetette a reá egyre kényelmetlenebbé váló magyar álarcot, másfelől viszont a magyar társadalom ráébredt teljes ma-

gárahagyatottságára s az ebből folyó szervezkedés szükségességére. Az egyéni lehetőségek megszűnése a közösségi lehetőségek felé tereli a figyelmet. Új gazdaságpolitikai elgondolás jelentkezik, amelyben a nép széles rétegei vehetnek részt gazdasági sorsuk irányításában. A szövetkezeti gondolat erőteljesebb hódítása mutatja legjobban ezt a változást. A szövetkezeti önsegítség gondolata kiterjesztett nemzetgazdasági értelmezést kap. A nemzeti lét fenyegetése az összefogás kemény parancsát állítja a szorongatott nép elé s az együtt és egymásért dolgozás módjainak megkeresésére ösztönöz. A közösségi gondolat kezd a gazdasági életben is jelentkezni s olyan gazdasági szervezetek felépítésére indulnak meg kísérletek, amelyek a széles tömegek érdekvédelmére támaszkodnak. Új szövetkezeti elgondolások jelentkeznek, érdekes próbálkozások, sikerekkel és kudarccal s a hitel- és fogyasztási szövetkezetek mellett pár év alatt hatalmas tej szövetkezeti hálózat épül ki, de alakul számos más típusú szövetkezet is: közös géptartó, malom, anyagbeszerző, gyógynövénytermelő, kenderfeldolgozó, erdőkitermelő, paprikamalom, fűrészüzem, háziipari, étterem stb. szövetkezetek; csupa új elgondolás, amely megszületését az új helyzetnek köszönheti s a kisebbségi sorsba szakadt magyar életrevalóságának, szívóosságának biztató jele.

Az erdélyi magyar szövetkezetek már a huszas évek elején megalakították központjaikat. A fogyasztási szövetkezetek a nagyenyedi Hangya központban tömörültek (mintegy 300 szövetkezet), a hitel- és más természetű szövetkezetek pedig a kolozsvári Gazdasági és Hitelszövetkezetek szövetségében (szintén 300 körüli szövetkezettel). Mindkét központ hosszú éveken át a kormány részéről bizonyos autonómiát élvezett s nem csupán tagszövetkezeteinek hitellel, illetve áruval való ellátását végezte, hanem a szövetkezetek irányítását, ellenőrzését, felügyeletét is. A hitelszövetkezetek fejlődését jellemzően mutatja saját és idegen tőkék gyarapodása:

	Özletek	Tartalék- alap	Együtt saját tőkék	Betétek	Viszont- leszámít.	Összes tőkék
	e z e r l e j b e n					
1924	7,264	3,761	11,025	43,705	3,525	58,285
1925	9,640	6,121	15,761	66,410	11,395	93,566
1926	13,925	8,532	22,457	93,400	18,205	134,062
1927	18,753	12,222	30,975	143,153	26,198	200,326
1928	23,786	16,111	39,897	217,411	48,085	305,393
1929	30,080	20,763	50,843	279,292	72,352	400,484
1930	37,139	25,643	62,782	321,920	77,970	462,672
1931	48,761	27,311	76,042	287,617	71,630	435,319

Figyelemreméltó fejlődés, ha tekintetbe vesszük, hogy a magyar szövetkezetek kizárólag önerejükre voltak utalva, olcsó vizleszámítolási hitelekhez nem jutottak s így kénytelenek voltak jóformán kizárólag tagjaik pénzével gazdálkodni. A magas bankkamatok miatt a szövetkezetek kamatpolitikája nem versenyezhetett a szászokéval, vagy az olcsó állami hiteleket élvező románokéval, hivatásuknak azonban így is meg tudtak felelni és fejlődésben, belső megerősítésben nem maradtak a másik két erdélyi nemzet szövetkezetei mögött.

Ez a fejlődés az általános gazdasági leromlás, árlemorzsolódások, majd a moratórium és a konverzió miatt 1930-ban megállót, a hitelszövetkezeti hálózat a konverzió következtében 151,505 ezer lej veszteséget szenvedett, amire mindössze 16,570.959 lej tartalék állott fedezetül, a többit a betétesekre és az üzletrészes tagokra kellett hárítani, ami ezeket a szövetkezeteket évtizedekre vetette vissza a fejlődésben. Az egyes, életrevalóbb szövetkezetekben azonban már két-három éve újra folyik a betétgyűjtés s megkezdődött az új kölcsönök folyósítása is. A befizetett üzletrésztőkék nagysága a szövetkezetek 1937. évi mérlege szerint már ismét 41,913.933 lej, új tartalékbetétek összege 64,172.413 lej, összes kihelyezéseik összege 172,957.948 lej (a konverzió alá esett, tehát hosszabb idő alatt és minimális kamattal visszafizetendő kihelyezések ebből 80 milliót tesznek ki). Ebben az évben 281 hitelszövetkezet működött a Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségének kötelékében, 100.000 taggal.

A harmincas évek a hitelszövetkezeti mozgalmat működésében megbénították, a központ azonban új gazdasági feladatok munkálásához kezdett s pár évi kemény szervezőmunkával százat jóval meghaladó tej szövetkezetei hozott létre. Sajnos, nem ismerjük a tagok birtokában levő tehének számát, sem pedig a teljes feldolgozott tej mennyiségét, a mozgalom jelentőségét azonban eléggé jellemzi, hogy a központ előbb Marosvásárhelyt létesített modem tejfeldolgozó telepet, amely ma már 20.000 liter szövetkezeti tejet dolgoz fel naponta, majd az udvarhelymegyei szövetkezetek részére Székelykeresztúrt épült hasonló telep. Ez a mozgalom szinte napról napra fejlődik s komoly gazdasági segítséget jelent a benne tömörülő mintegy 12.000 tejtermelő magyar gazdának.

Hasonló eredménnyel dolgoztak a Hangya központban tömörült fogyasztási szövetkezetek is, melyek különösen az utolsó években érték el a céltudatos központi irányítás segítségével megbecsülendő eredményeket. Forgalmuk évről évre emelkedik s ezzel nő nemzetgazdasági jelentőségük is. Érdekes, hogy a fogyasztási szövetkezeti mozgalom terén

sem az erdélyi románok, sem a németek nem tudtak jelentősebb eredményeket elérni s előttük is mintaszervezetként a Hangya jól kiépített és okosan irányított hálózata lebeg.

A magyar szervezetek a múlt év elejéig a saját maguk által alkotott ellenőrző uniók irányítása, felügyelete és ellenőrzése alatt állottak. A magyar szervezeteknek ez az autonómiája az új törvény következtében megszűnt s mind az új szervezetek jóváhagyásának, mind a szervezetek irányításának és ellenőrzésének joga a bukaresti szervezeti intézetre szállt át. A román szervezeti központ indokolás nélkül szüntethet meg magyar szervezeteket (evvel a jogával már több ízben élt is), akadályozhat meg újabb szervezeti alakulásokat, vagy kényszeríthet fúzióra szervezeteket. Fokozza a helyzet nehézségét, hogy a központok igazgatóságába a kormányzat három-három tagot nevez ki (a kilenc közül), s ezzel tulajdonképpen a mozgalmat állami irányítás alá helyezi, újabb rendelet értelmében pedig a központ ügyvezető igazgatóját is Bukarest nevezi ki.

Ezek az intézkedések nem kizárólag a kisebbségi szervezeti szervezetek ellen irányulnak, hanem jellemző megnyilvánulásai annak a politikai elgondolásnak, amely ma Európa nem egy államában jelentkezik, s amely a szervezeteket eszköznek tekintti a favorizált nemzet támogatására. Az önsegély gondolata egyre inkább elhomályosul a szervezeti életben s a szervezet a különböző állami segítőakciók levezetőcsatornájává válik, amelyekből a kisebbségi jellegű szervezetek természetesen ki vannak zárva. Ez indokolja az állam erősebb beavatkozását és felügyeletét, míg azonban a többségi nemzet szervezeteinek karakterében az állami beavatkozás nem okoz nagyobb változásokat, a kisebbségi nemzeteknél nem kívánatos befolyást jelent, megfosztja a mozgalmat nemzeti sajátosságaitól, lehetetlenné teszi, hogy különleges nemzeti feladatokat szolgáljon s így vagy szétbomlásra, vagy lassú felszívódásra kényszeríti a kisebbségek szervezeti hálózatát.

Az erdélyi magyarság új gazdaságpolitikájának hasznos eszközei ugyan a szervezetek, de nem egyetlen eszközei. A gazdasági népevelésnek, érdekvédelemnek, tanácsadásnak, általában a mezőgazdasági kultúra emelésének eszköze már nem a szervezet, hanem a gazdakör. Az Erdélyi Gazdasági Egylet, amely már hosszú évek óta kereste az eredményes gazdasági szervezkedésnek módjait, három év előtt teljesen újjászerveződött. Át kellett alakulnia a kisebbségi sorsba szorult magyarság széleskörű érdekvédelmi szervévé. Szervezőmunkájának eredményeképpen az egylet tagjainak száma az 1936. évi tagállományának tizennyolszorosára emelkedett s a beszervezett gazdák száma 28.000 körül van. Folyóirata, a havonta megjelenő Erdélyi Gazda eléri a 11.000

példányszámot. Az egyesület a földművesek gazdasági nevelése céljából évről évre több téli gazdasági tanfolyamot rendez, melyeken a fiatal és öreg tanulmányzó kiscgazdák ezrei vesznek részt. A különböző gazdasági akciói arányosan egészítik ki az egyesület szervezési és nevelési tevékenységét. A nemesített vetőmagakció, az állatállomány felfrisítése, a mezőgazdasági gépek és műtrágya szorgalmazása mind azt célozzák, hogy a szervezet kiépítése és a műveltségi színvonal emelése haszon nélkül ne maradjon. Kiállításokkal összekötött gazdanapjai a magyar gazdatömegek öntudatosodásának eszközei. Ezekre a gazdanapokra sokszor 40—50 kilométeres körzetből is eljönnek a kiscgazdák, mert érzik, hogy ezeken az összejöveteleken saját sorsuk döntő kérdéseiről van szó. A kisebbségi helyzetbe jutott magyarságnak az életében talán ez az egyesület az első szervezet, amely világosan és határozottan felismerte feladatait s azokat lendülettel, okosan, előrelátással igyekszik megvalósítani. Jelentőségét nem csupán a mezőgazdaság színvonalának emelésében kell látni, hanem abban, hogy vele elsősorban jelentkezik a néperők gazdasági megszervezésének, szerephezjuttatásának gondolata, egy olyan, új népi politika, amely a nyílt és lappangó erők feltárásával, összefogásával és munkábaállításával igyekszik mozgósítani a gazdasági életet s megteremteni a gazdasági szervezettségnek azt a minimumát, amely nélkül eredményes kisebbségi élet nem képzelhető el.

Természetes, hogy az E. G. E. eddigi munkája csupán eredményes kezdeti lépéseket jelent. A földművesosztály megerősítése nem máról holnapra megoldható feladat. A gazdakörök életében két fontos kérdés vár megoldásra. Egyik a gazdakörök anyagi fenntartásának kérdése, másik a megfelelő gazdaköri vezetők munkábaállítása. A gazdálkodás eredményességének egyik igen nagy és sokat vitatott kérdése a mezőgazdasági termények értékesítésnek megszervezése. Továbbmenőleg: mind a belterjesebb gazdálkodás, mind a szervezett értékesítés hajótörést szenved a mezőgazdaság tőkehiányán. Mivel ma jelentős tőkék felett rendelkező magyar pénzügy Erdélyben nincs, a szövetségi szervezet pedig a konverzió utáni legyengült állapotában a magyar gazdaközönség hitelgénylésének eleget tenni nem tud, aligha fog más megoldás maradni, mint kiharcolni a kormánytól a mezőgazdaság megsegítésére folyósított 1 milliárd olcsó hitelből a magyarságot jogosan megillető részt. A közhasznú hitelezés kérdése azonban így is a megöklendő problémák sorában jelentkezik.

A pillanatnyilag adódó lehetőségeken túl azonban az erdélyi magyar gazdaságpolitikának messzebbre is kell néznie, keresnie (kell a magyarság kihasználható gazdasági

energiáit, a veszélyeztetett pontokat s a segítség lehetőségeit, meg kell teremtenie gazdasági intézményei között a tervszerű együttműködést, törekednie kell olyan gazdasági közösség megteremtésére, amely az önvédelem és szoros összezárkózás alapjára helyezkedve igyekszik gazdasági erőforrásait saját céljainak szolgálatába állítani. Tanulmányozni kell az egyes vidékek termelési és fogyasztási viszonyait, a közvetítőkereskedelem működését, a szövetkezetek szerepét, meg kell állapítania az egyes vidékekre legalkalmasabb termény- és állatfajtákat, a székelyföldi kivándorlás megkötésének, vagy tervszerű irányításának kérdése mellett megoldandó feladat a kisipar megszervezése, a bankszervezet újjáépítése, a biztosításban adódó társadalmi és nemzeti lehetőségek eredményesebb felhasználása, magyar jellegű középipar kialakításának elősegítése és még sok más kérdés is.

Ezeknek a kérdéseknek megoldása bizonyára hosszú évtizedek munkáját veszik még igénybe. Ma, amikor az erdélyi magyarság energiáinak javarészét a pusztá megmaradásért vívott harc emészti fel, aligha juthat ereje nagyobb távlatú elgondolások megvalósítására. A gazdasági szervezkedés munkája lassú, lépésről lépésre való, következetes haladást kíván meg. A haladás eredményességének feltételei a rátermett, hivatott vezetők s a mögöttük céltudatosan jelentkező közvélemény. Aki figyelemmel kísérte az erdélyi magyarság életét az utolsó években, bizonyára nem kételkedik abban, hogy ezek a feltételek egyre félreérthetlenebbül jelentkeznek.

Kolozsy Sándor.

ERDÉLY NEMZETISÉGI VISZONYAI.

Sajátos táji, néprajzi, művelődéstörténeti, politikai és történelmi viszonyok határozzák meg Erdélyt. Erdély neve tehát nemcsak területet jelent nekünk, nemcsak népet, vagy népeket, de nem is pusztán bizonyos történelmi események színhelyét, vagy tárgyát. Erdély a Magyar Medencében egy sajátos arculatú és sajátos életű táj, mely egy csomó megfogható s még több megfoghatatlan tulajdonsággal egyéni életet él. Volt, van és lesz és különleges problémáival minduntalan jelentkezik.

Van egy földrajzilag elég zárt egységet mutató táj: az Erdélyi Medence s az azt körülvevő hegységek. Ám e különváló táj határai nem mindenhol élesek és világosak s a politikai Erdély igen sokszor túllépte a szoros földrajzi ke-

reteket. De e sajátos és más vidékektől eléggé elkülöníthető táj egymaga még nem jelenti Erdélyt.

Nem határozhatjuk meg Erdélyt tisztán néprajzi alapon sem. Annál kevésbbé, mert e területet három egymástól elég élesen elkülönülő főbb népcsoport lakja s egy csomó kisebb töredék. A három főbb nemzetiségen belül azonban további „tájtípusokat“ találunk. Ámde minden típus és minden csoport sok olyan jellegzetes tulajdonságot hordoz, ami megkülönbözteti őt a hasonló fajú, de az erdélyi tájon kívül élő testvéreitől.

Művelődési szempontból is joggal beszélhetünk erdélyi szellemről, sajátos kultúráról, mely ugyan más-másképpen és mérvben jelentkezik az egyes népcsoportoknál s melynek ismérvei nehezen határozhatók meg, de vannak s mint különbségek — más kultúrákkal szemben — jelentkeznek. A határok azonban e téren sem tiszták és szellemtudományi módszerekkel is nehéz volna Erdély fogalmát meghatározni.

Nem lehet tisztán politikai értelmet sem adni Erdély fogalmának. E terület ugyanis a legkülönbözőbb politikai formák és keretek között élte életét más és más határok között, változott befelé a közösségi élet berendezkedése, kifelé a közjogi viszonyok és politikai állás és szerep. Erdély mégis mindig volt, amióta Középeurópa részletes történetét ismerjük, akkor is, amikor sem közjogilag, sem közigazgatásilag külön testet nem jelentett.

Nem a határozott földrajzi keret, nem a lakosság bizonyos etnikai tulajdonságai, nem egyfajta életmód, nem azonos kultúra, egységes politikai szervezet teszik Erdélyt, hanem mindezen faktorokból s még egy csomó másból együttvéve valami. Egy különleges életkeret s az életkereten belül a közösség egyéni — más közösségektől különböző — sorának tudata jelenti az erdélyi öntudatot, mely tudva, vagy tudat alatt, generációkon keresztül minden ittélő népcsoport fiaiba beleivódott. E lelki diszpozícióból s a közös történelem hagyományaiból táplálkozó kultúra határozza meg a természeti adottságok mellett Erdély fogalmát. A külön történelmi szerep természetes alapjait a különleges földrajzi viszonyok adták, a táj különleges történelmi fejlődése pedig tovább hatott népeinek gondolkodására, életfelfogására, törekvéseire s ez a nevelődés aztán a sajátos táji jelleg erősebb kidomborodását eredményezte. így zárult be a kölcsönhatások köre.

De nehogy tévedésbe essünk, nem a testvéries együttélés és az egymást önzetlenül támogató összeműködés szükségességének átérzését jelenti ez az erdélyi öntudat, amint azt romantikus hajlandóságú s felületes nézők felfedezni igyekeznek. A valóság sokkal inkább az egymással való versengésre, hadakozásra mutat sok példát. Az erdélyi

politika jeles feladata éppen az, hogy az egymás ellen rugtató erőket mederben tartja, a belső versengést szabályozott keretek közé szorítja s az együttes feladatok ellátására megszervezi, alkalmassá teszi Erdély népeit. Csak ilyen megszervezés alapján tudja aztán Erdély a maga közép-európai s elsősorban a Kárpát-Medencében őt megillető s reá háruló szerepét és feladatát betölteni.

A különböző irányokból és különböző korokban Erdélybe bevándorolt népek más és más vidékeken telepedtek le, egymástól eltérő életmódot folytattak és folytatnak, mások a foglalkozási viszonyaik, társadalmi tagozódásuk, különböző a kultúrnívójuk. Ennek megfelelően Erdély politikai életében is más és más volt az egyes nemzetiségek szerepe. A XIX. századig sikerült az Erdélyt lakó nemzetiségek egymásközi viszonyait úgy rendezni, hogy a belső erőegyensúly biztosítva legyen. A XIX. század folyamán azonban ez az erőegyensúly megbomlott s a nemzetiségi ellentétek döntő szerepet kaptak Erdély sorsának további alakulásában. Ahhoz, hogy e különös sorsú terület jövő fejlődése biztosítható legyen, ma elsősorban ezen belső nemzetiségi ellentétek kiküszöbölésére van szükség, vagyis meg kell találni Erdély belső nemzetiségi alkotmányának azt a formáját, amely a nemzetiségi erők egyensúlyát újra hosszabb időre biztosítani tudja. Ez a cél csak úgy érhető el, ha a nemzetiségi viszonyokkal azok, akik e terület sorsát irányítják, nemcsak általánosságban, hanem legapróbb részleteiben is és mindenféle vonatkozásban tisztába jönnek és ezen ismeretek birtokában keresik Erdély történelmi tradícióiból kiindulva a nemzetiségi együttélés biztosításának modern formáit.

Hangsúlyoznom kell azonban még egyszer, hogy Erdély problémája nem pusztán nemzetiségi probléma, hogy Erdély különleges tradíciókkal bíró történelmi test és sajátos élete száz és száz más vonatkozással kapcsolódik a Kárpát-Medence s ezen keresztül Középeurópa életébe.

A Romániához csatolt egész Magyarországi terület terjedelme 103.093 km², lakossága 1910-ben 5,237.467 fő volt, ebből

román	2,829.454 (53.8%)
magyar	1,661.805 (31.6%)
német	564.789 (10.7%)
szerb	52.084 (1.0%)
tót	31.028 (0.6%)
rutén	20.482 (0.4%)
egyéb	97.825 (1.9%)

Az 1930. évi román népszámlálás a lakosság nemzetiségét kétféleképpen is megállapította („anyanyelv” és „faji eredet” alapján) s Erdély területén a következő helyzetet találta:

	Lakosság anyanyelve 1000 lélekben %-ban		Lakosság faji eredete 1000 lélekben %-ban	
Román	3.237	58.3	3.209	57.8
Magyar	1.483	26.7	1.355	24.4
Német	543	9.8	545	9.8
Jiddis, ill. zsidó	111	2.0	178	3.2
Cigány	46	0.8	108	2.0
Cseh-szlovák ..	42	0.8	46	0.8
Szerb-horvát ..	42	0.8	45	0.8
Rutén-orosz ..	29	0.5	36	0.7
Bulgár	10	0.2	12	0.2
Egyéb	7	0.1	16	0.3
Összesen:	5.550	100.0	5.550	100.0

Az 1930. évi román népszámlálás tehát kerekén 180.000 fővel csökkentette az erdélyi magyarság számát. Erdélyt tényleg elhagyni kényszerült 1918-1924 között kb. 200.000 magyar (menekültek és kiüldözöttek), így ez a csökkenés indokolt lenne, azonban a természetes szaporodás 1920 és 1930 között az ott maradt magyarok számát több mint százezer fővel emelte. Ez azt jelenti, hogy a román népszámlálás által kimutatott csökkenés egy része nem valóságos fogyás, hanem papíros-eredmény. Jellemző, hogy a magyarság csökkenésének aránya a trianoni határmenti megyékben 31.6%-os, a Bánságban 16.3%-os, a Királyhágón túli Erdély területén viszont csak 12.8%-os 1910 és 1930 között.

A nemzetiségek eloszlása Erdély területén igen kusza. Csak egyetlen egy megyében találunk 90%-nál nagyobb többségben egy nemzetiséget. Ez Udvarhely székelyföldi megye, ahol a magyarság aránya 95.4%. 75—90%-os túlnyomóan egy nemzetiségű megyét 6-ot találunk. Ezek közül 4 román többségű (Fogarás, Hunyad, Alsó-Fehér, Szolnok-Doboka), 2 magyar többségű (Csík, Háromszék). 50—75% közötti arányban alkot többséget a románság 9 megyében (Krassó-Szörény, Torda-Aranyos, Beszterce-Naszód, Kolozs, Bihar, Szeben, Arad, Szilágy, Maramaros); a magyarság 2 megyében (Maros-Torda, Szatmár). 5 megyében teljesen kevert a lakosság, abszolút többsége egyik nemzetiségnek sincs. (Temes, Torontál, Brassó, Kisküküllő, Nagy-küküllő).¹⁾

¹⁾ Mindez a régi magyar közigazgatási beosztás szerint számítva. A román megyebeosztás több jelentős eltérést hozott s így a megyék nemzeti képe is jelentősen befolyásolta.

De a megyéken belül is a nemzetiségi eloszlásnak és keveredésnek legkülönbözőbb — s néhol egészen bizarr — változatait találjuk. A nagyobb városok még jobban komplikálják a helyzetet, ezek 1910-ben szinte kivétel nélkül (s nagyrészen még ma is) magyar többségűek voltak, viszont legtöbbszörnek közvetlen környezete idegen volt.

Erdély városi lakossága 1910 és 1930-ban nemzetiségileg a következőképpen oszlott meg:

	1910	%	1930	%
magyar	480.000	62.0	431.000	44.9
román	152.000	19.6	330.000	34.4
német	123.000	15.9	130.000	13.6
egyéb	19.000	2.5	69.000	7.1
Összesen:	774.000	100.0	960.000	100.0

Még kevésbé egyöntetű e terület lakosságának vallásfelekezetek szerinti megoszlása. Az egy-egy nemzetiségi csoporthoz tartozó lakosok három-négyféle vallásfelekezethez tartoznak, ami a lakosság etnikai jellegét tovább variálja, de egyúttal nagy jelentőséggel bír ez a körülmény az egyes nemzetiségek kulturális és nemzeti szervezkedéseinek szempontjából is. A valláserkölcsök téren már meglévő keretek a nevelési és művelődési tevékenység számára segítséget nyújthatnak. Nemzeti szempontból e keretek jól felhasználhatók ott, ahol az egyes egyházak hívői nemzetiségileg homogén csoportokat alkotnak, nehezebb a helyzet, ha különböző nemzetiségű lakosok tartoznak ugyanazon egyház kebelébe.

Erdélyben a nemzetiségi és vallási keretek egészben véve nem fedik egymást, de igen sokszor fedik helyileg, egy-egy vidéken. Csík megye magyarjai úgyszólván mind római katolikusok, Maros-Tordáé nagy többségben reformátusok; Brassó, Szeben, Nagyküküllő, Kisküküllő megyék (Szászföld) németjei túlnyomó többségükben lutheránusok, Temes, Torontál és Aradmegye (Bánság) németjei majdnem mind római katolikusok; Beszterce-Naszód, Szolnok-Doboka, Kolozs megye románjai nagy többségükben görög katolikusok, a déli megyéké görög keletiek. A másik oldalról nézve a dolgot: az unitárius és református vallás hívői, bárhol lakjanak, szinte kizárólag magyarok Erdélyben; a gör. kath. egyház hívői nagy többségben románok (Máramarosban rutének is), a gör. keletiek szinte kizárólag románok, a Bánságban szerbek is; a lutheránusok kevés kivétellel németek.

*A Magyarországtól Romániához csatolt terület lakóinak
felekezeti statisztikája.*

Vallásfelekezet	1000 lélek 1910	%	1000 lélek 1930	%
Görög keleti	1.807	34.4	1.931	34.8
Görög katolikus	1.243	23.7	1.385	25.0
Római katolikus	995	18.9	947	17.1
Református	694	13.2	698	12.6
Ág. hitv. evangélikus (lutheránus)	263	5.0	273	4.9
Izraelita	182	3.5	191	3.4
Unitárius	69	1.3	68	1.2
Egyéb	4	0.0	57	1.0
Összesen:	5.257	100.0	5.550	100.0

A magyar nemzetiségű lakosok közül 1910-ben 688.205 volt református vallású (41.4%); 642.858 róm. katolikus (38.7%); 127.808 izraelita (7.7%); 79.090 görög katolikus (4.8%); 68.125 unitárius (4.1%); 40.114 lutheránus (2.4%); 13.351 görög keleti (0.8%) és 937 egyéb felekezethez tartozó (0.1%).

Érdeemes egy pillantást vetni a három fő nemzetiségnek települési viszonyaira és Erdély területén való eloszlására is. A magyarság települése egyenetlen. A nagyobb magyar vidékeken kívül csak magános magyar centrumokat találunk megfelelő hinterland nélkül. A románok települése sokkal egyenletesebb. Az apró falusi csoportok behálózzák a terület jelentős részét. Viszont nincsenek komoly nagyobb centrumaik. E falusi telepek mindenesetre nagyobb állóképességgel rendelkeznek, mint a hatalom kezének jobban kitett városi tömegek. Ebből a szempontból az erdélyi románság védettebb helyzetben volt a régi magyar uralom alatt, mint ma a magyarság, eltekintve attól, hogy olyan elnyomó és kifosztó tendenciák, mint ma a kormányhatalom és többségi nép részéről a magyar uralom alatt nem érvényesültek.

A településbeli különbségekben azonban minőségbeli különbségek is rejlenek s ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni éppen ma, amikor szeretik a nemzeteket és népeket pusztán számmal mérni. Egy-egy vidék életében s ezeken keresztül az ország életében is, a városi kiművelt lakosság tízezreinek mindenesetre nagyobb súlya, jelentősége van, mint számban ugyanannyi falusi lakosnak. Akár a politikai, akár a közigazgatási, kulturális vagy gazdasági élet irányítását vesszük is, kiművelt emberfőkre szükség van s a városi lakosság nemcsak igények és életmód terén, hanem a munka terén is több vagy magasabbrendű értéket termel, mint

ugyanannyi vagy számban több falusi. Az élet természetes rendjének mutatkozik a városodás folyamata, amelynek révén a falusi lakosság kirajzó csoportjai nemcsak lakóhelyet és foglalkozást változtatnak, hanem társadalmi pozíciót is és egyedeikben különböző gyorsasággal, de néhány generáción át tömegeikben is megteszik az utat a városi munkásosztálytól az önálló iparos vagy vállalkozók vagy a szellemi foglalkozásúak osztályáig. Bármennyire becsüljük és értékeljük tehát az egészséges, életerős falusi népet, nem szabad abba a hibába esnünk, hogy egy-egy népcsoport mérlegelésénél minőségkülönbségeket az egyes népcsoportok belső rétegződése szerint ne tegyünk. Az erdélyi magyarság sokkal nagyobb mértékben városlakó, mint a románság. (Az erdélyi román lakosság 10.2%-a lakott 1930-ban városokban, a magyar lakosság 29.1 %-a.) Ebből származnak hátrányok is (így különösen a jövőbeli várható számbeli gyarapodás tekintetében), de vannak ennek a körülménynek előnyei és feltétlenül módosítja ez a 'körülmény a magyar és román lakosság puszta számerejének összehasonlításából kitűnő népi-erőmérleget.

Ami Erdély nemzetiségeinek szaporodási viszonyait illeti, a román statisztikai hivatal által publikált népmozgalmi adatokból megállapítható, hogy a magyarjellegű területek, különösen a Székelyföld lakosságának szaporodása erősebb ütemű, mint a tiszta román területek lakosságáé. A falusi magyar népesség tehát Erdélyben nem áll szaporaság dolgában általában a román mögött, hanem az előtt. A városok népességének kis szaporasága viszont Erdély városi népességének mai nemzetiségi tagozódása mellett elsősorban a magyarság számbeli fejlődésének ütemét csökkenti. Ha azonban az életerős magyar falusi vidékek s elsősorban a Székelyföld népfeleslegét Erdélyben a magyar városok veszik fel, akkor a városi magyarság továbbfejlődése biztosítva van. A Székelyföldről ma is 30—35.000 ember vándorol el tízévenként.

A magyarság Erdély területén való belső vándorlásainak, a vándorlások volumenének, folyamatosságának és irányainak problémája igen nagy horderejű a magyarság jövője szempontjából. Ezért ezekkel a viszonyokkal részletesebben és behatóbban kell a jövőben foglalkoznunk, mint eddig tettük.

Rónai András dr.

AZ „ETNOKRATA“ ÁLLAM ÉS A KISEBBSÉGI KÉRDÉS.

Egy népnek, hogy alkotásokat hozhasson létre, szüksége van bizonyos hivatás-tudatra, amely, ha a nép széles rétegeit nem is hatja át, eleven erőként működik elitjében és vezetőiben. A hivatás-tudat, a nemzeti eszmék összessége, irányt szab az alkotó tevékenységnek s így egységbe kényszeríti az erőket, míg hiánya az erők szétforgácsolódását eredményezi. Románia példája meggyőzően bizonyítja e tétel igazságát. A háború előtti Romániának megvolt a maga hivatása: megalkotni Nagyromániát, ugyanegy birodalom kebelében egyesíteni az összes románokat.

Nem célunk kitérni arra, hogy e nemzeti törekvés megvalósításában mennyi volt a része Romániának és mennyi a győztes nagyhatalmaknak, tény, hogy ez a feladat megoldódott s hogy utána Románia magasabb célkitűzés nélkül maradt. Az elmúlt húsz évben Románia politikáját a status quo fenntartásának elve irányítja, a revíziótól való görcsös félelem s ami ezzel együtt jár, a kisebbségeknek minél teljesebb politikai és gazdasági elnyomása. Egy magasabb, egy ideális és egységes törekvés jeleit hasztalan keressük a román művelődés megnyilatkozásaiban; kapkodás, iránytalanság, szétfolyás jellemzi az egész román szellemi életet. Úgy látszott, Románia végleg elmerül a földrajzi fekvéséből és nyugateurópai tájékozódásából következő ellentétben, amelyet feloldani nem tud. A szellemi iránytalanság, a hivatástalanság, mely állandó táplálója volt a politikai bizonytalanságnak és nyugtalanságnak, a Goga kormány idején érte el tetőfokát. Románia már a káosz szélén állt, amikor bekövetkezett a fordulat, a király feloszlatta a parlamentet, feloszlatta a politikai pártokat s új alkotmányt szavaztatott meg a néppel.

Az új alkotmány szelleme, valamint legfontosabb újításai, a rendi államforma bevezetése, a román elem elsőbbségének kinyilvánítása, a kisebbségi kérdés megoldásának módja, az a tény, hogy a király Miron Cristea személyében ortodox román pátriárkát bízott meg a kormányalakítással, mind azt bizonyítják, hogy a román állam és a társadalom átszervezését magára vállaló kormány a Gándirea-csoport eszméinek hatása alá került. Mindazt, ami az új alkotmányban a régivel szemben újságot jelent, mint kívánalmat, megtaláljuk a Gándirea programjának követelményei között. A megindított román megújulás eszmei tartalmát minden kétségen kívül a Gándirea mozgalom szolgáltatja. Ha azonosságról a román újjáépítési terv és a Gándirea-csoport programja között nem is beszélhetünk, kétségte-

len, hogy ez a program, legalább részben hivatalos programmá vált s ha a jelek nem csalnak, nemsokára teljes egészében az lesz. így nem lehet érdektelen megismerkednünk ezzel a szellemi áramlattal, különös tekintettel programmjának azokra a pontjaira, amelyek közvetlenül vagy közvetve, a romániai kisebbségek sorsát érintik.

Tizennyolc évvel ezelőtt egy elsősorban művelődési színezetű mozgalom indult meg Romániában. Élén egy esszéíró teológiai tanár és költő áll, Nichifor Grainic; szócsöve a havonként megjelenő Gándirea (Gondolat) című folyóirat, amely lassankint, ahogy az új áramlat mind szélesebb és szélesebb köröket hódít meg, Románia talán legjobb, de mindenesetre legelőbb és legjellemzőbb folyóirata lett. Munkatársai között a fiatalabb írástudó nemzedék legjobbjait találjuk meg.

A Gándirea a románság hivatásának egy jellegzetes román kultúra, egy sajátos román szellemi magatartás ki-termelését tartja, egyszerűen a románizmust, mely egységbe foglalja a román nép valamennyi megnyilvánulását. Annak megfelelően, hogy e feladat megvalósítását mi gátoja és mi segíti elő, a mozgalom programja egy romboló és egy építő részre oszlik. Noha e program sem egyik, sem másik részében nem tartalmaz gyökeresen újat, hiszen amit a Gándirea hirdet, árnyalati különbségekkel ugyan, de megtaláljuk részben a háborúelőtti vallásos színezetű orosz nacionalizmusban, részben a fasiszta ideológiában, egységében s a román történelem szempontjából tekintve, ez a következetesen átgondolt, teljességre törekvő mozgalom mégis új. Egyfelől, mert teljes szakítást jelent az egyesült Románia s a világháborúban megnövekedett Románia eddigi kulturális tájékozódásával, másfelől, mert egy új, nagyszabású feladat kijelölésével, hivatást mutat a román népnek.

A román művelődés kibontakozásának legnagyobb akadályát Nichifor Crainic s vele együtt a Gándirea csoport, abban az évtizedekre visszamenő törekvésben látja, amelynek végső célja az ország elnyugatosítása volt. A román vezető körök ugyanabba a hibába estek, mint annak idején Nagy Péter cár; egy más irányú, sokkal előbbre haladott művelődési fejlődés eredményeit próbálták ráerőszakolni a román népre, nem számolva azzal, hogy a nyugati eszmények vallási, földrajzi és történelmi okoknál fogva szükségszerűen idegenek a román nép lelkétől. Ez a természet- és történelemellenes kísérlet eredményezte a román művelődés kettészakadását egy vallásos színezetű, ősi falusi műveltségre s egy felületes, nyugatos városi műveltségre. amelyet Nichifor Crainic, igen találóan „intellektuális riport“ irányzatnak nevez. A román város és a falu, a

városi intézmények és a nép lelke, a nép gondolkodásmódja között semmilyen szerves összefüggés nincs. A falusi parasztyereknek, ha osztályából ki akar emelkedni, mindent meg kell tagadnia, amiben eddig hitt, teljesen át kell alakulnia s ami ezzel egyértelmű, elvesztenie épen azt, ami románságában a legősibb és a legértékesebb.

E kettősség feloldásának feltétele a nyugati tájékozódással való szakítás. A román kultúra alapjait az évezredek hagyományokban kell megvetni, mert egyedül e hagyományok kivirágoztatásából, továbbfejlesztéséből születhetik meg az a román művelődés, amely mintegy tükre a román nép lelkületének, hajlamainak s amely megfelelő keretet nyújt képességei kifejlésztésére.

A román múlt legnagyobb, legértékesebb hagyományát Nichifor Crainic az ortodox egyházban és az ortodox vallásban látja. „Művelődésünkben egyazon szellem nyilatkozik meg a kezdettől egészen a XIX. század közepéig. Mindaz, amit írtak és nyomtattak ebben az időben, akár átültetés volt, akár eredeti, minden, amit építettek amit festettek és ami megmaradt, mind az ortodoxia pecsétjét hordozza magán“ — mondja Nichifor Crainic.¹⁾ Az ortodoxia annyira egybeolvadt a román történelemmel és a román lélekkel, hogy a román történelmet, az ortodoxia számbavétele nélkül csak félig lehet megérteni. Az új román művelődés szellemi tartalmát egyedül az ortodoxia adhatja, anyagát a román nép, a Gándireában szokásos kifejezéssel élve, az „etikum“. E fogalmat pontosan meghatározni Nichifor Crainic sem tudja: „Az ember egy testből és lélekből alkotott egész.“²⁾ Azoknak az elemeknek az eredete viszont, amelyek az etnikumot alkotják, az „élet áthatolhatatlan titkának mélységében“ vész el. Három oldallal tovább bevallja, hogy „abban a döntő pillanatban, amelyben élünk, nem annyira a faj vagy az etnikum hideg meghatározása érdekel bennünket, mint inkább az a „láng-kép“, amelynek mintája szerint akarjuk magunkat, mint románokat megvalósítani.“³⁾ Ennek a lángképnek a megvalósításához bizonyos „kollektív lelkesültség“ szükséges. Az ortodoxia misztikumához az etnikum misztikuma társul. A két hagyomány-komplexumnak, amelyet az ortodoxia és az etnikum képvisel, az egyesüléséből egy új műveltség és egy új államforma születik, amelyet Nichifor Crainic etnokráciának nevez és a következőképpen határoz meg: „Etnokráciának nevezzük az őslakó népességnek azt az akaratát,

¹⁾ Ortodoxie si etnocratie, 142. 1.

²⁾ Puncte cardinale in haos, 189. 1.

³⁾ Puncte cardinale in haos, p. 191.

hogy az államot saját tulajdonságainak kifejezőjévé s a világban való hivatásának szervévé tegye.“⁴⁾

Az etnokrata állam, már alkotánál, elgondolásánál fogva idegengyűlölő és antiszemita. Az etnokrata állam célja az őslakosság — értsd románok — uralmának kulturális, társadalmi, gazdasági és politikai téren való biztosítása. Ez pedig „feltételezi az idegenek — értsd kisebbségek és zsidók — befolyásának, legjobb esetben népességi arányszámuk szerinti redukálását.“⁵⁾ Ez az a pont, ahol az új román nacionalizmus szembe találkozik a kisebbségi kérdésnek oly változékony és annyira időszerű komplexumával. „Ezek a népek, — mondja a kisebbségekről — akiket egyenlő jogokkal fogadtak be az állam politikai családjába, de akik makacsul távortartják magukat az őslakók közösségétől, nem részesíthetők — (a románokkal) — egyenlő mértékben a haza erkölcsi és anyagi javaiból.“⁶⁾

„Mi más lehetne a nacionalizmus — kérdi — ha nem a nemzet akarata, hogy a történelmi azonosság és a térbeli összefüggés alapján, az ország valóságos birtokosává tegye magát?“⁷⁾ És amidőn a helyzet az, hogy a történelmi gyengeség, a nemzeti szellem elhanyaglásának pillanataiban „idegen elemek“ férkőztek a nemzet testébe, amelyek az államalkotó népnek a saját államában való uralkodói helyzetét veszélyeztetik, a nemzetnek kötelessége védekeznie. A kisebbségek és a románság közötti viszony megfelel a gazda és a vendég közötti viszonyoknak. Hasztalan enyhíti a különbségeket a városi szellem, a nevelés, a románok a magyarban nem láthatnak mást, mint aki erőszakkal telepedett meg az ősi földön, a németben viszont a békés letelepedőt, míg a zsidóban a beszivárgót fogják mindig látni.⁸⁾ A húsz éves kisebbségpolitikai tapasztalat azt mutatja, hogy a bő kézzel mért szabadságok nem a román államhoz való hűséget eredményezik, hanem az elszakadás vágyát növelik. A németek a Birodalom előőrseinek érzik magukat, a magyarok az irredenta ébrentartására használják szabadságaikat, a zsidók pedig arra, hogy a román népet kiforgassák ősi javaiból. Nichifor Crainic különbséget tesz keresztény és zsidó kisebbségek között. A nagyobb veszedelmet az utóbbiakban látja, mert ha a keresztény kisebbségeket bizonyos centrifugális törekvés jellemzi is, a belső terjeszkedés vádjával alig vádolhatók, míg a zsidókat épen az erős belső terjeszkedés jellemzi.

⁴⁾ Ortodoxie si etnocratie, p. 188.

⁵⁾ Ortodoxie si etnocratie, p. 125.

⁶⁾ Ortodoxie si etnocratie, p. 182.

⁷⁾ Ortodoxie si etnocratie, p. 181.

⁸⁾ Ortodoxie si etnocratie p. 182.

A demokratikus rezsim, amely nem ismert faji és vallási különbséget a román állam polgárai között, tömerdek szerencsétlenséget hozott az országra. Az első és legfontosabb szerencsétlenség, hogy a demokratikus rezsimből hiányzott a román nép „uralkodó voltának öntudata.” Az utolsó húsz év törvényeit sohasem a többség érdekei védelmének a gondja inspirálta, ellenkezőleg, úgy tűnik föl, mintha épen az lett volna e törvények célja, hogy a többséget kiszolgáltatassa az idegeneknek, akiken Nichiior Crainic természetesen a kisebbségeket érti. „A demokrácia politikájának kapuján keresztül egy új barbár horda rohanta meg a várost s mint uralkodó helyezkedett el a román örökségben.”⁹⁾ Más formában ugyan, de lényegében megismétlődött Romániában az antik Roma és az antik Bizánc történelmének legfájdalmasabb mozzanata, ez a mesésen gazdag ország leküzdhetetlen vonzóerőt gyakorolt az idegen népekre.

A védekezés módja a román nép „uralkodói” „királyi” öntudatának feltámasztása és a román életnek egy új elgondolás alapján történő megszervezése. Ezt a feladatot, amely a Gándirea doktrínája szerint nem egy elnyomó szellemű, hanem egy védekező nacionalizmus követelménye, az etnokrata állam biztosítja. Az új nacionalizmusnak nem az a célja, hogy a román nép megalázottból hóhérrá váljék, hiszen a román nép, mint uralkodó, bőkezű és nemeslelkű.¹⁰⁾ De azoknak az engedményeknek, amelyeket a románság ad a kisebbségeknek, nem szabad lemondásból, tehetetlenségből fakadniok, hanem az erős és magabiztos, az uralkodó nép jószándékából.

Két tényező együttes hatásának eredményeképpen közvetkezett be a román nép „uralkodói öntudatának” elhanyagolása, ez a két tényező: — a társadalmi osztályokat elismerő politikai rendszer, s ennek folyamánya a pártpolitika. A különböző osztály, hatalmi és egyéni érdekeket képviselő pártok valósággal szétdarabolták a román többséget. A hatalom megszerzése érdekében a zsidókkal vagy a keresztény kisebbségekkel való szövetkezéstől sem riadtak vissza, aminek az eredménye aztán az lett, hogy a demokrata Romániában mindig a kisebbségek és a zsidók voltak a kormányon, a többségek sohasem.¹¹⁾ A társadalmi osztályok elmélete a gyakorlatban nem volt más, mint a zsidó hatalmi és nyereségvágy eszköze.

Az etnokrata állam „a román nép hatalmi akaratának kifejezője”, mind az osztályharc elméletet, mind a politikai

⁹⁾ Ortodoxie si etnocratie, p. 185.

¹⁰⁾ Ortodoxie si etnocratie, p. 185.

¹¹⁾ Ortodoxie si etnocratie, p. 190.

pártok rendszerét elveti s helyébe a korporatív államformát állítja. Ez a szervezeti forma a többséget egy szilárd, egységes, érdekeit felismerni és megvédeni tudó tömbbe olvasztja össze. Ha a politikai képviselőket és hatalmat a társadalmi osztályok és a belőlük alakuló pártok kezéből a foglalkozási ágak kezébe helyezik, romboló helyett építő politikai szervezet létesül, amelynek alapja minden társadalom igazi alapja, a munka lesz.

A Gändirea felfogása szerint a kisebbségi kérdés a mai Romániában egyértelmű bizonyos foglalkozási ágaknak az „idegenek által való megszállásával.” Ilyenformán a korporatív rendszer feltétel nélküli megvalósítása a mai, állapot elismerését és megszilárdítását jelentené, vagyis „még a demokráciánál is nagyobb szerencsétlenséget a román nép számára.¹²⁾ A korporációs rendszert tehát „helyesbíteni” kell, a román viszonyokhoz hangolni, szem előtt tartva az államalkotó többség érdekeit: „Mi románok az alapja és középpontja vagyunk ennek az államnak; a heterogén elemek, egészen addig, amíg feltétel nélkül nem csatlakoznak a mi népünk lényéhez, csak a perifériáját alkotják ennek az államnak.”¹³⁾ Az etnokrata állam programjában többek között ezt találjuk: „Más államok példája azt mutatja, hogy minden egyes, nem hasonult, de tevékeny kisebbségi, az állam szervezetében a bomlás és a rombolás eleme.”¹⁴⁾ Valamivel később pedig ezt: „A román állam ellenségének bizonyult kisebbségi elveszíti román állampolgárságát és kiutasítatik.”¹⁵⁾ Ezután pedig egy rendkívül jellemző kitétel található: „A számarányon alapuló foglalkozási jogrendszer elsőrendű jelentőségű az etnokrata állam számára: meg fogja oldani a városok románosításának nagy problémáját.”¹⁶⁾

Az a „helyesbítés” a korporációs rendszeren, amit a fentebb felsorolt irányelvek szabnak meg, nem lehet nagyon biztató a kisebbségek számára, még ha az etnikai arányszám ártalmatlannak, sőt a hiszékenyek előtt igazságosnak látszó alapján történik is. A program kimondja ugyan, hogy a „rendi parlamentben a kisebbségek számarányukhoz mértén lesznek képviselve”¹⁷⁾, arról viszont nem intézkedik, hogy az arányszámot országosan, tartományi vagy községi viszonylatban kell-e érteni s ezzel nyitva hagyja az utat a legszörnyűbb visszaélések felé. Nem fog-

¹²⁾ Ortodoxie si etnocratie, p. 193.

¹³⁾ Ortodoxie si etnocratie, p. 194.

¹⁴⁾ Ortodoxie si etnocratie, p. 284.

¹⁵⁾ Ortodoxie si etnocratie p. 284.

¹⁶⁾ Ortodoxie si etnocratie, p. 286.

¹⁷⁾ Ortodoxie si etnocratie p. 287.

lal magában semmi újat a tervnek az az intézkedése, hogy az etnokrata államot idegen eredetűek nem szolgálhatják s így az állam fontosabb pozícióit csak törzsökös románok tölthetik be.

Van azonban egy pont, mely tökéletesen új s a román kisebbségi politikának egy újabb „fejlődési“ fokát jelenti. Az etnokrata állam tervezetének egyik szakasza kimondja, hogy: „Minden kultúrterjesztő intézmény és vállalkozás törzsökös románok kezében lesz s az állam ellenőrzése alatt fog működni. Ami saját népi kultúrájukat illeti, a kisebbségek aránylagosságot fognak élvezni.“¹⁸⁾ Ez sem többet, sem kevesebbet nem jelent, minthogy az eljövendő román etnokráciában a kisebbségeknek nem lehet aránylag több kultúrintézményük, mint amennyi a románoknak van. De még biztatóbbat is ígér az új román államszervezési Program: a népességi arányszám a nyomtatványok és a kiadványok számában is érvényesülni fog. „A kisebbségeknek meglesznek a maguk saját nyelvű nyomtatványaik, igazságos arányban a román nyomtatványokkal.“¹⁹⁾ A román kisebbségi politikának eddig is szerves része volt a kisebbségek kulturális elnyomása, eddig a pontig azonban, mint az ortodox keresztény szellemben fogamzott Gandirea irányzat, amely arányszámhoz akarja kötni a magyar kultúrintézmények, a kiadható magyar könyvek, folyóiratok és napilapok számát, soha nem merészkedett egyetlen román kormány sem.

Az „etnokrata“ állam programja nem kormányprogram, de lehetetlenség figyelmen kívül hagyni, hogy a jelenlegi román kormányzat máris jelentékenyen közeledett a Gandirea felfogásához. A fejlődés iránya kétségtelenül ez, egyfelől, mert a Gandirea korszerű szellemi áramlatot képvisel, az új nemzeti gondolat román változatát, másfelől, mert a Gandirea az az egyedüli román szellemi irányzat, mely nagyszabású feladat megvalósítását tűzi ki célul s ilyenformán egy új nemzeti hivatás hatalmas vonzásával hat a mindig élénk román ambícióra s a mindig tevékeny román nacionalizmusra. A fejlődés iránya tehát, mely az ötletszerű elnyomástól a szervezett, a tervszerű, az ideológiai alapú elnyomás felé tart, a romániai kisebbségek szempontjából távolról sem megnyugtató.

Grandpierre Emil dr.

¹⁸⁾ Ortodoxie si etnocratie p. 293.

¹⁹⁾ Ortodoxie si etnocratie, p. 294.

KÁRPÁTALJA ÉS A MEGNAGYOBBODOTT MAGYARORSZÁG NÉPESSÉGE.

Alig négy és fél hónappal a bécsi döntés után a magyar kérdés rendezésének, revíziójának második állomására érkeztünk el. A trianoni ítélet gazdasági szempontból talán legelhibázottabb rendelkezésének felszámolása: a Ruténföldnek a közelmúltban történt hazatérése kisebbségvédelmi nézőszögből is fokozott figyelmet érdemel. Egyrészt, mert az idegen járom alatt sínylődő, *kisebbségi sorban élő magyarság egy újabb, bár elég szerény lélekszámú tömege talált haza* az imponálóan lendületes március közepi katonai mozdulatok nyomán, valamint a pámapos magyar-szlovák határvillongásnak véget vető 1939 április 4-i megállapodás következtében. Másrészt, mivel e területvisszaszerzés folytán *a megnagyobbodott csonkaország nemzetiségi összetétele is némileg módosult*, az ország alkotmányos életének problémaköre pedig, ha nem is rutén „kisebbségi“ problémával, de a kárpátaljai testvérnép önkormányzatának kérdésével vált színesebbé és változatosabbá.

Minden területmódosulás értékelésének leghelyesebb kiindulópontja a *népességi mérlegelés*. Annakidején e folyóirat hasábjain a felvidéki kérdés alakulásának demográfiai vonatkozásairól csupán ideiglenes keretek közt számolhattunk be. ¹⁾ Akkor közölt adatainkhoz a „Kisebbségvédelem“ következő száma már valamivel véglegesebb népességstatisztikai eredményeket fűzhetett hozzá.²⁾ Időközben — március első felében — azonban a Dunától az egykori rutén tartomány határáig terjedő szakaszon megtörtént a végleges határmegállapítás; majd március idusán megindult a kárpátaljai akció, melynek során honvédcsapataink nemcsak a bécsi döntés óta képtelen életkörülmények közé került, már a cseh uralom alatt is igen súlyos éveket élő rutén területeket szabadították fel, hanem a magyar határ biztonságához szükséges Ungon-inneni határsávot is (a Takcsány és Szob ránc körüli területszalagot). Most, hogy észak felé ilyen módon nagyban-egészben elrendeződött az új országhatár, érdemes egy *táblázatba sűríteni a trianoni országcsonkítás s az 1938 nov. és 1939 ápr. közti területnövekedés mértékére legjellemzőbb 1910. évi népszámlálási eredményeket*. Előrebocsátjuk, hogy a legújabb módosulásokról képet nyújtó adataink nem minden esetben egyeznek teljesen a „Kisebbségvédelem“ korábbi számaiban, valamint a Magyar Statisztikai Szemlében közölt

¹⁾ Thirring Lajos dr.: A felvidéki kérdés alakulásának népességi mérlege. Kisebbségvédelem. 1938. (I.) évf. 15—19. 1.

²⁾ V. ö. Kisebbségvédelem 1939. (II.) évf. 29. és 38. 1.

eredményekkel,³⁾ mert azoktól eltérően már a március eleji magyar-szlovák határegyezmény alapján történt község-cserék figyelembevételével állapították meg. Még azt is meg kell azonban jegyeznünk, hogy az összeállítás általában *községi* pontossággal készült, tehát nem veszi figyelembe azt, hogy az új határvonal a községek területét nem egy esetben kettévágja. Ennek tekintetbevétele főleg a területi adatokat módosítaná. Község *részekig* hatoló pontossággal és *1930-as* alapon ugyanis az ország mai *területe* a következő részekből tevődik össze:

	Terület (km ²)
Trianoni Magyarország	93.073
A bécsi döntés alapján visszacsatolt terület (a M. Stat. Társ. Allamtud. Intézetének számítása alapján)	11.946
Az 1939 március-április folyamán visszaszerzett kárpátaljai terület	12.141
A megnagyobbodott (1939 április 4-i) Csonka-Magyarország összesen	117.160

Az *1910. évi* összefoglaló eredményeket nagyobb táblázatunk közli.

A háború előtti Magyarbirodalom s a trianoni és a megnagyobbodott Csonka-Magyarország 1910. évi területi, népességi és anyanyelvi adatai.

	Magyar birodalom	Magyarország (anyaország ⁴⁾)	Trianoni Magyarország	A bécsi döntés alapján visszacsatolt terület	Az 1939 március-április folyamán visszaszerzett kárpátaljai terület	A megnagyobbodott (1939 április 4-i) Csonka-Magyarország
1. Terület (km²)						
1910-ben	325.411	282.870	92.963 ⁵⁾	12.109 ⁶⁾	12.170 ⁷⁾	117.242 ⁸⁾
2. Lélekszám						
1910-ben	20.886.487	18.264.533	7.615.117	869.299	496.487	8.980.903
3. Az 1910. évi népesség anyanyelvi megoszlása:						
a) szám szerint:						
magyar	10.050.575	9.944.627	6.730.996	751.951	63.025	7.545.972
német	2.037.435	1.903.357	554.594	17.354	57.435	629.383
szlovák (tót)	1.967.970	1.946.357	165.273	84.905	20.449	270.627
rubén (kárpátorosz)	472.587	464.270	1.133	8.941	342.029	352.103

³⁾ V. ö. a Magyar Statisztikai Szemle 1938. évi 10., 11—12., valamint 1939. évi 1., 2. és 3. számában közölt cikkeket. (Csak -az 1939. évi 4. számában közölt összeállítások készültek a határrendezés figyelembevételével.)

⁴⁾ Horvát-Szlavonország nélkül.

⁵⁻⁸⁾ A *községrészekig* menő pontossággal és az, időközben történt területfelmérési helyesbítések figyelembevételével megállapított helyesebb adat: ⁵⁾ 93.073, ⁶⁾ 11.946, ⁷⁾ 12.141, ⁸⁾ 117.160 km².

	Magyar birodalom	Magyarország (anyaország ¹⁾)	Trianoni Magyarország	A bécsi döntés alap- ján visszaszerezett terület	Az 1939. március— április folyamán visszaszerzett kár- pátaljai terület	A megnagyobbodott (1939. április 4-1) Csonka-Magyarorszá- ra
egyéb	6.357.920	4.005.922	163.121	6.148	13.549	182.818
b) százalékban:						
magyar	48.1	54.5	88.4	86.5	12.7	84.1
német	9.8	10.4	7.3	2.0	11.6	7.0
szlovák (tót)	9.4	10.7	2.2	9.8	4.1	3.0
rutén (kár- pátorosz)	2.3	2.5	0.0	1.0	68.9	3.9
egyéb	30.4	21.9	2.1	0.7	2.7	2.0
1. Az 1910. évi magyar- birodalmi adat %-ában:						
terület	100.0	86.9	28.6	3.7	3.7	36.0
lélekszám	100.0	87.4	36.4	4.2	2.4	43.0
magyar anya- nyelvű nép.	100.0	98.9	67.0	7.5	0.6	75.1
2. Az 1910. évi magyar- országi (anyaországi) adat %-ában:						
terület	—	100.0	32.8	4.3	4.3	41.4
lélekszám	—	100.0	41.7	4.8	2.7	49.2
magyar anya- nyelvű nép.	—	100.0	67.7	7.6	0.6	75.0

A tábla összefoglaló adatainak kiegészítéseképpen említést érdemel még, hogy az egész elcsatolt Felvidék területtől (61.633 km²) mindeddig 39.4% (24.279 km²) került vissza a bécsi döntés és a kárpátaljai események nyomán, viszont 60.6% (37.354 km²) továbbra is idegen fennhatóság alatt maradt. A Trianonban elszakított felföldi rész lakosságából és magyarságából pedig az 1910. és 1930. évi adatok szerint az 1939 április elejéig visszaszerzett részeken ill. az ezidőszerinti országhatárainkon kívül rekedt területeken a következő hányad él:

	Az egész el- szakított Felvidék szám szerint	Ebből			
		az 1938 novem- berében és 1939 március—ápr.-ban visszaszerezett rész szám szerint	%-ban	az 1939 április 4. után is idegen fennhatóság alatt maradt rész szám szerint	%-ban
1910. évi népesség	3.517.568	1.365.786	38.8	2.151.782	61.2
1910. évi magyar anya- nyelvű lakosság	1.066.685	814.976	76.4	251.709	23.6
1930. évi népesség	4.055.150	1.627.364	40.1	2.427.786	59.9
1930. évi magyar nem- zetiségű lakosság ²⁾	681.460 ²⁾	620.846 ²⁾	91.1	60.614 ²⁾	8.9

²⁾ A cseh statisztikának a belföldi állampolgárokra vonatkozó adatai szerint. (A külföldi és bizonytalan állampolgárságú magyarsággal együtt a magyar nemzetiségűek egész felvidéki adata 708.142-re emelkedik és megfelelően nagyobb a két részadat is.)

Nyilvánvaló, hogy a magyar medence szövődményes problémáit a bécsi döntés és Kárpátalja visszafoglalása még felvidéki viszonylatban sem oldhatta meg *teljesen*. A magyar kisebbségi kérdés szempontjából azonban a húsz évvel ezelőtt Cseh-Szlovákiához csatolt *magyar anyanyelvűek zömének hazatérése mindenképpen rendkívül nagy horderejű esemény*. Igaz viszont, hogy a Szlovákiában maradt — hivatalosan mintegy hatvanezer főnyi, de pesszimisztikus becslés szerint is legalább százezres — magyarság életsorsa ugyanakkor igen nagy mértékben megnehezedett.

Legújabb területi nyereségünknek, a *Kárpát aljának a visszaszerzése* tudvalévőén két részletben zajlott le. Először a tulajdonképeni Ruténföldnek a bécsi demarkációs vonalon túl fekvő része — 11.085 km², 1910-ben 458.602, 1930-ban pedig 552.124 lakossal — került haza 1939 március közepén; majd ugyanennek a hónapnak a második felében ill. április legelején az Ung-völgyének és az uzsoki vasútvonalnak a biztosításához szükséges — 1.056 km²-nyi, 1910-ben 37.885 és 1930-ban 40.777 lakost számláló — terület is Magyarország alkotórésze lett. *Együtt e két kárpátaljai rész 1910. évi anyanyelvi és 1930. évi nemzetiségi statisztikája a következőképpen alakult:*¹⁰⁾

Anyanyelv, ill. nemzetiség	Szám szerint	Százalékban
<i>1910-ben:</i>		
Magyar	63.025	12,7
Német	57.435	11,6
Szlovák (tót)	20.449	4,1
Rutén (kárpátorosz)	342.029	68,9
Egyéb	13.549	2,7
Összesen	496.487	100,0
<i>1930-ban:</i>		
Magyar	26.203	4,4
Német	8.420	1,4
„Cseh-szlovák“	37.337	6,3
Rutén (kárpátorosz)	431.564	72,8
Zsidó	67.194	11,4
Egyéb	13.832	2,3
Külföldi honos ¹¹⁾	8.351	1,4
Összesen	592.901	100,0

Ezekhez az adatokhoz talán még érdemes hozzáfűzni azt is, hogy az 1910-ben német anyanyelvűnek kimutatott

¹⁰⁾ A további részleteredményeket v. ö. a Magyar Statisztikai Szemle 1939. évi 3. számában.

¹¹⁾ Jelentős részben állampolgárságuktól megfosztott vagy bizonytalan állampolgárságú magyarok.

kárpátaljai lakosság túlnyomó része — egyben persze a magyar anyanyelvűek egy része is — a zsidóság sorából rekrutálódott; továbbá, hogy nemcsak a rutének zöme, de a kimutatott „cseh-szlovákok“ nagyobb fele is a görög katolikus vallásfelekezethez tartozott. Ez és az a körülmény, hogy főleg az Ungtól nyugatra eső sávon a szlovákok egy hányada református vallású, arra mutat, hogy az ezen a vidéken kimutatott tótság — legalább is részben — rutén vagy magyar eredetű.

A megnagyobbodott Csonka-Magyarország anyanyelvi összetételét az 1910-es adatok alapján már fentebb bemutattuk. Ennél lényegesen nagyobb nehézségekbe ütközik az 1930. évi anyanyelvi (nemzetiségi) kép helyes megrajzolása.

A magyar statisztika ugyanis az *anyanyelv* objektív fogalmi bázisán nyugszik, míg a sok helyt bizonytalan értékű cseh-szlovák népszámlálások *nemzetiségeket* mutattak ki, de fogalmilag ingatag és ellentmondó — részben anyanyelvi, a zsidóságot illetően azonban nemzetiségi-faji, tehát szinte tetszésszerinti — alapokon. E mellett a cseh összeírások a soha nem ismert „cseh-szlovák“ nemzetiség fiktív tételébe összezsúfolt csehek és tótokat községenként nem részletezték; holott tudvalévően éppen a visszakapcsolt városokba, valamint a magyar nyelvterületen elnemzetietlenítési célokból nagy bőségben szerteszórt telepesközségek jelentős részébe is Trianon óta igen nagyszámú cseh-morva elem tódult be.¹²⁾ *Alábbi összeállításunk tehát nem nyugszik homogén statisztikai alapokon.* Ezért számsorainkhoz éppen a cseh-szlovák statisztika fogalmi és végrehajtási hibáira való tekintettel egy *becslésszerűen helyesbített adatszlopot is hozzácsatoltunk.* Ennek megállapításánál abból indultunk ki, hogy a csehek száma az egész Felvidéken a cseh-szlovák hivatalos statisztikából kitetszően 141.645, u. m. Szlovákiában 120.926, a Ruténföld 20.719, szlovák részről történt adatmegállapítás (*Hlinka* megállapítása a Prágában 1932 nov. 25-én tartott előadásában, idézve *Nowak* „Der künstliche Staat. Ostprobleme der Tschecho-Slovakai“ c. műve — Oldenburg, 1938. — 27. lapján) szerint ellenben egyedül Szlovákiában 260.000 fő volt. Ebből legalább 100.000 fő, sőt valószínűleg 150.000-nél is több lélek élhetett a hazánkhoz visszakapcsolt szlovákiai területeken; az egész visszakapcsolt részen tehát ennek a teljesen odaáramlóit, idegen elemnek a létszáma még másfélszázazemél is jóval magasabbra emelkedhetett; a tótok valószínű számának megállapítása céljából a „cseh-szlovákok“ közül azonban nem csu-

¹²⁾ Ezek nagyrésze csak közvetlenül a területfelszabadulás előtt és után tért vissza ősi lakóhelyére, a cseh történeti tartományokba.

pán ezt a betelepedett cseh elemet kellett levonni, hanem a kétnyelvűeknek, sőt a kifejezetten magyar ajkúaknak azt a részét is, melyet csak a cseh statisztika hamisításai csúszattak át a „cseh-szlovákok“ táborába. *Tájékoztató becsű* számításunknál egyöntetűség kedvéért a csak a Felvidéken a — cseh statisztika által — külön kimutatott zsidó nemzetiséget és külföldi honosokat nyers becslés útján szétosztottuk az egyes anyanyelvek (nemzetiségek) közt. Egyben esetleges további adatmérlegelések céljából megemlítjük azonban, hogy a trianoni területen 445.000, a visszacsatolt részeken 150.000, tehát együtt 595.000 fő volt az izraelita vallásúak 1930. évi száma. Végül még azt is hangsúlyozhatjuk, hogy az 1938/39-es fordulat után főleg a cseh elemek eltávoztása s az addig erőszakkal elnyomott magyar érzés újraéledése okozhatott észrevehető változásokat a népesség anyanyelvi-nemzetiségi összetételében; ez a körülmény az alábbi összeállításnak még a helyesbített adatait is elég figyelemreméltóan módosíthatja.

Nemzetiség (anyanyelv)	Trianoni Magyarország	A vissza- csatolt terület ¹³⁾	1930-ban	
			A mai Csonka- Magyar- ország együtt	A mai Csonka- Magyar- ország becslés szerűen helyesbített adatai
Magyar	8.001.112	620.846	8.621.958	8.690.000
Német	478.630	21.990	500.620	520.000
Szlovák (tót)	104.819	.	104.819	260.000 ¹⁷⁾
Cseh-szlovák	—	325.761	325.761	—
Rutén (Kárpátorosz)	996	466.895	467.891	475.000 ¹⁸⁾
Zsidó	— ¹⁴⁾	118.901	118.901	— ¹⁴⁾
Egyéb	102.762	29.566	132.328	370.000 ¹⁶⁾
Külföldi honos	— ¹⁴⁾	43.405	43.405	— ¹⁴⁾
Összesen	8.688.319	1.627.364	10.315.683	10.315.000

¹³⁾ A bécsi döntés alapján visszacsatolt terület és a Kárpátalja együtt.

¹⁴⁾ Az egyes anyanyelvek adatában foglaltatik.

¹⁵⁾ Minthogy a cseh statisztika rutén-magyar viszonylatban is elkövetett több adatorzítást, a rutének helyes száma valószínűleg kisebb a kimutatottnál.

¹⁶⁾ A csehekkel, valamint az 1930-as arányszám-alapokon a csehekhez sorozott zsidókkal együtt. (E két csoport nélkül az egyéb anyanyelvűek száma a 130—170.000-et sem igen érheti el.)

¹⁷⁾ Ez e szám csak akkor emelkedik valamivel magasabbra, ha a csehek számát nem *Hlinka* helyesnek látszó adatközlése alapján vonjuk le a Felszabadult részen kimutatott cseh-szlovákokéból, hanem valamivel alacsonyabb, bár a valóságnak talán kevésbé megfelelő számításból indulunk ki (a megnagyobbodott Csonka-Magyarországon élő szlovákok 1930. évi száma alighanem még így sem emelkednék a háromszázazres határvonal fölé vagy közelébe).

A magyarság népességi súlya tehát a mai csonka részen még a részben cseh-szlovák (hibás) adatokon nyugvó eredmények szerint is *domináló* (83.6); sőt a helyesebb becslés szerint (és az 1938 végén eltávozott csehek adatainak teljes eliminálása után) a 85%-ot is elérheti, vagy meghaladhatja. Úgyhogy Csonka-Magyarország mai, némileg kitágult határai közt még igen messze van attól, hogy igazán nagysúlyú kisebbségi problémákban bővelkedő nemzetiségi állammá alakuljon át; a magyarságra, a magyar életterre utalt s népi jogaikból soha ki nem forgatott nem magyar ajkú népcsoportoknak — bár megnövekedett — számbeli jelentősége a magyar törzslakosság domináló túlsúlya mellett még ma is meglehetősen a háttérbe szorul.

Népességi számításaink befejezéseképen még megemlíthetjük, hogy *a mai, megnőtt országterületen élő népesség 1938. évvégi számát kb. 10.70-10.75 millióra becsülhetjük.* 1910-ben a Magyarbirodalom lakosainak száma 20.89 millió, az anyaország lakosaié pedig 18.26 millió fő volt. Ha ezeket a számokat százszal vesszük egyenlőnek, vagyis azt nézzük, hogy mai népességünk a békebeli Magyarország *akkori* lélekszámához mérve mekkora, akkor az tűnik ki, hogy a megnagyobbodott csonka-országdarabon élő népesség 1938. évi lélekszámindexe az 1910. évi magyarbirodalmi adathoz viszonyítva mintegy 51, az 1910-es anyaországihoz mérve pedig kb. 59. Eszerint a csak északon kiegészült Csonka-Magyarország népességének még a mai, tehát 1910 óta a tényleges népszaporodás révén elég jelentősen megnövekedett száma is csak alig valamivel nagyobb az ország *békebeli* lakosságának a felénél. *Thirring Lajos dr.*

A RECIPROCITÁS CSÖDJE.

Bethlen István gróf említette egyszer angliai beszédei során, hogy gyökeresebb megoldás híján a nemzetiségi, kisebbségi kérdést úgy is meg lehet oldani, hogy az érdekelt két állam a kölcsönösség rendszerével tartja egymást sakkban. Szükség esetén retorziós intézkedésekkel erőszakolja ki a másik államban levő nemzettestvéreinek a jogait.

A kölcsönösség elve teóriában is bonyolult. Külön apparátust, külön, pontos ismereteket igényel. Akár anyagi, akár alaki formáját vesszük, nem kielégítő, ingatag, nehezen foglalható állandó rendszerbe. Gyakorlatilag meg épen nem szívesen alkalmazzák, vagy ahol mégis megtörténik, a módszer, és a következményék mértani sora nem áll arányban az elmélet számtani növekedésével.

Nemzetiségi téren elméletileg nem igen merítették ki a kölcsönösség témáját. Azt hiszem, mindenkor lebecsülték elméleti értékét. Valami tényleges lehetőséget, valami minden abszolút, tudományos rendszer alól kibúvó gyakorlati megoldást láttak benne, mely nem alkalmas vizsgálódásra, épen ötletszerűsége, véletlenszerűsége következtében. Ettől eltekintve, az elméleti tudomány megérezte azt a nehézséget is, hogy a tényleges élet, a történelmi és néprajzi helyzet sohasem ad alkalmat tudományos értelemben vett, abszolút kölcsönösség gyakorlati megoldására vagy tanulmányozására.

Az igazi értelemben vett kölcsönösségnek az volna az alapfeltétele, hogy a mérleg mindkét serpenyőjében *teljesen* egyforma jellegű és értékű súlyok találtassanak. Csak akkor lehetne valódi kölcsönösségről szó, ha a tényezők mindkét oldalon egyformák volnának. Két egyforma szerkezetű állam, két egyforma számú nemzeti csoport, két egymásnak megfelelő hatalom. Épen ez az utóbbi feltétel zárja ki leginkább az ideális kölcsönösséget, mert ebből a hatalmi tényezőtől következik, hogy *minden kölcsönösségnek hatalmi alapja van*. Átültetése az életbe hatalmi kérdés, akármilyen etikus elvek szerint készült el a váz: a kölcsönösséget kimondó vagy részletező szerződés és törvény. A hatalom pedig még nem erkölcs, amíg gyakorlati tetteivel erkölcsösségét be nem bizonyítja.

A kölcsönösség elvének nemzetiségi téren való szélesebbkörű alkalmazása három nehézségen akad meg: a néprajzi, földrajzi és hatalmi különbségeken, az erkölcsi szempont háttérbeszorulásán, melyet még fokoz az a körülmény, hogy a kölcsönösségnek a szüksége is ökológiai és nem jogi állapotot tételez fel és végül a gyakorlati kivitel ellenőrizhetetlenségén.

Ezért van elméleti ür a kölcsönösség szakirodaimában és ezért látjuk nemzetközi tételes alkalmazását a legkritikább esetben.

A világháború óta csak a volt Cseh-Szlovákia kötött kölcsönösségi kisebbségi szerződést a volt Ausztriával és Lengyelországgal, néhány kisebb mellékesen odavetett paragrafus jelentkezett itt-ott egv-egy szerződésben és mint egészen különálló jelenség, a legújabban kötött vatikáni konkordátumok tartalmazzák azt a kitételt, hogy az illető állam olyan nyelvi jogokat biztosít idegen nemzetiségű alattvalóinak, mint amilyeneket az ő nemzettestvérei a másik hasonló nemzetiségű állam területén élveznek. (iNémet, román konkordátum zárójegyzőkönyve.) Az elsők politikai szükségletek voltak, utóbbiak erkölcsi megnyilvánulások.

Ehhez a gyér anyaghoz került hozzá legújabban az

1939. november 2.-iki döntés, mely bennünket, magyarokat és elsősorban bennünket szlovákiai magyarokat érint legmélyebb életfeltételeinkben. Abból a rendelkezésből, hogy a döntés egyik pontja összefüggő fogalmazásban, junctim említi meg egyik oldalon a visszacsatolt nem-magyar, másik oldalon a visszamaradt magyar népcsoportok jogi rendezésének a szükségét a szlovák hivatalos vélemény a kölcsönösség elvét olvasta ki. Erről elméletileg nagyon lehetne viatakozni. Expressis verbis nem történt meg a reciprocitás elvének a kimondása. Jogilag pedig nagyon kétséges, hogy a védelmi rendelkezések jogalapjának egyszerűen egy mondatban való összekötése mennyiben jelenti a reciprocitást. Annyival kevésbé, hogy különböző állapotok és jogrendek kerültek egymással szembe, a kérdéses pont pedig egyáltalán nem tartalmaz útmutatást a nemzetiségi rendezés *mine-miségére* vonatkozólag. A megállapítás formális, szervezeti. Bizottságra bízta a rendezést nemcsak kivitelében, végrehajtásában, hanem lényegében és tartalmában, materiális jogi vonatkozásában. Kétségtelen, hogy a vegyes bizottság nem kap kötött előírást. Ha akarja és úgy találja jónak, majd a kölcsönösséget fogja életre hívni, de úgyis állapodhatik meg, hogy a megoldás éppen *a kölcsönösség ellenkezője*.

Ennek ellenére a gyakorlat a kölcsönösség alapelve helyezkedett, sőt Pozsony magyarsága tekintetében egyenesen a bécsi döntés kifejezett rendelkezésével szemben, mely a pozsonyi népcsoportnak külön, mert kollektív („Volksgruppe“) és teljesen egyenjogú rendezést ígért. Nem akarok ennek a gyakorlati kölcsönösségnek alaptalanságára rámutatni — a megítélés propagandisztikusan felfújta vagy nem létező magyarországi tényekre épül fel — nem akarok arra rámutatni, hogy az elv végrehajtása nem történik egységes, központilag irányított keretben, hanem minden egyes közeg önkényétől függ. Itt teljesen elegendő volna arra a gyakorlatra rámutatni, mely pl. Pozsonyban szlovák állampolgárnak ismeri el a február 10.-iki nemzetközi egyezmény értelmében azt, aki a visszacsatolt területen bír községi illetőséggel, viszont magyar állampolgár nem lett, de Besztercebányán már munkaengedélyt kér tőle (amit csak idegen állampolgártól lehet), a harmadik helyen pedig tartózkodási engedélytől teszi függővé ottlakását. Ezek tünetek. Az általános tanulság egészen máshol van: abban, hogy a kölcsönösség végrehajtása lavinává nőtt, mely feltartóztatlan előzúdulásával maga alá temette a jog az erkölcs legparányibb csíráját is. Egy kiutasításnak ebben a lavinában kettő felel meg, kettőnek nyolc, harminc elbocsátásnak (*mely nem is nemzetiségi okból történt*) százhusz, egy ügyvéd törlésének harmincöt ügyvéd megélhetésének

a veszélyeztetése. A kölcsönösség csak *politikamentesen* lehetne a nemzetiségi kérdés rendezésének az alapelve. Ez pedig fából való vaskarika, melyet talán az elmélet igen, de a gyakorlat sohasem tud megvalósítani.

A kölcsönösség elve csődött mondott, mert nem elv, hanem csak ötletszerűség, nem erkölcs, hanem csak hipokrizis, nem jog, hanem csak *ius gladii*.

Duka Zólyomi Norbert dr

A RUTÉNFÖLD TÖRTÉNETÉBŐL.

A Ruténföld vagy Kárpátalja, mint a Kárpátmedence északkeleti kerete ezeréve Magyarországhoz tartozott. Csúpan kétszer volt kivétel. Mohács után a Diploma Leopoldinum-ig (1691) több-kevesebb területi változással az erdélyi fejedelemséghez csatoltatott.¹⁾ A világháború után a csehszlovák köztársaságban maradt húsz évig. Hiábavaló nemzetpolitikai küzdelmének 1939 márciusa vetett véget.

A kárpátaljai rutének történelmét, művelődési és közjogi szempontból, három korszakra oszthatjuk. Miután Kárpátaljáról legújabb időben sok téves és céltudatosan hamis történelmi ábrázolás látott napvilágot, a magyar-rutén történelmi kapcsolatok első korszakáról alaposabb adatokkal szolgálunk.

Magyarországot még a honfoglalás utáni századokban is széles határsáv, vad őserdőv vette körül. Az országot gyepűelve és gyepű-vonala védte. Az idők folyamán a népesedés ezeket a területeket is meghódította. Hogy a gyepük védelmi értéke le ne romoljon, belülről a perem felé mozgott a települők árja. Bebizonyosodott azonban, hogy a Vihorláthegység vonalán innen, a Labore, Ung és Latorca völgyében a XIV. századig településnek semmi nyoma sem található. Délebbre a magyar néptalaj szláv elemekkel keveredett. A XIII. (?) és XIV. században kezdődik a rutének betelepítése. Ezeket lengyel területről hozták be (és maguktól is jöhettek, „szivárogtak“) kenézek és soltészek vezetése mellett. A földesurak szívesen fogadták fel az igénytelen jobbgyokat. Ez a folyamat a XVII. századig tartott. A lengyelek nem egyszer éltek Bécsben panasszal, hogy megakadályozzák „Galícia“ elnéptelítését.²⁾

¹⁾ L. Lukinich Imre: Erdély területi változásai, 1918. Budapest.

²⁾ Hóman—Szekfü: Magyar Történet, 1935. Budapest. II. kötet, 291—2. lap. „A máramaros—bereg—ungmegyei oláh telepítéssel egyidőben, a XIV. század elején indult meg Máramaros tiszajobbparti részének s a

A különböző vidékekről idekerült rutének máig megőrizték eredeti jellegüket. Ezt nyelvükben tartották meg, mely kb. három csoportra és 14 nyelvjárásra oszlik. Ebből a tényből az összehasonlító nyelvtudomány fényt deríthetett a hazai rutének bevándorlás előtti elhelyezkedésére. A Tisza forrásvidékének máramarosi huculjai a Kárpátok közvetlenül túlsó oldaláról, Bukovinából származnak. Északnyugat felé, a máramarosi, beregi, ungi boják a szomszédos halicsi huculokkal rokonok. A zempléni, sárosi és szepesi lemákok szintén a Kárpátok túlsó, galíciai oldaláról valók. Az Alföld peremén, a magyar rutén nyelvhatáron lakó dolisnyánok (síkföldiek) nyelvjárása azonban eltér a főntnevezetektől és nem található közvetlenül a Kárpátok túlsó lejtőjén, hanem távolabb, valószínűleg Podoliában és Volhíniában fekszik őshazájuk. Telepítésük a gypü-vonaltól a határ irányában történt. Ezek a rutének tehát a legrégebbek az ország területén.³⁾

A Ruténföld völgyei mind a medence felé nyílnak. Közlekedésük egymás között, a magas hegységek miatt, nagy akadályokba ütközik. A rutén nép élettere nem egységes, az Alföldnek sok kisebb ága és a völgyek termő alja különböző irányba fejlesztette közösségüket. A rutén művelődés történetének sok vonását ebből az emberföldrajzi adottságból kell megértenünk.⁴⁾ A betelepített rutének Magyarországra tehát nem jöttek nagyobb csoportban, politikai szervezetben — „nemzetként“ — hanem a XIII—XIV. századtól kezdve különböző időkben és különböző helyekről, kisebb-nagyobb egységekben szállították őket a vállalkozók, így előfordult, hogy sok esetben a falunak papja sem volt, aki ilyen életsíkon a művelődés, a tudomány, a nemzeti öntudat képviselője. Petrov, az „uhoroszok“ legkiválóbb ismerője, akit nem vádolhatunk magyarbarátsággal, hiszen Prága szolgálatában állott, a kárpátoroszok politikai történetéről, a hajdani „Nagyukrámaról“ írja, hogy az csak illúzió, csak délibáb. „Ámde

szomszédos Bereg megye keleti felének benépesítése Halicsból és Podoliából érkező rutén parasztokkal és földművelőkkel, kiknek ivadékaik azután a XVII—XVI. században nyugat felé Ung, Zemplén, Sáros megyék korábban magyarlakta vidékeire is áthúzódtak . . .“ „betelepítésük nem katonai céllal történt, tehát autonóm szervezetük sem alakulhatott ki.“ — Településtörténetre vonatkozóan I. Kniezsa István: *Archivum Europae-Centroorientalis*, (1938), Tome IV. fasc. 1—3. 309. 1. — Bonkáló Sándor: *A kárpátalji rutén irodalom és művelődés*, 1935. Budapest. — Idem: *Die ungarländischen Ruthenen, Ung. Jahrbücher*, 1921. I. kötet.

³⁾ Bonkáló idézett m. 5—7. 1. — Tagányi Károly: *Gypü és Gypüelve*. 1913, Magyar Nyelv, IX. — Hodinka Antal: *L'habitud, l'économie et le passé du peuple ruthéne au sud des Carpathes*, *Revue des Études Hongr. et Finno-Ougriennes*, II. évf. — H. I. Bidermann: *Die ungarländischen Ruthenen, etc.* 1862. Innsbruck.

⁴⁾ L. Lehoczky Tivadar: *Bereg vármegye monográfiája*, 1881. Budapest. — Jiri Král: *Die anthropogeographische Durchforschung der Slowakei, etc.* 1932., Bratislava. (Bibliogr. I.) — Kniezsa István: *A tót-lengyel költözők pásztorkodás magyar kapcsolatai*. 1934. Népélet.

ez az álomkép nemcsak hazug és haszontalan, hanem káros is.. mert meddő munkára kárhoztatja a kutatót és... mert a múlt képzelt hősei elfedik a kutatók szeme elől az igazi kárpátorosz hőst, a kárpáti orosz népet.“⁵⁾)

Ennek a népnek nem voltak mágnásai, befolyásos és gazdag nemessége vagy városi polgársága. Azok, kik a jobbágysorsból felküzdötték magukat, kivétel nélkül beolvadtak a magyar nemességbe. A rutén: falun élő, szántó-vető, favágó és pásztorkodó nép volt sokáig, „mely két egyformán lenézett elemből állott, a parasztokból és a papokból, kiket az urbáriumok megvetően „batykóknak“ (botykones) neveztek.“⁶⁾

A rutének történelme nem gazdag eseményekben. Elég volt azonban egy megmozdulásuk is, hogy feledhetetlenül beírják nevüket a történelem könyvébe: azóta Rákóczi Ferenc hűséges népe. Nagy jelentőségű volt még csatlakozásuk Rómához, nemcsak egyházi, hanem kulturális és politikai szempontból is.⁷⁾ Sohasem fordultak a magyarsággal szembe. Az 1913-i máramarosszigeti perben a pánszlávizmus üzelmei váltak ismeretessé, amint azok

5) Petrov-idézet Bonkáló szerint. — Hasonlóan Hodinka Antal: A munkácsi görögkatolikus püspökség története, 1909. Budapest. „ . . . hogy honfoglaló őseinkkel rutének is jöttek, nem fogadhatjuk el, mert ez állítást egyetlen adat sem támogatja, ellenben minden ellene szól.“ (64. 1.) Ezzel szemben a régi dicsőségről álmodozva ír, legújabbban: Dr. B. Krupnycky: „Kárpátukránia rövid történelmi áttekintése“ (németül). Nation und Staat, 1938. XII. November. 73. és köv. 1. Természetesen vad magyargyűlölettel. — Egy nevetségesen rosszakaratú közlemény is jelent meg „Kárpát-Ukrániáról“. Eszerint az ukránok-rutének már a honfoglalás előtt mai hazájukban laktak. Amikor a besenyők elől menekülve a magyarok ukrán útmutatással átlépték a Kárpátok hágóit, az ukránok őket itt gyarmatosítás céljából letelepítik. A Felsőtiszta vidéken itt élnek Béla idejéig barlangokban! A magas ukrán kultúra befolyása alatt állanak és az udvarnál: a király főtisztviselőivel csak ukránul beszél! Végül is megtörik ez a kultúra a magyarok XII. századbeli latinizáló(!) politikája következtében. Ádáz harcba indulnak az ukránok szabadságuk kivívásáért: de a hősíket, „Juri Dowzi“-t (Dózsa Györgyöt) a magyarok 70.000 ukrán-rutén paraszttal együtt felkoncolják. így megy ez a szörnyűség tovább, a szlovák Kossuth Lajostól, a „felkelés inscinálójától“ és az ezt megdicsőítő szerb Petrowyctól (*Petőffi!*) az „ártatlan Paschkywetsch-ig“. — A szabadságharc után a magyarok „sóvárogtak a bosszúállás után“ 1. fönt, Krupnycky szerint, Nation und Staat, 74. 1. — A magyarok azon törekedtek, hogy a „bűdös rutént“ elnyomhassák, stb., stb. L. Völkischer Beobachter 1938. december 7. száma (265. sz. 4. old.) — Az ilyen irányú nemzetiségi politikáról 1. G. J.: A Dunamedence évszázados geo- és ethnopolitikája, az Ország Útja, 1939. III. évf. 3. sz. 167. 1.

⁶⁾ Szekfü id. m. III. köt. 279—280. 1. és Bonkáló, id. m. 6—7. 1.

⁷⁾ Az Unió történetére vonatkozóan: J. Fiedler: Beiträge zur Geschichte der Union der Ruthenen in Nordungarn, 1862. Wien. — Szekfü: id. m. IV. kötet 263. 1. Először a lengyelországi rutének egyesülnek (1595-ben), majd a hazaiak is 1642-ben. Befejezést nyert e mozgalom 1771-ben. — Hodinka A.: II. Rákóczi Ferenc és a Gens fidelissima“, 1937, Budapest.

vallási célkitűzések (pravoszlávia) mögé rejtőztek.⁸⁾ A kiegyezés utáni években elviselhetetlenné vált a zsidók üzérkedése ezen a földön is. A kormány segélyakció menesztését határozta el. Egan Ede feláldozta magát a rutén nép emberibb élete érdekében. A kormány segítsége célt nem ért. Elkésett. Bartha Miklós Kazárföldje áldozatát követelte.⁹⁾

Ilyen előzmények után következett be a Ruténföld történelmének második szakasza.

Az elszakadás mozgalma nem hazai földön, hanem az Egyesült Államokban cseh propaganda és rábeszélés eredményeként keletkezett. A világháború vége felé, 1918 májusában érkezett Masaryk Amerikába.¹⁰⁾ Érintkezésbe lépett az egyesült államokbeli rutének vezetőségével. Azok körülbelül 300.000 lelket számlálhattak összesen. A cseh propaganda első hatása szükségessé tette a Ruszin Nemzeti Tanács állásfoglalását. Homesteadben határozatilag kimondták, hogy 1. a kárpátaljai ruszinok teljes függetlenséget tartoznak kapni. Ha ez nem lehetséges, akkor 2. egyesüljenek galíciai és bukovinai testvéreikkel. Ha ez is keresztülvihető, akkor teljes autonómiát kell kapniok.

Két körülményt kell tehát szemünk előtt tartanunk. Először is említés sem történik arról, hogy a rutének a létesítendő csehszlovák köztársasághoz csatlakozni akarnak. Másodszor, hogy az autonómia követelésénél meghatározott államot nem jelölnek meg, amelynek keretén belül érvényesülhetne az: mert hallgatólagosan bár, de Magyarországnál való maradásuk mellett döntöttek! Azonban, félévi cseh propagandisztikus munka előkészítette a talajt a teljes elszakadás részére. 1918 november 12-én dr. Zsatkovics Gergely a Ruszin Nemzeti Tanács elnöke Scrantonban elfogadta az egyezményt, melyet Masarykkal kötött. A határozat szerint „a kárpátaljai ruszinok, a legszélesebb önkormányzati jogokkal, mint állam, federatív alapon csatlakoznak a demokratikus Cseh-Szlovák köztársasághoz, azon föltétel alatt, hogy a mi országunkhoz kell tartozniok az összes eredeti kárpátaljai ruszin vármegyéknek, mint Szepes, Sáros, Zemplén. Abauj, Gömör, Borsod, Ung, Ugocsa, Bereg és Máramaros“. Szavazásra került a

⁸⁾ A Ruténföld elszakításának pánszláv előzményeiről ír Darás Gábor (A Ruténföld elszakításának előzményei 1890—1920, Budapest. 1936.) A hazai ruténség Darás bizonyítása szerint mindig kifogástalanul teljesítette hazafiúi kötelességét. A nagy hatalmi aspirációknak csak néhányan estek áldozatul. L. Miskolczy Ágost: A máramarosi Skizma-per, Magyar Szemle, 1928.

⁹⁾ L. Szekfü: id. m. V. köt. 545. 1 (a magyar kormány) ... a keleti Felvidék gazdasági helyreállítására Egan Ede alatt állami kirendeltségeket szervez, Bereg megyében 13.000 hold havasi területet bérbevesz és ruténeknek adja, megmentve őket a bevándorolt galíciaiak uzsorájától és az ottani mammuth-uradalmak (Schönborn) és gazdatisztjeik elnyomásától“; Bartha Miklós: Kazárföldön. 1901. Kolozsvár (második kiadás 1939).

¹⁰⁾ L. Masaryk T. G.: Die Weltrevolution, 1927. 270. 1..

sor és az Egyesült Államok rutén lakossága 67%-ban döntött a csatlakozás mellett. Masaryk a jegyzőkönyv hiteles másolatát Ungvárra küldte, bizonyítékául annak, hogy mit kapnának a kárpátaljaiak, ha a köztársaság kötelékébe lépnének. A magyarországi ruténeknek nem állott módjukban, hogy hovatartozandóságuk felett döntsenek.¹¹⁾

Közben otthon az események átláthatatlan szövevénye támadt. Három Rutén Nemzeti Tanács is alakult és mindegyik más országhoz jelentette ki csatlakozását. Az ungvári Nemzeti Tanács Budapest felé fordult és autonómiát követelt, amelyet az 1918. X. néptörvény meg is adott. Röviden a következő pontokat foglalta magában: 1. §. A Magyarországon élő ruszin (rutén) nemzetet saját beligazgatásának, igazságszolgáltatásának, közoktatásának, közművelődésének, vallása gyakorlatának és nyelve használatának körében mind törvényhozási, mind kormányzati tekintetben teljes önrendelkezési jog illeti meg, amelyre nézve a jelen törvényben foglalt szabályok irányadók. (A forradalmi kormány az ország területén lakó nemzetiségeknek teljes önrendelkezési jogot akart biztosítani. Az első megoldás a rutének autonómiája lett volna.)¹²⁾ 2. §. Máramaros, Ugocea, Bereg és Ung vármegyék ruszin lakta részeiből Ruzska Krajna néven autonóm jogterület (kormányzósági terület) alakíttatik. (A Zemplén, Sáros, Abauj-Torna és Szepes vármegyék területén lakó rutének sorsát a békekötésig függőben hagyták.) 3. §. Ruzska Krajna minden autonóm ügyét saját szerveivel intézi. A Magyar Népköztársasággal közös ügyekben közös szervek járnak el. (Pl. külügy, hadügy, pénzügy, állampolgárság, magán- és büntetőjogi törvényhozás, közgazdasági és szociálpolitikai ügyek) A 4. és 5. §. Ruzska Krajna törvényhozói és kormányzati szerveiről szól (autonóm ügyekben ruszin nemzetgyűlés, közősekben magyarországi országgyűlés; ruszszakrajnai minisztérium és kormányzóság). A 6. és 7. §. a ruszszakrajnai miniszterről, budapesti székhelyéről, valamint a kormányzóról (Munkácson) határoz. A 8. §. szerint általános, titkos egyenlő és közvetlen választójoga lesz. A 9. §-ban a nem ruszin nyelvű népesség helyhatósági és kulturális autonómiája biztosíttatik. A 9. és 10. §. gondoskodik az államkincstári tulajdonnak a ruszin politikai nemzet birtokbavételéről, valamint a jelen törvény végrehajtásáról. Az utolsó § az azonnali életbeléptetésről szól.

Az Ungváron székelő Nemzeti Tanács a területi megoldással sem volt megelégedve. Budapestről azonban válasz nem érkezhetett, mert a kitört forradalom elszakította a fonalakat. Huszton.

¹¹⁾ L. Leo Epstein: Verfassungsgesetze, 1932. Reichenberg, 2. kiad. 112. és 310. 1. V. ö. Flachbart: System des intern. Minderheitenrechtes, 1937. Budapest. 427. és köv. 1. — H. Ballreich: Karpathenrussland, 1938, Heidelberg.

¹²⁾ L. a Jászi-féle „Keleti-Svájc“ tervét a ruténföldi orosz érdekeltség árnyékában Darás G.-nál, id. m. 46. 1.

ukrán megszállás alatt, az ottani Nemzeti Tanács Ukrániához, Eperjesen az eperjesi Nemzeti Tanács a cseh katonaság nyomása alatt a cseh-szlovák köztársasághoz való csatlakozás mellett foglalt állást. Mindennek a cseh katonai megszállás vetett véget.¹³⁾

A békekonferenciához előterjesztett cseh emlékiratban¹⁴⁾ (Memorie VI.) maguk a csehek is azt állították, hogy a magyarországi rutének sohasem tartoztak „Csehszlovákiához“, nem tartanak rájuk igényt. Mindazonáltal a béketárgyalásokon a rutén nép megkérdése nélkül a csatlakoztatás mellett döntöttek.

A Szövetséges és Társult Hatalmak, valamint a Csehszlovák Köztársaság között 1919 szeptember 10-én kötött szerződésben (Saint Germain en Laye) a kárpátalji rutén népet a köztársasághoz kapcsolták. Az 53. articulus II. Fejezetének 10—14. cikkei közelebbről határozták meg Kárpátalja jogi helyzetét.

A 10. cikk: Cseh-Szlovákország kötelezi magát arra, hogy a Ruthéneknek a Kárpátoktól délre fekvő területét, a Szövetséges és Társult Főhatalmak által megállapított határok között, a Csehszlovák államon belül a Cseh-Szlovák állam egységével összeférhető legszélesebb körű önkormányzattal felruházott autonóm egység alakjában fogja megszervezni. 1.1. cikk: A ruthének Kárpátoktól délre fekvő területe autonóm országgyűléssel lesz felruházva. A nyelvi, közoktatási és vallási ügyekben, valamint a helyi közigazgatási kérdések és a Cseh-Szlovák állam törvényei által oda utalt minden egyéb kérdés tekintetében az említett országgyűlés fogja a törvényhozó hatalmat gyakorolni. A rutének területének kormányzóját a Cseh-Szlovák Köztársaság elnöke fogja kinevezni s a kormányzó a rutén országgyűlésnek lesz felelős. 12. cikk: Cseh-Szlovákia hozzájárul ahhoz, hogy a rutének területének tisztviselőit, amennyire csak lehetséges, e terület lakói közül kell választani. 13. cikk: Cseh-Szlovákia a rutének területének méltányos képviselőt biztosít a Cseh-Szlovák köztársaság törvényhozó gyűlésében. A 14. cikk rendelkezése alapján a fontiek a Népszövetség garanciája alá helyeztetnek.

Az aznap kötött cseh-szlovák kisebbségi szerződésben a tényeknek meg nem felelően a rutén nép akaratelhatározására hivatkoztak. Az 1920 június 4-én kötött trianoni békeszerződésnek is az volt a jogalapja Kárpátalja autonómiájára vonatkozóan, hogy Magyarország csak az autonómia megadása ellenében tartozik a

¹³⁾ Az időbeli sorrendre részben Árky Ákos: Ruszinszko küzdelme az autonómiáért, 1918—1927. (1928. Budapest) vet világot.

¹⁴⁾ Raschhofer H.: Die tschechoslowakischen Denkschriften für die Friedenskonferenz von Paris 1919/1920. (1937.) 206. és köv. 1. Eredeti szöveg: Les Ruthénes de Hongrie n'ont jamais appartenu aux régions tchécoslovaques et la République tchécoslovaque n'émet pas de prétentions sur leur territoire. Néanmoins, le plan de les rattacher á notre État a été plusieurs fois envisagé. 210. 1. — És: Mais, il est bien entendu, que le rattachement de ce territoire á la République tchécoslovaque ne serait possible que si les Ruthénes l'acceptaient ou le demandaient eux-memes. 214. 1.

Cseh-Szlovák Köztársaságot elismerni (48. art.). Kiténik ez a Millerand-féle kísérőlevélből is.

„A rutén területre vonatkozó elhatározásukban a Szövetséges és Társult Hatalmak teljes tudatában voltak a felmerült nehézségeknek. Elfogadták a Ruténföld és a Cseh-Szlovák állam egyesülését az utóbbi állammal kötött szerződésben. Ez az állam különös módon biztosítja a rutének autonómiáját. Megegyeztek a Cseh-Szlovák állammal abban, hogy a szerződés intézkedéseit, amennyiben azok a néprajzi, vallási és nyelvi kisebbségekre vonatkoznak, a Nemzetek Szövetségének védelme alá helyezik. A Szövetséges és Társult Hatalmak úgy vélik, hogy köztük és a Cseh-Szlovák állam között létrejött szerződés a rutén autonóm tartomány népességének megadja a lehetőséget arra, hogy kívánságait nyilvánosan kifejezhesse. A Hatalmak a legkomolyabb figyelemmel lesznek ennek a népességnek a jövőben nyilvánított kívánságaira.“

Miután Kárpátalja elcsatolásának a rutén autonómia megadása jogi előfeltétele volt, úgy a trianoni 48-ik szakasz, mint a fenti kísérőlevél értelmében Magyarországnak a szerződéstől való visszalépés lehetősége meg volt adva.¹⁵⁾

A csehek kezdettől fogva az adott szó megszegésére, az autonóm jogok megghiúsítására törekedtek. 1919 novemberében a rutén autonóm alkotmány megállapításáig ideiglenesen a közigazgatási teendőket egy Direktóriumra bízta. Közzétették azt is, hogy a rutén parlament választása legkésőbb a cseh-szlovák országgyűlési képviselőválasztások megejtése utáni 90 napon belül tartandó meg. Ez nem történt meg. Ellenben 1920 február 29-én a prágai nemzetgyűlés a cseh-szlovák köztársaság alkotmánytörvényében sietett megcsónkítani az autonóm Kárpátalja jogait. Az alkotmánytörvény kimondja, hogy a csehszlovák köztársaság területe egy és sérthetetlen. Határai csak az alkotmánytörvény megváltoztatásával változtathatók meg. Kimondja továbbá azt, hogy Kárpátalját a csehszlovák parlamentben megfelelő számú képviselő és szenátor képviseli. Továbbá, ellentétben a fenti 11. cikkel, úgy szerkesztették meg az alkotmány törvényt, hogy Kárpátalja élén a kormány ajánlatára a cseh-szlovák köztársaság elnöke által kinevezett és a kárpátaljai országgyűlésnek is felelős kormányzó áll.¹⁶⁾

Ahogy kezdték, úgy folytatták. Zsatkovics, aki Amerikából jött és egyideig a kormányzói tisztséget is viselte, megúnta a csehekkel való küzdelmet és visszautazott. Hogy a lakosság közül mily arányban választottak tisztviselőket, kiténik abból, hogy 60.000 cseh telepedett le az országban. A rutén iskolákban cseh

¹⁵⁾ Flachbarth id. m. 433. 1.

¹⁶⁾ L. Leo Epstein, id. m. és Árky Ákos id. m., továbbá Gogolák Lajos: Ruszinszko a cseh politikában. Magyar Szemle, 1936. 2. sz.

nyelven cseh tanerők tanítottak. 1926-ban a nagyzsupa létesítésére, 1927-ben ennek újabb átszervezésére és a képviselőtestületek választására vonatkozó rendeletet adták ki. Az országos képviselőtestületben a tagok harmadát a belügyminiszter nevezte ki, a többit egyéb módszerekkel nyerték meg sötét játékokra. Az 1937-i .172. törvény „komolyabb lépés” volt az autonómia megvalósítása irányában, bár Prágának az autonóm kormányzat belügyi felett is felügyeleti joga volt.

A múlt év döntő helyzetbe sodorta a köztársaság e legkeletibb részét is. A bécsi döntést megelőző zavaros időben új kormány került az ország élére. A Ruténföld már nem tudott megnyugodni. Volosin Ágost mellé belügyminiszternek cseh tábornokot neveztek ki, miután nyilvánvaló lett, hogy a ruténség Bródv volt miniszterelnök vezetésével megunta a szenvedést a „demokratikus” államban. Kárpátalja felszabadulásáig forradalmi állapotban volt. Cseh katonaság és imperialista célokat szolgáló Szícs-csapatok — nemzetiségileg vegyes összetétellel — felforgatták az országot.

Amidőn a cseh-szlovák állam a szlovák ügy kiéleződésével képtelen volt a Ruténföldön a rend és közbiztonság fenntartására,

Magyarország erélyes kézzel fejezte be a húsz esztendeig tartó kietlen epizódot.

A rutén nép vezetőinek hívására a magyar katonaság március 14-e éjjelén három irányban hatolt be a Ruténföldre. Március 18-ára a honvédek teljesen megszállták a rutén tartomány területét. Három napra rá *Horthy Miklós* kormányzó szózatot intézett a rutén testvérekhez és ezzel megnyitotta a rutén nép történelmének harmadik, jövődöbeli korszakát. Magyarország kormányzója köszöntőszavai a természetadta együttélés elszakíthatatlan kötelékeire utaltak. „Mindannyian tisztában látjátok az érdekek azonosságát, az elválaszthatatlan együttélés szükségességét és azt, hogy a rutén népnek a magyar államiság keretén belül meg kell kapnia azt az önkormányzatot, amelyet azon kívül való életében elérni nem tudott. A nemzeti értékek biztosításán felül a rutén nép minden fiának meg kell találnia a maga anyagi boldogulását, biztos alapokat kell találni arra, hogy a leigázottság, a jogtalanság, a háttérbeszorítás korszaka után a szabadság, a jog és a testvéri összetartás korszaka virradjon fel a gens fidelissima, Rákóczi fejedelmünk szeretett népe részére.” A rutén nép autonómiáját, mellyel húsz évig hitegették, az idők követelményének megfelelő alakban megkapja.¹⁷⁾ Valószínű, hogy addig, míg az elmúlt húsz esztendő söpredék-népe nem távozott el a Ruténföldről és amíg a politikai törekvések szolgálatában teremtett tűzfészkeket ki nem oltották, a központi hatalom is nagyobb mérték-

¹⁷⁾ A kormányzó szózatának visszhangjára a dunavölgyi népeknél, a különben magyargyűlölő pozsonyi Grenzbote 1939. márc. 23-iki számát

ben nyújtja segítő kezét a rutén népnek. De a vallási, kulturális és alsóbb közigazgatási önkormányzat mielőbbi megvalósítása nemcsak a rutén, hanem a magyar nép érdekében is nagy jelentőségű.

Garzuly J. László.

A MANSZ KISEBBSÉGI PÁLYÁZATAI.

A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége másodízben hirdetett pályázatot a főiskolai ifjúság olyan értekezéseinek jutalmazására, amelyek az elszakított magyarság problémáival foglalkoznak. A felhívás öt egyetem és huszonöt más főiskola hallgatóihoz szól. S ha a tizenötezer főnyi ifjúságnak csak tizedrésze figyelt fel a szóra s állt meg a hirdetmény előtt, hogy számot vessen önmagával és e nemzeti feladat jelentőségével, a mozgalom akkor már nem volt hiábavaló.

E szempontból eredményesnek kell tekintenünk a pályadíjat nem nyert műveket is. Valóban: eredmény ez, mert az a 18—22 éves ifjúság, amelynek nem személyes élménye immár a magyar haza töretlen területe, amely előtt sem középiskolai, sem főiskolai stúdium nem világítja meg elszakított testvérei életét és a Duna-völgy problémáit, munkája közt végre találkozott e két nagy kérdéssel. A maga által gyűjtött komor és súlyos adatokon, a döbbenetes számokon át meg kellett éreznie a határon túli magyarság sajátságos és tragikus életének lüktetését és beletekinthetett az utódállamok ránknézve oly fontos s számára eddig oly ismeretlen világába.

Ezek a problémák pedig nem engedik el azt, aki előtt egyszer feltárultak. De minden bizonnal szélesebb látókört, szilárdabb ítéletet adnak, bensőbben és komolyabban magyarrá teszik azt, aki foglalkozott velük.

Öt egyetemről és két főiskoláról 36 mű érkezett az idei pályázatra. Nem kicsinylendő szám, ha figyelembe vesszük, hogy a pályázóknak mindössze tíz hónap állt rendelkezésére és ez a tíz hónap háborús izgalommal telített súlyos idő volt.

A Mansz keretében alakult nemzeti művelődési szakosztály, mely az akciót kezdeményezte, a bírálóbizottságba *Heller Farkas*, *Kolosváry Bálint*, *Makkai Sándor*, *Rohringer Sándor*, *Szandtner Pál* egyetemi tanárokat, *Flachbarth Ernő* miniszteri osztálytanácsost és *Prokopy Imre* ny. főispánt kérte fel.

A feltételek a pályamunkák terjedelmét minimálisan 3 ívben állapították meg és a 300 és 200 pengős pályadíjak ellenében lehe-

töleg doktori értekezéseknek megfelelő műveket kívántak. A kisebb értékű, de szorgalmat tanúsító munkák számára több 50 és 100 pengős jutalomdíj volt kitűzve.

Az eredmény kihirdetése ünnepélyes keretek között 1939. március 29-én történt meg a József Nádor műegyetem dísztermében. Harminc egyesület képviseltette magát, s a diákszervezetek testületileg jelentek meg a záróünnepen.

Gróf *Ráday* Gedeonné, a Mansz országos elnökének megnyitója után az ügyrendet vezető csiksomlyói *Csiky* Jánosné felkérésére *Wälder* Gyula rektor méltatta a Mansz akciójának jelentőségét. Utána e sorok írója, a nemzeti művelődési szakosztály ügyvezetője beszélt az ifjúsághoz. Majd *Kolosváry* Bálint professzor, a bíráló bizottság elnöke tett jelentést a pályázat szép eredményéről.

Az erdélyi tételek sorában a következőket jutalmazta a bírálóbizottság: *Bittó* Zoltán és *Oláh* Zsigmond debreceni hittudományi hallgatók 250 pengő, *Zimányi* Alajos közgazdasági tanárképzős 100 pengő, *Csiszár* Albert tanárképzős (Szeged) 50 pengő, *Pál* Géza bölcsészethallgató (Debrecen) 50 pengő, *Jelenfy* Szilárdka tanárképzős (Szeged) 50 pengő, *Skorka* György joghallgató 40 pengő, *Romhányi* Tibor joghallgató (Debrecen) 40 pengő. Felvidéki tételek: *Kemény* Gábor tanárjelölt 200 pengő. Délvidéki tételek: *Eszes* Ferenc bölcsészethallgató (Szeged) 100 pengő, ifj. *Töttössy* Ernő joghallgató 50 pengő. *Szabó* László bölcsészethallgató (Szeged) 50 pengő. Közgazdasági tételek: ifj. *Bóczán* Béla (Pécs) 200 pengő, *Facsády* Kálmán joghallgató 50 pengő, *Schindler* Balbina közgazdasági tanárjelölt 250 pengő, *Márkus* István bölcsészethallgató 200 pengő.

A pályázatra érkezett 36 pályaműből tehát 15 részesült pályadíjban és jutalomban, a kiosztott pályadíjak és jutalmak összege 1.680 pengő volt.¹⁾

Mint az első pályázaton, a legnagyobb érdeklődés ismét az erdélyi tételek felé irányult. A nyertes pályázók között az első pályázaton a joghallgatók, most a tanárképzősök voltak többségben. A legtöbb és legértékesebb munka — összesen tíz — a közgazdasági tételekre érkezett, míg az első alkalommal a nyertes művek többsége jogpolitikai tárgyú volt.

A legkiválóbb gazdasági tárgyú művek: A magyar parasztság helyzete Erdélyben és Gazdasági kapcsolatunk az utódállamokkal c. értekezések, amelyeket a Bizottság kiadásra is méltónak ítelt.

Az első pályázat egyik legjobb munkája volt: Az erdélyi róm. katolikus Status helyzete figyelemmel a római-román concordátumra. A második pályázat hasonlóan egyik legkiválóbb műve: Az erdélyi reformátusság helyzete. Egyetemi ifjúságunk tehát e két

¹⁾ Az előző pályázatra érkezett 59 pályaműből 21-et tüntettek ki összesen 3650 pengő jutalommal.

legnagyobb erdélyi egyház problémáinak feltárásával világította meg az erdélyi magyarság helyzetét.

Ezek a pozitív eredmények. Az eredmények azonban az ifjúság érdeklődés-hiányának sajátságos adatait is feltárják.

Meglepő pl., hogy a felvidéki tételre érkeztek a leggyöngébb munkák. A beküldött 7 pályamű közül csak egy felelt meg a követelményeknek.

A műegyetem hallgatói számára könnyen feldolgozható, érdekes és kulturális szempontból jelentős tételt tűztek ki: Technikai oktatás az utódállamokban, összehasonlítva a magyarországi technikai oktatással. E tételre egyetlen pályamunka sem érkezett be.

A Dunavölgy államainak egyik legfontosabb problémája a földreform. Magyarország most viaskodik e kérdéssel — az elszakított magyarság számára ez volt tragédiájának egyik legsúlyosabb fejezete. De a román, jugoszláv és cseh földreform hatását a magyarságra hiába kérték számon ismételten a pályázat tetelei: egyetlen tanulmány sem felelt erre a kérdésre.

Hasonlóképp nem foglalkozott az ifjúság a másik korszakos kérdéssel: az utódállamok szociálpolitikájának, valamint az elszakított magyar ipari munkásság helyzetének tételével.

Legcsodálatosabb azonban, hogy Magyar ifjúsági mozgalmak Erdélyben és Magyar ifjúsági mozgalmak a Felvidéken c. tételre a csonka haza ifjúsága egyetlen érdemleges tanulmánnyal sem válaszolt.

E tények tanulsága, hogy a jövőnkre kiható munkának folytatása és fejlesztése fontos társadalmi, sőt nemzeti kötelesség. Egyetemi ifjúságunknak az elszakított magyarság sorsáról és az utódállamok problémáiban való tájékozottsága olyan, a nemzet sorsára kiható követelmény, hogy azt az államnak és az egyetemnek kell, általános kötelező kollégiumok elrendelésével, előmozdítani és megvalósítani.

Gramantik Margit.

NEMZETKISEBBSÉGI BREVIÁRIUM.

„Most a natio fidelissima, a rutenség tért vissza az országhoz, Az elmúlt húsz év alatt ők is fejlődtek műveltségben és egyebekben s eszerint kell megadnunk helyüket az országban. Egyrészt a szentistváni gondolat jegyében, amely azt kívánja, hogy nyelvi és egyéb különbségektől eltekintve, mindenki egyforma, egyenjogú testvér legyen a hazában, másrészt a mai fejlődés jegyében is, amely magával hozza, hogy megfelelő jogokat, sajátos önrendelkezési jogot is adjunk. A magyarságnak át kell értenie új feladatát, amely reá, mint a Dunamedence régi szervezőjére

és legerősebb népére vár s amelynek lényege, hogy testvériesen vezesse azokat, akik az országba tartoznak, vagy abba visszatérnek, vezesse úgy, hogy maguk is résztvegyenek ebben a munkában és megtalálják a mai kornak fejlettségi foka szerint, a mai Európának rendje szerint és nemkülönben saját ősi felfogásuk szerint is a maguk helyét ebben a közösségben.“

TELEKI PÁL gróf

miniszterelnök, 1939. március 22-én a Magyar Országos Véderő Egyesület székházában mondott beszédében.

„Minden nemzetiségnek joga van, hogy amely területen él, ott az állam védelmét élvezze. Ha azonban valamely adott területen egy nemzetiség régi, akkor résztvett ennek a területnek termékeny tételében és fejlődésében. Kétségtől ennek a nemzetiségnek más jogai vannak az uralkodó többséggel szemben, mint amilyenek egy tegnap érkezett nemzetiségnek lehetnek, amely semmit sem változtatott az általa lakott föld jellegén, amely nem vett részt a művelődés fejlesztésében és nincsenek százados összeköttetései a többségi elemmel. Erdélyben a magyaroknak megvan az igényük az olyan jogokra, amilyeneket a szerződések előírtak, sőt történelmi, úgyszólván lelki joguk van.“

JORGA MIKLÓS

volt román miniszter, 1925. február 21-én Párásban a Népszövetségi Liga franciaországi szervezete előtt tartott előadásában.

*„Ezer zsibbendt vágyból mért nem lesz
Végül egy erős akarat?
Hiszen magyar, oláh, szláv bánat
Mindigre egy bánat marad.*

*Hiszen gyalázatunk, keservünk
Már ezer év óta rokon,
Mért nem találkozunk süvöltve
Az eszme-barrikádokon?“*

ADY ENDRE

„Maga az, hogy Magyarországon nyelvi-kérdés előfordulhat, a legfényesebb tanúbizonyságot szolgáltatja a magyar nemzet szabadelvűsége mellett a nem magyar nemzetiségek iránt. Ha a magyar nemzet legkisebb gondot fordított volna a magyar nyelv általánossá tételére birodalmában, a nyelvegységet a legnagyobb könnyűséggel, csaknem ellenzés nélkül, keresztülvihette volna úgy, hogy ma Magyarországon más, mint magyar nyelv nem is volna hallható.“

KOSSUTH LAJOS

„Irataim“ című munkájában.

„A nemzeti eszme legfőbb gondunk legyen. Ámde ez nem jelenti, hogy azokat, akik nem a mi nemzetünk közül valók, re ölöljük karjainkba, testvéreink gyanánt. Ti, akik együtt éltek más nemzetekhez tartozókkal, jobban tudjátok, mint azok, kik csak zöld asztalnál találkoznak velük, hogy milyen baráti fogadtatásra talál minden szó, amelyet szív küld a szívnek.“

II. KÁROLY

Románia királya e szavakkal nyitotta meg a Valeni de Munte-ban meghonosított Jorga-féle nyári szabadegyetemet.

„A nacionalizmus mai formája kisebbségellenes. De a nemzeti szellem modern gondolata nem szükségképpen az. Ennek az új nacionalizmusnak hevésségét kell lefékezni, hogy a kisebbség emberi életet élhessen. Bár a nemzeti műveltség egységének, szervezettségének kétségtelenül a nemzeti állam, a politikum hatalma a legfontosabb alkotó tényezője, nem következik belőle, hogy a kisebbségi kultúrának elnyomója, megsemmisítője legyen. Az igazi műveltség sohasem lehet embertelen és emberellenes.“

MAKRAI SÁNDOR

debreceni egyetemi tanár, „Magyar nevelés, magyar műveltség“ című könyvében.

„Egyesek a kisebbségi problémát vetik fel. Ami bennünket illet, mindig úgy vélekedtünk, hogy ennek a kérdésnek minél megértőbb szellemben való megoldása csak országunk megerősödését segítheti elő. Ez a megoldás szuverén államunk megítélésétől és akaratától is függ és részben alá van vetve az idevonatkozó szerződések folytán a Népszövetség békéltető védelmének. Nem tudjuk, hogy milyen más külső közbelépés könnyíthetné meg ezt a megoldást. A két szomszéd állam politikai közeledése viszont nemcsak a kisebbségek jogi helyzetére lenne igen szerencsés kihatással, de főleg erkölcsi helyzetükre. Es ők, akik ma tárgyai az ellentéteknek, holnap az összefogás kapcsává válhatnak.“

GAFENCU GRIGORE

volt román külügyi alminiszter, jelenleg román külügyminiszter, 1938. júniusban „Románia és Magyarország.“* című cikkében, amely a Timpulban jelent meg.

„Az új háború nem a Rajna felől, hanem az Alduna felől fenyeget, ahol a kisebbségi kérdés újból megingatta a népek békéjét és nyugalalmát.“

MAC DONALD

volt angol miniszterelnök.

„Mi magyarok, bármit mondjanak is ellenségeink, húsz éven át veletek éreztünk és veletek szenvedtünk. Revíziót csináltunk önmagunkkal szemben, a nemzet régi hibáit levetkeztük, kiégettük, új magyarság nőtt fel a trianoni határokon innen, amely új kötést akar veletek, a két nép új életét, új barátságát, az ezeréves egymásrautaltság új parancsai szerint. Ez a magyarság, a nemzeti önrendelkezés alapján, a szlovák állami függetlenség biztosításával, mindent kész megadni nektek, amit a cseh imperializmus húsz éve ígért és húsz éven át következetesen megtagadott. Ti csak egyet választhattok: a szlovák szabadságot s mi magyarok készek vagyunk ezért veletek együtt élni, halni!“

MILOTAY ISTVÁN

az „Új Magyarság“ magyar- és szlováknyelvű vezércikkében, 1938. szeptember 25-én.

*

„Mégis csak méltányosabb és emberibb dolog az, hogy egy ember tanulja meg a lakosság nyelvét, mint az, hogy ezer meg ezer állampolgárt kényszerítsenek arra, hogy más nyelvet tanuljon.“

CIATO LAJOS

„A kisebbségi kérdés Romániában“ című könyvében.

*

„Én általában mindenütt, de különösen a politikában a túszúrások és tyukszemrelépések politikáját tartom a legbotorabbnak, a leghibásabbnak. Azt a politikát, mely az én erőmet nem fokozza, az ellenfelem erejét nem gyöngíti, hanem igenis irritálja az ellenfelet, tehát indulatok felébresztésével meghatványozza a benne rejlő erőt. Feladatunk az agitatórikus elemek izolálása, a józan, a hazafiasán gondolkodó idegenajkú polgártársainknak a megnyerése lehet csak.“

TISZA ISTVÁN gróf

volt magyar miniszterelnök, 1910. március 3-án Nagyváradon.

P. P. J.

I R O D A L O M .

A VISSZATÉRT RUTÉNFÖLD.*)

Árky Ákos: Ruszinszkó küzdelme az autonómiáért.
1918—1927.

Budapest, Studium kiadása. 1928. 55. 1.

Szerző a ruszinszkói őslakos autonom párt és a magyar pártok szövetségének volt elnöke. Személyes tapasztalatai alapján, a történelmi jelentőséggel bíró okmányokat összegyűjtve, tárja fel Kárpátalja valóban küzdelmes éveit. A munka az 1918 július 13-án tartott első amerikai Ruszin Nemzeti Tanács ülésétől kezdve végigkíséri a rutén autonómia jogi alakulásának történetét. Amint a szlovákok csak azon feltétel mellett csatlakoztak a csehszlovák köztársasághoz, hogy a pittsburgi szerződésben lefektetett alapjogaikat megvalósítják, a rutének is csak jogi garanciák ellenében léptek a köztársaság kötelékébe. 1918 november 12-én a rutén „Pittsburgban“: Scrantonban jött létre a meg egyezés: követelték, hogy az összes eredeti rutén vármegyék, mint Szepes, Sáros, Zemplén, Abauj, Gömör, Borsod, Ung, Ugocsa, Bereg és Máramaros az önkormányzatban helyet kapjanak. Szerző ügyesen rendezte időbeli sorrendben a jogtörténetileg jelentőséggel bíró egyezményeket, kiáltványokat, kormányrendeleteket, stb. Ma némi megnyugvással lapozgatjuk a mármár avuló lapokat. Gondolnunk kell a volt csehszlovák köztársaság címerében ékeskedő jelszóra: „az igazság győz“, mert sehol sem volt nyilvánvalóbb a szószegés, mint éppen a Ruténföld elszakításának minden jogalapot nélkülöző tényében.

Hans Ballreich: Karpathen-Russland. Ein Kapitel tschechischen Nationalitätenrechts und tschechischer Nationalitätenpolitik.

Heidelberg, C. Winters Universitätsbuchhandlung. 1938. 103. 1.

A cseh-német kérdés politikai „érésével“ Kárpátalja jogi helyzete is dűlőre fordult Szerző még nem sejthette, hogy mit hoz 1939 tavasza és ezért nem is foglalkozott egyébbel, mint a kárpátalji tartománynak Prágához való jogi viszonyával. Jóllehet, Kár-

¹⁾ V. ö. folyóiratunk első évfolyamának számait: Balog—Beéry L.: A rutén autonómia, 1937. 1. sz. 43. old. — Darás G.: A rutén kérdés tegnap és ma, 1938. 4—5. sz. 50. old. — de Gerando F.: Le Complot Rouge en Ruthénie, 1930. 4—5. sz. 49. old. — Hodinka A.: II. Rákóczi Ferenc fejedelem és a „gens fidelissima“. 1937. 2—3. sz. 41. old. — Kertész J.: A magyar-lengyel közös határ. 1938. 4—5. sz. 51. old. — Továbbá: 1. Oláh György: Jajkiáltás a Ruténföldről. Budapest, 1928. és most második kiadásban megjelenő Bartha Miklós: Kazárföldön (Budapest, Stádium, 1939.) című könyveket.

pát-Oroszországról nevezte el könyvét, az tartalmilag csupán nemzetiségi-, köz- és közigazgatásjogi problémákról szól. Igazságos a „magyarosítás“ vádjával szemben. Csak azt jegyzi meg ezzel kapcsolatban, hogy Magyarország nem tett semmit a rután nemzeti mozgalom megteremtése és fejlesztése érdekében. Miután a rutén nép nem nyilváníthatta akaratát, nyilvánvaló, hogy a Ruténföldet jogtalanul szakították el Magyarországtól — írja a szerző. Az összeomláskor, 1918-ban a X. néptörvénnyel teljes autonómiát ajánlottak fel a rutén nemzeti tanács vezetőinek. De már késő volt. Masaryk amerikai propaganda útja eredményesebb volt: 1918 november 12-én Scrantonban megkötötték a szerződést. Tárgyalja szerző, miként csúrték-csavarták a csehek Ígétük jogi magyarázatát. A rutén népnek a csehszlovák köztársaságban töltött húsz esztendeje huzamos jogfosztás volt. Ballreich alaposan elmélyed a nemzeti autonómiák jogi szerkezetének ismertetésébe. A negyedik fejezet a valóságos állam-közigazgatásról, az ötödik pedig a népszövetségi kisebbségvédelem kudarcáról szól. A rutén nép értékeinek mielőbbi kifejlesztésével, szerző szerint, „élő gát“-kánt állaná a bolsevizmus útját. Ezzel mi is egyetértünk.

Bonkáló Sándor: A kárpátalji rutén irodalom és művelődés.

A Felvidéki Tudományos Társaság kiadványai, 1. sorozat, 2. szám.
Pécs. 1935. 79 1.

Szerző a rutén nép történelmének és művelődésének legszakavatottabb ismerője. Munkáját nem az aktualitás szülte, évekkel ezelőtt, amikor a Ruténföld még nem állott a politika érdekkörében, tudományos kutatásának eredményeképpen látott az napvilágot. Valamely nép lelkét, mondja a szerző, művelődéstörténetéből és irodalmából ismerhetjük meg a legkönnyebben. Mindkettő a nemzet szellemi életének, lelkének tükré. Ennek a megismertetése céljából íródott e „hézagpótló“ kis tanulmány.

A legutóbbi idők irányzatosságával szemben jó lesz, ha véglegesen leszögezzük: a kárpátaljai rutének őseit a (XII?) XIII—XV. században, magyar földesurak megbízásából, munkásokat szerző és szállást csináló locafores-ek, soltészek szállították az addig lakatlan Ruténföldre. De hallgassuk meg az „ellenfél“ tudományos véleményét is: Petrov, az „uhroruszok múltjának egyik legalaposabb ismerője“, írja: „A kárpáti oroszok politikai története csak illúzió, csak délibáb“. Benes szerint is a mai kárpátorosz-szláv lakosság békésen és fokozatosan szivárgott be ide a XII. század végétől kezdve a XVIII. századig mint pásztor és földműves népség. A kárpátaljai rutének bizonyos fokig külön néptörzset alkotnak. A nyelvtudomány a beszivárgók és bevándorlók eredeti, Kárpátokon túl levő lakóhelyét is ki tudta nyomozni. A Ruténföldön azután megőrizték nyelvjárási sajátosságukat és nem forrtak „egységes nemzeti öntudatba“ össze.

A kárpátaljai rutén irodalmat a tanulmány ily felosztással

tárgyalja: I. A nyelvemlékek kora kezdettől a XVI. század végéig. II. A nemzeti irodalom kora a XVI. század végétől a XVIII. század végéig. III. A hanyatlás kora innen a trianoni békéig. IV. A keresés kora a trianoni békétől napjainkig.

A múltból tanulnunk kell, nehogy idegen propagandának és pénznek végül is meg legyen az „ukrán“ eredménye. Két emberöltővel ezelőtt Bartha Miklós felrázta a magyar közvéleményt és rámutatott a „kazárföldi“ néprontók garázdálkodására. Szerző újabban másutt (Képek a kárpátaljai rutén irodalomból. Budapesti Szemle 1938. nov.) is foglalkozik ezzel a problémával.

Darás Gábor: A Ruténföld elszakításának előzményei (1890—1920).

Budapest, Vörösmarty Irodalmi Társaság kiadása. 1936. 137!.

Szerző a rutén nép történetének harminc legérdekesebb esztendejét ismerteti könyvében. E korszakban magyar részről nem figyeltek eléggé az orosz aknamunka sötét útjaira, a harcmezőről visszatérve pedig a trianoni határ állított áthághatatlan gátakat a rutén és a magyar nép együttélése közé. A munka kis rutén breviáriumot nyújt olyanok részére, kik az Erdős-Kárpátok népe iránt érdeklődnek. A Ruténföld elszakadásának szálai visszanyúlnak az első orosz nemzeti imperializmus megalapítójáig, Nagy Péterig. Azóta nem tűnt le az orosz politikai szemhatáron a Kárpátok csalogató bércein élő rutén nép felszabadításának gondolata. A pravoszláv eszmék hirdetése mögött államellenes politikai célok rejtőztek. A szima rugói után kutatva, szerző vallási és gazdasági s mélyreható szociális tényezőkre mutat rá. A párbénel, a közadónál nagyobb veszedelmet jelentett a nép földnélkülisége. „A Schönborn-uradalom és kincstári földek gyűrűjétől szorongatott rutén sóvárogva nézett a százados rengeteg erdőkre, melyekből nehezen vagy sehogysem részesedhetik, pedig pompás legelőket hasíthatna ki belőlük.“ A szima és a gazdasági nyomor közötti összefüggés a nagylucskaiak esetében volt legjobban látható. A tehetős kuruc község nem ismerte el a szatmári béke határozmányait. Földönfutóvá lett. Majd évszázados perrel ostromolta a Schönborn-uradalmat. A földvásárlásra „muszka pénz érkezett a jövődő pravoszláv egyház céljai érdekében“. Szerző felvonultatja az izai és máramarosi per fantasztikus szereplőit, különösen gróf Bobrinszkijt szemérmetlen üzelmeivel. Nekünk, mondja, szomorú és érdekes esemény a máramarosi pör, mert benne, mint mikroszkópban megfigyelhetjük a világháború előtti egész magyarságot a maga optimizmusával, közönyével, gerinctelenségével vagy éppen hazafiatlanságával. A máramarosi pör a ruténség problémáját mind felszínre vetette. A reformmozgalom hazafias célzattal indult meg a ruténség viszonyainak orvoslására.

A bizalmatlanná vált magyar közvélemény nemcsak a világháborúban, hanem az utolsó évek során is tisztán láthatta, mennyire hű maradt a ruténség Rákóczi hagyományaihoz. Méltányos, írja a szerző, hogy a magyar történelem égboltján a Zrínyiek, Losonczyak, Szondyak fényes neve mellett a Kurtyákok, Zajdák és Soplyákok is örökké ragyognak!

Fenczik István: A kárpátoroszok múltja és jelene.

A pécsi m. kir. Erzsébet Tudományegyetem Kisebbségi Intézetének X. kiadványa. — Pécs, 1939. 19 1.

Két évvel ezelőtt, a pécsi Kisebbségi Intézet IV. kiadványaként Balogh-Beéry írt a rutén autonómia követeléséről. A jelen X. kiadványban újból rutén ember szólal meg. Még a Ruténföld visszatérése előtt, 1939 február 23-án tartotta szerző a pécsi egyetemen előadását. Az ukrán kérdéssel tévesen foglalkoznak — mondotta — és mint első premisszát bátor vagyok bejelenteni, hogy az én elgondolásom szerint Nagyukránia nincs. Ukrán nemzet szintén nincs, mint ahogy ukrán népről sem lehet beszélni. Az ukrán elgondolás, amelyet először 1888-ban és az utána következő években Bismarck hirdetett, téves. A bécsi udvar is kacérkodott ezzel a gondolattal, főleg az 1914-es években és abban az időben Budapesten az udvar parancsára még „ukrán“ folyóiratokat is szerkesztettek. Ennek az elgondolásnak az volt a célja, a Kamarilla azt akarta, hogy Magyarországot és Lengyelországot teljesen legyengítse és „Drang nach Osten“ elvét megerősítse. Szerencsére, ma már béke uralkodik ezen a sanyargatott földön, melynek záloga a közös magyar-lengyel határ. A Deutsche Diplomatische Korrespondenz leszögezte azokkal a külföldi lapokkal szemben, melyek „sötét német szándékokról, t. i. a kárpátaljai átjáróról tudtak, hogy híreszteléseik mesék, a Ruténföld már más irányban halad..

A politikus szerző érdekes történelmi kapcsolatokról ír, olyanokról is, amelyeket tudós történészek tagadnak. (L. Bonkáló könyve ismertetését.) „Nem akarok — mondja a szerző — itt mély történelmi analízisba bocsátkozni. Mindenki előtt ismeretes, hogy mi már a magyarok előtt bejöttünk, már a honfoglalás előtt is itt voltunk a Kárpátok bérceiben. (?) Történelmünk tanúsága szerint Szent István első királyunkat keleti szláv rítus szerint keresztelték meg, keresztelőpalástján ott vannak a cyrill motívumok és betűk. A magyarsággal való kapcsolataink visszanyúlnak az ezeréves múlt minden időszakába.“ Ezekkel a történelmi emlékekkel még nincs bizonyítva a rutén nép autochtón, itteredő volta. Viszont igaz, hogy: „nekünk ezer éven keresztül sohasem volt semmiféle kapcsolatunk Ukrajnával“.

Szerző befejező kívánsága teteljesedett: előadása után nem telt el egy hónap sem és kitűzték a magyar lobogót az Erdős-Kárpátok bérceire.

André Sidobre: Les problèmes ukrainiens et la paix européenne.

Cahiers d'informatkms franpaises, No. 2. Février 1939. Paris, 1939. 771.

A francia szerző a „Drang nach Osten“ első nagy állomása-ként tünteti fel Kárpátalját. Az Európa politikai rendszerében szerepet játszó tényezőket mind bekapcsolja a rutén gondolat-körébe. Megírja, hogy a múlt év októberében Párizsban *Revue de Prométhée* című folyóirat jelent meg. Szerkesztője, Choulguine Sándor, volt ukrán miniszter, feladatául tűzte ki, hogy egyesíti Szovietország szétzórta élő „nem-orosz“ népeit. Úgy látja, hogy az elmúlt század az állam jegyében állott. A jelen a népek, nemzetek csoportosulásának kora. Ezért kell megszületnie Nagy-ukránának, mely 900.000 négyzetkilométer területet és 48 millió ukránt fog magában foglalni. Kárpátalja 650 ezer, Románia 1 millió 100 ezer, Lengyelország 7 millió és Szovjetország 34 millió ukránja egyesül és a Volgánál összeér a német volgai köztársasággal! (311.) Messzeívelő perspektívái közben nem egyszer elveszti a talajt lába alól. A harmadik fejezetben az ukrán kérdés már világpolitikai mérlegelések tárgya, melyek a Berlin-Tokió tengely elhatározásaiban is szerepelnek. A végső konklúzió: mindegyért van szüksége Németországnak, hogy Franciaországot szétrobbanthassa. Franciaország nem fordíthat hátat az ukrán kérdésnek, mert megoldásához európai érdekek fűződnek.

Szabó Oreszt: A magyar oroszokról (ruthének).

Budapest, 1913. 300. 1.

A ruténséggel behatóbban foglalkozó könyv már a világháború előtt jelent meg. A Nemzetiségi Ismertető Könyvtár első számaként ismerteti szerző a magyarországi oroszok politikai és gazdasági életét. Kisoroszoknak vagy ruténeknek hívják azt a népfajt, mely csöndben él évszázadok óta kárpáti hazájában. Szerző nem áll a „történelmi mítosz“ alapján. Nem azt vallja, hogy a rutének hatalmas birodalmat kormányoztak, mielőtt még a magyarok a honfoglalásukat végrehajtották volna. „A hely, a viszonyok s hosszú idők történelmének eseményei oly átalakító hatással voltak rájuk, hogy a nyelvbéli és vallásbéli nagy hasonlóságokon kívül egyáltalában nem maradt más kapocs, mely e népet északi rokonaival összekötné, mert azok a közös faji, érzelmi és egyéb kötelékek, amelyek a tőle északra lakó szláv nemzetekkel egybekötötték, már abban az időben szakadtak el véglegesen, amikor az orosz nép Árpád földjén hazát lelt.“ (12.) A rutén nép mai lakóhelyére való beszármazásáról, vallási és politikai viszonyairól az első négy fejezetben emlékezik meg. A kulturális megállapítások ma is aktuálisak. A duna-völgyének ezen a helyén található az analfabéták legnagyobb

arányzáma. Száz rutén lakos közül az 1900. évi népszámlálás adatai szerint írni-olvasni tudott: férfi 17.7, nő 11.4; átlag 14.5. Az iskolába be nem írt tankötelesek száma 1909-ben 33.117 volt; ugyanakkor 66 rutén nyelvű iskolában 42.244 tanulót 72 tanító oktatott. Ez a nagy kulturális elmaradottság jórésben a kedvezőtlen földrajzi helyzetnek a következménye és annak a szegényes életnek, melyben a magyarföldi rutén ősidők óta volt s amelyen rövidesen segíteni nem lehet — írja szerző. Ma tisztán áll előttünk a feladat: mennél több kultúrát kell a ruténeknek adni, hogy visszaverhető legyen a pánszláv és „nagy-ukrán“ ideológia, valamint a bolsevizmus forradalmi propagandája. Szerző értékes adatokat nyújt a rutén nép közigazdasági viszonyairól, a havasi állattenyésztésről és színes példákkal mutatja be a Ruténföld néprajzi arculatát. Tárnyilagosan ítéli meg a naptáregyesítés és a skizma-per történetét, az amerikai kivándorlást. Szó kerül a szegény népet sanyargató zsidóságról is. A kazárok kegyetlenségével szemben örömmel üdvözli a kormány hegyvidéki gazdasági akcióját. Máiig alig változtak a viszonyok lényegükben. Ha megoldáshoz vezető utat keresünk, aligha nélkülözhetjük az egykori magyar kormányakciók tapasztalatait.

A Magyar Statisztikai Szemle ruténföldi száma.

Magyar Statisztikai Szemle 1939. 3. sz. 141 l.

A magyar Statisztikai Szemle márciusi számában a kisebbség-statisztikával foglalkozók ismét bőséges tápanyagot találnak. A szám első fele ugyanis a hazatért Ruténföld statisztikáját tartalmazza és az 1939. március közepén birtokbavett kárpátaljai terület nagyságát, népességét, népmozgalmát, kivándorlását, közegészségügyi berendezkedését, továbbá mezőgazdaságát, állattenyésztését, erdőgazdaságát, gyárparát, pénzügyi és közoktatási helyzetét ismerteti, végül pedig az 1939. április elejei területgyarapodásról nyújt pár vonásban áttekintő képet. Szerves kiegészítője ez a szám a Szemle múlt évi 11—12. felvidék számának bár még csak a cseh-szlovák hivatalos adatok, illetve a háború előtti magyar felvételek szolgálhattak forrásul.

Ruténföld visszatérésével kapcsolatos területi és népességi változásokat lapunk más helyén közöljük. Gazdasági jelentősége terén említésre méltó, hogy az 1939. március-áprilisában elfoglalt 2,120.732 kát. holdnyi területnek kereken 54%-a erdő. Visszkapott erdőségünk az ország egész tűzifaszükségletét el tudja látni. Kárpátalja különben szántóföldi és gyümölcsstermelés, továbbá állattenyésztés szempontjából a csonka ország színvonala alatt van. Főtermények: a burgonya, a tengeri (a bevetett szántóföldterület 22—22%-a), a zab (15%), a búza és a rozs (11—11%). Ipara sem fejlett. Nagy jelentőségű az aknaszlatinai sóbánya, mely évenként másfélmillió mázsa sókitermelésre képes, kb. 6 millió pengő ér-

tékben. Úgyszintén nagy lehetőségeket nyújt a vízienergia kihasználása is, sőt a Tisza és mellékfolyóinak szabályozása a Nagy Alföld vízellátására és öntözésére is kedvező hatással lesz. Kárpátalja kulturális helyzete is sok kívánni valót hagyott hátra. A közoktatásügy csak a cseh statisztika tükrében volt — úgy-ahogy — kedvező. Ruténföldön a 10 éven felüli lakosság 30.9%-a teljesen analfabéta, ami ijesztően nagy arány a magyarországi 8.6%-hoz viszonyítva. A közegészségügyi helyzet: a kórházak, orvosok elenyészően csekély száma és a fertőző betegségek gyakorisága miatt egy „nyugateurópai“ államhoz nem volt méltó.

vitéz Nagy Iván: Az amerikai magyarság.

A pécsi m. kir. Erzsébet Tudomány Egyetem Kisebbségi Intézetének IX. kiadványa. Pécs, 1939. 22. 1. két térképpel.

Azt mondhatjuk, hogy a magyarok is felfedezték Amerikát. A vikingek egyik felfedező hajóhadán a szájhagyomány egy bizonyos Tyrker = Turk = Török nevű kalandorról is megemlékszik. Szerző ebből így következtet: „Miután pedig a XI. században „törökök“ még nem jártak Európában, hogy azok közül kerülhetett volna valaki a viking hajóra, magyar embert lehet sejtetni ebben az idegenben, ami annál lehetségesebb, mert minket valóban sokáig „turk“-oknak neveztek az európaiak.“ Ha ez a bizonyos török nem is lett volna magyar, 1583-ban minden kétséget kizáróan magyar ember lépett az Újvilág földjére: Budai Parmenius István személyében. Azóta nem ritka vendég a magyar Amerikában. A legkülönbözőbb életpályákon dicsőséggel megállják helyüket.

1899-től 1933-ig összesen 1,390.525 ember vándorolt ki hazánkból az Egyesült Államokba. Azonban 1861-től 1930-ig, magyar anyanyelvű bevándorló aligha volt több 600.000-nél. A magyarság nem vett olyan arányban részt a kivándorlásban, mint hazánk más nemzetiségei, viszont mi sokkal nagyobb arányú visszovándorlásról számolhatunk be. 1908—1930. évek között 161.513 magyar anyanyelvű kivándorló tért haza. 1930-ban az Egyesült Államokban élő magyar anyanyelvűek összes számát 538.000-re becsüli; az angol „Summary“-ben 614.000 magyarról van szó, mert szerző valószínűleg a számlálás óta eltelt évek szaporulatát is tekintetbe vette.

A „kint járt“ szerző találkozott egy 35 év óta Amerikában élő emberrel, aki egy szót sem tudott angolul. Kérdésére, hogy mi az oka ennek, ezt a választ kapta: „Magyar asszony a feleségem, magyar ember a gyárban az elómunkás, magyar újságot olvasok, magyar templomban hallgatom a prédikációt, magyar boltban vásárolok, magyar korcsmában iszogatok néha a magyar pajtásokkal — nem volt énnekem kérem sohse szükségem rá,

hogy angolul beszéljek“. A külföldi magyarság összetartásáról, áldozatkészségéről és sok jó oldaláról ad hírt a szerző.

A magyar hazát sem felejtik el. Ahol lehet támogatják a mi törekvéseinket is. „Elsősorban az ő fellépésüknek lett az eredménye, hogy az Egyesült Államok nem ratifikálták a trianoni békeszerződést, hanem 1921 augusztus 29-én Budapesten külön békét kötöttek Magyarországgal, amelynek paragrafusai közül kimaradtak a bennünket oly végzetesen sújtó területi rendelkezések.“

Az Egyesült Államokban élő magyarság joggal elvárhatja anyaországi testvéreitől, hogy gonddal kövessék életküzdelmüket. E cél szolgálatában jó feladatot végez a jelen füzet is.

Az újvidéki Reggeli Újság.

A jugoszláv megszállt területen élő magyarság helyzetének vizsgálása közben nem mehetünk el szó nélkül az újvidéki *Reggeli Újság* és heti melléklete, az *Egyesületi Közlöny*, továbbá a Reggeli Újság keretében megalakult *Közművelődési Tanács* működése mellett. Az ott élő magyarságnak nincsen sem politikai, sem kulturális, sem gazdasági központja. A tátongó hiányt igyekszik a Reggeli Újság a Közművelődési Tanáccsal karöltve betölteni. A Reggeli Újság az egyetlen jugoszláviai napilap, amely a magyarság és a magyar kisebbség védelmét tűzte ki feladatául. Az *Andrée* Dezső szerkesztésében megjelenő keresztény jobboldali napilap immár 20. évfolyamát éli. Az intellektuális magyar középosztály s a kultúregyesületek régóta ismert és fájó hiánya indította a Reggeli Újságot a Közművelődési Tanács és az iskolán kívüli népművelés országos megszervezésére. Előadások, felolvasások megrendezését szorgalmazták és szervezték, amelyek természetesen inkább gazdasági, irodalmi, egészségügyi kérdésekkel foglalkoztak. 1937—38-ban 55 jugoszláviai magyar egyesület a Közművelődési Tanács által kiadott előadásokból összesen 409 előadást tartott, 47.215 hallgató részvételével. Az előadások iránti érdeklődés idén sem csökkent. A Tanács újabb magyar könyvtárak megszervezését tűzte ki céljául. Nagy hullámokat ver fel a „Betűmentő magyarmentő“ — az analfabétizmus leküzdésére irányuló — mozgalmuk is, melyről folyóiratunk más részében történik bővebb említés. A hatósági rendszabályok, a betiltás és pénztelenség fenyegető rémei közt dolgozó Reggeli Újság és Közművelődési Tanács neves és névtelen munkásai valóban áldozatos katonái a magyar öntudatnak és kultúrájának.

Wolfgang Peters: Ein Volk hasst. Ungarns Kampf um sein Recht.

Berlin, Brunner-Verlag, 1928. 128. 1.

Szerző könyvét 1938 nyarán írta Magyarországon. Résztvett a Szent István ünnepeken és szeretettel osztozkodott a német-

magyar sorsközösség megnyilvánulásában, mely *Horthy* Miklós kormányzó németországi útjával kapcsolatban újból időszerűvé vált. Őszintén tárja fel megfigyeléseit. A magyarok nem nyomták el a nemzetiségeket, különben — érvel a szerző — évszázadok folyamán azok eltűntek volna. Szinte figyelemreméltóbb a könyvnel az a visszhang, melyet itt-ott keltett. A nemzetiségi kérdésekei foglalkozó vezető folyóirat, a *Nation und Staat* (1939 januári szám, 263. oldal) érthetetlennek tartja, hogy 1938-ban, a népi rend elvének győzelmi évében, német könyv jelenhetett meg, mely magyar revíziós érdekek szolgálatában áll és történelmi jogok alapján követeléseket támaszt. (1939-re talán a történelmi jogra hivatkozás, melynek alapján Cseh-Morvaország bekebelezetett, érthetőbb német szemszögből is). L. Rossipaul, a bíráló vaskos tévedése, hogy a magyarok országukban 1914-ben a lakosság 40%-át sem alkották. Éppígy téves az a megállapítása is, hogy nemzetiségeink ősbibb települések a magyarságnál, tehát őket teljes honfoglalói jogok illetik.

Raymond Millet: *Trois millions d'étrangers en France.*

Paris, Lib. de Medicis, 1938. 166. 1.

Három millió külföldi vándorolt a háború utáni gazdag Franciaországba, hogy ott letelepedve, megélhetését biztosítsa. Francia állampolgárok adták ki a jelszót a „80 milliós francia népről“, melynek felét a „színes gyarmatlakók“ teszik — szemben az akkoriban mégcsak 60 milliót számláló német nemzettel. 1937-ben kereken 12 ezer franciával csökkent az egykori hatalmas birodalom lakossága. Helyükbe idegenek lépnek és „színezik“ a „gloire“ képét. A francia gyarmatokról bevándoroltak, északafrikai arabok, Szenegál négerék stb. helyezkednek el a megüresedett állásokban. A többi idegen a környező államokból és Kelet-Európából származik. Az olaszok számát szerző, hivatalos adatokra támaszkodva, 887.732-re teszi. A sorrendben a lengyelek következnek: 463.143 lélekkel. A lengyel bevándorlás figyelemreméltóbb, mint az említett olasz, vagy a spanyol, mert ezeknél a szomszédság érhetővé teszi magas létszámukat. A spanyol 410.183-al, a belga 211.484 lélekkel, az orosz 63.349-el, a svájci 58.880-al, a portugál 32.000-el, a német 48.786-al, a magyar 30.000-rel (magyar adatok szerint 40.000), végül a román, jugoszláv és török 25—25 ezerrel, illetőleg .18 ezerrel van képviselve. Az összlétszám kereken hárommillóra tehető, ebben a számban azonban nem szerepelnek Franciaország népcsoportjai. Az elzászi németiség, a bretonok, a baszkok, a belga határnépség mégjobbban csökkenti az államalkotó francia népet. Évtizedek óta hallatszik a francia faj halálát hirdető dala és a nemzetmentők „még nincs elveszve minden“ reménykedő kiáltása. Nagy kérdés, hogy a francia nép idegenek letelepítésével s asszimilálással feléleszthető-e?

H. von Posadowsky—Wehner: Das Bevölkerungsproblem in Frankreich.

Archiv f. Bevölkerungswissenschaft u. Bevölkerungspolitik. Beiheft 6. Leipzig, Hirzel-Verlag. 1939. 134 L

A nemzetközi népesedési probléma szempontjából Franciaország már majdnem egy évszázad óta különleges helyet foglal el. Állandó születéscsökkenés következtében az ország rohamosan elnéptelenedik. A francia állam legsúlyosabb feladatát kétségkívül ennek a mozgalomnak a megállapításában, illetőleg ellenkező irányba való terelésében látjuk. Szerző a túlságosan előre-gedett struktúrájú néptestet tette vizsgálatá középpontjába. A hatvan éven felüli férfiak száma a férfilakosság majdnem 70%-át teszi, ezzel szemben a 18—59 év közötti férfiak 30%-a nőtlen volt (1931)! A francia nép erős sorvadása nem gazdasági okokkal magyarázható. Nagyrészen a franciák számító gondolkodásában találjuk meg a biológiai meddőség okát. (Nálunk sem ismeretlen ez a kérdés. Kodolányi János „Földindulás“-ában egy parasztszszonnyal mondatja: Isten azért adott észet az embernek, hogy „éljen“ vele, azaz magzatától szabadulni tudjon...) Míg a francia imperializmus virágkorában a francia nép számszerint a civilizált világ egy negyedét tette, addig ma nagy ellenfele, keleti szomszédja kétszeresen túlszárnyalta! Német számítások szerint a lakosság száma, ha a születések 1934-i állása változatlan marad, 2000 körül 100 millióra emelkedik, Franciaország lakossága pedig, ha kitart a mai iránya mellett, 30 millióra esik vissza! (Wirtschaft und Statistik, 1939. 6. sz. 247. 1. és Bürgerdörfer szerint.) Az állami segélyek nem segíthetnek többé. Lelkében kell, hogy a francia újra meghódítsa saját hazáját. *G. J. L*

S Z E M L E .

Kiléptünk a Népszövetségből.

Magyarországnak a Népszövetségből való kilépését, melynek nagy jelentőségére a kisebbségi kérdés szempontjából még visszatérünk, gróf *Csáky* István külügyminiszter a Képviselőház külügyi bizottságában a következően indokolta:

— Kétségtelen, hogy a Népszövetség elejétől fogva nem váltotta be azokat a reményeket, amelyeket működéséhez fűztünk. A népszövetségi eszmét leginkább támogató Anglia miniszterelnöke nem is habozott a parlament előtt kijelenteni, hogy illúzió volna a kis államok részéről azt képzelni, hogy biztonságuk megóvását a Népszövetségtől remélhetik.

Hasonlóképpen képtelen volt a Nemzetek Szövetsége betölteni azt a szerepet, hogy a Nemzetek Szövetségének garanciája alá helyezett *kisebbségvédelmi szerződések* végrehajtásának ellenőrzése terén komoly munkát végezzen. Ez kítűnik abból, hogy az 1938. év közepéig benyújtott 881 petíció közül 392-t már maga a titkárság formahiba miatt azonnal elutasított, az elfogadott 489 petíció közül pedig mindössze 6 került a Tanács elé! E hat petíció közül három volt magyar vonatkozású és pedig a bánáti telepésekre vonatkozó és az úgynevezett csíki magánjavakra vonatkozó két petíció.

Már 1929-ben klasszikus fogalmazásban adott kifejezést véleményének gróf *Apponyi* Albert a Népszövetség X. közgyűlésén, amikor látnoki erővel jövendölte meg azokat a következményeket, amelyek be fognak állani akkor, ha a Népszövetség továbbra is ragaszkodik a békeszerződések által teremtett helyzetnek erőszakos eszközökkel való megmerevítésére irányuló törekvéséhez.

Vannak helyzetek, — mondotta gróf *Apponyi* — amelyek az idők változásával megszűnnek igazságosak lenni; vannak olyanok is, amelyek sohasem voltak azok. Ha a Nemzetek Szövetsége ezeket a helyzeteket örökre fenn akarná tartani, természeti törvényekkel kerülne ellentétbe. Ekként nemcsak, hogy nem szolgálná többet a békének és igazságnak magasztos céljait, melyeket zászlójára tűzött, hanem annak a veszélynek tenné ki magát, hogy el fogják söpörni azok a természeti erők, amelyek ellenállhatatlanul haladnak előre fejlődésük megszabott útján.

Gróf *Csáky* külügyminiszter beszéde további során rámutatott arra, hogy nehéz a magyar kormány helyzete Romániával szemben. Ez az állam mindenáron el karja hitetni a világgal, hogy oka van Magyarországról ellenséges szándékot feltételezni, noha teljes tudatában van annak, hogy a magyar kormány Románia határait tiszteletben kívánja tartani.

De biztosíthatom Romániát, — mondotta a külügyminiszter — hogy arra is számíthat, hogy érzékenységre is messzemenőleg tekintettel leszünk mindaddig, ameddig ő is tekintettel lesz a milliós magyar kisebbségnek érdekeire. A magyar kormány változatlanul fenntartja azt a régi javaslatát, hogy kössön Románia Magyarországgal — úgy, mint azt más államok egymás között már régen megtették — *kisebbségi egyezményt*. Ez lényegesen meggyorsíthatná a két állam közötti viszony javulását.

Wilt Vilmos és Gráber Lajos†

A jugoszláviai magyarságot két súlyos veszteség érte. *Wilt* Vilmos (1875—1939) a vajdasági magyarság egyik vezető egyénisége Újvidéken 64 éves korában meghalt. Életét a magyar kisebbség politikai és kulturális megszervezésére áldozta, résztvett minden jugoszláviai magyar közéleti megmozdulásban és anyagi

támogatásban részesítette népcsoportja törekvéseit. A Reggeli Újság (újvidéki napilap) egyik megalapítója volt. — A másik veszteség *Gräber* Lajos dr. (1878—1939) pancsovai ügyvéd távozása, aki hasonlóan önfeláldozó harcosa volt a délvidéki magyarság küzdelmének. A magyar pártnak alakulásától kezdve betiltásáig (1929) alelnöke volt.

A belgrádi magyar könyvkiállítás.

A belgrádi tavaszi mintavásáron a magyar könyvtermelés eredményeit mutatták be. Az első magyar könyvkiállítás elébe nagy érdeklődéssel tekintett a délvidéki magyarság. A magyar-szerb kultúrkapcsolatokra fényt derítettek a Magyar Kir. Egyetemi Nyomda nyolcvan kötetre rugó szerb könyvritkaságai, melyek a XVIII. és XIX. században Budán készültek. A belgrádi magyar könyvkiállítást a rendezőség a magyar-jugoszláv kulturális közeledés egyik állomásának tekinti. Budapestről a könyvkiállításra több hivatalos személy utazott Belgrádba.

Előadások, gyűlések.

Illés József professzor előadása a ruszin kérdésről. Budapest Székesfőváros Vitézi Társadalmi Bizottsága dísztáborozást rendezett Kárpátalja visszafoglalása és a lengyel-magyar határ örömnépe alkalmából. A dísztáborozáson Illés József dr., a Magyarországi Ruszinok Szervezetének elnöke a ruszin kérdésről előadást tartott. Ismertette az egész kérdést történeti, nyelvi, néprajzi, geopolitikai és kulturális szempontból. Utalt arra, hogy a ruszinokat a tatárjárás után kezdték idetelepíteni védelmül a keleti betörések ellen. A Ruszinföldnek kizárólag Magyarországgal kapcsolatban van gazdasági jelentősége és egyedül a magyar Alfölddel lelheti meg jövőjének biztos alapjait.

*

A Nemzetközi Népeségtudományi Unió Magyarországi Csoportja 1939 március 28-án tartótt ülésén *Rónai* András dr. az Államtudományi Intézet h. igazgatója „*Erdély népességi problémái*”-ról tartott előadást. Az előadást más helyen közöljük.

ft

Flachbarth Ernő előadása Cseh-Szlovákia nemzetiségi kérdéseiről. A Magyar Külügyi Társaság február 13-iki vacsoráján Flachbarth Ernő dr. miniszterelnökségi miniszteri osztálytanácsos „*A második Cseh-Szlovák köztársaság kérdései*” címmel tartott előadást.

*

Pozsonyi díszhangverseny. Az elcsatolt Felvidéken építendő Magyar Házak mozgalma javára, február 27-én, díszes külsőségek között hangversenyt rendeztek a Zeneművészeti Főiskolán, amelyen *Horthy* Miklós kormányzó is részt vett. Az ünnepi be-

szédet *Járass* Andor felvidéki miniszter mondotta. A magyar — magyar marad, bárhol legyen a világon, mondotta, és az összetartás, a honfíúi érzés valóban nem az irredenta megnyilvánulása. A magyar Házak, amelyek az egész nemzet áldozatkészségéből épülnek meg a Felvidéken, hirdessék ismét a magyar nemzet sok viszontagságon átívelő összetartozását. Itt említjük, hogy *Horthy* Miklós kormányzó a Magyar Ház Mozgalom javára 1000 pengőt küldött a pozsonyi díszhangverseny jegymegváltása címen. *Kecskemét* 2000 pengőt adott egy *Katona József* szobára. Számos vármegye, város és község is leróta már adományát.

*

Az erdélyi magyarok és székelyek az Erdélyi Férfiak Egyesületének tízéves, továbbá a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének és a Székely Hadosztály húszéves jubileuma alkalmából második országos nagygyűlésüket rendezték. *Veress* Gábor dr., a Hargitaváralja Jelképes Székely Község főbírájának javaslatára egyhangú lelkesedéssel elhatározták az erdélyi egyesületek közös szövetségének, az *Erdélyiek Szövetségének* a megalakítását. A nagygyűlést az egyesületek szakbizottságainak értekezlete vezette be. Méltó befejezése volt a nagygyűlésnek gróf *Teleki* Pál miniszterelnök fővédnöksége alatt a Zeneművészeti Főiskola nagytermében rendezett *erdélyi díszhangverseny*, melyen erdélyi származású, köztük világhírnévre is szert tett művészek léptek fel.

*

Az Ereklýés Országzászló Nagybizottsága a feltámadás napján árbóccsúcsig felvont Országzászló gyönyörű szimbólumánál tízezrek részvételével nagyszabású ünnepi megnyilatkozást rendezett, amelyen Kárpátalja hazatérését és az ezeréves történelmi határ elérését ünnepelték. *P. Uzdóczy Zadravetz* István ny. tábori püspök mondott ünnepi szózatot: „Ez az országzászló. — mondotta — amely a mi fájdalmunkat és reménységünket húsz év óta lengeti a világ felé, felszökelt az árboc magaslatára, hogy hálát zengjen felfelé, az ég felé a feltámadás Istenének, lefelé pedig örömet hirdessen a magyarok felé, hogy ime, van és lesz feltámadás hazátokban. De lássunk tovább a munkához. Dolgozzunk csendes odaadással, megadással, lemondással, hűséggel és különösen magyar egyetértéssel!”

KISEBBSÉGI SORS.

Románia.

A külpolitika új útjai és a kisebbségek.

Folyóiratunk *Szemle* rovatában közöljük *Csáky István gróf* magyar külügyminiszter nyilatkozatát, amelyben megismétli régi javaslatát, hogy kössön a román kormány Magyarországgal kisebbségi egyezményt. Válaszul erre a barátságos aktusra, a román kormány hozzákezdett a mozgósított román tartalékosok fokozatos leszereléséhez. A kisebbségi egyezmény kötésére vonatkozó magyar ajánlat jelentőségét fokozza Magyarországnak a Népszövetségből történt egyidejű kilépése, amely szerv tudvalévően — bár inkább csak az elméletben, mint a gyakorlatban — a kisebbségvédelem garانتálója.

A másik esemény, amely a kisebbségi kérdés szempontjából ugyancsak döntő fontosságú, a Romániának adott angol és francia garancia, amelynek értelmében minden olyan eljárás esetén, amely világosan fenyegetné Románia függetlenségét és amely ellen a román kormány nemzeti haderejével ellenállana, az angol és a francia kormány kötelességének tartaná, hogy haladéktalanul és minden hatalmában álló eszközzel Románi segítségére siessen. Az angol sajtó a garancia-nyújtáshoz fűzött megjegyzéseiben figyelmeztet arra, hogy a szavatosság nem Románia területének, hanem függetlenségének épségben tartására vonatkozik, tehát semmiképen sem irányul a Romániával szemben támasztott jogos és történelmileg indokolt magyar követelések ellen. A szavatosság következképpen azt sem jelentheti, hogy ennek védelmében a román kormány tovább folytathatná a jogfosztás és az elnyomás gyakorlatát. A jövő fogja megmutatni, hogy a baráti jobbot kínáló magyar nyilatkozat milyen kihatással lesz a román kisebbségi politikára, amely az utóbbi időkben nemhogy szelídült volna módszereiben, hanem mind nyomasztóbb súllyal nehezedik kisebbségi sorban élő testvéreinkre.

A rendezetlen állampolgárságok.

Mindinkább világossá válik, hogy a román kormánynak az új állampolgársági törvénnyel, amelyet a *Kisebbségvédelem* legutóbbi számában ismertettünk, messzemenő céljai vannak. Hivatalos becslések szerint 150.000 olyan ember él az országban, akinek állampolgársága nincsen rendben. Olyan nyilatkozat is hangzott el, hogy kívánatos volna, ha ez a 150.000 ember kívándorolna az országból. E kijelentés súlyosságán semmit sem könnyít az a további nyilatkozat, hogy jelenleg senki sem gon-

dől az érdekeltek kivándoroltatására, hanem majd keresnek valamilyen emberséges megoldást.

Emberséges megoldásban azonban semmi ok sincs reménykedni. Hiszen, ha a kormánynak emberséges szándékai lettek volna, nem ilyen, hanem egészen más szellemű törvény jelent volna meg, olyan, amely valóban rendezi a kérdést. Több magyar lap azt az óhaját fejezte ki, hogy a román kormány a törvény végrehajtási utasításába vegyen be oly rendelkezést, hogy mindazok, akiknek a békeszerződés értelmében megvan a joguk a román állampolgárságra, de az összeírásból valamilyen okból kimaradtak, bizonyos határidőn belül jelentkezessenek az állampolgársági névjegyzékbe való utólagos beírás céljából. Ezt a javaslatot egyébként Bánffy Miklós gróf, a Romániai Magyar Népközség elnöke, Silviu Dragomir kisebbségügyi miniszter elé fogja terjeszteni.

E kívánság aligha valósítható meg, hiszen a végrehajtási utasítás nem mondhat ellent a törvénynek. Ha a kormány mégis ehhez a megoldáshoz folyamodik, ez igen káros következményekkel járhat az érdekeltekre nézve. Ha ugyanis a végrehajtási utasítás többet tartalmaz, mint maga a törvény, ez alapot nyújt egy későbbi felülvizsgálásra, amely viszont az ilyenmódon szerzett állampolgárságok érvénytelenítését vonná maga után.

Kedvezőtlen fordulatot vett az 1928. és 1933. évi törvényt módosítások értelmében benyújtott kérvények elintézésébe is. Ebben a két évben ugyanis a román kormány alkalmat adott az állampolgársági listába való utólagos felvétel kérvényezésére. A kérvényezőnek igazolnia kellett, hogy az 1924. évi összeírás idején távol volt illetőségi helyétől. A távollétet a bíróságok eddig úgy értelmezték, hogy a kérvényező nem illetőségi helyén, hanem az országnak valamely más községében tartózkodott. Nemrég azonban a Semmitőszék úgy döntött, hogy távolléten külföldi tartózkodás értendő. A kérelmezőknek tekintélyes része így nem felel meg az előírt követelményeknek, hiszen valószínűleg igen kevés azoknak a száma, akik a kérdéses időben külföldön tartózkodtak.

A rendezetlen állampolgárságúak összeírása egyébként országszerte megindult már s nemsokára pontos adatokat kapunk az eddigi bizonytalan becslések helyett. Az összeírás nem csupán hivatalos adatgyűjtés, hanem kenyér, sőt létkérdés az érdekeltekre nézve. Akik bekerülnek a rendezetlen állampolgárságúak kimutatásába, azoknak állásukban való megmaradásuk, sorsuk kétségessé válik. Az összeírás hatása máris megmutatkozik. A vállalatok, nehogy „idegen állampolgárok alkalmazása“ címén megbírságot adják nekik, nagyszámú elbocsátásokat eszközöltek. Az új állampolgársági törvény tehát még érvénybelépése előtt érezeti káros hatását.

A rendezetlen állampolgárságú nyugdíjasok ügyében fordulat következett be. Amint ismeretes, a pénzügyminisztérium a múlt év áprilisától kezdve megtagadta az állampolgársági névjegyzék-

bői kimaradt nyugdíjasok nyugdíjának folyósítását. A nyugdíjasok panaszára az igazságügyminisztérium most leiratban közölte a nyugdíjpénztárral, hogy azoknak a nyugdíjasoknak, akik honosítás útján megszerzik a román állampolgárságot, folyósítani kell a nyugdíjat. A leirat különbséget tesz többségi és kisebbségi nyugdíjasok között. A fajrománok számára sokkal könnyebb és sokkal kevesebbe kerül a honosítás. Amíg a faj románoknak csupán négy lej bélyeget kell tenniük honosítás iránti beadványukra, a kisebbségiek hétszáz lej bélyegilletéket fizetnek. De lényeges a különbség a benyújtandó okmányok tekintetében is. A faj románoknak nem kell bizonyítaniuk, hogy nem szenvednek gyógyíthatatlan betegségben, a kisebbségieknek igen. Bizonyítaniuk kell továbbá, hogy csődöt nem kértek ' ellenük. Különösen sérelmes, hogy a kisebbségi nyugdíjasoknak iskolai bizonyítvánnyal kell igazolniuk, hogy írásban és szóban bírják a román nyelvet. A beadványhoz mellékelt tíz bizonyítványon felül a Honosítási Bizottság kívánságára nyilatkozatot kell tenniük, hogy minden más állampolgárságról lemondanak s hogy az utóbbi tíz év alatt megszakítás nélkül az ország területén éltek.

Mivel a pénzügyminisztérium az új állampolgársági törvényt, minden változtatás nélkül, a nyugdíjjogosultság kritériumaként alkalmazza, az a furcsa helyzet állhat elő, hogy aki gyógyíthatatlan betegségben szenved, vagy aki ellen csőd-eljárás indult, nem kaphat nyugdíjat, annak ellenére, hogy egyébként joga volna nyugdíjra. A nyugdíjkérdés és az állampolgárságok ez összesített rendezése, hacsak az alkalmazás tekintetében nem történik valami józan intézkedés, a legképtelenebb, élclapba kívánczó helyzeteket fogja eredményezni.

A kereskedelem románosítása.

A román kormány erdélyi szócsöve, a kolozsvári Tribuna, az olvasók véleményét tudakoló körkérdest nyitott meg. A téma: az erdélyi kereskedelem románosítása. Jellemző a körkérés is, de még jellemzőbbek a hozzászólók által ajánlott megoldások, melyek híven, noha kissé ijesztően tükrözik a románságnak a kisebbségek iránt táplált érzelmeit.

V. Pitu szebeni kereskedő azt kívánja, hogy a háztulajdonosokat törvényileg kötelezzék, hogy az üzlethelyiségeiket csak született románoknak adhassák bérbe. Addig isv amíg ez az elgondolás megvalósul, bizottságot kell alakítani a Nemzeti Újjászületés Arcvonalának kebelében, amelynek feladata nyilvántartani a román kereskedőket, valamint a bérelt üzlethelyiségeket s mihelyt egyiknek vagy másiknak a bérelte lejár, a kérdéses üzlethelyiséget román kereskedő számára bérbeadni.

Egy másik hozzászóló, Stefan Penes nevezetű, úgy vélekedik, hogy voltaképen nem is románosításról, hanem visszarománosít-

tásról van szó, mert hiszen a múlt század elején az erdélyi városokban mind a kereskedők számát, mind pedig az üzletkötések terjedelmét illetően, a kereskedelem túlnyomóan a románok kezében volt. Indítványként tanácsolja, hogy a monopol-termékek árusításából zárják ki a nem román eredetűeket, továbbá, hogy a közszállítások 80%-át és a Nemzeti Bank kereskedelmi kihelyezéseinek ugyancsak 80%-át vérbeli románok kapják.

A körkérdés vezetője, A. Barbat szerint a kereskedelem románosításának nem az államtól, nem is a kereskedőktől, hanem a fogyasztóktól kell kiindulnia. A városi fogyasztás leginkább számottevő rétege a tisztviselő; sajnos, ami nemzeti öntudatukat illeti, nagyon távol állanak attól, hogy szerepük fontosságát átérezzék. Példaképpen idézi, hogy Désen egy román történelemtanár, akinek hivatása volna a nemzeti öntudat ápolása, barátaival olyan bodegába jár, amelynek tulajdonosa kisebbségi. A román vásárló közönség öntudatosítása tehát nem lesz könnyű és gyorsan megoldható feladat. Másik sajnálatos körülmény, hogy a román kereskedő nem tud román áruhoz jutni, hanem idegen kereskedőktől kénytelen beszerezni árukészletét. E bajok orvoslásának módját egy erdélyi román szövetkezeti központ felállításában látja. A harcot a gazdaságilag erősebb kisebbségekkel szemben a szegényebb románság csak kollektív úton veheti föl, azaz erőteljes szövetkezeti szervezkedéssel.

Coriolan Drágán, a kereskedelmi akadémia végzett növendéke radikális megoldást javasol. Elsősorban a nagyipar és a nagykereskedelem románosítására van szükség, mert itt a legszembetűnőbb a kisebbségiek túlsúlya. Ha ez megtörtént, a kiskereskedelem románosítását egy-két erélyesebb intézkedés is meg tudja valósítani.

Sabin Cioranu tanár az erdélyi kereskedelem és ipar kérdéséről tartott előadásában részletesen ismertette a románságnak a kereskedelemhez és az iparhoz való viszonyát. A magyar uralom alatt a románság nem tudott kereskedelmi vagy ipari téren jelentős szerepéhez jutni, mert a magyar hatóságok megakadályozták minden ilyen irányú törekvést. Az egyesülés után az állásukat veszített magyar tisztviselők minden energiájukkal és anyagi tartalékukkal a kereskedelmi és ipari pályákra tódultak. Így az a helyzet állott elő, hogy jelenleg, akárcsak a múltban, megint a magyarok állják az útját a románság ipari és kereskedelmi érvényesülésének. A tanár úr elfelejti megemlíteni, hogy ha ez így történt, ezért kizárólag a román kormányzat felelős. Az a kormányzat, amely teljesen elzárja az utat a magyarság előtt az állami és városi állások felé, amely nyelvvizsgák, irredenta címén és egyéb ürügyekkel a még meglévő magyar állami és városi tisztviselők számát is állandóan apasztja s így rákényszeríti a magyarságot, hogy ott keresse a kenyerét, ahol tudja.

Cioranu tanár ezután adatokat közöl Kolozsvár és Kolozs megye kereskedőinek és iparosainak nemzetiségi megoszlásáról.

A kereskedelmi kamarába beírt cégek közül 26% magyar, 27% román, 44% zsidó, 2% német, 1% pedig egyéb nemzetiségű. A társas cégeknél a román elem helyzete ennél is rosszabb. A kolozsvári munka kamarában beírt iparosok nemzetiségi aránya a következő: 53% magyar, 25% román, 19% zsidó, 2% német és 1% egyéb nemzetiségű.

A magyar kisiparosok helyzete.

Az erdélyi magyar kisebbség életében, a háború után csaknem észrevétlenül kialakult kiskereskedő-osztály mellett, az utóbbi időnkig jelentékeny szerepet játszott a magyar kisiparos-osztály. Épügy alapját alkotta a városi magyarságnak, mint a földművelő réteg a falusi magyarságnak. Az utóbbi években azonban a román kormányzat a legnagyobb eréllyel vetette rá magát ennek az élet-erős osztálynak a megsemmisítésére. Az ipartestületek vagyonaát a román politikában oly jól ismert sakkhúzások egyikével ügyesen átjátszották a románság kezére. Az ipartestületeket ugyanis feloszlatták, vagyonuk pedig átment a hasonló szerepet vállaló munkakamarák tulajdonába. Csakhogy ezekben a munkakamarákban a többség román s így az ipartestületek vagyona nem a magyar kisiparosság céljait, hanem a román terjeszkedést szolgálja. Annak ellenére, hogy Erdélyben a kisiparosság nagyobb része ma is magyar. A helyzet hasonló a tanoncotthonok tekintetében is. A tanoncotthonokat elsősorban a magyar iparosok pénzéből tartják fenn, ez azonban nem akadályozza annak, hogy az ott-honokat román tanoncgyerekkel töltsék meg s csak mutatóba vegyenek fel egy-két magyar gyermeket is.

Újabb rendelkezések a kisipari foglalkozásokat szétválasztották s negyvenkét csoportra osztották. Ezzel a rendelkezéssel a román kormány valóságos káoszt teremtett az iparigazolványok terén. Az új szakmai felosztás értelmében külön mesterségnek számít az öltöny- és ismét külön mesterségnek a kabát-szabászat. A rendelet előírja, hogy valamennyi kisiparosnak új iparigazolványt kell váltania a munkakamaráknál. Időközben a kormány belátta, hogy az új szakmai csoportosítás nem felel meg az egyszerűség elvének s a gyakorlati követelményeknek, ezért elhatározta, hogy a negyvenkét szakmát észszerűen összevonja. Mialatt azonban a munkaügyi minisztériumban az egyszerűsítés problémáját igyekeznek megoldani, elérkezett a rendeletben megszabott idő az iparendedélyek kiváltására. A munkakamarák ragaszkodnak a még érvényben levő szakmai felosztáshoz és csak ennek megfelelő iparendedélyeket bocsátanak ki, azaz a szabónak választania kell aközött, hogy öltöny- vagy, hogy kabát-szabó lesz-e, mert ha mindkét mesterséget választja, két iparendedélyt kell kiváltania s ennek megfelelően két ipar után fogják megadóztatni.

Iparendedélyt vizsga nélkül csupán azok kaphatnak, akik a törvény kibocsátása idején már önálló iparosok voltak, továbbá

azok, akik a háromosztályos tanonciskolát sikeresen elvégezték. Az ipari engedélyre igényt tartók szakmai tudásának ellenőrzésére a kormány képesítő vizsgát rendelt el. A képesítő vizsga azokat a három évi gyakorlattal rendelkező segédeknek érdeklí, akik vagy egyáltalában nem jártak tanonciskolába, vagy nem fejezték be sikeresen a tanonciskolát. A magyar inasgyerekek legnagyobb része már az első évben megbukik a tanonciskolában, amelynek tanítási nyelve román, mivel román nyelvtudása nem áll azon a fokon, hogy a tananyaggal meg tudjon birkózni. Már pedig, ha az inas csak egyszer is elbukik, elvesztette a lehetőségét annak, hogy az iskolát eredményesen elvégezhesse. Így a képesítő vizsgák rendszere elsősorban az erdélyi magyar iparososztály utánpótlását érinti.

A kisipari foglalkozások szakmai felosztásának megfelelően negyvenkét különböző vizsgaanyagot állítottak össze. Az elméleti tananyag lényegesen több, mint amennyi a szakma gyakorlásához szükséges. A gyakorlati vizsgát egy kisiparos műhelyében teszi le a vizsgázó, az elméleti vizsgát pedig egy vizsgáztató bizottság előtt. Semmiféle törvényes intézkedés nem írja elő, hogy a vizsga milyen nyelven történjék, de a kérdéseket természetesen románul teszik föl. Ha a vizsgázó nem tud románul, föltehetik más nyelven is, ha történetesen a vizsgáztató tudja a vizsgázó anyanyelvét. Szóval, hogy ha a vizsgáztató bizottság tagjai nem tudnak magyarul, a képesítő vizsga voltaképpen nyelvvizsga lesz. Nem csalódunk, ha feltételezzük, hogy az egész rendelet-komplexumot az a megfontolás sugalmazta, hogy ezen a réven, minden feltűnés nélkül, gyengíteni lehet a magyar iparos társadalmat.

A magyar iparosok száma Erdélyben egyre fogy. Az újabb törvények megnehezítik magát a tanoncszegődtetést is. A munkakamarák igyekeznek abban az irányban érvényesíteni befolyásukat, hogy kisebbségi gyermek egyáltalában ne mehessen inasnak. A munkakamarák román tanoncok felvételét követelik s ez ellen nincs orvosság. Magyar iparosoktatásról Erdélyben már nem lehet beszélni, Kolozsvárt, Marosvásárhelyt, Aradon, Temesvárt, Nagyváradon mind román nyelven folyik az ipari oktatás. Most úgy látszik, hogy legalább a Bánságban meg fog oldódni a magyar iparosképzés kérdése. A munkaügyi minisztérium ugyanis Temesvárt engedélyt adott egy magyar tannyelvű, katolikus tanonciskola létesítésére. Az iskolafenntartó szerv a római katolikus püspöki főhatóság lesz, amely az engedélyt is kapta. Az aradi katolikus egyházközség ugyancsak engedélyt kapott egy tanonciskola felállítására. Anyagiak hiányában, az aradi iskolának egyelőre csupán az első osztálya nyílik meg, a többi két osztályt fokozatosan fogják megnyitni. Ha azonban, amint hírlík, bevezetik a kötelező állami közvetítést a tanoncszegődtetésben, akkor aligha lesz a magyarságnak különösebb haszna az újonnan engedélyezett temesvári és aradi magyar iparosiskolák működéséből.

A magyar iparostársadalom, a méltánytalan adóztatás, a ható-

sági zaklatások, az államilag támogatott román ipari hitelintézmények ellenséges magatartása s nem utolsó sorban a magyar értelmiség elszegényedése következtében, anyagilag csaknem teljesen leromlott. Annak ellenére, hogy szakmai tudás és tehetség tekintetében a magyar kisiparos ma is első helyen áll Romániában. Ezen a ponton a kisiparosság jövője összefügg a szövetkezeti szervezkedéssel. Egyrészt, mert több szakértő szerint — a magukat önállóan fenntartani nem tudó kisiparosokon egyedül úgy lehetne segíteni, ha szövetkezetbe tömörítik őket. Másrészt, mert az eladósodott magyar iparosság megmentése a kishitel megszervezésének függvénye, a kishitel kérdését pedig a jelenlegi körülmények között, csakis szövetkezeti úton lehet megoldani. Az 1933. évi konverzió, amint ismeretes, nehezen kiheverhető csapást mért a hitelszövetkezetekre. Ez az egyik, a bizalmi természetű akadály. A másik az, hogy mind a magyar falusi lakosság, mind pedig a városi, legfeljebb a mindennapi kenyerét bírja nagynehezen megkeresni, arra alig gondolhat, hogy félre is tegyen s így hozzájáruljon a tőkeképződéshez. A magyarság nem termel tőkét s a tőke hiánya mind veszedelmesebben kezd mutatkozni a gazdasági életben. A falusiak nem tudnak földet vásárolni, építkezni, állatokat, gazdasági eszközöket beszerezni, nemesített vetőmagot, műtrágyát vásárolni. Kultúrház, olvasókör fenntartására, orvosra még gondolni is alig lehet. A kisiparosok, a kereskedők el vannak adósodva s nem tudják megszerezni azt a szerény forgótőkét, amely üzletük tovább viteléhez feltétlenül szükséges volna s ami előfeltétele ilyenmódon annak, hogy adósságaiktól megszabaduljanak. A magyar tőkeképződést a ma is működő magyar bankok, valamint a hitelszövetkezetek irányítják. A bankok a legtrikább esetben adnak hat hónapnál hosszabb időre kishitelt. Emellett csaknem minden egyes esetben jelzálogos garancia nyújtását követelik meg, ami sok költséggel jár. De a legtöbbször fedezet ellenében sem adnak pénzt. A bankok túlnyomó része a mezőgazdasági kihitelezéseket teljesen beszüntette. A hitelkérdés megoldására ilyenformán a hitelszövetkezetek a legalkalmasabbak. A szövetkezetek vezetői a legtöbb esetben jól ismerik a kölcsönigénylők és a jótállók személyi megbízhatóságát és vagyoni helyzetét, így a személyi hitelek folyósítása nem veszélyes. A kishiteligények kielégítő ellátására azonban a hitelszövetkezetek, tőke szegénységük miatt, képtelenek, hacsak újabb pénzforrások nem nyílnak meg vagy a magyar bankok, a szászok példájára, nem vállalkoznak arra, hogy a hitelszövetkezeteken keresztül támogassák a hitelre szorult magyarságot.

Türelmetlenség, iskolaügyek.

Az Universul híradása szerint a Semmítőszék egy elbocsátott postahivatalnok keresetéből kifolyóan döntést hozott, amelynek értelmében a kisebbségi származású tisztviselőt, bár egyszer sike-

résén tett nyelvvizsgát, az illetékes hatóság bármikor újból le-
vizsgáztathatja, ha kiderül, hogy nem tud jól románul.

A biharmegyei prefektura nyelvvizsgára rendelte a nagyszalontai városháza hét kisebbségi tisztviselőjét, noha mind a heten tettek már nyelvvizsgát s bizonyítványt kaptak kielégítő nyelvtudásukról.

Paizs Lajos kászonalitzi lakos fiát az elsőfokú iskolai hatóságok a római katolikus elemi iskolából az állami iskolába utasították, azzal az indoklással, hogy a gyerek román származású. Az apa perrel támadta meg ezt a határozatot. A marosvásárhelyi tábla a népiskolai törvény vonatkozó szakasza alapján kimondta, hogy a gyerek román eredetű s így csak román, azaz állami iskolába járhat. A törvény, amelyre a tábla hivatkozott, kétségtelenül érvényben van, de ellenmond a kisebbségi fő kormánybiztosság- működését szabályozó minisztertanácsi jegyzőkönyv 6. pontjának, amely elismeri a szülőknek azt a jogát, hogy gyermekük nemzetiségét maguk állapítsák meg. Egyfelől a népiskolai törvény, másfelől a kisebbségi fő kormánybiztosság működési szabályzata világosan mutatják a román kisebbségi politika kettősését és megbízhatatlanságát. Paizs ügyében egyébként a Semmitőszék fog dönteni.

A kormány félhivatalosa, a Romania szerint az igazságtalanságok megelőzése okából a nemzetnevelésügyi minisztérium még az 1938/39. tanév megkezdése előtt rendeletileg biztosította a szülők számára a jogot, hogy maguk határozzák meg gyermekeik faji hovatartozását s válasszanak ennek megfelelően iskolát. Mégis azokat a gyerekeket, akik „kétségbevonhatatlanul román származásúak“, állami iskolába irányították. E „kétségbevonhatatlan román származást“ nem a szülők, hanem a hatóságok állapítják meg, ami a gyakorlatban egyenlő a szülő iskolaválasztási jogának teljes megtagadásával s az eddigi rendszer folytatásával.

A közoktatásügyi minisztérium az elemi iskolai törvény 7. szakaszára való hivatkozással rendeletben szabályozza, hogy milyen esetekben állítható fel magyar tannyelvű elemi iskola, vagy létesíthető magyar alosztály a román nyelvű állami iskolákban. Ez a rendelkezés sem igyekszik tisztázni a helyzetet. Kimondja ugyan, hogy az iskolaköteles gyermekek szülei maguk állapítják meg, hogy melyik iskolába óhajtják járatni gyermekeiket, de ugyanakkor tiszteletben kell tartaniok a törvényes intézkedéseket, valamint a tanulók faji eredetének megállapítására vonatkozó irányelveket, ami a valóságban a szülő iskola választási jogát illuzóriussá teszi.

Az állami elemi iskolák magyar alosztályainak működéséről közöl beszámolót az Aradi Közlöny. Az aradmegyei állami elemi iskolák magyar tagozatában a magyar nyelvet csupán oly mértékben tanítják, hogy a nyelvtani ismeretek birtokában a gyermek könnyebben foghasson az állam nyelvének megtanulásához. Az V., VI. és VII. osztályokban már kizárólag román nyelven oktat-

ják az állami elemi iskolák magyar tagozatainak növendékeit. A magyar alosztályok igazgatósága csaknem kivétel nélkül román. A kisebbségi oktatás megoldását sokkal inkább elősegítené újabb felekezeti iskolák létesítése.

Március hó folyamán Silviu Dragomir kisebbségügyi miniszter levelet intézett Bánffy Miklós grófhhoz a Romániai Magyar Nép-közösség ideiglenes elnökéhez. Bejelenti, hogy rendeletet bocsátott ki, amelynek értelmében a magyarok által lakott vidékeken az állami elemi iskolákban magyar tagozatot létesítenek, vagy, ha a körülmények úgy kívánják, külön magyar nyelvű állami elemi iskolákat állítanak fel. Ez az ünnepélyes hangú levél dokumentálni kívánja, mennyire megváltoztak a viszonyok, amióta Románia a demokratikus rendszerről áttért a diktatúrára s mennyire megváltozott különösen a kormány kisebbségi politikája. Pedig a levél nem ígér mást, mint amit a meglevő, de sohasem alkalmazott törvények előírnak. A kisebbségi szerződés mellett, maga az alkotmány is a fenti levél intézkedéseivel egyértelműen gondoskodott a kisebbségi oktatásról. Félő, hogy most sem fog több történni, mint a múltban. Célravezetőbb volna az iskolafenntartó egyházak megfelelő segélyezése s a nyilvánossági jog visszaadása azoknak a felekezeti iskoláknak, amelyektől ezt valamilyen okból megvonták.

Jugoszlávia.

Az elmúlt hónapok eseményei a jugoszláv megszállás alatt élő magyarság sorsában jelentős változást nem okoztak. A Kis-ántánt megszűnésével, részben külföldi hatalmak, elsősorban Olaszország kívánságára is, a magyar és jugoszláv kormánynak konkrét törekvése a magyar-jugoszláv kapcsolatok szorosabbra fűzése. A jugoszláviai magyar kisebbség helyzete azonban még mindig nagyon messze van attól a ponttól, amelyet — mint a két állam között fennálló jóviszony előfeltételét — joggal elvárhatunk. A jugoszláv belpolitikát az utóbbi időben a horvát kérdés megoldása foglalkoztatta. Czetkovits miniszterelnök sorozatos tárgyalásokat folytatott Macsekkal és a legutóbb már mindketten úgy nyilatkoztak, hogy sikerült a megegyezést elvben megtalálniuk. A megegyezés bizonyára a magyarság életére is döntő kihatással lesz. Különös figyelmet érdemelnek a magyar és jugoszláv kormányoknak külpolitikai tárgyalásai is, amelyeknek magyar részről egyik legkonkrétebb célja a magyar kisebbségek helyzetének jelentős megjavítása.

*

A múlt év februárjában kiadott ingatlanforgalmi korlátozásról szóló törvény értelmében a magyar határ mentén levő járásokban minden ingatlanvásárláshoz külön engedély kell. A szigorú ren-

delet főleg a magyarság számára jelent nagy hátrányt és a határ-
 övben érezhető legjobban a hatását. A legkönyörtelenebbül Sza-
 badkán hajtják végre, a délibb járásokban azonban már engedé-
 lyeznek kisebb ingatlaneladásokat. Szabadkán a törvény életbe-
 léptetése előtti forgalomnak csak a negyedét érték el.

*

A müncheni egyezmény utáni időkben a jugoszláviai magyar-
 ság soraiban is érezhető volt az a törekvés, hogy a magyar poli-
 tikai, gazdasági és kulturális életet félreérthetetlenül magyar
 szellemben kell vezetni. A szabadkai Magyar Olvasókörben,
 Jugoszlávia legjelentékenyebb magyar kultúregyesületében jelent-
 kezett először ez a törekvés és mindjárt élénk hullámokat ka-
 vart fel. Az olvasóköri ifjúság munkája ellen emeltek ugyanis ki-
 fogást, azt kívánva, hogy intenzívebben kapcsolódjanak bele a
 magyar munkába és fenntartás nélkül vállalják a keresztény
 magyar feladatokat, minden más érzés és érdek mellőzésével. Az
 ifjúság például a bécsi döntés idején zenetörténelemtől és pszi-
 choanalízisről rendezett előadásokat. Az ifjúság élénken tilta-
 kozik ugyan a nemzetköziség vádjá ellen, azonban sem kéz-
 zelfogható bizonyítékokkal nem hajlandó szolgálni, sem pedig
 a kívánt őrsgévváltást nem hajlandó elvégezni, ők az éle-
 tüknek — mondták — szociális tartalmat adnak és kijelen-
 tették, hogy az öregebbektől csak az választja el őket, hogy
 a kisebbségi életben több tapasztalatot szereztek, amit a nép-
 pel való teljes összeolvadással igyekeznek felhasználni. A Magyar
 Olvasókör választmánya ezzel szemben értékes, magyar szellemű
 munkát vár bizonyítékul az ifjúságtól, amelynek legnagyobb hi-
 bája az, hogy sok benne a temperamentum és még nem tisztult
 meg a látása és érzése az idegen neveléstől. A magyarság a
 kisebbségi sorsban nem engedheti meg magának azt a fényűzést,
 hogy világnézeti szempontok szerint tagozódjék és ezért az a
 józan belátás kerekedik felül, hogy az ifjúsággal többet kell fog-
 lalkozni, meg kell velük ismertetni a magyar nemzeti értékeket,
 hogy hiányos iskolai tudásuk kiegészüljön. (Stud. 1939. II. 13.)

*

Az analfabetizmus is nagy problémája a jugoszláviai magyar
 kisebbségnek. Érthető, hogy az analfabetizmus leküzdésére itt
 született meg az első komoly nagyszabású társadalmi mozgalom.

Tudni kell, hogy itt az elemi iskolát vagy a négy középisko-
 lát végzett gyermekek nagy többsége is csak a *ciril betűk hasz-
 nálatát* tanulja meg. Nem analfabéta ugyan, de magyarul nem tud
 írni és a magyar kultúra számára elveszett.

A sürgős cselekvés szükségét felismerte az újvidéki Reggeli
 Újság kebelében alakult Közművelődési Tanács. Vető Györggyel,
 a kiváló pedagógussal „Betűvető“ címen ábécés könyvet íratott,
 amely kb. százezer példányban került teljesen ingyen forga-

lomba. Vető György kitűnő munkája az ábécé-tanítás terén újszerű alkotás.

Ugyanakkor az újvidéki Reggeli Újság, mellékletében, az Egyesületi Közlönyben nagyszabású propagandát fejt ki. Pályadíjat is tűzött ki olyan jelmondat megalkotására, amely a mozgalom zászlajára írható. A pályázat alapján „Betűvető magyarmentő” lett a mozgalom jelszava. A mozgalom egyszerű és hatásos. Minden magyar tanítson meg egy magyar írástudatlant az ábécére! Ezt a feladatot minden magyar férfinak és nőnek egyaránt első kötelességévé teszik. Miután az írástudók többségben vannak, sikeres propagandával komoly eredményt lehet elérni. A Tanács ezenfelül több száz magyar társadalmi egyesülethez is fordult, hogy szervezzenek tanfolyamokat az analfabéták tanítására. A mozgalomhoz a legnagyobb magyar kultúr egyesületek csatlakoztak is.

Fodor Gellért belgrádi magyar képviselő — aki ma egyedül képviseli a magyarságot a szkupstinában — a földművelésügyi költségvetés vitája során ismertette a jugoszláviai magyarság kivánságait.

A jugoszláviai magyarság — mondotta — minden fejlődési lehetőségtől el van zárva, szellemileg meg van nyomorítva, gazdaságilag teljesen le van rongyolódva és ma már azt a benyomást kelti, mintha halálra lenne ítélve. A politikai sérelmek között a legkirívóbb az, hogy a magyarságnak nincsenek magyar tisztviselői a magyarlakta városok vagy községek tisztikárában. Az állami hivatalokban és a vasutaknál ugyanez a helyzet. A magánvállalatok is, sok esetben hatósági nyomásra, elbocsátják kisebbségi alkalmazottaikat. Sok panasza van a magyarságnak az állampolgársági jog megszerzésének nehézségei miatt is. Tömegesen vannak olyanok, akik már 1910 előtt a mai Jugoszlávia területén éltek, itt már illetőséggel rendelkeztek és a hatóságok még sem akarják elismerni az állampolgári kötelékbe való tartozandóságukat. A gazdaságpolitikai sérelmek közül legsúlyosabb az ingatlanok elidegenítésének korlátozása. A gyakorlat olyan irányban fejlődött, hogy a rendelet éle kizárólag a kisebbségi elem ellen irányul. Ma az a helyzet, hogy magyar a magyarnak nem tud ingatlant eladni, mert nem hagyják jóvá a vételt, ha magyar ember a vevő. A nagybirtokokat felosztották, de nem történt gondoskodás ugyanakkor arról, hogy mi legyen a nagybirtokon alkalmazott munkássággal. Kultúrális téren a legfájóbb sebeket az eddigi iskolapolitika okozta. A magyarság azt kéri a kormánytól, hogy *helyezze sürgősen hatályon kívül a név-vegyelemző rendeletet*, mert ez módot ad arra, hogy az igazgatók önkényesen még a Fekete vagy Fehér nevű diákokat is az államnyelvű tagozatokba írják be, aminek a következménye az, hogy a magyar osztályok megszűnnek. A magyarság kéri továbbá, hogy a német osztályok mintájára a magyar tagozat V. és VI. osztályaiban magya-

rul tanítsanak s az elemi és középiskolákban a hittant magyar nyelven tanítsák a hitoktatók.

Befejezésül Fodor képviselő rámutatott arra, hogy a Dunamedencében élő népek összefogásának egyik legfőbb biztosítéka a *várva-várt őszinte becsületes jugoszláv-magyar barátság, amelynek előbb-utóbb be kell következnie* — és ne adja Isten, hogy elkésve következzen be.

*

A jugoszláv parlament költségvetési vitája során *Lungulov Ráda* képviselő hangoztatta, hogy a Vajdaságban az élet mindig az egyetértés jegyében folyt, azért mégis van egy speciális kérdés, amely megoldásra vár és ez a kisebbségi kérdés. Feltétlenül szükséges állandó kisebbségi kultúrprogram kidolgozása, amely nem lehet később kölcsönös alku tárgya és amelyet szigorúan be kell tartani. Eddig senki sem tudta, mert nem is volt megállapítva, hogy tulajdonképpen mit akar adni az államhatalom a kisebbségnek. *Lungulov* szükségesnek tartja a kisebbségi kérdés tanulmányozását, elsősorban a szomszéd országokban, ahol jugoszláv kisebbségek élnek, de a Jugoszláviában élő kisebbségeknek ugyanazokat a jogokat kell adni, amelyeket a jugoszlávok akarnak más államokban élő kisebbségeik számára. Végül azt ajánlotta a közoktatásügyi miniszternek, hogy a külügyminiszterrel egyetértően parlamenti bizottságot küldjön ki Magyarországra és Romániába az ottani jugoszláv kisebbség helyzetének tanulmányozására és a további lépéseket ennek alapján tegyék meg.

Csirics Szteván kultuszminiszter kijelentette: mindent megtesz, hogy a kisebbségek anyanyelvükön tanulhassanak. Azt akarja, hogy a jugoszláv közoktatás a kisebbségeknek édesanyjuk és ne mostohaanyjuk legyen. Nem akarja a kisebbségeket anyanyelvüktől megfosztani és ezt minden tetteben igazolni fogja.

*

A dunabánsági középiskolák igazgatói március 28-án Újvidéken értekezletre gyűltek össze. Az elnök előadta, hogy a bánság területén összesen 26 állami középiskola van. Ezek közül 22 teljes nyolcosztályú és 4 négy osztályú. Az említett középiskolákban 443 osztály van, amelyek közül 423 államnyelvű. Zentán 4 magyar nyelvű gimnáziumi osztály van. Szabadkán 8 magyar nyelvű osztály, Versecen 4 román nyelvű gimnáziumi osztály. A kisebbségi nyelvű osztályok száma összesen húsz, ezeknek tanulói 544 főt tesznek ki. A kisebbségek nyelvén történő tanítás egyáltalában nincs rendezve. A legfontosabb a kisebbség nyelvét bíró tanár és a megfelelő, hibátlan tankönyv kérdése. Erre vonatkozóan a felsőbb hatóságok nem adtak ki külön szabályzatot, ezekben az ügyekben a gimnáziumi igazgatók intézkednek a legjobb belátásuk szerint.

*

Újvidék március végi városi közgyűlésén 134.800 dinárt szavazott meg kulturális és jótékony egyesületek segélyezésére.

Ebből a Polgári Magyar Daloskor 2700, magyar kulturális egyesületek 8000 dinárt kaptak. (Reggeli Újság, március 30.)

*

Belgrád lakosságáról április elején jelent meg hivatalos statisztika. Belgrádnak 1820-ban 5000 lakosa volt (a török városrész nélkül), 1884-ben 35.000, 1910-ben 90.000, 1921-ben 111.000 lakosa volt. 1937-ben pedig 405.000. A lakosok 84.2%-a jugoszláv, 4.1 %-a (16.500) orosz, 4.4%-a német (18.000) és 2.5%-a magyar (10.000). Vallás szerinti megoszlás: 77.7% görögkeleti, 15.3% katolikus, 3.3% zsidó és 1.3% muzulmán.

Szlovákia.

Cseh-Szlovákia megszűnése.

Feltűnő józansággal fogadta és mérlegelte a cseh állam München utáni sorsát és megszűnését. Február vége felé Chvalkovszkv külügyminiszter a fennálló veszélyekre utalt. „Célunk világos: meg akarjuk tartani országunk mai területi nagyságát és nemezi önállóságát. Nem követhetünk el új hibákat és nem élhetünk szomszédainkkal ellenségeskedésben. A kisebbségi kérdés nem tűnt még el. Határaink elismerése feltételes és a belső konszolidációtól függ.“ A külpolitikai kérdések egyoldalúan megoldottak, a belpolitikaiak nem: a szlovák társállammal nem tudtak sehogysem meggyezni. A teljes elszakadás gondolata jobban elterjedt, mint valaha. Mach Sándor propagandafőnök élesen szembeszállott a cseh centralizmus fenmaradt intézményeivel. „A csehek, úgy látszik, nem tudnak megváltozni. Ne vegyék rossz néven tőlünk, ha mi, nemzetünk megmentése érdekében, a mi szlovák államunkat kezdjük felépíteni.“

Március elejével kezdődik az a politikai folyamat, mely a hónap idusán ezt az ellenszenves államalakulatot sírba vitte. A kellő távlat hiánya miatt ma még nem könnyű megfesteni a cseh szlovák köztársaság kimúlásának történetét.

Március 5-én pöstyéni tüntetésekről írtak a lapok. A bécsi rádióban ekkor már szlovák forradalomról adtak hírt, amit természetesen Pozsonyból erősen cáfoltak.

Közben új gyűjtőanyag merült fel a prágai tárgyalásokon. A szlovák bizottság vezetője, Sidor államminiszter, tárgyalásai során az önálló hadsereg szükségességéről, a cseh részről fizetendő reparációról, a legutóbbi közös költségvetés túlságos terheiről vitatkozott. A csehek hűségnyilatkozatot követeltek a szlovák kormánytól. Követelték, hogy a szlovák kormány távolítsa el azokat a vezető embereket, kik a független szlovák állam felépítésén fáradoznak.

Berán miniszterelnök március 10-én még optimisztikusan ítélte meg a cseh-szlovák viszonyt, de úgy látszik, hajthatatlan maradt a szlovák hadsereg követelésével szemben. Másnap a pozsonyi rádióban kora reggel kiáltványt olvastak fel a szlovák nemzethez: „Hácha Emil köztársasági elnök a szlovák népnek és nemzetnek a Gondviselés által kijelölt fejlődése és az egységes cseh-szlovák köztársaság alkotmányának sértetlensége érdekében tegnap kelt elhatározásával megváltoztatta a szlovák kormány összetételét.“ Ezután közölték, hogy a köztársaság elnöke felmentette Tiso miniszterelnököt és Durcsánszky, Pruzsinszky, Vancsó minisztereket.

Éjjel Csehországból cseh katonaság indult Szlovákiába és reggelre már elfoglalta Pozsony középületeit is. A tömeg és a Hlinka-gárda tüntetéseket rendezett, melyeknek több halálos áldozata volt.

Az újonnan kinevezett miniszterelnök, Sivák, aki Rómában tartózkodott, nem vállalta megbízását. Utóda, Sidor állam-miniszter éjféle rádiószózatában lecsillapítja a felizgatott szenvedélyeket. „A túlkapasoknak ebben a pillanatban vége. A legkomolyabb tárgyalások folynak az illetékes tényezők között Szlovákia jövőjét illetően. Nyugodtan hajthatjátok fejeteket pihenőre, en mindent elkövetek, hogy ügyünket diadalra vigyem.“

Az események egyre gyorsabban peregnek, okozati összefüggésük alig látható. A volt szlovák miniszterek egész sorát letartóztatták, Tiso kolostorba menekül. A német párt, gyűléstiltalom és statárium ellenére megünnepelte az „Anschluss“ évfordulóját — ágyú és puskatűz ropogása közben. A Bécsbe menekült Durcsánszky rádió útján száll az ellenkormányral szembe. Sógora, Seiss-Inquart támogatása megnyitotta a Hitlerhez vezető utat. A berlini meghívó egy csapásra megváltoztatta a helyzetet. Külső hatalom avatkozik be a polgárháborúba.

Az izgalom nemcsak Pozsonyban, hanem Szlovákia és Kárpát-alja majdnem valamennyi városában véres összeütközésekhez vezetett. A magyar vezető embereket letartóztatták, a karhatalom mindenütt visszaélt erejével. Am a cseh katonai puccsnak nemcsak Szlovákiában támadtak következményei. Március 13-tól kezdve az egész köztársaságban felborult a rend. Brünnben, Iglauban, Prágában, valamint Olmütz környékén a cseh és német lakosság össze-tűzött. A német sajtó szörnyű huszita terrortól ír, melynek megint német áldozatai voltak. Egy nagyméretű összeesküvés leleplezése adta meg Csehországnak a kegyelemdőfést. Morva-Osztravába emiatt már március 14-én éjjel bevonult a német katonaság.

Másnapra virradó éjjel Hácha cseh-szlovák köztársasági elnök Berlinben a következő egyezményt írta alá: A vezér Ribbentrop birodalmi külügyminiszter jelenlétében — cseh-szlovák államférfiak kívánságára — fogadta Hácha miniszterelnököt és Chvalkovsky külügyminisztert. Mindkét részen egybehangzóan annak a meggyőződésnek adtak kifejezést, hogy minden fáradozás célja a

rend, a nyugalom és a béke biztosítása Európa e részében. A cseh-szlovák államelnök kijelentette, hogy a cél szolgálatában, valamint a végleges megbékélés elérése érdekében a cseh nép és ország sorsát bizalomteljesen a német birodalom vezérének kezébe helyezi.“

A német hadsereg órák alatt megszállta a cseh-morva területet, amely német protektorátussá lett. A volt Cseh-Szlovákiából így csak a szlovák állam maradt meg.

Március 14-én a szlovák országgyűlés kimondta Szlovákia önállóságát és öt szakaszos törvényjavaslatot fogadott el, amely felhatalmazza a kormányt, hogy a végleges alkotmány meghozataláig teljhatalommal vezesse az ország ügyeit. Ezen az országgyűlésen rövid tanácskozás után összeállították az önálló Szlovákia első kormánylistáját — a negyedik Tiso-kormányt.

Gróf Esterházy János, az Egyesült Magyar Párt elnöke, Szlovákia önállóságának kikiáltásával kapcsolatban kijelentette, hogy a Szlovákiában élő magyarság a legnagyobb örömmel vette tudomásul Szlovákia önállóságának kikiáltását. Mi magyarok — úgymond — munkára jelentkezünk a szlovák kormánynál, mert tudjuk, hogy ma minden konstruktívan gondolkozó, őszinte jóakarátú munkaerőre szükség lesz itt. Biztosra veszem, hogy a szlovák kormány, most, amikor tényleg önállóan intézi országa sorsát, megértéssel lesz az itt élő magyarság és annak jogos követelései iránt, aminek eredménye — azt hiszem — mindkét félnek csak hasznára fog válni.

Ugyancsak a sorsdöntő március 14-én a magyar külügyminiszter állandó helyettese délután 3 órakor Kobr Miklós budapesti cseh-szlovák követnek a következő jegyzéket nyújtotta át:

Szlovénia ma kikiáltotta függetlenségét. A magyar kormány meg van győződve, hogy Csehország, amely a Cseh-Szlovák államot több, mint húsz év előtt a népek önrendelkezési jogára való hivatkozással vezette be az önálló államok sorába, Szlovénia szlovák, német és magyar lakosságának akaratmegnyilvánulását is megfelelő jogtörténeti érzékkel veszi tudomásul és azt teljes mértékben tiszteletben tartja.

Mindazonáltal a ruszinszkói területen legutóbb lefolyt események és állandóan ismétlődő incidensek, amelyek egyrészt a határmenti magyar népesség békéjét veszélyeztetik, másrészt azt a valószínűséget idézik fel, hogy a népek önrendelkezési joga alapján szabadságért küzdő Szlovákia megtámadtatása e területről is előkészületben van, kötelességévé teszik a magyar kormánynak, hogy a cseh kormánytól követelje, hogy:

a magyar nemzetiségű internáltakat azonnal helyezze szabadlábra; azonnal vessen véget a magyar nemzetiségűek üldözésének és engedje meg nekik, hogy teljesen szabadon szervezkedjenek; a magyar önvédelmi alakulatok részére szolgáltasson ki fegyvereket; kezdje meg 24 órán belül Ruszinszkó területének a cseh-

morva csapatok által való kiürítését; tartsa teljes mértékben tiszteletben a magyar alattvalók és nemzetiségűek vagyonát.

A magyar kormány hangsúlyozta, hogy nem marad közömbös, ha cseh fegyveres támadás következne be Szlovákia ellen a ruszin-szlovák határ mentén. A magyar királyi kormány 12 órán belül választ vár, ellenkező esetben a bekövetkezendőért minden felelősséget a prágai kormányra hárít.

Miután ki nem elégítő válasz érkezett, a magyar honvédség március 14-én átlépte az ideiglenes kárpátaljai határt, hogy a ruszinföld területén megakadályozza a teljes anarchia kirobbanását és biztosítsa egyrészt az ottlakó magyarság személyi és vagyonbiztonságát, másrészt az évezredek történelmi kapcsolatokkal Magyarországhoz fűzött ruszin őslakosság szabad rendelkezési jogát. A cseh katonaság és ukrán terrorcsapatok több akciója s a nehéz időjárás ellenére a honvédség napok alatt megszállta az egész rutén területet.

A szlovákiai események hatására Volosin kárpátaljai miniszterelnök táviratban kérte Hitler birodalmi vezér és kancellár támogatását és segítségét. Választ sem tőle sem Varsóból nem kapott. Közben Csáky külügyminiszter felhívta Volosint, hogy a vérontás elkerülése érdekében adja át az eddig de facto gyakorolt hatalmat a magyar hadsereg parancsnokának. Volosin három tagú küldöttséget indított Budapestre és a hadműveletek megszüntetését kérte. Gróf Csáky István külügyminiszter e kérelemmel azzal felelt, hogy a küldöttséget magyaros vendégszeretettel várja, de a hadműveletek megszüntetése technikai okokból lehetetlen. Volosin és társai román, majd jugoszláv területre menekültek. Zágrábból érkezett nyilatkozata szerint, nem állott szándékában Kárpátalját más hatalomnak felajánlani.

Gróf Teleki Pál miniszterelnök képviselőházi nyilatkozatában arra hivatkozott, hogy a közelmúltban mindgyakrabban megismétlődő kihívások és határsértések miatt, valamint a csehszlovák állam szétesése folytán kialakult anarchikus állapotok következtében voltak a katonai és politikai intézkedések szükségesek, hogy a magyar és ruszin nép érdekeit megvédhessük. A rutén nép vezetői is azzal a kéréssel fordultak a magyar kormányhoz, hogy az élet és vagyonbiztonság helyreállítása céljából katonailag haladéktalanul szállja meg a ruténlakta területeket. A honvédség fellépése eleve megíúsított minden ellenállást és támadást. „Ezzel azt a földet, amelyhez életbevágó érdeke fűződik Magyarországnak és amely ezer éven át az anyaországhoz tartozott, az ősi jogon túlmenő önkormányzatot adva a testvér rutén nemzetnek, vissza-csatoljuk.“

Március 18-áig Kárpátalját a magyar honvédek végleg megszállták. A lengyel-magyar határ megvalósulását a lengyel nép is nagy lelkesedéssel fogadta s barátságának megható tanújelét adta.

Március 21-én Horthy Miklós kormányzó kiáltvánnyal fordult

a rutén néphez. Ezzel befejeződött a cseh-rutén együttélésnek rövid és áldatlan szakasza.

Időközben Szlovákia önállósága is inogni látszott. A német katonaság Szlovákia nyugati határánál nem állott meg, hanem széles övben megszállotta az ország nyugati hegyvonulatát. Idegesség lett úrrá a kormányon. Kedden kiáltották ki Szlovákia függetlenségét és csütörtökön Tiso miniszterelnök Hitlerhez táviratot intézett: „Erős bizalommal önhöz, mint a nagy német birodalom vezéréhez és kancellárjához, a szlovák állam az ön védelme alá helyezi magát. A szlovák állam kéri önt, hogy ezt a védelmet vállalja“. Válaszában Hitler elvállalta a védelmet. Március 23-ánették közzé a Berlinben aláírt szlovák-német védelmi szerződést: Tekintettel arra, hogy a szlovák állam a német birodalom védelme alá helyezte magát, a német és a szlovák kormány elhatározta, hogy szerződésileg rendezi azokat az ügyeket, amelyek ebből a viszonyból következnek.

1. A német birodalom átveszi a szlovák állam politikai függetlenségének és területi sérthetetlenségének védelmét. 2. A német birodalom által elvállalt védelem érvényesítése céljából a német véderőnek meg lesz mindenkor a joga, hogy a szlovák állam nyugati határától a Kis Kárpátok keleti pereme, a Fehér Kárpátok keleti szegélye és a Javornik hegy keleti pereme által határolt övezetben katonai berendezéseket létesítsen és azokat az általa szükségesnek tartott létszámmal megszállva tartsa. A szlovák kormány megszerzi a német véderőnek a katonai berendezések létesítése számára szükséges területeket, stb. 3. A szlovák kormány katonai erejét, a német véderővel szoros egyetértésben szervezi meg. 4. A védelmi viszonyoknak megfelelően a szlovák kormány külpolitikáját mindig a német kormánnyal szoros egyetértésben vezeti. 5. Ez a szerződés azonnal életbe lép és 25 évig érvényes.

A mai Szlovákia rövidéletű önállósága után a XX. századi hűbériség egyik formájává vált.

Szlovák államélet és magyar népcsoport.

A kormány a költségvetést a felhatalmazási törvény alapján rendeleti úton hozta nyilvánosságra. A deficit nagy s nehéz eldönteni, hogy vájjon az új állam politikai vagy gazdasági helyzete a súlyosabb. A magyarság képviselőjének nem állott módjában a költségvetési javaslattal szemben nézetét kifejteni, mert az a parlament plénuma elé nem került. Esterházy János nyilatkozatában kijelentette, hogy politikai beállítottsága alapján a parlamentarizmus híve. „Az önálló szlovák nemzettel szemben nem akarok olyan politikát folytatni, mely kákán csomót keres, de lehetetlennek tartom, hogy a költségvetést úgy állítsák össze, hogy a magyarság parlamenti képviselője ugyanakkor szerez róla tudomást, mint a külföld. Ha nekünk magyaroknak vannak kötelességeink az állam-

mai szemben, amelyeknek teljesítése elől sohasem tértünk ki, ugyanúgy kötelessége az államhatalom vezetőinek a magyarságot érdeklő kérdésekben a magyarság hivatott képviselőjének véleményét kikérni.“

A szlovák országgyűlés megalakulása óta február 22-én tartotta meg első ülését. Tiso miniszterelnök a kormány első programbeszédében a nemzetiségi kérdéssel is foglalkozott. Kijelentette, hogy a ruszinok, németek és magyarok számára az állam biztosítani fogja a szabad nemzeti életet azzal a kikötéssel, hogy ugyanazokat a jogokat megkapják azok a szlovákok is, akik más állam szuverénitása alatt élnek. Mint kis nemzet, a szlovák nemzet mindenkivel barátságban akar élni és nem csatlakozik egyik hatalmi csoporthoz sem, mert ez féltékenységet váltana ki másokban. A miniszterelnök ismertette az 1938 december 31-i népszámlálás eredményét, mely szerint Szlovákiának 2.709 ezer lakosa volt, ebből 128 ezer német, 70 ezer ruszin és 67 ezer magyar. Az új szlovák állam nem lesz egyetlen ideológia rabszolgája sem. Voltak szlovákok, akik rabszolgái voltak a cseh-szlovák egység ideológiájának, voltak, akik a magyar ideológiának voltak a rabszolgái és vannak, akik nem látják a gazdasági nyomást, mely kapitulációra akarja kényszeríteni a szlovák nacionalizmust. A szlovák nemzeti reális érdekeit kell mindig szem előtt tartani...

A vitához hozzászóló képviselők közül Karmasin kifogást emelt a népszámlálás ellen és kijelentette, hogy a „kisebbség“ szót ki kell törölni a politikai élet szótárából, mert az egyes népcsoportok egyenjogú felekként akarnak együttműködni az országépítésben. Esterházy János utalt a magyarság húsz éves küzdelmeire és hangsúlyozta, hogy a magyarság éppoly féltékenyen fog örködni jogain, mint eddig. Az első Csehszlovákia, alapításától kezdve, eredendő bűnök miatt nem tudta, de nem is akarta megoldani a nemzeti kérdést. A szlovákság Magna Chartája a pittsburgi szerződés, azonban ezen túlmenően jutott jogaihoz. A mi Magna Chartánk a bécsi döntés, amelynek 5. pontjához feltétlenül ragaszkodunk és semmiképpen sem járulhatunk hozzá, hogy annak rendelkezéseit akár a reciprocitás, akár más teóriák felvételével bármiképpen is elhomályosítsák vagy azok érvényesülését megakadályozzák. Tudjuk azt, hogy Szlovákia gazdasági és pénzügyi helyzete nem a legrózsásabb. Ehhez mérten akarjuk itteni életünket berendezni. Nekünk magyaroknak épp úgy fáj, ha éhező szlovákot látunk, mint ha éhező németet vagy magyart. A népszámlálás eredményeit ő sem fogadja el. A jövő évben esedékes népszámlálás is csak akkor lehet mértékadó, ha mindenki személyesen tölti ki a számlálólapot és a számlálóbiztos az adatbevallásra semmilyen befolyást nem gyakorolhat.

A szlovák kormány Szlovákia gazdasági életének fellendítésére belső kölcsönt írt ki, miután nyilvánosságra hozta programját Szlovákia gazdasági önállósítására. Tiso rádióbeszéde szerint: „meg van a kulcs, de — a kamra üres“, mert a húsz éves centra-

lista rezsim minden megtakarított fillérét Csehországban helyezte el. Ezért tökeszegény ma Szlovákia. A politikai önállóságnak csak akkor van értelme, ha az ország gazdasági felépítésével párosul. Gazdasági szakemberek azonban súlyosabbnak mondják Szlovákia helyzetét, mint az államférfiak látják. Félúton marad a szlovák államkormányzat munkája, ha a természetes gazdasági kapcsolatokat, politikai elgondolások kedvéért nem elevenítik fel. Magas gazdasági ára lehet Szlovákia függetlenségének ...

A cseh-szlovák ellentét a gazdasági tárgyalások alkalmával újból kiélesedett. Cseh napilapok statisztikákkal bizonyították, hogy mily méretű beruházásokat végeztek a köztársaság első 17 évében Szlovákiában. 1936-ig kerekén 9 és fél milliárd koronát áldoztak a csehek különféle szlovák beruházásokra.

A szlovák-magyar bizottság megszakitásokkal hetek óta tárgyalta a függőben levő vitás kérdések ügyeit. Február 18-án írták alá a cseh és szlovák telepésekre vonatkozó, valamint az optálási jogot szabályozó egyezményt, amely március 1-ével lépett érvénybe. Az egyezmény¹⁾ alapelvét a lakóhely alkotja. Az egyezmény első cikkelye kimondja, hogy magyar állampolgárok mindazok, kik 1928. november 2-a óta a most Magyarországhoz csatolt területen laktak és a cseh-szlovák állam megalakulása előtt magyar állampolgárok voltak. A többiek, ide számítva a naturalizáltakat is, cseh-szlovák állampolgárok maradnak. Az egyezmény értelmében tehát nem az illetőségi, hanem a lakóhely a döntő tényező és az eddigi kiutasítások jogtalanok voltak. A jövőben sem lehet arra hivatkozással, hogy valakinek a visszacsatolt részen van illetősége, magyarokat kiutasítani. Az egyezmény a 2200/1939. M. E. számú rendeletben tették magyar részről közzé. Az egyezmény 6. cikkelye a jogi és gazdasági jogszabályokat tartalmazza. Az első cikk szerint: „A Bécsben 1938. évi november hó 2-án hozott döntőbírói határozat alapján Magyarországhoz visszacsatolt terület lakosai közül .1938. évi november hó 2. napjától kezdődő jogi hatállyal — a trianoni szerződés alapján megszerzett cseh-szlovák állampolgárságuk egyidejű elvesztése mellett — hatósági intézkedés nélkül visszaszerzik magyar állampolgárságukat azok, kik a trianoni szerződés hatálybalépésének időpontjában az akkor érvényes magyar jogszabályoknak megfelelően kétségtelenül magyar állampolgárok voltak és 1928. november 2-ika óta állandóan a szóbanforgó területen laktak.“

Szlovákia önállósulása, majd a német védelem alá helyezkedése egyidőre lefoglalta az állam belügyeinek rendezésére szükséges szabadságát. A Hlinka-gárda megrendszabályozása szükségessé vált. A Hlinka-gárda főparancsnoka elrendelte a jogtalanul elkob-

¹⁾ L. Budapesti Közlöny, 1939. II. 28. 48. sz. és A magyar Állampolgárság jogszabályai különös tekintettel a magyar szent koronához visszacsatolt felvidéki területsáv lakosságának állampolgárságára, összeállította Kallós György, Budapest, 1939. 46 1.

zott pénzek és értékek visszaszolgáltatását, majd erélyes akciót indított a korrupció ellen. Minden tagjának nyolc napon belül be kellett jelentenie, vállalt-e igazgatósági, stb. tagságot kereskedelmi vállalatoknál.

Hírt adtak arról is, hogy Karmasin államtitkár a szlovákiai német népcsoport jogi helyzetére vonatkozóan törvényjavaslatot nyújtott be a szlovák kormányhoz. Esterházy kijelentése szerint a magyar népcsoport természetesen eleve a jogok ugyanarra a mértékére tart igényt. Tiso miniszterelnök több ízben világosan kijelentette, hogy nincs különbség a népcsoportok jogigénye és jogi helyzete között, ami kijár az egyik népcsoportnak, az kijár a másoknak is.

A szlovák államférfiak sorozatos rádiószózata keretében Durcsánszky külügyminiszter kifejtette véleményét a magyarsággal és Magyarországgal szemben. A szomszédi jóviszonyt kívánja mifelénk is és „nem zárkózik el attól sem, hogy a magyar nemzettel együttműködjék... Mi ezt alapos megfontolás után tettük annak tudatában, hogy Magyarország is rá fog jönni arra, hogy elhibázott politika volt az, amikor nagyszámú szlovákságot csatolt az országhoz éppen akkor, midőn a szlovák nemzet szabad életét megkezdte“. A szlovák állam március 14-én délelőtt 10 órától 16-án délután 6 vagy 7 óráig tartó függetlensége feljogosítja, hogy megleckéztessen: „remélem, hogy a magyarok egyszersmindenkorra lemondanak arról a szándékukról, hogy felújítsák a „Szent István koronája“ néven ismert politikai fogalom megvalósítását“! A Szlovákiában élő népcsoportokat a reciprocitás szerint részesítik jogokban.

1939 április 18-án kormányrendelet jelent meg, mely a zsidóság fogalmának meghatározását, valamint a zsidók szabad foglalkozási ágakban való elhelyezkedési arányszámát állapítja meg. Zsidónak minősítik azt, aki zsidó hitvallású, vagy az volt, még ha 1918 október 30-a után keresztény hitfelekezetre tért is át. A zsidó ügyvédek az összes beírt ügyvédtagok 4%-át alkotják. Ezek csak zsidó ügyfeleket képviselhetnek. Zsidó nem lehet közjegyző, szerkesztő, stb.

Mach Sándor húsvéti nyilatkozatában a magyar és német népcsoporttal kapcsolatosan az új szlovák állampárt felállításáról tett említést. A népcsoportok önálló politikai szervezete megszűnik és a nemzetiségi alosztály autonóm vezetést kap, élén a kijelölt vezető áll. Az új állampolgársági törvénytervezet teljes és korlátolt jogú állampolgári kategóriát állít fel. A magyar és német népcsoport tagjai a teljesjogúak sorába tartoznak, de a bűnözőket közülük is kiközösítik. Az új szlovák állam szigorú erkölcsi alapon nyugszik, a klérus álláspontja azonos a nemzet álláspontjával. A szlovák-magyar baráti és testvéri viszony csak akkor lesz őszinte és tartós, ha elintézését nyernek a szlovák nemzet fájó kérdései, főleg a magyarországi szlovákokra vonatkozóan.

A népcsoportok politikai önállóságának felfüggesztéséről szóló nyilatkozat élénk tiltakozást váltott ki a nemzetiségek körében.

A magyar-szlovák kulturális közeledésnek az lenne a hivatása, írja Brogyányi Kálmán (Pozsony), hogy lecsillapítsa a szenvedélyeket, ha ezek valahol is fölcsapnak. Hivatása lenne a szellemi alkotások kölcsönös megismertetése, a két nemzet egymás iránti tiszteletének a fejlesztése. A kisebbségi élet első éveiben meg is indult ebben az irányban sajtó- és szépirodalmi mozgalom. A fölvirradt szlovák önállóság fordulatot idézett elő a magyar népcsoporttal szemben tanúsított magatartásban. A szlovák közvéleményben bizonyos fokú idegenkedés jelentkezik a magyarsággal szemben a közelmúlt eseményei miatt. „Mi szlovákiai magyarok, írók és értelmiségi emberek, akarjuk a szellemi együttműködést, mert nem akarunk szellemi elszigetelődésben élni egymás mellett, de be kell vallanunk, hogy holtpontra vagyunk. Mi tovább egy lépéssel sem mehetünk, éppen azért, mert teljesen hatalom nélkül élünk. Nem zörgethetünk a becsukott kapun, ha nem akarnak befogadni, mert lehetséges, hogy a szlovák szellemi élet vonala most messze elkanyarodott a magyar szellemtől“. (Felvidéki Magyar Hírlap, febr. 19. sz.)

A magyar-szlovák határrendezés.

A november 2-i bécsi döntőbíróági határozat a magyar-szlovák határ megállapítását az érdekelt két államra bízta. A magyar-cseh-szlovák határmegállapító bizottság a végleges határok ügyében november óta tárgyalt Budapesten. A március 7-én aláírt határmegállapító jegyzőkönyv alapján a határrendezés során Magyarországhoz csatoltak tíz községet, hét község határát stb., kb. ugyanannyi területet és lakosságot mint Szlovákiához, t. i. 30.000 hektárt 15.000 lakossal.

A szlovákiai és ruténföldi határ már a Cseh-Szlovák köztársaság kebelén belül sem nyert kifogástalan rendezést. Határmegállapításra hivatott rutén bizottságot sohasem hívtak egybe, hogy a Szlovákiába bekebelezett 100.000 rutén sorsáról döntsenek. Március 23-án a Kárpátalját megszállva tartó magyar csapatok az Ung völgyében futó vasútvonal szükségessé vált biztosítása céljából az Ung völgyének nyugati környékét megszállták. Ezzel aktuálissá vált a szlovákiai és ruténföldi határ végleges megvonása. Április 4-én írták alá Budapesten az egyezményt, mely megállapította Szlovákia és az északkeleti Magyarország határát. Sajnos, a közben események, így pl. a szlovák repülőátadás, melyet a magyar repülők dicsőséggel vertek vissza, nagyon közelről érintették a szlovákiai magyar népcsoportot. Ellenséges hangulatot váltottak ki minden ellen, ami magyar. Ennek ellenére Esterházy János Magyar húsvét című cikkében újra a konstruktív munka útjára akarta a szlovák és magyar népet terelni. „Most, hogy a keleti határookra vonatkozó diplomáciai akta lezárult, ismét a leg-

teljesebb őszinteséggel és nyíltsággal jelentem ki a szlovák közvéleménynek azt, hogy mi itten igenis konstruktív módon dolgozni akarunk és legjobb tudásunk szerint fogjuk végezni azt a munkát, amely reánk, mint állampolgárookra hárul. Három napra rá megjött a válasz. Betiltották a magyar párt napilapját, az Új Híreket. A szlovák és német lapok indokolása szerint az „Új Hírek“ állítólag olyan kihívóan írt, mindenből oly „szenzációt dagasztottak“, hogy a szlovák kormány türelme joggal véget ért. Nyitrán szükségesnek látták több magyar letartóztatását. „Közön-séges kémekről van szó — akik a magyarok bejöveteléről terjesztettek rémhíreket — akikre máshol golyó várna, de nálunk csupán biztonsági őrizetbe kerülnek.“ Betiltották a magyarság egyetlen közművelődési egyesületét is.

Szlovákia „függetlenségi“ mámorában elveszíti fejét. Tájéko-zódási képessége elhomályosul. Még be sem rendezkedett, hatalmaskodik kisebbségeivel és már határain túlra tekint.

A határrendezéssel kapcsolatban „elmés“ tanulmány jelent meg a szlovák nemzet életeréről a „Nastup“ szlovák újságban. E szerint a magyarok mezőgazdasági termeléssel foglalkozván, sokkal szűkebb helyen is elférnének. Ha azt a térséget foglalnék csak el, mely „öket számuk, természetük és történelmük szerint megilleti, meg kellene elégedniök a Komárom—Eger—Miskolc—Nyíregyháza— Debrecen —Pécs— Nagykanizsa— Szombathely— Győr—Komárom által körülhatárolt területtel. Ha ez kevésnek tűnik, gondoljunk a magyarországi 1 millió szlovákra, $\frac{3}{4}$ millió németre stb.“

A politikai iskolázatlanság s a tárgyilagosságihiány ily kirívó példáival kell megküzdenie nap-nap után a magyar népcsoportnak.

Újabb jelentésekből is kitűnik, hogy a határrendezés nem békítette meg Szlovákiát. Április 19-én a szlovák távirati iroda jelentése szerint halálos határincidens történt Ubreh község mellett. Két magyar katona — szlovák jelentés szerint — behatolt Szlovákia területére; a Hlinka-gárda őrszemei felszólítás után rá-lőtték a magyar katonákra, akiket reménytelen állapotban szállítottak kórházba.

Kultúrmunka, sérelmek.

A Pozsony közelében fekvő, hétezer lelket számláló színma-gyar Pozsonypüspöki községben, amelynek egymagában több lakosa van, mint a közte és az új magyar határ között fekvő négy-öt németajkú községnek együttvéve (ezek miatt maradt to-vábbra is elcsatoltan), a Szlovenszkói Katolikus Ifjúsági Egyesü-let (SzKIE), karöltve a Szlovenszkói Magyar Kultúr Egyesülettel, megkezdte a kulturális szervezkedést. Pozsonypüspöki szerveze-tére nagy feladat vár, mert veszélyeztetett helyen álló bástyája a szlovenszkói magyar kultúrának. Vereknynén és Szunyogdon is megalakították a magyar művelődés szervezését. Pozsony magyar

ságát elsősorban e környéki magyar falvakban kell megvédeni és kivirágoztatni. Fényes siker jegyében zajlott le a pozsonyi farsang egyetlen magyar mulatsága is, a magyar diákbál.

Nem külön munká folyik Nyitra vidékén. Csáky Mihály országos elnök látogatása alkalmával a nyitrai palóc szigetek lakóihoz beszédet intézett. „Nyitra — mondotta — az a hely, ahol a nemzetmentő magyar munka a sorscsapások idején is lankadatlan kitartással folyik. A milliós szlovákiai magyarság számában nagyon megcsappant és mégis azt állítom, hogy az ittmaradtak helyzetében nem állhat be rosszabbodás. Ha a magyar ifjúság ambícióval vállalja életfeladatát, biztosítva van a magyarság jövője.“

A nyitraidéki magyar félszigeten az elmúlt hónapokban sorra megalakultak a kultúregylet helyicsoportjai, azokban a falvakban is, melyekben az elmúlt években különféle okok miatt nem engedélyezték SzMKE szervezését. Pogrányban az alakulógyűlésen 350-nél többen vettek részt. A nyitracsehi helyicsoport 300 taggal alakult meg. Alsócsitáron három éves szünetelés után 200 taggal újjáalakult a SzMKE. Hasonló hírek érkeznek Gyimesről is. A Nyitrától távolosó magyar és vegyesajkú falvakban is mozgalom indult meg, úgyhogy a Szlovákiai Magyar Kultúr Egyesület taglétszáma rövidesen megháromszorozódhatik.

A Szepesség magyarjai is hitvallást tettek nemzeti hovatartozásuk mellett. A SzMKE rendezésében Poprádon „Liszt Ferenc-estét tartottak. A környék szóránymagyarsága teljes számban megjelent: külön vonaton érkeztek Szepesszombatról. Felkáról, Iglóról, sőt Liptóból is. Tátraalián német propaganda folyik az őslakosság körében. A SzMKE csoportelnöke ezzel kapcsolatban szögezte le: Liszt Ferenc-től tanulható meg, hogy nem a mások véleménye és nem vegyi vizsgálatok döntenek el azt, magyarok vagyunk-e vagy sem, hanem csakis saját szívünk ... Ugyancsak a SzMKE megújulásáról érkezett hír a 600 éves Dobsináról, mely a legrégebb magyar bányavárosok egyike. A helyicsoportnak 296 tagja és 27 tagból álló dalárdája van.

A Szlovákiai Magyar Dalos Szövetség az elmúlt években mind eredményesebb tényekedést fejtett ki a magyar dal és zene ápolása és fejlesztése terén. Újjászervezése egyidejűleg indult meg a Szlovéniai Magyar Közművelődési Egylet újjáépítésével. A két magyar intézmény együttes munkája meghozza a kívánt eredményt. A Dalosszövetség központja Nyitrára került, ahonnan közvetlen kapcsolatot tarthat fenn a környező magyar falvakkal. A Szövetség célkitűzésében a magyar dal ápolása és a népirodalom terén mindazoknak a nemzeti értékeknek kihasználása szerepel, melyek Kodály és Bartók évtizedes munkájának eredményét jelentik. Nyitragerencsér, Gyimes, Lédes és Pográny községekben már megalakultak a magyar énekkarok.

A nyitrai városi magyar könyvtár állománya és forgalma örvendetesen növekszik. Nagyobb jelentőségű lenne ez, ha a ma-

gyár könyvvállomány minden tekintetben megfelelne az igényeknek és nemzeti követelményeknek. A nyitrai magyarság szeretettel látogatja könyvtárát, elsőrendű nemzeti érdek fűződik tehát ahhoz, hogy megfelelő könyvanyag álljon a műveltség után áhitozó lakosság rendelkezésére. A Szlovákiai Magyar Közművelődési Egylet április 5-i kiáltványával akciót indított a falusi magyar könyvtárak megteremtése és fejlesztése érdekében. Már az anyaországból is érkezett könyvküldemény, de ilyen gyűjtést csak széles alapon mozgó adakozás útján lehet eredményesen célhoz vezetni. *Tartalmilag kifogástalan könyvekre van szükség, melyeket bárki a Szlovákiai Magyar Kultúr Egylet címére, Nyitra, Csinés 23. küldhet.*

Míg a magyarság az egyik oldalon nehéz munka árán felépíti védelmi szervezetét, addig a másik oldalon megtámadják fennálló intézményeit. A „Slovák“ szerint, a novemberi bécsi döntés után, amellyel Szlovákia déli határait újból megvonták, Szlovákiában csak néhány felsőbbfokú magyar iskola maradt. Pozsonyban működik a magyar állami tanítóképző és a magyar reálgimnázium. Mindkét intézetben azonban kevés a diák. Ezért valószínű, hogy az új iskolai évben megszűnik a magyar tanítóképző. A magyar reálgimnázium még csehebbül áll, ha eltörlik a koedukációt, mert az intézet tanulóinak nagy százaléka leánynövendék.

Jellemző az újdonsült állam szellemi magatartására és mentalitására hogy a százezer lelket kitévő magyar népcsoport részére Magyarországból egyetlenegy napilapot enged be: az Esti Kurírt. (A németnyelvű Pester Lloyd is kapható.)

Április 11-én betiltották Tukára való hivatkozással az Egyesült Magyar Párt napilapját: az Uj Híreket. így csak egyedül a pozsonyi Esti Újság láthatja el a magyar hírszolgálatot.

Magyar filmek behozatala is tilos, ami politikai okokon kívül semmivel sem magyarázható. Egy magyar-szlovák kulturális egyezmény keretében a reciprocitás alapján lehetne ezt a kérdést megoldani. Mégpedig úgy, hogy a magyar filmek behozatala ellenében a magyarországi szlovákok, pl. Kassán, Érsekújvárt vagy Békéscsabán a Nástup filmhíradót megnézhessek. (Uj Hírek, ápr. 2.)

Különösen a német szervezkedés miatt vált sürgős feladattá magyar gyermekmenhelyek létesítése. Esterházy Lujza, az Egyesült Magyar Párt női szakosztályának elnöke felkarolta a Magyar Gyermekvédő mozgalmat. A szervezési munka az óvodákra s a városi anya- és csecsemőgondozókra vonatkozik. A Magyar Gyermekvédőnek az új Szlovákiában csak Pozsonyban van helyi szervezete, közel 400 taggal. Nagy szükség van a többi magyar gócpontok megszervezésére is.

Hasonló célból létesítette az Egyesült Magyar Párt munkaközvetítő osztályát, amely a párt keretében, a hatósági munkaközvetítőkkel kapcsolatosan a Szlovákiában visszamaradt magyarság legégetőbb kenyérkérdését igyekszik megoldani. Pozsonyban számos magyar család keres háztartási alkalmazottat. Ezekhez írá-

nyitják a nyitra- és pozsonykörnyéki magyar falvak városba vándorló tagjait. (A különben csak néptársi körre szorítkozó német pártbeli mozgalom április 15-én hirdetemény útján közölte, hogy a német népjóléti intézmény a szegénysorsú szlovákokat és magyarokat is gondozásba veszi. A jelentkezésnél mindenkinek igazolási okmányt kell magával hoznia. Fölösleges hangoztatni, hogy a Szlovákiai Magyar Párt régóta teljesíti ez irányban is nemzeti feladatát.)

A pozsony városi tanács március 25-i ülésén Neumann Tibor interpellációjára a kormánybiztos kijelentette, hogy gondoskodni fog a városházán a magyar feliratok kifüggesztéséről és arról, hogy a magyar népcsoporthoz tartozó hivatalnokok a magyar párt jelenyét viselhessék, valamint az önálló szlovák állam megalakulása alkalmából az esküt magyarul tehessék. A közelmúlt tapasztalatai szerint ilyen kijelentéseket „írott malasztnál“ egyébként alig tekinthetjük.

Esterházy János rádiószózata a Magyar Házak ügyében a beszercebányai magyarság körében is mozgalmat indított el. Máris megindult a magyar könyvek gyűjtése a Magyar Ház könyvtára javára. Még a szlovákok is részvételüket ajánlották fel az építési munkálatokhoz. Biztató jelként fogadhatjuk ezt a Duna-völgyi népek gyümölcsöző együttműködésére!

örvendetes, hogy zárt sorok megbontása, a testvérharc csiráinak elszórása nem fenyegeti elszakadt népcsoportunkat. Nemrégiben felmerült egy külön jobboldali tábor alakításának a gondolata. Esterházy szerint semmi szükség sincsen a párt programjának módosítására. Húsz éven át mindig nemzeti, keresztény és szociális irányban haladt a magyarság. „Nem férhet kétség, — mondotta — hogy mi jobboldaliak vagyunk, voltunk és leszünk. Akik mégis más utakra akarnak eltérni, azokat a beteges ambíció vezeti, mert nem tételezhető fel, hogy idegen szolgálatba állnának a rendbontás kedvéért.“

A szlovákiai magyarok kultúrszervezetének jelentőségéről röviden beszámoltunk. 1939 április 20-án a Szlovákiai Magyar Közművelődési Egyletet betiltották és törölték az egyesületek névsorából. Az indokolás: azok az egyesületek, melyeknek székhelyei az elcsatolt területen maradtak, külföldi központtal rendelkező egyesületekké váltak s így megszűnt működési joguk az önálló szlovák állam területén. A helyicsoportok jogalapja a központ megszűnésével elveszett. Ezért az Országos Hivatal elrendelte a helyicsoportok felosztatását. A magyarság az ügy orvoslását követeli. Esterházy János felhívást intézett a szlovákiai magyar népcsoporthoz. „A szlovák kormány ismét lesújtott reánk. Minden tárgyilagos és helytálló megokolás nélkül megszüntette a Szlovákiai Magyar Közművelődési Egyesület, a SzMKE működését és elrendelte szervezeteinek felosztatását. Emiatt az újabb jogfosztás miatt azonnali tiltakozó iratot intéztem a szlovák kormányhoz. A felelősség ezért a jogtíró intézkedésért egyedül a szlovák kor-

mányra hárul, amelynek, úgy látszik, már az a legfőbb programja, hogy az itteni magyarokat egyre fokozódó elnyomással olyan végső kétségbeesésbe hajtsa, amelynek esetleges kirobbanását a magyarság teljes letörésére aknázhatná ki.“ Ha el is érkezett a béketörés végső határa, a magyarság nem fog semmit sem elkövetni, ami a jog- és törvénytisztelettel ellenkezne. A beszüntetés teljesen alaptalan és erőszakolt, hiszen már két hónapja, hogy a SzMKE alapszabályait módosították és új székhelyül Pozsonyt jelölték ki.

*

Jaross Andor miniszter április 23-án Somorján és Szencen az Egyesült Magyar Párt gyűlésein a szlovákiai magyarok üldöztetéséről beszélt. Azt üzenem — mondotta — Pozsonynak és azon keresztül a szlovák kormánynak, hogy ha ők jönnek is látják a saját hatalmukat azzal fitogtatni, hogy az ottani gyengébb magyarságon ütnek egy nagyot, mi nem akarunk azzal visszafizetni, hogy ugyanakkor nálunk a gyengébb szlováksággal szemben éreztetjük a magyar erőt, mert mi egy kicsit messzebb nézünk hátra és a jövőbe. A szlovák kormány, ha ezen az úton halad, legfeljebb azt éri el, hogy a szlovák nemzet és a szlovák kormány között mind mélyebb lesz a szakadék, mert a Hlinka-gárda még nem jelenti egyúttal a szlovák nemzetet. Egyet tessék tudomásul venni: Mi magyarok soha nem féltünk a történelem által elénk szabott feladatokat megvalósításától. De nem akarjuk azokat a problémákat, amelyek a politikai fejlődés, a természeti hatalmak gravitációs erejének révén önmagukban érnek meg a megoldásra, magyar vér árán megoldani, ha a sors is úgy akarja. A mai magyar állam nem a trianoni magyar állam, hanem erős hadseregre támaszkodó, erejében, öntudatában megnövekedett állam. De ha a szlovák jönnek is látja a szlovák népet a magyar állam és a szlovákiai magyar ellen uszítani, mi nem akarjuk, hogy a magyar és a szlovák nép közé meggondolatlan vezetők politikai acsarkodása olyan mély árkot vonjon, amelyet hosszú évtizedek múlva lehet csak betemetni és amelyből a két népre nagy gazdasági és politikai hátrányok származhatnak.

Németország.

Az egykori Nyugat-Magyarország a Németbirodalomban.

Első szemlénket a németországi magyar népcsoportról néhány elvi jelentőségű megjegyzéssel kezdjük.

Az őslakosság eredetére vonatkozóan megállapítást nyert, hogy német telepek ezen a vidéken a magyarok honfoglalásakor nem léteztek. Nagy Károly idejében telepítettek ugyan némete-

két Dunántúl is, kontinuitásuk azonban nem bizonyítható.¹⁾ Lehetséges, hogy kisebb szóródásban Magyarországon a XI. században is található németek. Történelmi jogok keletkezését másod sorban a „burgenlandi“ várak elzálogosításából is kovácsolták. Több határmenti vár és vármegye cserélt az évszázadok során gazdát. A magánjogi jellegű változással szemben azonban sohasem szűnt meg Magyarország területi integritása.²⁾ Isbert véleménye szerint Nyugatmagyarországon a német és magyar települési vonal között „semleges“ zóna vonul. A magyar néptalaj ilyenmű megszorítása nélkülözi a tárgyilagos alapot.³⁾

A másik elvi megállapításunk az asszimilációval kapcsolatos. Nemrégiben a németbirodalmi belügyminiszter leszögezte a kormány álláspontját az állam idegen népcsoportjaival szemben. Kifejtette, hogy a nemzeti szocialista gondolkodásból ered az idegen népiség tisztelete. Felsorolta a népcsoportokat, köztük a szerinte 10.000 lelket számláló magyar népcsoportot is. Kifejezésre juttatta, hogy a kényszerű germanizálást elutasítja.⁴⁾ A feladat a „kényszerű“ értelmezésében rejlik. Mi mindig sértőnek éreztük, ha a hazai németiség sorsát a déltiroliéval vetették egybe, mert állítólag csak ott nyomták el jobban a német kisebbséget. Joggal kifogásolhattuk a sajtó híresztelését, mert komoly német megállapítások szerint gazdasági vagy terrorisztikus elnyomásban a magyarországi népcsoportok sohasem éltek. A probléma minálunk mélyebben fekszik és a társadalom struktúrájával fonódott össze. Nem egy német tanulmány bizonyíthatja ezt.⁵⁾ A volt Nyugatmagyarországon — mint a szlovák-rutén nyelvhatáron — a magyarság törökidőbeli veszteségét alig hozta helyre. Az asszimiláció nem a vidéken, hanem a városokban, önként játszódott le Németországban is bizonyára megfigyelhető az idegen ajkú városi lakosság kényszer nélküli germanizálódása. Fölösleges tehát a magyar statisztika eredményeit „untig ismert módszerei miatt“ korholni.

Végül egy megjegyzést a magyar közvélemény magatartásáról. Némedi Lajos könyve szerint a magyar köztudatban mély gyökeret vert a németiségtől való félelem.⁷⁾ Épp a legjobb magya-

¹⁾ L. Kniezsa István, Ungarns Völkerschaften im XI. Jahrhundert, Arch. Europäe Centro-orientalis (1938), Tome IV. 356 és köv. 1. —¹ Ott: Schünemann és Móor munkáiról is. — Handwörterbuch des Grenz- und Auslandsdeutschtums, I. köt. (1933). „Burgenland-Westungarn“ cikk.

²⁾ Teleki-Domanovszky: La Hongrie Occidentale, 1920. — v. Nagy Iván: Nyugatmagyarors/ág Ausztriában, 1937. 2. kiad. (Bibliográfiáival).

³⁾ Kogutowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld írásban és képben, 1936.

⁴⁾ Völkischer Beobachter, 1939. márc. 31. sz.

⁵⁾ L. „Donauschwaben“ cikket a Handwörterbuch id. m.-ban. H. Klocke nem barátságos, de a strukturális különbségre utaló munkáit, stb.

⁶⁾ v. Nagy Iván id. m. — Falk Em.: Das Burgenland >m Blickfeld tschechischer Grossherrschaftspläne, 1938.

⁷⁾ Némedi L.: Das Gesamtdeutschtum im ungarischen Blickfeld. 1938. Bpest.

rok látták életcéljukat a germánság leküzdésében. Félő, hogy téves magyarázatoknak szolgál majd alapul. Mert a magyarban nem él több ellenszenv a németiség iránt, mint a franciákkal vagy olaszokkal szemben. Magyarország inkább látta jövője beteljesülését a keleti harcokban, mint hogy nyugatra tört volna.

*

A volt osztrák szövetségi államnak „Burgenland“ volt a legkeletibb része. Közigazgatási beosztása 1938-ig nagyjában a régi maradt. A múlt év nyarán ezt a területet is, új beosztással, a Gau-szervezetbe sorolták. Az egykori Nyugatmagyarország „Gau Niederdonau“ és „Gau Steiermark“ tartományok között oszlott meg. Niederdonau tartományba kebelezték be és pedig a királyhidai járáshoz Dévényt 18.91 km²-rel, 2365 (ebből 885 német) lakossal, valamint Pozsonyligetfalut 18.03 km²-rel és 14.164 (ebből 3173 = 22.4% német) lakossal.

1880-ban Pozsonyligetfaluban 819 lakos volt, 1920-ban 4.917. Tíz év alatt 11.217 fővel szaporodott, azaz 380.6%-al. Kimutatható, hogy a csallóközi magyarellenes földreform során elvándorlásra kényszerített magyar proletártömegek — itt ipari és egyéb munkaalkalmat találva — fejlesztették naggyá Pozsonyligetfalut.

Míg tehát az egykori Nyugat-Magyarország magyar népcsoportja hanyatlóban van és a közművelődési szervezetek termékeny működését nélkülözi, addig e terület északi csücske már keresztülment a cseh kisebbségi politika edző hatású húsz esztendején! Szoros összeköttetés állott fenn a pozsonyi és pozsonyligetfalusi, zabosi és auliesl-i magyar népcsoport között. A Szlovéniai Magyar Kultúregylet itt is számotartott minden magyart és bekapcsolta népnevelő munkásságába.

Az 1934-es osztrák adatok szerint a „burgenlandi“ magyar népcsoport 10.442 lelket számlált, amelyhez csehszlovák adatok szerint 2034 pozsonyligetfalusi és 94 dévényi magyar került. A ligetfalusi szaporulatról megjegyeztük, hogy az nagyrészen magyar vidékről származott. A szükséges korrektúrával a „Cseh-Szlovákiából“ Németországba csatolt magyarok száma 10.000-re tehető, összesen mintegy 25.000 magyarral számolhatunk ezen a területen, Őrség, Pulya és Ligetfalu kivételével azonban elszórtan helyezkednek el.

*

A magyar kisebbség sorsával foglalkozó szaklapokban élénk visszhangot keltett Franz Riedl-nek a *Volk und Reich* című berlini folyóirat februári számában „A magyar népcsoport a Németbirodalomban“ cím alatt megjelent cikke. Riedl az 1934. évi osztrák népszámlálást véve alapul, megállapítja, hogy Pozsonyligetfalu és Dévény német részről történt megszállása után a magyarok száma a német-magyar határ mentén jelenleg 12.570 lélek, öt községben a magyarok alkotják a lakosság többségét, Őrszigeten 87.1%, Alsóőrön 78%, Felsőőrön 52.8%, Középpulyán

81.4% és Felsőpulyán 61.1% a magyar anyanyelvű lakosság arányszáma. Ebben az öt községben összesen 4.722 magyar él. További 12 községben több, mint 10% a magyarság, ezekben a községekben 3752 magyar él, 293 községben elenyészően kevés a magyarok aránya, az így elszórtan élő magyarság száma 4096. Pozsony-ligetfaluban 14.164 lakos közül 2034, Dévényben pedig 2365 lakos közül 94 a magyarok száma. Kiedl felsorolja azokat a kedvezményeket, amelyekben a magyar népcsoport részesül. Magyar iskolák, magyar tanítók, magyarnyelvű tankönyvek állanak a tanulók rendelkezésére, a magyar nemzeti színek viselése engedélyezve van. Sem az egyház, sem a hatóságok nem kísérhetnek meg elnemzetlenítést és szigorúan tekintetbe kell venniök a magyar népcsoport jogait. Mert semmi sem fűzheti szorosabban az államhoz az embereket, mint a népi jogok igazságos és szabad engedélyezése, amely lehetővé teszi, hogy a nem német népcsoportok valóban otthon érezzék magukat.

A cikkhez a következőket fűzzük: Ha a hatalmas német néptengerben élő testvéreink sorsával behatóbban foglalkozunk, ezt elsősorban önvédelemből tesszük és ezt senki tőlünk rossz néven nem veheti. Tény, hogy idegenbe szakadt testvéreink közül az ausztriai, illetve németországi magyarságnak volt legkevésbé hányatott sorsa és számuk is a legkevesebb. De gondolkodóba kell esnünk azon, hogy az Ausztriához csatolt részen az 1910. évi magyar népszámlálás szerint 26.153, az 1920. évi magyar népszámlálás függeléke szerint 24.867, az 1934. évi osztrák népszámlálás szerint pedig már csak 10.442 főnyi a magyar anyanyelvűek száma. Ezt a jóval több, mint 50%-os esést az uralomváltozás miatti kivándorlással, elköltözéssel alig lehet megmagyarázni. Riedl cikke kétségtelenül jóhiszemű és tárgyilagosságra törekvő s bár a magyar sajtókommentárok több kisebbségi sérelmet sorolnak fel a cikk ismertetése kapcsán, őszintén reméljük, hogy Németország, amely az elmúlt időkben szállt síkra nemcsak a saját, hanem más népcsoportokhoz tartozó, elnyomott kisebbségek helyezettének megjavításáért is, meg fogja adni, illetve, továbbra is biztosítani fogja a nyugatmagyarországi magyar kisebbségek elemi jogait.

KISEBBSÉGVÉDELEM

Budapest, 1939.

II. évfolyam. 4—5. szám.

A KISEBBSÉGEK ÁTTELEPÍTÉSE VAGY KICSERÉLÉSE.

A kisebbségek áttelepítésének vagy kicserélésének gondolata alig néhány évtizedes. Azok a nagy népmozgalmak ugyanis, amelyek a világ népeinek történetében az elmúlt évezredek folyamán lejátszódtak, vagy még olyan korszakokban jelentkeztek, amelyek a mai államok kialakulását megelőzték, vagy valamely nagyhatású eszmei harc, illetve történelmi esemény kényszere folytán következtek be. Az ókori birodalmak kialakulásával kapcsolatos területváltozások, a középkorban lefolyt népvándorlás után ilyen volt a mók kiűzése Spanyolországból, 1610 körül, majd a hugenották kivándorlása a francia földről a nantes-i edictum rendelkezései miatt. Az utolsó nagy települési mozgalom pedig Európában a XVIII. században éppen hazánk területén folyt le, annak a török uralom alól történt felszabadítása után.

A XVIII. századtól kezdve azonban már egyre szorosabb lesz a kapcsolat a föld és annak lakója, az állam polgára között, bármilyen nyelven beszél is az. Amikor pedig a francia forradalom proklamálja a polgári jogokat, a feltörő nacionalizmus is egyre több fejlődési lehetőséget, jogot és szabadságot követel az egyes, bármily kis számban is élő, nemzetiségek számára.

Azóta nem akadt monarcha, sem államférfi, aki arra gondolt volna, hogy erőszakkal szakítsa el az országban élő nemzetiséget attól a földtől, amelyen az évszázadokkal azelőtt megtelepedett és rákényszerítsen valamely nemzetiséget arra, hogy hazát cseréljen.

A nemzetiségi szempontból vegyesen lakott területeknek áttelepítés vagy lakosságcsere által végrehajtandó homogenizálása először csak az 1912—13. évi balkáni háborút követően vetődött fel és nyert alkalmazást. Hogy pedig ezt a módszert éppen a Balkánon kísérelték meg először, annak oka kétségenkívül az a nemzetiségi anarchia volt, amely ennek a félszigetnek a török uralom alól való felszabadulása után itt az állapotokat jellemezte és új háború magvait rejtette magában.

Ennek a helyzetnek legalább részbeni orvoslását szolgálta az a megállapodás is, amely Törökország és Bulgária között jött létre az 1913. évi konstantinápolyi béke keretében, s amelynek folyományaképpen a két érdekelt állam a határmenti területeken, 15 kilométer széles zónában, a nemzetiségi lakosságot kicserélte.

A balkáni háborúban vesztes ifjú Törökország azonban meg akart szabadulni azoktól a görögöktől is, akik az Égei-tenger szigeteinek elvesztése után igen nagy számban maradtak még Kisázsia nyugati partvidékein, különösen Szmírnában. Mivel azonban az itt élő görögök nem voltak hajlandók települési helyeiket önként elhagyni, a törökök erőszakhoz folyamodtak és rövid idő alatt mintegy 150.000 görögöt űztek ki Kisázsiából, körülbelül 50.000-et pedig Anatólia belsőjébe telepítettek. Görögország azonban védelmébe kívánta venni a kisázsiai görögöket és az akkori miniszterelnök, Venizelos, 1914 tavaszán javaslatot tett a török kormánynak az uralma alatt élő valamennyi görögnek a Thráciában lakó törökökkel való kicserélésére. A konstantinápolyi kormány a tervet elfogadta, végrehajtására azonban már nem kerülhetett sor az időközben kitört világháború miatt.

Venizelos azonban nem ejtette el a görög-török lakosságcsere gondolatát. Sőt, a kisázsiai görögök megmentése volt egyik legfontosabb érve Konstantin király előtt annak a bebizonyítására, hogy Görögország nem maradhat semleges a háború további folyamán. Venizelos volt azután az, aki a béketárgyalások alatt az egész Balkánra nézve javasolta a kisebbségek áttelepítését.

A világháború után fellángolt görög-török háború miatt ez a terv azonban csak 1923-ban jutott végleges megoldáshoz. Amikor ugyanis Kemal pasa a görög hadakat Kisázsiából kiűzte, Görögország kénytelen volt minden ottani igényéről lemondani és a felajánlott békét elfogadni. Így ült össze 1923 elején Lausanne-ban a konferencia, amelynek célja volt a Földközi-tenger keleti medencéjében uralkodó állapotok végleges rendezése. A konferenciának első eredménye az a megállapodás lett, amelyet Görögország Törökországgal kötött 1923 január 30-án a görög, illetve török lakosság kölcsönös kicserélése tárgyában. Ez a lakosságcsere 1923—1927 között ment végbe. Eredménye az lett, hogy Thrácia nyugati területeiről mintegy 360.000 török költözött át Kisázsiaiba, míg ugyanakkor körülbelül 200.000 görög települt vissza hazájába, Kisázsia nyugati partvidékeiről.

Ezt a kisebbségcserét Kemal azután török-román viszonylatban is alkalmazta, azonban itt az áttelepítés már sokkal lassúbb ütemben haladt és tulajdonképpen még ma sincsen befejezve. Ada-Kaleh szigetén például még mindig zavarta-

lanul él a török lakosság és a jelek szerint alig is van kedve a kiköltözéshez.

Igaz ugyan, hogy a kisebbségeknek ez a megkérdésük nélkül, sőt gyakran akaratuk ellen végrehajtott kicserélése szöges ellentétben állott a szabad akaratnyilvánításon alapuló nemzeti önrendelkezés elvével, a nagyhatalmak mégis elnézték az elven ütött ezt a csorbát annak a reményében, hogy a Balkán és Kisázsia felette kószált nemzetiségi viszonyait ez a lakosságcsere rendezni fogja. De bizonyára úgy gondolták, hogy a nemzetiségi probléma megoldásának ez a radikális módja csak a Balkán primitívebb népeivel szemben lesz alkalmazható, míg a Középeurópa egyéb területein jelentkező nemzetiségi súrlódások elsimítására elegendő biztosítékot nyújtanak a nemzetközi kisebbségi szerződések, a Nemzetek Szövetségének kisebbségvédelmi apparátusa, de legfőképpen: a békés asszimiláció.

A fejlődés azonban mást mutatott. Az időközben előtörő fascizmus és nemzeti szocializmus megújult erővel ébresztették fel a népközösség gondolatát s ezzel együtt okokat kerestek és indokokat találtak a kisebbségi sorban élő néptársak védelmére, sőt vezetésére is. A fundamentális gondolatnak: a népközösség elvének alapján ugyanis minden kisebbséghez tartozó egyén nemcsak a saját hazájának polgára, hanem tagja annak a népközösségnek is, amelyhez faji szempontból tartozik. Minthogy pedig ez utóbbi közösség az egyén akaratából meg nem változtatható vérségi kötelék, kell, hogy erősebb is legyen, mint az államnak és polgárának sokszor nagyon is az egyén akaratától függő, diszkrecionális kapcsolata.

Ennek a kettős hovátartozásnak, de különösen a nemzeti centrumból a határokon túl élő néptársak felé áradó átalakító és irányító befolyásnak rövidesen az lett az eredménye, hogy a kisebbség világszemlélete és sokszor speciális életformái miatt is egyre inkább elkülönült az államnemzettől. A kisebbségnek azok a tagjai pedig, akik ettől a fejlődéstől eltérően továbbra is híven őrizték meg a közösen kialakított kultúra és hagyományok hatásait, érzéketlenül állottak a népközösség befolyásával szemben és egyre jobban függetleníve magukat tőle, lassanként leváltak a közös törzsről. A hódító nacionalizmus azonban ilyen esetekben alig hajlandó eltérni a megalkuvást, de még kevésbé viseli el a veszteségeket. Ezért, ha úgy látja, hogy a szétszórt népcsoportokat a felszívódás vagy az átalakulás veszélye fenyegeti, fukar kézzel nyúl utánuk, hogy őket a veszélyeztetett területekről a népközösség biztos határai közé telepítse.

Ezeknek tudatában cselekedett Hitler kancellár is, amikor a német—lengyel—orosz háború befejezése után a kisebbségek áttelepítésének gondolatát nemcsak újból felvetette,

hanem gyors cselekvéssel azt Középeurópa keleti területein és Dél-tirolban ismét aktuális népmozgalommá tette. Nagyon rövid idő alatt végre kívánja hajtani a Balti-államokban élő német kisebbségek bevonását, a Felső-Etsch völgyében élő németek visszatelepítése céljából pedig 1939 október 23-án megállapodást kötött Mussolinivel, amelynek értelmében ezeknek a németeknek visszatelepítése is viszonylag igen rövid idő alatt végbe fog menni. Hír szerint tervbevette továbbá a németek kivonását Délkelet-Európa és különösen a Dunamedence területeiről is. Azokat a néptársakat pedig, akik nem akarnak eleget tenni a „népközösség hívásának“, sorsukra bízta.

Nemzeti szocialista szempontból Hitlernek ez az elhatározása főképpen két okkal magyarázható.

Először is a Németország és Szovjetország között létrejött politikai szövetséggel. Minthogy pedig Lengyelország elfoglalása után a két érdekelt nagyhatalom megvonta egymás között azt a határt, amelyen túl az egyik vagy a másik fél jogosult az ott élő népek felett gazdasági, világnézeti, sőt katonai befolyást gyakorolni, ebből logikusan következik az is, hogy az érdekelt nagyhatalmak e területeken rendezni óhajtják a kisebbségek életét is. Bizonyos ugyanis, hogy a keverten lakó nemzetiségek életében és fejlődésében mindig nagyon sok panasz, sérelem, nyílt gyűlölködés, tehát mérgező anyag halmozódik fel, különösen akkor, amidőn a nemzeti kisebbségeket nemcsak faji, nyelvi, hanem világnézeti különbség is elválasztja az államnemzettől.

A másik indok az a mélyreható változás, amelyen ez a határterület a legutóbbi évtizedek folyamán mind politikai, mind társadalmi és gazdasági szempontból keresztülment. E változások folytán az államnemzet és kisebbségei között a fejlődés szinte ellentétes irányú, olyan, amely már nem nyelvi különbséget, vagy gazdasági és kulturális különféleséget jelent, hanem az *élet egészének* megváltozását. Ha pedig az államnemzet ideig-óráig hajlandónak is mutatkozik ennek az ellentétes állapotnak tűrésére, ezt csak átmenetileg, kíméletből teszi.

Az ily körülmények közé került kisebbségnek választania kell tehát a föld és a népi közösség között. Habozásra, késlekedésre azonban alig van mód, hiszen a jelszó kiadatott: a népi közösség kötelekeinek erősebbeknek kell lenniök, mint azoknak a szálaknak, amelyek az egyént eddigi hazájához, otthonához fűzték. A kisebbségnek osztoznia kell tehát annak a népnek sorsában, amelyhez tartozik és el kell szakítania ennek érdekében mindazokat a gyökérszálakat, amelyek esetleg több évszázados település révén a történeti hagyományok, a családi kapcsolatok, a földrajzi és éghajlati

viszonyok és a lelki élet ezer vonatkozásával fűzik ahhoz a földhöz, amelyet eddig hazájának ismert.

A népközösség parancsának engedelmeskedni tehát kötelesség. De olyan kötelesség, amelynek teljesítése, bár a népközösség elvének következetes keresztülvitele folytán szinte magától értetődőnek látszik, e látszat ellenére jóval nagyobb áldozatot jelent. A probléma középpontjában ugyanis a pusztulásnak kitett népcsoport áll, amelynek megmentése a népközösség érdeke. A megoldás gyökeres és gyors, de erőszakos is és kérlelhetetlen. Hatalmas tranzakció, amelynek objektuma és nem alanya a hajón vagy vonaton szállított ember és ez a tranzakció a megbolygatott népcsoport problémáinak tömegét, a következmények és az ismeretlen hatások bonyolult változatát idézi fel és vetíti elének.

*

Ezeknek a problémáknak sokaságából csak egynéhányra kívánunk az alábbiakban rávilágítani. Azokra, amelyek nem az itt vagy amott áttelepített kisebbségek különleges helyzetével vannak összefüggésben, hanem általánosan jelentkeznek és ezért minden áttelepítésnél időszerűek.

Mindenekelőtt felvetődik a kérdés: min alapul az a jog, amely szerint az egyik állam területén élő kisebbség felett egy másik szuverénitás akarata rendelkezhetik? Ha pedig létrejött a megegyezés e két szuverén akarat között, milyen szerep jut ebben az érdekelt kisebbségnek?

A válasz kiinduló pontja az a vérségi alap, amelyen a népközösség terebélyes életének minden problémája nyugszik. Jogról, vagy szabad akaratelhatározásról itt alig lehet szó, mert a kisebbség és a nép közötti összetartozás származásbeli, faji adottság, s így annak irányításában sem a jog, sem az egyén akarata szerepet nem játszhatik. Ennek a közösségnek elhatározásától — illetve az azt megtestesítő vezetőknek rendelkezésétől — függ a határokon kívül élő néptöredékek sorsa is. Ez az elhatározás azonban a kisebbségre csak megnyugtató lehet, mert abban a saját akarata is kifejezésre jut, amely akarat osztatlan része az összesség akaratának, még ha az politikai vagy társadalmi formában meg sem tud nyilvánulni. A kisebbség nem akarhat mást, mint ami érdekében áll, s ez az érdek viszont nem lehet más, mint a csatlakozás a népközösséghez.

Akik azonban nem hajlandók ezt a visszatérésre irányuló akaratot elismerni, azok mintegy önmagukat rekesztik ki a népközösségből. Végleg elszakadnak népük törzsétől, de mivel faji, vérségi kapcsolat alapján más néphez sem tartoznak, addig, amíg az államnemzetbe fel nem szívódnak, a népi közösségek között „hontalanokká“ válnak, hasonlóan azokhoz az apatridákhoz, akiket egyik érdekelt állam sem hajlandó állampolgárainak elismerni.

Ennek az okoskodásnak alapján nehezen tagadható azonban az is, hogy ha valamelyik népközösség ily módon sorsára bízva engedetlen fiait, ez a „kirekesztés“ ellentétben áll magával a népközösséghez való tartozás elvével. Mert ha valaki nem választhat abban a tekintetben, melyik néphez tartozzék, a népközösség sem foszthat meg senkit attól a meg nem változtatható jellegétől, amely az egyént valsmely közösséghez fűzi.

A hozzátartozás ehhez a népközösséghez úgyszólván a predesztináció erejével jelöli ki sorsát az egyénnek. De amikor ennek a közösségnek a szolgálatára kötelezi, — a népi elv hívei szerint, — ez a követelés semmivel sem szigorúbb, annál az omnipotenciánál, amelynek alapján a modern állam polgárai sorsát irányítja és intézi. És ha ez a mindenható állam ma egyre jobban beleavatkozhatik az egyén életébe és rendelkezhetik nemcsak vagyonával, szabadságával, hanem életével is, mindezekhez képest valóban szerény áldozatot jelent az a követelés, amely egy pusztulásnak kitett népcsoportot eddigi lakóhelyének elhagyására szólít fel.

Egyébként is az áttelepítés, mint a lakóhely megváltoztatásának kényszere, bizonyos nemzetközi megállapodásokban már eddig is alkalmazást nyert. Jellemző példa erre az a kötelezettség, amely egyes nemzetközi egyezményekben az opcióval kapcsolatban jelentkezik és arra kötelezi az optánst, hogy lakóhelyét záros határidőn belül tegye át annak az államnak területére, amelynek javára optált. (Ilyen rendelkezést tartalmaz például az 1939. évi február hó 18-án megkötött magyar—cseh-szlovák állampolgársági egyezmény is.) Való ugyan, hogy az opció gyakorlása a kötelező áttelepítéssel szemben az egyén szabad akaratából végrehajtott cselekedet, szabad választás két állampolgárság között, mégis ezen túlmenően azáltal, hogy az állampolgárság fenntartására irányuló akarat csak a lakóhely áttételének kényszerével együtt érvényesíthető, a kötelező áttelepülés kényszerével sok hasonlóságot mutat.

Amint már fentebb érintettük, a kisebbségek kicserélése szöges ellentétben áll azonban azzal a törekvéssel, amely az 1914—18. évi világháború után a kisebbségi szerződések megalkotói részéről megnyilvánult.

Ezek a szerződések ugyanis elismerését jelentették annak, hogy a kisebbség és megtelepülésének helye között olyan összetartozás áll fenn, amelyet nem szabad megbontani. A kisebbséget tehát *ott* kell megvédeni, ahol eddig élt, és biztosítani kell számára azt a szabadságot, amely szerint eddig élt. És ha a nemzeti önrendelkezés elvénél irányadó az, hogy mindenki szabadon választhatja hazáját, még inkább jogában áll változatlanul otthonának megtartani azt a helyet, amelyen eddig ő és elődei éltek. De még ezen túl, a kisebb-

ségeknél szerződésekkal biztosított védelme hallgatólagos elismerése annak a ténynek is, hogy nem a népi összetartozás biológiai ténye, de a közös kultúra szellemi ereje, a történelmi hagyományok közös vonatkozásai fűzik össze az ugyanazon állam területén élő embereket.

Alig vitatható, hogy a nemzet körülhatároltabb fogalom, mint a népközösség. Mélyrehatóbb és szervezesebb egész, mint a közös törzsből származó, de ma talán már csak a faji jelleg alapján összetartozó tömegek. A nemzet az embernek és a földnek legszorosabb kapcsolata, annak völgyeiben és síkjain épült falvaival és városaival, kultúrájával és gazdasági berendezkedésével, de hagyományaival, várromjaival és temetőivel is. Amint a népi elv jeles teoretikusa, Max Hildebert Boehm mondja: „Volksboden entsteht, wo zwischen Volk und Erde eine Bindung eintritt, die auf Überdauerung abgestellt ist.“ Ennek az egybekapcsolódásnak megszüntetése mindkét tényezőre káros. „Wer die besonderen Wurzeln durchschneidet, die ein Volk oder eine Volksgruppe an den Boden binden, der zerstört damit ein Stück Volksboden, vielleicht ein Werk von Jahrhunderten, als lebendiges, geschichtliches Gebilde.“

Bizonyos, hogy nemzet csak ott alakulhat ki, ahol a megtelepülésre földterület is van. Föld nélkül az emberek tömege, bár ugyanazt a nyelvet beszélik is, csak népet alkotnak, amelyből sohasem lesz nemzet. (Jellemző erre a zsidóság élete.) Olyan áttelepítés tehát, amely egyszerre mind földről nem gondoskodik, csak a nép egy töredékét szállítja át az egyik helyről a másikra, de nem a nemzet egy töredékét menti meg.

A földjétől elszakított embertömeg így gyökértelessé válik és sorsát, életét egyre inkább rábízva az államra, amelyhez immár földhözköttetés nélkül tartozik. Így lesz az állam embermilliók eltartója, független egzisztenciák közössége helyett valóságos „Massenversorgungsanstalt“.

Ez azonban csak addig lehet jó és vonzó, amíg az állam maga is erős, vagyis mindenható hatalommal rendelkező „Machtstaat“. Ha ez a hatalom gyöngül, az állam vonzóereje is csökken. Ez a jelenség szembetűnően volt megfigyelhető azokban a középeurópai államokban, amelyek a radikális földreformok sorát hajtották végre határaik között. Maga a reform ugyanis mindenütt az államnemzet megerősítését kívánta szolgálni a kisebbség rovására, mégsem hatott vonzóan azokra a nemzettagokra, akik a határokon túl, esetleg más világrészekén éltek. A bizalom az állam erejében éppen azért csökkent, mert a felségjoga alatt élő polgárok tömegét erőszakkal választotta el a földtől, s ezáltal megbolygatta, bizonytalanná tette a nép és a föld közötti kapcsolatot, minden nemzeti lét alapját.

De tovább tekintve kétségtelen az is, hogy a kötelező áttelepítés az egyedek lelkében megváltoztatja a nemzethez tartozás érzését is, mert a vándorló emberben átalakul a „haza“, az „otthon“ fogalma is. A települési terület ugyanis, ahol egy csoport nyelvi szempontból összetartozó ember él, nemcsak a földtulajdonosoké. Még ha valaki egyetlen négyzetözet, egyetlen viskót sem mondhat tulajdonának, mégis úgy érzi, hogy a közös hazát alkotó földterület egészének egy eszmei részben tulajdonosa maga is. Akkor azonban, amidőn arra kényszerül, hogy elszakadva eddigi hazájától, elhelyezkedjék a népközösség túlnagy és éppen ezért idege-
nebb testében, a „nemzet“-nek eddig lelkében hordozott képe lényegesen átalakul. Földhözkööttség nélkül ez már csak szellemi fogalommá válik, s ezért tartalmilag higabbá, körvonalaiban bizonytalanabbá lesz. „Das Bewusstsein der Volkszugehörigkeit wird verdünnt“ — amint M. H. Boehm mondja.

Végeredményben tehát azzal, hogy a népközösség magához emeli a távol lakó, pusztulásnak kitett néptagokat, számbelileg megerősödik ugyan, de az áttelepülők lelkét súlyos megpróbáltatásnak teszi ki, mert a „haza“ és a „nemzet“ fogalmában mélyreható átalakulást, sőt rombolást visz véghez. Nemzedékeknek kell ismét az új környezetben élni, évtizedekig kell embernek és földnek kölcsönösen egymásra hatnia, míg az otthon fogalma ismét gyökeret ver a szívekben és ezzel a legbensőbb kapcsolat az ember és a föld között újra helyreáll.

*

Ezek a felvázolt gondolatok is eléggé illusztrálják azt, hogy valamely kisebbség áttelepítése vagy kicserélése, bármilyen gyors és egyszerű eljárásnak tűnik is fel, az egyének és a tömegek lelkében mélyreható változásokat, bonyoldalmakat idéz elő.

Nem kívánunk ehelyütt rátérni azokra a hatásokra, amelyek az áttelepítettek anyagi helyzetében, megélhetési viszonyaiban jelentkeznek, a foglalkozás, a hivatás megváltozásával járnak és az új környezetben való elhelyezkedés számos nehézségének leküzdését kívánják meg. De nem foglalkozunk azokkal a sokszor nagyon bonyolult finánciális problémákkal sem, amelyek az áttelepítéssel vagy lakosságcserevel az érdekelt államok előtt felmerülnek és igen sokszor mélyen beenyúlnak ezeknek gazdasági életébe. Hiszen gyakori, hogy valamely áttelepülő kisebbség nagyobb anyagi erőknél birtokosa és létszámának arányát messze túlhaladó mértékben vesz részt annak az államnak gazdasági életében, amelyben eddig élt. Mindezeknek figyelembevételével tehát csak akkor és ott alkalmazható nagyobb rombolás nélkül ez az áttelepí-

tés, ahol az érdek és a megkívánt áldozat arányban állnak egymással.

Eredményesen és nagyobb megrázkódtatás nélkül lehet az áttelepítést elsősorban végrehajtani ott, ahol az állam területén belül kell a nemzeti kisebbségek mozaikját rendezni. Itt a kisebbségeknek nagyobb összefüggő területekre való csoportosítása önkormányzati, kulturális okokból hajtandó végre és ez a csoportosítás mind az államnemzet, mind a kisebbség számára csak előnyt jelent.

Indokolt másodsorban az áttelepítés ott, ahol a kisebbség a nemzettől távol él, kapcsolatai ez utóbbival alig vannak és joggal feltehető, hogy egy-két nemzedék élettartama alatt elvész a nagy népi közösség számára. Ilyen lenne a sorsa a szovjeturalom alá került lengyel területeken élő németeknek, de ez a sorsuk az Amerikai Egyesült Államok területére vándorolt európai néptörödékeknek is.

Harmadszor jól bevált és indokolt módszer az áttelepítés olyan területeken, ahol a békés fejlődés és nyugalom érdekében való az, hogy az ott élő elégedetlen és nagy száma, valamint kulturális különbözősége miatt alig asszimilálható kisebbségek eltávolíttassanak. Ez indokolta a görök-török lakosságcserét is. De ide tartozik az az eset is, amidőn két hatalmas, különösen erős asszimiláló erővel bíró nép határán innen vagy túl olyan néptörödékek élnek, amelyek a jóviszonyt — éppen erősen fejlett nemzeti öntudatuk miatt — veszélyeztetnék. Magasabb nemzeti szempontokból indokolt tehát ezeknek a kisebbségeknek a kicserélése, amint az ma például a déltiroli németeknél történik. Ezeknek áttelepítésével Hitler és Mussolini elérték azt, hogy a Brenner-hágó birodalmaiknak „örök“ határa lett, mert ez a hágó ezentúl a német és olasz nyelvterületeknek is választóvonalá.

De bármilyen indokból történjék is az áttelepítés, vezérlő elvnek kell lenni annak, hogy általa sem az elhagyott területet vagy a kisebbséget átadó államot, sem a befogadó államot hátrány ne érje. De különösen, hogy előnyt jelentsen a kisebbség számára és helyzetének javulását idézze elő. A lakóhely kényszerből történt megváltoztatásának sokszor nehezen elviselhető szubjektív és objektív hatásait mihamar kövesse annak a felismerése, hogy az új otthon a kisebbség számára együtt és egyenként is többet nyújt a gazdasági és kulturális előnyük, valamint a politikai szabadság terén, mint amilyen körülmények között élt a „másodrendű“ polgár elhagyott hazájában.

vitész Ruttkay László dr.

LENGYELORSZÁG FELOSZTÁSA ÉS A SZOVJETUNIÓ NEMZETISÉGI VISZONYAI

Ha visszatekintünk az elmúlt két-három hónap eseményeire, azt kell éreznünk: az északkelet európai terület nagy történelmi és geopolitikai erői ma is ugyanazok, mint évszázadokkal ezelőtt. Lengyelország geopolitikai és nemzetiségi tragédiája világosan mutatja jelenlétüket. Ami különösképpen a lengyel-orosz viszonylatokat illeti, melyek rövid áttekintése most a célunk, mutatis mutandis szinte ugyanaz a helyzet, ahogy a 16. és 17. század folyamán szembekerült egymással a két szláv nemzet, melyek egyike, a lengyel, a nyugati-latin keresztény princípiumot képviselte, míg az orosz hatalomban félreismerhetetlenek voltak kezdettől fogva a bizánci-orthodox állami kezdetek mellett bizonyos tatár hatások is. A lengyel és orosz etnikum között olyan szláv népek élnek, melyek a maguk ingatag nemzetiségi határaival, bizonytalan állami és népi létével állandóan tárgyai voltak a kelet felé irányuló lengyel és a nyugat felé törekvő moszkovita hatalmi terjeszkedésnek.

Az úgynevezett Jagello-gondolat túlterjeszkedvén a szőkébb lengyel népiség területein, ezeket a népeket meg akarta nyerni magának s el akarta terjeszteni közöttük az orthodoxia rovására a katolicizmust, mely tudvalévőleg a lengyel nemzetiséggel is azonosult; a tatár uralom lerázása után viszont Moszkva ugyancsak ezeknek a népeknek területén át törekedett nyugat felé, a lengyelek és a balti népek rovására, úgy lépvén fel, mint az orthodoxia védelmezője s egyben ezeknek az orosz törzseknek egyesítője; innét a „minden oroszok cárja“ címe az orosz uralkodóknak; innét az orosz nagyhatalom azon törekvése, hogy „összegyűjtse az összes orosz országokat“, lévén ezek a közbeeső törzsek az „orosz“ gyűjtőnév alá foglalt keleti szlávoknak apróbb töredékei. A 17. század végére felemelkedett nagyorosz gondolat legfontosabb hivatásául azt tudta, hogy megszüntessen minden partikularizmust az orosz törzsek között: egészen napjainkig ezen nemzetiségi és vallási kérdések körül forogtak oroszok és lengyelek szünni nem akaró határvillongásai és határ-eltolódásai.

Lengyelország a 14. században, Nagy Kázmér uralkodása idején juthatott abba a kedvező helyzetbe, hogy kelet felé fordulhasson, meghódítsa Kelet-Galiciát, majd pedig a lengyel-litván uniónak a 16. század folyamán való teljessé tételével megszerezze és beolvassza az addig litván uralom alatt állott egyéb fehér és vörös, vagy kisorosz, ma ukránnak nevezett területeket. A középkor idején a mai dél-orosz területeken hatalmas kisorosz állam állott fenn, Kiev székhellyel;

ez volt az első orosz államalakulás, melyet a Középeurópa felé törekvő tatár hódítás semmisített meg épp abban az időszakban, mikor Magyarországot is elérte a mongol áradat. A tatár uralom tette lehetővé, hogy később a lengyel állam kiterjessze ezekre a területekre uralmát; majd mikor Moszkva megsemmisítette az oroszok fölötti tatár uralmat a 15. század vége felé, a kievi első orosz állam öröksége átszállóit Moszkvára s innét kezdődik a korlátlan moszkovita terjeszkedés nyugat felé. A Moszkva körül megalakult orosz egység magába akarja olvasztani a lengyel uralom alatt álló kis- és fehérorosz területeket. A kievi birodalom történetírója, az első szláv krónikás, a híres *Nesztor* még nem tud egységes orosz nemzetről, csak orosz törzsekről, melyeknek külön szokásaik, hagyományaik, erkölcsaik vannak és nem is élnek nagyon békében egymással. Moszkvának sikerül leküzdenie ezeket a belső ellentéteket s egyesítvén a természet nehézségei és a belső széthúzás által széttagolt oroszokat, a moszkvai hatalmat jellemző extenzív hódítási vággyal a Lengyelország uralma alatt álló kis- és fehérorosz területek megszerzésére fordítja figyelmét. Az orosz törekvéseknek segítségére jön maga a lengyel politika is, mely a katolicizmus erőltetése és a jobbagyrendszer bevezetése által magára bőszíti az eddig szabad kisoroszokat; ezek most Moszkvához fordulnak és 1654-től Moszkva uralma alá kerülnek hatalmas területeik. Nagy Péter alatt XII. Károly svéd király szövetségében már fölláznak a kisoroszok Moszkva uralma ellen s az eddig a lengyelek ellen védekező szabad kozák szellem most Moszkva ellen védekezik. Nagy Péter már kiküszöböli a kisorosz nyelvet az egyházi és hivatali használatból s Nagy Katalin megsemmisíti a kisorosz különállás utolsó maradványait is.

Így keletkezik az úgynevezett ukrán, vagy kisorosz nemzetiségi kérdés. Lengyelország felosztása után ez a kérdés két birodalmat íg foglalkoztat, hiszen az ukrán, vagy kisorosz népesség megoszlik Ausztria és Oroszország között; természetesen érdeklí ez a kérdés a lengyeleket is, akik az osztrák uralom alatt eléggé megtarthatták a kormányfunkciókat Galíciában és mindenképpen védeni akarják a lengyel birtokállományt. Ausztriában az ukrán kérdés úgy alakult, hogy a kisorosz-ukrán nemzetiségi mozgalom állandóan harcban állott a lengyelekkel s közben lengyel-ellenes célokra szolgálván, élvezte az erőket szívesen megosztó osztrák kormányzat támogatását. Az osztrák hatalom a kisorosz kérdést azonban nemcsak a lengyelekkel szemben használta fel, hanem éppen így felhasználta a határos Oroszország ellen is, hogy mérsékelje a Galíciát veszélyeztető nagyorosz törekvéseket. Így állott elő az a paradox helyzet, hogy a galíciai tartománygyűléseken a lengyelek az ukrán-

kisorosz mozgalommal szemben nem egyszer fúzióra léptek az úgynevezett nagyorosz irányzattal. A kérdés bonyolultságára különben jellemző már maga ez a tény is: mert hiszen magában a kisorosz mozgalomban is küzdöttek egymással a nagyoroszmnoszkovita és az ukrán-nacionalista-szeparatista áramlatok. Magában Oroszországban a legerélyesebben elnyomták az ukrán-kisorosz nacionalizmust, nem akarván tudni másról, mint egységes orosz nemzetről; a 19. század elejétől fogva fokozatosan így tevődött át orosz földről lengyel-osztrák-galiciai területre a kisorosz nemzeti mozgalom súlypontja, egyszerre fordulván Oroszország és a lengyelek ellen.

Hozzávetőleges becslés szerint az ukrán-kisorosz nép körülbelül 35—40—45 milliónyi lehet s a nagyorosz néptől bizonyos dialektális különbségek választják el a külön tradíciók mellett. A hatodik helyen áll az európai nemzetek között s eddig az egyetlen olyan nemzet, melynek nem sikerült állami koncentrációra szert tennie. A kisoroszek az 1910-es adatok szerint 29,726.000-en laktak Nagyoroszországban, 3,208.092 lakott Galíciában, 305.101 Bukovinában; hozzájuk számítják, bár bizonyos különállásuk tagadhatatlan, a magyarországi Ruténföld lakóit is, akiknek száma körülbelül 500.000. Elhelyezkedési területük egész Kelet-Galicia, a volt lengyel Podolia, majd meg a Fekete tenger melléke, egészen majdnem a Kaukázusig. Éppen ez az érdekes földrajzi elhelyezkedés kölcsönzött eddig a Németországgal kapcsolatba hozott ukrán feltételezéseknek akkora jelentőséget a Fekete tenger és a Kaukázus gazdasági lehetőségei, valamint az óriási búzatermő területek miatt. Nem érdektelen megemlíteni, hogy a krími háború idején már jelentkeztek befolyásos porosz nézetek (az úgynevezett Wochenblatt-partei körében), melyek szükségesnek mondták Oroszországgal szemben a független Ukraina felállítását, amit különben a világháború végén Németország el is ért s amely terveknek nemcsak Lengyelország újjáéledése, de az orosz bolsevizmus győzelme miatt is el kellett bukniok. Hiszen a szovjetrendszer is a nagyorosz gondolatot képviseli; a következőkben látjuk, mint kombinálja ezt a gondolatot a szociális eszmével és a nemzeti egyenjogúsággal, elejét vévén már jóelőre a különféle szeparatizmusoknak. Különben az 1918-ban újjáéledt Lengyelország nagyhatalmi politikájának a lengyel-ukrán unió lett volna az egyik bázisa; de Pilsudski nagy gondolata nem valósulhatott meg, nemcsak a Varsói előrehatoló orosz offenzíva miatt, hanem a jóvátehetetlen lengyel-ukrán ellentétek miatt sem. Ahogy a szovjetrendszer alatt sem pihent meg az agresszív ukrán nacionalizmus, úgy állandóan izgalomban tartotta a lengyel belpolitikát is.

Midőn a német-lengyel háború utolsó szakában Oroszország beavatkozott, akkor voltaképpen elérte ugyanazt a célt, mely mindig ott lebegett a cári nagyorosz politika előtt is, minden oroszok egyesítését. A szocialista és nagyorosz program ezúttal azonban könnyebben hajthatja végre az egyesítés műveletét, mivel a Szovjetunió igen elasztikus nemzetiségi alkotmánnyal rendelkezik. Az állam életében a szocialista elv a döntő; ezért igyekeznek kiküszöbölni minden nemzeti ellentétet, lehetőleg egységes területet juttatván minden nemzetiségnek, egyben azonban szorosan hozzákötve önkormányzati létüket a moszkvai központi igazgatáshoz; az összekötő kapocs nem a nagyorosz eszme természet-szerűleg, bár ennek uralma vitathatatlan, hanem a nagyorosz eszme moszkvai uralmát biztosító szocialista gondolat. Igen lényeges e szempont figyelembevétel, ha meggondoljuk, hogy az ukrán-lengyel vidékeken a lengyel elem volt a város-lakó magas polgári és vidéki nagybirtokos osztály, az ukrán-kis orosz elem pedig a szegény parasztság; a nemzeti ellentét-höz járult a szociális ellentét is; ezt pedig a Szovjet természet-szerűleg a birtokososztály, tehát a birtokososztállyal azonosult lengyelek kárára oldotta meg. Itt ukrán szempontból a szociális és a nemzeti eszme egybeesett; bár igen figyelemreméltó, hogy az ukrán gondolatot képviselő kis orosz intelligencia előtt nem a szovjetrendszer, hanem a nyugati szabású demokratikus polgári-paraszi állam volt a minta. Oroszország szovjetalkotmánya megkülönböztet szövetséges köztársaságokat, szuverén köztársaságokat és autonóm területeket. A szövetséges köztársaságok szuverén államok, rendelkeznek a Szovjetunióból való kilépés lehetőségével és jogával, saját kormányuk és közigazgatásuk van. Ilyenek az orosz szovjetköztársaság (a nagyorosz területekkel) az ukrán, a fehér orosz, a transzkaukáziai föderatív szocialista szovjetköztársaság, az üzbék, a türkmén, a tadsik szocialista szovjetköztársaság. Az autonóm köztársaságok jogköre nem ilyen tág, nem szuverének, nincsen kilépési joguk, szűkebb a törvényhozási lehetőségük, az Unió felügyeleti jogot gyakorol felettük. Autonóm köztársaságok a kareliai, baskír, tatár, dagesztáni, kimiai, kazaktszani, kirgiz, jakut, csuvasz, volgai német, burját-mongol, kara-kalpak, moldvai (az ukrán szövetségi köztársaság alá tartozik), az aszerbajdzsani, arméniai, georgiai (a transzkaukázusi föderatív köztársaság alá tartozó) köztársaságok. Figyelemreméltó a nagy-orosz-szocialista gondolat szempontjából, hogy a kareliai autonóm köztársaságtól egészen a kara-kalpakiig tizenkét autonóm köztársaság áll az orosz köztársaság felügyelete és vezetése alatt. Még érdekesebb lesz a kép, ha az autonóm területek dolgát vesszük szemügyre. Az autonóm területek jogköre az előbbieknél is szűkebb, ismérveik elsősorban nemzeti jelle-

gúek, élükön úgynevezett nemzetiségi tanács áll, amelynek jogköre kiterjed a nemzeti testületek, bíróságok, iskolák, a nemzeti nyelv ügyeire s a kisebbségi védelem fölötti felügyeletre. Ezek az úgynevezett nemzeti rayonok is úgy oszlanak meg, hogy a legtöbb az orosz szovjet vezetése alatt áll. Autonóm területek a komi, mari, votják, mordvin, kalmük, adygei, ingus, kabar-balkar, aracs, észak-észét, cserkesz, cse-csenc, oirat, chakasz területek (láttnivaló, ide tartoznak leginkább a finn-ugor kis töredék- és maradványnépek, melyek valaha Oroszországnak olyan hatalmas területeit lakták, hogy például voltak olyan lengyel és ukrán nézetek, melyek a nagy-oroszoktól elvitták az önálló szláv jelleget, mondván, hogy a nagyoroszok finn-ugor-szláv keveréknép). Transzkaukázia szovjetköztársaság alá tartozik Nachicseván és Karabach, Abchazia, Adsaria, stb.

Ilyen módon illeszkedik majd bele a Lengyelországtól Oroszországnak jutott terület is a Szovjetköztársaságok egységébe s nyilvánvalóan ilyen módon a moszkvai vezetés mellett háttérbe szorul az az ukrán nacionalizmus is, mely eddig lengyel- és oroszellenes irányban, de polgári-paraszti módra akarta a maga kérdéseit megoldani. A Szovjetunióban a nemzeti-nyelvi kérdések nem jelentenek vitás pontot; az igazgatás, bíróság, iskola nyelve a táj és nép nyelve, de ezek korántsem lesznek olyan lényegesek, mint a polgári államokban, hiszen a Szovjetunióban a nemzeti kérdések elsimításának oka nem öncél, hanem a szociális gondolat eszköze.

Gogolák Lajos dr.

KELETEURÓPAI ÁLLAMOK NEMZETISÉGI STATISZTIKÁJA

A Kelet-Európában lejátszódó események időszerűvé teszik, hogy statisztikai képet rajzoljunk az itteni államok nemzetiségi viszonyairól. Vizsgálódásunk ezúttal az orosz expanziós politika által érintett államokra szorítkozik. Ezeknek nemzetiségi megoszlásáról hivatalos adatok állanak rendelkezésre, míg magáról Oroszországról újabb nemzetiségstatisztika nincsen.

I. Finnország.

Nemzetiségi szempontból Finnország egységes képet nyújt; a nemzetalkotó finn népen és a 10%-ot kitevő svéd kisebbségen kívül csak csekély számú orosz, német, észt és lapp kisebbség található.

A jelenlevő népesség anyanyelv szerinti megoszlása az utolsó három népszámláláskor a következő volt:

Népszám- lálási év	Finn	Svéd	Orosz	Német	Lapp	Egyéb	Összesen
1910	2,571.145	338.961	7.339	1.794	1.659	299	2,921.197
1920	2,754.228	340.963	4.806	2.378	1.603	1.125	3,105.103
1930	3,022.257	342.916	8.216	3.719	2.113	1.527	3,380.748

A *svéd* kisebbség számának stagnációját az magyarázza, hogy Finnország önálló államiségének proklamálása óta (1917 dec. 6.) igen sok finnországi svéd Svédországba vándorolt. Az utóbbi években a Svédországba vándorló svéd anyanyelvűek legnagyobb része fiatal nő volt és Ahvenanmaa-Aland, Vaasan-Vasa, valamint Uudenmaan-Nylands tartományokból háztartási alkalmazottnak szegődtek Svédországba. Míg pl. 1928-ban még 777 svéd férfi és 440 nő vándorolt ki Finnországból, addig 1936-ban a kivándorló svéd férfiak száma csak 68 és a nők 298 volt. A svéd és lapp nyelvű lakosság csökkenése még azzal is magyarázható, hogy e népcsoportok tagjai igen gyakran házasodnak össze finnekkel és ezáltal feladják anyanyelvüket. Kiemelendő az a tény is, hogy az inkább város lakó és átlag magasabb társadalmi színvonalú svédeknél a nők házas termékenysége sokkal alacsonyabb, mint a finn nőké. Az 1920. évi népszámlálás megállapította, hogy ezer finn anyanyelvű nőnek 30 évi házasság alatt összesen 606 leánygyermek született, míg ezer svéd anyanyelvű nőnek csak 557. A *lappok* viszont felhagynak nomád életmódjukkal és beolvadnak a finn népbe.

Érdekes az *orosz* kisebbség számának alakulása. Oroszok a finn-orosz határmenti területen, különösen Viipurin—Viborgs tartományban laknak nagyobb számban (*U%*). 1910-ben Finnország még orosz felségterület volt és ezzel magyarázhatjuk az orosz anyanyelvűek számának aránylag magas voltát. Az önálló állam létrejötte után a finnországi oroszok egy része Szovjetországba költözött, majd az 1920. évi népszámlálást követő tíz év alatt orosz emigránsok költöztek Finnországba és felvették a finn állampolgárságot.

A *német* kisebbség főleg városokban él. Számuk emelkedése németországi kivándorlással magyarázható.

Finnország öslakói a XI. század elejéig lappok voltak. Ekkor a finnek elfoglalták az országot és független birodalmat rendeztek be, amely azonban csak egy századon keresztül állt fenn, mert a XII. század elejétől 1809-ig Svédország uralma alá került. 1809-től 1917-ig Finnország az orosz birodalom része volt.

A finn kultúra az évszázados megszállás ellenére is kifejlődött és megmaradt nemzetinek. A hétszáz éves svéd hódoltság természetesen meglátszik rajta, de a száz esztendő orosz uralom majdnem teljesen érintetlenül hagyta. Ezt bizonyítja az erős svéd kisebbség kiváltságos helyzete. A városi lakosságnak csaknem fele most is bírja a svéd nyelvet, mely a finn mellett az ország második hivatalos nyelve. A hivatalos kiadványok finnül és svédül jelennek meg, sőt a helységneveket is e két nyelven használják.

A közoktatásban a svéd kisebbség igen kedvező elbánásban részesül.

Az 1936/37-es tanévben Finnországnak 6.393 finn és 812 svéd nyelvű alsófokú állami elemi iskolája, 5.017 finn és 554 svéd nyelvű felsőfokú állami elemi (polgári) iskolája, valamint 19 finn és 24 svéd nyelvű magán elemi iskolája volt.¹⁾ Ugyanebben a tanévben 175 finn és 43 svéd tanítási nyelvű középiskola, 9 finn és 3 svéd nyelvű felsőfokú szakiskola, 42 finn

¹⁾ Az 1938. évi finn statisztikai évkönyv szerint az 1936/37-es tanévben még 4 „egyéb” tanyelvű elemi iskola is működött, melyek közül 1 német volt.

és 15 svéd nyelvű főiskola, 1 finn és 2 svéd nyelvű kereskedelmi akadémia működött Finországbán.

1937-ben az országban 175 politikai napilap jelent meg finn, 23 svéd és 1 finn és svéd nyelven. Ezenkívül 494 finn, 101 svéd, 82 finn és svéd és 8 „egyéb“ nyelvű időszaki sajtótermék jelent meg a finn köztársaságban.

Az utolsó országgyűlési választásokon (1936-ban) az 1./173.382 érvényes szavazat közül 131.440 (11.2%) esett a svéd pártra.

II. Észtország.

A kisebbségek aránya itt is alig valamivel magasabb, mint Finnországban. Az eddigi két népszámlálás eredménye a következő:

Nemzetiség	1922		1934	
	szám sz.	%	szám sz.	%
Észt	969.976	87.6	992.520	88.1
Orosz	91.109	8.2	92.656	8.2
Német	18.319	1.7	16.346	1.5
Svéd	7.850	0.7	7.641	0.7
Zsidó	4.566	0.4	4.434	0.4
Egyéb	15.239	1.4	12.816 ¹⁾	1.1
Összes népesség	1.107.059	100.0	1.126.413	100.0

Az oroszok túlnyomó többsége a keleti határ mentén él, különösen a Pejpusz-tótól délre, Petserimaa kerületben, melynek 60.438 lakosából 39.321 volt orosz az 1934. évi népszámlálás szerint. Csak 24.2%-uk városi lakos.

A németek még a lovagrend középkori hódításaival kerültek az országba: emellett újabb németországi bevándorlás is erősen növelte számukat, különösen a múlt század harmadik negyedében, de ezek nagyrésze továbbhúzódott az orosz birodalom belseje felé. Az 1881-i népszámlálás még 46.779 német nemzetiségűt mutatott itt ki, anyanyelvi alapon pedig 50.072 németet; 1897-ben már csak 33.362 német anyanyelvűt. 1922-ben az észtországi németek önszámlálása is csak 20.270 németet talált, ebből is csupán 4.490-et falun. Az 1934. évi észt népszámlálás pedig 13.285 városi német mellett mindössze 2.916 vidékit vett számba.

A svédek zöme (5.180) Läänemaa kerület tengerparti részében él; a lettek a déli határszélen, míg a zsidók itt is a nagyobb városokban telepedtek le.

1925-ben az észt törvényhozás személyi alapon nyugvó teljes kulturális önkormányzatot biztosított a 4.000 főt meghaladó kisebbségeknek, az ebben való részvétel azonban senkire sem kötelező. Így csak a németek és a zsidók használták ki az e törvény adta lehetőségeket: a német kulturális önkormányzatnak 1935 elején 14.466 tagja volt, a zsidóknak alig néhányval több, mint a minimális 4.000. A települési területük központjában helyi többséget képező oroszok és svédek szempontjából ez a fakultatív rendszer nem látszott megfelelőnek. Az orosz kisebbség különben sem tudott nagy számával arányos képviselőhöz jutni. Így az 1929. évi választáson alig 12.797 szavazattal — az összes szavazatok 2.5%-a — 2 mandátumot szerzett a száz tagú észt parlamentbe, a német-svéd blokk 16.235 szavazattal elért 3 képviselője mellett.

¹⁾ Ebből lett 5.435. lengyel 1.608, finn 1.088, ingri 841.

1934-ben — a tekintélyi rendszer bevezetésével kapcsolatban — megszűnt a kisebbségek parlamentáris képvisellete, ami jogaik fokozatos csorbulását vonta maga után. Most a németek és talán a svédek is, elhagyják Észtországot, míg az oroszok helyzetét a Szovjettől való függőség változtatja meg gyökeresen.

III. Lettország.

Már sokkal kevésbé egységes nemzeti állam az előbbieknél. Minden ötödik évben tart népszámlálást, melynek eredménye nem nagyon térhet el a valóságtól, hiszen még a németek is alig 4.000-rel igazítják ki

Nemzetiség	1925		1930		1935	
	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%
Lett	1,354.126	73.4	1,394.957	73.4	1,472.612	75.5
Orosz	193.648	10.5	201.778	10.6	206.499	10.6
Zsidó	95.675	5.2	94.388	5.0	93.479	4.8
Német	70.964	3.8	69.855	3.7	62.144	3.2
Lengyel	51.143	2.8	59.374	3.1	48.949	2.5
Fehérorosz	38.010	2.1	36.029	1.9	26.867	1.4
Litván	23.192	1.3	25.885	1.4	22.913	1.2
Észt	7.893	0.4	7.708	0.4	7.014	0.3
Egyéb	10.154	0.5	10.071	0.5	10.025	0.5
Összesen	1.844.805	100.0	1,900.045	100.0	1,950.502	100.0

A nemzetiségi viszonyok mindamelllett sok tekintetben hasonlítanak az észtországi helyzethez. Az oroszok, fehéroroszk, litvánok és észtek túlnyomó többsége saját anyanépe tőszomszédságában élő határvidéki lakos, míg a németek és a zsidók főképp a városokba tömörülnek. A lengyelek mintegy átmenetet képeznek e két élesen elkülönülő kisebbségi típus között, úgy az országon belüli elhelyezkedésük, mint az anyanépükkel való kapcsolat tekintetében. A kúr félsziget északi tengerpartján halódó finn-ugor livek maradványa az egyéb nemzetiségűek közé van sorozva.

A lettországi kisebbségeknek már a parlamentáris időkben is az észtországinál jóval szűkebbkörű iskolaautonómiával kellett beérniük, melyet az itt ugyancsak 1934-ben felülkerekedett tekintélyrendszer még jobban megszorított.

A németek kivonulása és az orosz függőség csak fokozzák az észtországi fejleményekkel való párhuzamot.

IV. Litvánia.

1923 óta nem tartott újabb népszámlálást. Az akkori adatok szerint a kisebbségek aránya tekintetében mintegy középhelyet foglal el Észt- és Lettországok között, összes népessége — az 1939 tavaszán elvesztett Memelvidék levonásával — 1923-ban 2,028.971, a népmozgalmi adatok alapján 1938 végére kiszámítva 2,421.570. Az 1923. évi népszámlálás szerint — a 7.179 külföldi nélkül — litván nemzetiségű 84.2% (1,701.863), zsidó 7.6% (153.743), lengyel 3.3% (65.599), orosz 2.5% (50.460), német 1.4% (29.231), lett 0.7% (14.883), fehérorosz 0.2% (4.421) és egyéb nemzetiségű 0.1% (1.592).

A kisebbségek közül itt csak a zsidóság városlakó (95%-ban). iMár a németek 58%-a falusi és közülük több mint 10.000 Vilkaviskiv járásban lakik, közvetlenül a német határ mentén. A lengyelek és az oroszok szét-szórta élnek az ország belsejében.

A Szovjetunió a most orosz megszállás alá került lengyelországi területekből Litvániának engedte át az összes litván-lakta részeket és ezenfelül a rendkívül kevert lakosságú Vilna városát is, viszont a Szuvalki környékén élő litvánok német uralom alá kerültek. így a német-litván ellentét még nem simult el teljesen, az események fordulata pedig a vilnai kérdést is újra felvetheti, de most már inkább fehérórosz, mint lengyel vonatkozásban.

Lengyelország.

Területe 1938 októberéig 388.634 km² volt, a legutóbbi 1931. évi népszámlálás szerint 32,107.252 lakossal, amihez még a Cseh-Szlovákiából 1938 őszén átengedett 1.086 km² 241.698 főnyi népessége járult. A háború kitöréséig elért mintegy három millióra tehető természetes szaporodással együtt az összes lélekszám a 35 milliót is meghaladhatta.

Az 1931. évi népszámlálás szerint 31,915.779 főnyi polgári lakosságból lengyel anyanyelvű volt 21,993.444 (68.9%), rutén 1,219.647 (3.8), ukrán 3,221.975 (10.1), fehérórosz 989.852 (3.1), nagyórosz 138.713 (0.4), német 740.992 (2.3), jiddis 2,489.034 (7.8), héber (?) 243 539 (0.8), litván 83.116 (0.3), cseh 38.097 (0.1), „helybeli“ (!?) 707.088 (2.2), egyéb és ismeretlen 50.282 (0.2).

A 707.088 „helybeli“ kivétel nélkül a fehérórosz-ukrán nyelvhatáron fekvő poléziai vajdaság rovatában szerepel, ahol — a lengyel statisztika szerint — a lakosság 62.5%-a „helybeli anyanyelvű“. Velük együtt 6,277.275 (19.6%) volt a keleti szlávok összes száma, a kétféle zsidó nyelvűeké pedig 2,732.573 (8.6).

Lengyelországban a nemzetiség rendszerint összefügg a vallással, az eltérések pedig többnyire nagyjából kiegyenlítik egymást. A lengyel népszámlálás azonban — mint a legtöbb nemzetiségileg vegyes országé — bizonyos fokig az államalkotó népek kedvezett, így a felekezeti megoszlás a nemzetiségi erőviszonyokat is hívebben tükrözi vissza, mint az anyanyelvi statisztika. A 20,670.051 (64.8%) latin szertartású katolikus egyszersmint a lengyelek legkisebb számát is mutatja; a 3,336.164 (10.4%), görög szertartású katolikus és a 3,762.484 (11.8%), görög keleti pedig együttesen a keleti szlávok számának felső határát. A 835.258 (2.6%) protestáns a németek valódi számát közelíti meg, míg a zsidóké vallási alapon 3.113.933 (2.6%).

Az 1939 szeptember 28-i német-orosz egyezmény egy új n. érdekhatárral osztotta ketté Lengyelországot.

Az orosz érkterbe kerültek a keleti és a déli vajdaságok, kivéve a krakkóit és a lemergi vajdaság nyugati harmadát. Továbbá a központi tartományból a bialvstoki vajdaság túlnyomó része.

Ebből a területből néhány nappal később Litvániának engedett át a Szovjet egy széles határsávot, mely a vilnai vajdaságból Vilna városán kívül magában foglalja kevés kivétellel a Vilno-Troki és Swieciany kerületeket, Braslaw kerületeknek is talán a nagyobb felét és három más kerület egyes részeit is.

Lengyelország orosz, német és litván érkterbe került részeiről még nem tudunk pontos statisztikai képet nyújtani, mert az adatok most csak kerületenkint állnak rendelkezésünkre és az új érkhatárokat is csak nagyjából ismerjük.

Az orosz érkter — Braslaw kerületet is ideszámítva — 191.146 km², 1931-ben 11,412.415 polgári lakossal (Lengyelország területének 49.0, polgári lakosságának 35.5%).

Ebből ugyancsak az 1931. évi lengyel népszámlálás szerint — lengyel anyanyelvű 38.4%, rutén, illetve ukrán 36.3%, fehérorosz 8.5%, nagyorosz csak 0.9%. A keleti szlávok együttes aránya — a 6.2% „helyi nyelvűt” is ideszámítva — 51.9%; a zsidóké nyelvi alapon 8.5%, a németeké 0.7%».

Római katolikus 31.3%, görög katolikus 26.7%, tehát a Szovjet uralom alá került rész lakossága is 57.8%-ban katolikus. Viszont a 30.6% görög keletivel együtt 57.3%-ot tesz ki a két keleti szertartású egyház híveinek aránya. Valamivel több, mint 10% izraelita és 0.8% protestáns él még itt.

Már október 22-én megtartották az ú. n. általános nemzetgyűlési választásokat. „Nyugat-Ukrajna nemzetgyűlése” Lembergben, „Nyugat-fehéroroszországi” pedig Bialystokban ült össze és kimondta az Ukrán, illetve Fehérorosz tanácsköztársasághoz való csatlakozást.

Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Fehéroroszország adatainak megállapításához — közelebbi támpontok hiányában — teljes egészében Nyugat-Fehéroroszországhoz számítjuk a tulajdonképpen átmeneti jellegű poléziai vajdaságot is.

Ez a számítás 86.145 km²-nek mutatja Nyugat-Ukrajna területét 7.172.000 lakossal, melyek közül ukrán 56.9%, lengyel 33.1, zsidó 8.0; latin szertartású katolikus 25.2, görög katolikus 42.5, görög keleti 20.4, izraelita 10.3%.

Nyugat-Fehéroroszország 105.000 km² területének 4,240.000 lakosából az 1931. évi lengyel népszámlálás szerint 47.3% (!?) volna lengyel anyanyelvű, de — mint a grodnoi kormányzóság 1897. évi adataiból látjuk — ez a szám eléggé messze eshet a valóságtól, a bialystoki vajdaság azonban — keleti határkerületei kivételével — kétségtelenül lengyel többségű. Fehérorosz, ukrán, „helybeli” és orosz együtt csak 42.7%-ot tesz ki a lengyel adatok alapján. Nem igazolja a lengyelek magas arányát a 41.1% latin szertartású katolikus sem, mert a fehéroroszek között — különösen nyugaton — sok római katolikus is van. A görög keletiek aránya itt 47.9%, az izraelitáké 9.6%.

Ukrajna területe 445.300 km², 1933. évi lélekszáma 31,901.400, Nyugat-Ukrajna csatlakozása esetén kb. 530.000 km², több mint 40 millió lakossal

Fehéroroszország 126.800 km² területét mintegy 230.000 km²-re, 5,439.400 főnyi lélekszámút pedig talán 10 milliónál is magasabbra emeli a Nyugat-Fehéroroszországgal való egyesülés.

A lengyelországi orosz érdektér csak 0.9%-a az egész Szovjetunió 21,175.300 km² területének, de az 1931 óta több mint 12% millióra nőtt népessége 7.3%-a az Oroszbirodalom 170 millió lakosának.

A lengyelországi német érdektér — az 1938 őszen Cseh-Szlovákiától

Lengyelországhoz átszatolt területet is beleértve — 188.483 km², 1931-ben 20.200.000 polgári lakossal (Lengyelország területének 48.4, lakosságának 62.8%-a).

A háború kitöréséig mintegy 22 millióra nőtt a lengyelországi német érdektér lakosságának száma, — a 86.4% lengyel anyanyelvű helyett csak a 83.6% római katolikus véve lengyelnek, — 18,400.000 lengyel lakossal. A zsidók száma itt meghaladta a két milliót, míg a németeké az egymilliót sem érte el.

Az oroszok által Litvániának átadott terület, a 200.000 lakosú Vilna kivételével, csupa többé-kevésbé csonka kerületrészt. Egyelőre még megközelítően pontos adatok sem állnak róla rendelkezésünkre. Területe 10.000 km²-re becsülhető mintegy 600.000 lakossal. A lengyel statisztika itt közel 70% lengyelt mutatott ki, alig 12—13% litván és kb. ugyanennyi zsidó mellett. A litvánok tényleges aránya azonban jóval magasabb lehet ennél és Vilna környékén jelentékeny számú fehérorosz is él.

M. E. és R. Gy.

NEMZETKISEBBSÉGI BREVÁRIUM

„Azon jogosultsága minden nemzetiségnek, ha nem is politikai nemzetiség, mindenesetre meg van, hogy mód nyújtassék neki gyermekei nevelésére és kiművelésére. Legyen bár az országban 300 gimnázium, legyen bár annyi, hogy minden hatodik mértföldön találtsassék egy, ha valamely vidéki gimnázium nem azon a nyelven, vagy nem kiválóan azon a nyelven tanít, mely azon vidék népének nyelve, akkor kétségkívül bajos lesz a kiművelés előbbrevitele. Emlékezzünk csak vissza, mennyit küzdöttünk gyermekkorunkban azzal, hogy egy idegen, holt nyelven kellett tanulnunk és nézzük, mennyire meg van most ifjainknak könnyítve a tanulás azáltal, hogy ők magyar nyelven oktattatnak. Ugyanez áll minden más nemzetiség nyelvére is.“

DEÁK FERENC

1871. január 22-én, az Újvidéken létesítendő
szerb gimnázium felállítása ügyében elhangzott
képviselőházi beszédében.

„Nem lehet, hogy Erdély, akár Besszarábia belenyugodjék abba, hogy önkormányzatát, melyhez minden tradíciójuk köti s amelyhez minden kívánságuk teljesítésének lehetősége fűződik, elvegyék.“

MANIU GYULA

volt román miniszterelnök a közigazgatási törvényjavaslat tárgyalása során.

*

„Május elején a magyar kormány egy kisebbségi egyezmény megkötésére tett ajánlatot a románoknak. Ezt az ajánlatot visszautasították. El vagyunk határozva, hogy ha kisebbségeinken nem lehet ilyen módon segíteni, igyekszünk majd újabb vonalakat is igénybevenni, hogy a sokat szenvedett magyar kisebbség megkapja az életfenntartásához szükséges ama jogokat, amelyekért a magyar nemzet a trianoni békeszerződésben olyan nagy területi áldozatokat hozott. A mai rendkívül nehéz viszonyok között mikroszkóppal kell megvizsgálni minden nemzetnek, különösen a szomszédos államoknak, vajjon nincs-e egyetlen kis lehetőség arra, hogy megtalálják az utat, amely lehetővé teszi, hogy a nemzeteknek patrimoniuma tiszteletben tartassák. Márpedig állítom, hogy ennek a magyar nemzetnek a legdrágább és legnagyobb patrimoniuma a Patrimonium Hungáriáié, vagyis az elszakadt kisebbség.“

CSÁKY ISTVÁN gróf

külgügyminiszter, 1939. június 12-én, a Magyar
Élet Pártja összejevetelén.

*

„Korunkat hipokrata kornak nevezhetjük. Soha a szó és a valóság között olyan ellentét nem volt, mint most és ezt legjobban jellemzi a kisebbségeknek biztosított jog és a velük való bánásmód közötti különbség. A mai kormányok legtöbbször magáévá tette az egykori Habsburg dinasztia nagy kancellárjának, Kollonichnak politikai rendszerét, amely abból állott, hogy először szegényé kell tenni a magyarokat, hogy azután germanizálhatók legyenek. Az a monarchia, amely ezt az elvet elfogadta, összeomlott.“

SZÜLLŐ GÉZA

Genfben, 1935. szeptember 2-án a nemzetki-
sebbségek 11-ik kongresszusán.

„Azok számára, akik Romániából egységes nemzeti államot akarnak csinálni, csak annyi mondanivalóm van: az Isten őrizzen meg ettől bennünket, mert csak akkor volna megvalósítható, ha a régi határok közé térnénk vissza.“

COSTA FORU

román író, volt miniszter az Adeverul 1924.
március 8-iki számában, „Hazafiatlan nacionalizmus“ című cikkében.

„Értessük meg Budapesten is s Bukarestben is, hogy nekünk legkevésbé érdekünk e két ország ellentéteit fokozni, hiszen minden gyűlölethullám — akár az Universul bukaresti palotájából, akár a budapesti Szabadság-térről indul útnak — rajtunk csap keresztül, mert a két ország között az út mirajtunk vezet s ezért éppoly kevésbé lehet a mi töviskoronás fejünk fölött kezét fogni — amire szintén láttunk elhibázott, neveléses kísérletet — mint a mi megsebzésünk nélkül egymásra dobálózni.“

GYÁRFÁS ELEMÉR

a romániai magyarság szenátora, 1935. augusztus 4-én Temesvárott a Magyar Párt Bánsági Tagozatának díszközgyűlésén.

„Nem szabad megfélekedezni arról, hogy tizennégymillió román mellett ötmillió kisebbségi él az országban. Ha a kisebbségek a békeidőben nem élvezik az igazságosság elvén álló politika előnyeit, akkor háború esetén nagyobb veszélyt jelenthetnek, mint egy külföldi ellenséges haderő. A nacionalista pártok a legnagyobb hibát követik el, amikor a kisebbségeket, mint idegeneket akarják beállítani és a közélet számos terén meg akarják fosztani őket jogaiktól. Meg kell gondolni, hogy a kisebbségek ősei az általuk művelt földben nyugszanak és ezek a kisebbségek éppen úgy ragaszkodnak ehhez a röghöz, mint a román paraszt. Ezért a nacionalista politika, amelynek az a jelszava, hogy Románia a románoké, alapjától kezdve téves és a legnagyobb veszélyt jelenti.“

JUNTÁN GRIGORE

volt román miniszter, a radikális parasztpárt volt vezére, 1936. szeptember 13-án a Giurgiu-ban megtartott népgyűlésen.

„El kell fogadnunk azt a tényt, hogy a politikai magyar nemzet különböző népfajokhoz, nemzetiségekhez tartozó polgártársainkból alakult s ebből le kell vonni tartózkodás nélkül a konzekvenciákat. El kell ismernünk jogukat nyelvük, vallásuk, kultúrájuk fenntartásához, ápolásához, gondozásához. Nem szabad rossz néven vennünk, ha ezekhez ragaszkodnak. Azért, mert nem tagadják meg nemzetiségüket, az igazi testvériség álláspontján kell velük szemben viselkednünk, gondolkodnunk és éreznünk. Tért kell nyitnunk az érvényesülés számára minden hazafiasan gondolkodó polgártársunk előtt és nem szabad megengednünk, hogy idegeneknek, de ami sokszor ennél rosszabb — lenézetteknek érezzék magukat.“

TISZA ISTVÁN gróf

1910. március 3-án Nagyváradon a nemzetiségi kérdésről.

„Európában 35 milliónyi etnikai, vagy vallási kisebbségi lélek él. Azok, akik a háború előtt elnyomott nemzetiségükért harcoltak, kötelesek immár felszabadult és független barátaikat is figyelmeztetni: mennyire haszontalan, hogy ne mondjam erkölcstelen minden kísérlet, amely a beolvasztás ugyanolyan eszközeivel akar élni most azokkal szemben, akiket a sors kereke felülről alulra dobott.“

SEATON WATSON (Scotus Viator)
nyilatkozata a román Nemzeti Paraszt Párt
hivatalos lapjában, a Patria-ban.

*

„Mi szerbek a világháború alatt sokat szenvedtünk a magyaroktól, akik azonban ebben a harcban idegen érdekek eszközei voltak. De végül is, vájjon örökké csak azt tartjuk szem előtt, ami elválaszt bennünket a magyaroktól s megfeledkezzünk arról, hogy az új szerb kultúra Magyarországon fakadt, hogy az első szerb írók, költők és tudósok a XVIII. és XIX. században Magyarország földjén születtek, hogy a szerb könyvek nagyrésztét akkor Budán nyomtatták, hogy Pesten alakult az első szerb közművelődési egyesület, a Matica Srpska és hogy Tököli Száva Pesten alapította a Tekelijanumot, amely lehetővé tette a szerb intelligencia erős káderének megalakulását? Gondolkodás módjukkal a magyarok sokkal közelebb állanak hozzánk bármely más nemzetnél. A magyar nyílt, mint ellenfél bátor és mint barát hű, megbízható. A szerb nehezen melegsik fel, de ha valakit megajándékoz bizalmával, az nyugodtan támaszkodhat rá.“

IVICS ALEXA

jugoszláv egyetemi tanár, történetíró, a „Dan“
című lap 1936. november 26-iki számában.

*

„A nyelvi asszimiláció célja megjelenhetik a magyar politika távoli horizontján, de ezt nem lehet állami és nemzeti konszolidációnk alapjává tenni. Ellenben van egy másik asszimiláció: ez a politikai asszimiláció. Ennek értelme az, hogy a haza földjén lakó különböző fajok és nemzetiségek, grammatikájuk feláldozása nélkül csatlakoznak a magyar fajhoz és azon feladatok megoldásához, amelyekért ez küzd. Nem támadja ez meg a grammatikát, nem olvasztja a nemzetiségek nyelvét az uralkodó faj nyelvébe s nem irt ki egy fajt, egy nemzetiséget sem, hanem politikai egységbe képes összesíteni a legkülönbözőbb fajokat, nemzetiségeket és vallásokat.“

BEKSICS GUSZTÁV

„A magyar faj terjeszkedése és nemzeti konszolidációnk“ című könyvében.

„Az iskolának elsősorban tanítás a célja, az, hogy a tanulók minél többet tanuljanak és minél eredményesebben. A román nyelvnek mint tantárgynak tanítása helyes, de a történelem, földrajz és alkotmánytan román nyelvű tanítása nem vezet a célhoz. A kisebbségi tanulók papagályszerűen magolják be a leckét, melynek tartalmát nem véshetik elméjükbe s nyelvtudásuk sem gyarapszik, mert amit nagy nehézséggel be-tanultak, 48 óra alatt el is felejtik. A kisebbségi tanulóknak háromszor-négyszer annyit kell tanulniok, mint az ugyanazon osztálybeli román diákoknak. Ezáltal testileg, lelkileg kifáradva, megtörtén kerülnek ki az iskolából és vájjon a társadalomnak és az országnak hasznára lehetnek-e ezek az élettelen árny-személyek? Vájjon hazafias szempontból helyes-e ez a kényszer? Ezerszer nem és nem! A hihetetlen lelki és testi kínzásoknak kitett kisebbségi tanuló nap-nap után, percről-percre hibáztatni

és gyűlölni fogja a román államot, amelynek jóindulatától annyi keserűséget és fájdalmat kellett elszenvednie az iskola padjaiban.“

CIATO LAJOS

„A kisebbségi kérdés Nagy-Romániában“ című
könyvében.

*

„Sohasem hagytam kétséget aziránt, hogy Európában úgyszólván lehetetlen valaha is mindenkit kielégítő módon összeegyeztetni az állami és a népi határokat.“

HITLER ADOLF

1939. április 28-án.

*

„Életkérdés nekünk az, hogy a teljes összhangot megtaláljuk minden nemzetiséggel és idegenajkú állampolgárral a magyar élet közösségében. Ettől függ, hogy lesz-e Magyar Birodalom, amely történelmi misszióját betölti a Kárpátok medencéjében, vagy pedig csak Magyarország maradunk.“

CSÁKY ISTVÁN gróf

külgyminiszter, 1939. május 14-én Sopronban.

„... Abban is különbség van, hogy egy alacsonyabb kultúrájú népet sújt-e az a balszerencse, hogy egy jelentősebb kultúrájú kormányozza, avagy egy nagykultúrájú népet ér az a tragikus sors, hogy egy alacsonyabb vesz rajta erőszakot, amidőn kibontakozik az alacsonyabbrcudúségnek minden jelensége . . .“

HITLER ADOLF

1939. szeptember 19-én Danzigban.

P. — P. J.

I R O D A L O M .

Gyórfy István: A néptudomány és a nemzeti művelődés.

A Magyar Táj- és Népismeret könyvtára, I. köt. Budapest, 1939. 90 l.

A nemzetiségi kutatás is haszonnal forgathatja e könyvecske lapjait. A néphagyomány és a nemzeti művelődés összefüggését jobban ki kell aknáznunk. Nem becsljük ami a miénk s kapva-kapunk minden, ami idegen, ami „európai“. Pedig a világháború után nyilvánvaló lett, hogy a népi-nemzeti eszme alapján rendezik újjá Európát. „Minden nemzet egyéniségének saját magából termelt nemzeti kultúrájával igyekszik jelentőséget adni.“ Felsőbb társadalmi osztályainkban mostohasorban van az élő nyelv. Az ejtésmód helytelen és a kiejtésnek idegen az íze. Mát a háború előtt beláthattuk volna, hogy az iskola útján magyarosítani nem lehet. Vannak vegyes lakosságú falvaink, melyeknek lakói nemzedékről-nemzedékre beszélnek egymás nyelvét, mégsem olvadnak a magyarságba. „Sem a magyar történelem, sem a magyar nyelv nem bizonyult olyan nemzetfenntartó hagyománynak, mely urat, parasztot — magyart és nem-magyart — elszakíthatatlanul egybeforrasztott volna.“ Van azonban egy olyan nemzeti műveltségi kincsünk, melyet a magyarság háromnegyed-

része, a parasztság vall magáénak, ez a néphagyomány. A gyakorlati kisebbségvédelem is csak erre az alapra épülhet fel, ha eredményt akar elérni. Az a roppant szakadék, ami ma úr és paraszt között fennáll és a kisebbségi vidékeken először teremtette meg nemzetsorvasztó hatását, egyszerre áthidalható lenne, ha művelődéspolitikánk a néphagyományban rejlő szellemre fordítaná tekintetét.

A nemzetközi és a kisebbségi jogról.

Theodor Veiten Nationale Autonomie. Rechtstheorie und Verwirklichung im positiven Recht.
Wilhelm Braumüller Verlag. Wien—Leipzig. 1938. 316 1.

Gustave Kövér: Histoire d'une Trahison. Le calvaire des minorités nationales et la Société des Nations.
Editions du Bureau des Minorités. Génévé. 1939. 211 1.

Csepreghy László: A nemzetiségek politikája.

Eger, Szt János Nyomda. I. köt. 1934. 278 1., II. köt. 1938. 329 1.

A nemzetközi jogszabályokat nem azok a tényezők hozzák létre, mint a többi jogvidékek szabályait. Ezek nem az egyoldalú államakaratnak a megnyilvánulásai. Ennélfogva a népi elem, a nemzeti szellem sem nyomhatja rájuk bélyegét olyan mértékben, mint amilyenben azt a közjog, magánjog stb. intézményeire szokta. A nemzetközi jog az államok együttes közreműködésével alkudozások és hatalmi kényszercelekedetek eredményeként jön létre. E szellemi harcban azután megtörtént, hogy az egyik vagy másik nagyhatalom tartósabban kényszerítette környezetére akaratát, jogszabályait. így alakult ki az európai nemzetközi jog terén a „kontinentális“ és az „angolszász“ iskola. E két irány doktrínái eltérnek egymástól, úgy, hogy a semlegességen, a dugárun, a garancián stb. másmást értenek. A kontinentális irány főképviselője a francia. Szellemi tartalma tehát túlélte a valóságos katonai és állami hegemoniáját. Az angolszász irány csoportjában az angol és az északamerikai elmélet igen közel áll egymáshoz, de még sem teljesen azonos, amint azt a „semlegesség! vitából“ tudjuk. A kontinentális doktrínák legújabbban német népi elemmel vegyülnek. Elsősorban a népcsoportok jogára gondolunk. *Veiter* munkájában a népi önrendelkezési jog alapjait kutatja. Az összehasonlításra összegyűjtött anyagát részben a Kisebbségi Intézet kiadványainak első kötetéből is meríthette. (Flachbarth: System des Int. Minderheitenrechtes.) A munka célja az volt, hogy a népi közösség erkölcsi voltát, önállóságát és tökéletességét bebizonyítsa. Ezért Platóig nyúl vissza a bizonyítékok gyűjtésénél. Nem egészen világos az a tétel, hogy miért erkölctelen a népcseré, a kitelepítés? A be- vagy kitelepítés a kor szükségletei szerint ingadozik s ha az eljárást emberségesen, az egyéni jogok kellő védelmével hajtják végre, elvileg nem kifogásolható.

Kövér Gusztáv nagyszerű munkája a nemzetiségi kisebbségek népszövetségi kálváriájáról bebizonyítja, hogy az új eljárás homlokegyenesen eltér a régi magyar nemzetiségi rendezés alanelveitől. A gvöztes államok, hatalmi túlsúlyuknál fogva, nemzeti államoknak jelentették ki magukat. A Kisantant államai több kevert lakosságú vidéket egyesítettek magukban, mint elferdített magyarellenes adatokkal Magyarországról kimutatták. A Népszövetség előtti kisebbségvédelemről már korábban is beigazolták, hogy nem alkalmas hathatós segélynyújtásra. A beadott kérvények hosszú sorát és az ügyek elintézetlenségét eddig azonban nem ismertették megrendítőbben, mint szerző ebben a könyvében tette! Bűnös

lelkiismeretlenségnek tűnik hosszú veszteglésünk a népszövetségi tagok sorában. De nemcsak a magyar kisebbségek panaszai találtak süket fülkre: senki sem kapott segílyt ott, aki arra valóban rászorult. Egy nemzetiségi csoport sem tudta jogát az elnyomással szemben megvédeni. Kövér Gusztáv hasznos munkát végzett, amidőn valamennyi népcsoport petícióit egybegyűjtötte.

Csepreghy, az egri Érseki Jogakadémia tanára, a nemzetiségi kisebbségek politikájáról szóló munkáját széles alpra fektette. A bő idézetekkel ellátott mű első kötete az egyénnel és az egyén jogaival foglalkozik. Az I. fejezetben az ősember koráig, az emberiség őshazájának valószínű fekvése kérdéseiig vezet vissza. A II. fejezetben a kultúrkörök kialakulásáról, az elsődleges társadalmakról van szó. A III. fejezet az egyén jogairól tájékoztat a társadalmon és államon belül. Majd sorra következnek: az egyén jogai anyanyelvéhez, a valláshoz, a politikai hatalomhoz. A VII. fejezet ismét általánosabb és az emberfajok keletkezésére és módosulására tér át. Az európai népfajok tárgyalása után szól a nemzetről és a nemzetiségekről is. (IX. fejezet, 163. old.). Az első kötet utolsó két fejezete pedig a nemzetiségi és anyanyelvi, illetőleg felekezeti jogokat tartalmazza. Megállapításai inkább általános érdekűek, mint nemzetiségpolitikaiak. A második kötet az állami főhatalom kérdéseivel foglalkozik az első száz oldalon. Itt közeledünk a kisebbségi kérdéshez. A másodiktól a bezáró IV. fejezetig az állami szuverenitás korlátozása és a kisebbségi jogok garantálása kérdéséről tájékoztat, méltatva a Népszövetség jelentőségét is.

Vitéz **Ruttkay László** dr.: A felvidéki szlovák középiskolák megszüntetése 1874-ben

Felvidéki Tudományos Társaság kiadványai: 1. sorozat, 7. szám.
Budapest, 1939. 148 l.

Az a kép, amelyet a világháború előtt festettek meg a gyűlölet színeivel Magyarország nemzetiségi politikájáról, mindjobban elhalványul. A történelem tréfái közé tartozik, hogy először Prágából cáfoltak rá a saját hamisításaikra. Petrov, orosz származású történész alapos okiratkutatása bizonyította be, hogy a magyar-szlovák néphatár községei a „magyarosítás“ korszakában elszlovákosodtak! A német Robert Nowak is kénytelen megállapítani, hogy a „Magyarisierung“ nem lehetett oly elviselhetetlen és elnyomó, amint azt a közvélemény tudja. Révay statisztikai fejtegetései pontosan kimutatják az elszlovákosodott és az elmagyarosodott községek számarányát. Ez miránk nézve három évszázados folytonos veszteséggel egyenlő!

Ruttkay könyve új oldalról világítja meg a Felvidék nemzetiségi kérdését és ugyanahhoz az eredményhez jut, mint a többi tárgyilagos kutatás. A „nemzetiségi elnyomásnak“ ugyanis két oldala van. Az a kérdés, hogy mit nyom el az államnemzet a vele élő társnemzetnél? A szlovákság egy kis csoportja céltudatosan harcolt minden ellen, ami magyar volt, ami a magyar állam érdekét jelentette. Az elnyomás tehát erre az államellenes tevékenységre vonatkozott.

Szerző e harcias csoport hangulatáról jellemző képet nyújt. Mintha a mai újságokat vagy rádióhíreket hal'anók: a szlovák ifjúság a magyarokat visszakergeti oda, „ahonnan jöttek“, — mondotta Bottó tanár 1874-ben, s „Magyarok Ázsiába“ — mondiák 1939-ben! Tatároknak is neveztek nemrég, ámbátor 1874-ben Kovalevszky tanár úgy nyilatkozott tanulói előtt, hogy „inkább a mongol nyelvet adta volna elő, mint ezt a gyalázatos magyart“.

Szerző a három felvidéki szlovák gimnázium: a nagyrócei, a túrócszentmártoni és a znióváraliai iskolák bezárásának előzményeit, okait és következményeit ismerteti. Megállapításait a csatolt minisztériumi bizalmas jelentések és levelek támasztják alá. örömmel fogadjuk ezt az alapos

tanulmányt, mert nemzetiségi történetünk „sötét“ fejezeteit teszi világgossá.

Zathureczky Gyula: Erdély, amióta másképp hívják.

Magyar Élet kiadása. Budapest 1939. 141. 1.

Közvéleményünk ama maradi pártjának íródott tulajdonképpen e könyv, amely minden nagy magyar problémát abban lát, hogy visszakapunk mindent és ismét a régi medrében fog folyni az élet. Szerző ezért mindjárt mottójában Wesselényi szavaival kezdi: Magyarhonban is — fájdalom — számosan vannak, kik előtt Erdély éppen olyan terra incognita, mint a külföld előtt egész honunk! — Egyik hazai kisebbségi vezérünk folyvást azon panaszkodik, hogy népcsoportja ügyeit olyanok intézik, akik 1914 óta semmi változást át nem éltek és fogalmuk sincs a kor új követelményeiről. „Az irredenta híg, romantikus szemléletével“ szemben szerző tárgyilagosan, a megváltozott helyzetnek megfelelően, az érdekelt népek szemszögéből mutatja be Erdély szomorú helyzetét. A magyarság alapvető kérdése Erdélyben is a szociális helyzet emelése, a magyar falu védőbástyának való kiépítése. Ezért tárgyalja szerző alapos szakismerettel a gazdasági és közművelődési szervezkedés történetét. Az erdélyi gazdasági önvédelem hathatósabb volt, mint például a felvidéki a cseh uralom alatt. Ami a kulturális munkát illeti, abban az erdélyiek álltak rosszabbul. Megdöböntő képet fest szerző a regáti Molochról, Bukarestről, mely évről-évre a magyarság tömegeit nyeli el.

Schmidt János: Német telepések bevándorlása Hesszenből Tolna-Baranya-Somogyba a XVIII. század első felében.

Győr, 1939. 82 1.

A 30 éves háború, a francia és német zsoldosok garázdálkodása, az elemi csapások és járványok, a népnek súlyos adókkal és katonai elszállásolásokkal való sanyargatása Hesszen lakosságának élet- és vagyonbiztonságát igen bizonytalanná tette. Érthető, hogy nagy volt a hajlandóság a szülőföld elhagyására. Erre kedvező alkalom kínálkozott akkor, amikor III. Károly király a török uralom alatt elpusztult Bánát és Tokaj vidéke benépesítése céljából 1720 táján megindított telepítési tevékenységét a hesszeni tartományra is kiterjesztette. Ernő Lajos hesszeni fejedelem a magyar uralkodó kérésére megadta a kivándorlási engedélyt alattvalói számára. A kiküldött ügynökök felhívták a lakosság figyelmét a kivándorlás lehetőségére, közölték a telepítés feltételeit, tanáccsal látták el a jelentkezőket és bizonyos időközönként hajóval szállították őket Magyarországra. A feltételek olyan csábítóak voltak, hogy nem 'soda, ha Élesszen nyomorgó lakossága kedvet kapott a Magyarországra való vándorlásra. A kivándorlás 1724 tavaszán olyan nagy méreteket öltött, hogy a kivándorlási feltételek megszigorítása vált szükségessé. Ezután már „csak az alja-népnek adtak engedélyt a kivándorlásra“ és „a fejedelem és kormánya azon voltak, hogy a jóra való és tehető lakosságot visszatartsák a kivándorlástól.“ Mégis sokan hagyták el Hesszent titokban és „olyanok, akik otthon valami rossz fát tettek a tűzre“.

A kivándorlókat eredetileg a Bánátba és Tokaj vidékére szánták, de Mercy grófnak, a telepítési bizottság vezetőjének adjutánsa Bécsben több kivándorló csapatot kedvező feltételek mellett rávett, hogy a Bánát helyett Mercy gróf tolnamegyei birtokain telepedjenek le. Ilymódon került a telepések nagy része a Dunántúl déli részére, ahol a töröködülte vidékeken új, virágzó gazdasági élet indult meg és nem egy hesszeni eredetű telepes család utódai emelkedtek fel paraszti sorból a magyar középosztályba s jutottak a legmagasabb állásokba. (Anyai ágon néhai Gömbös Gyula volt miniszterelnök is.)

Érdeme a szerzőnek a nagy forrásbuvárlat, továbbá, hogy a németek befogadásának ezt a kevésbé ismert mozzanatát feltárva, egyik irányban sem lépi át a kötelező tárgyilagosság határát.

Ulrich Noack: Das politische Ethos in der europäischen Diplomatie.

Hamburg, Hoffmann und Campe Verlag, 1939. Ill 1.

A revizionizmust e könyvből új oldalról ismerhetjük meg. Az új politikai etosz hivatva van arra, hogy megtörje a „brit tér-egyeduralmat“ és a latin „paragrafusok fetisizmusát“. A megújulás hatalmai: Német- és Olaszország, Japán, valamint Magyar- és Spanyolország, megteremtik az új rendet és jóváteszik a hibákat, melyeket a teljes földrajzi tájékozatlanság okozott.

Szerző először azt tisztázza, hogy elvont értelemben etoszról, erkölcsről beszélni, meddő vállalkozás lenne. A politikai-erkölcsi rend mindig valamely földrajzi térségre vonatkozik. Maga az etosz a politikai közösség őseredeti, természetből fakadó életcélja elhivatottságot, munkatervet jelent. Így elsősorban geopolitikai vizsgálódás alapján mondható ki, hogy mi itt és mi másutt az etosz értelme, parancsa. Ez mindenesetre merész állítás.

Noack két alapetosszal ismerteti meg bennünket. Az egyik a Rend, a másik a Szabadság normája. A Rend elve valósult meg először Európában. Nagy Károly birodalmának eltűnésével több újabb keletű birodalom fejlődött ki. Mindezek a politikai rendszer egyensúlyát teremtik meg. A Rend etosza Metternich, majd a három császár Szent Szövetségében megmerevül és életellenes lesz. Az egyensúly felbomlik és Anglia, majd a forradalmi Franciaország a Szabadság elvét valósítják meg a Statusquo hatalmak tartományaiban. Így szabadul fel Spanyolország, Itália és Görögország. Emiatt ütköznek össze Orosz- és Törökország. (Krim-háború.) Ezzel szemben a szabadságpártiak is eltávolodnak eredeti etosuktól és megteremtik a népek önrendelkezése címén Középeurópát háborúutáni alakjában. A német és a magyar népet — írja szerző —, így örökre rabságban akarták tartani — a szabadság elvének ellenére!

A tanulság a két eljárás alkalmas egyeztetése politikai etoszuk megvalósításánál. Előfeltételek: egyenlőség a jogok terén, kölcsönösség az életszükségletek elosztásánál és igazi, becsületesen keresztülvitt kisebbségvédelem. Erre az elkerülhetetlen határkiigazítások mellett is szükség lesz. Ezzel összefüggően pedig kölcsönös megegyezéssel véghezvitt áttelepítéssel a folytonosan kiújuló nemzetiségi feszültségeket kell megszüntetni.

Nemzetiség és gazdaság.

Mussolini: Le corporazioni.

Casa Editrice Pinciana. Róma, 1937. 308. 1.

Eraldo Fossati: Korporative Wirtschaftstheorie.

Jena, Gustav Fischer. 1938. X. + 126. 1.

Gaetan Pirou: Essais sur le corporatisme.

Paris, Reueil Sirey, 1938. 286 1.

Sokan a nemzetiségi kérdésben csupán jogi vagy politikai jellegű problémát látnak. Az a gazdasági helyzet azonban, amelybe az utódállamokbeli magyarság állami intézkedések folytán került, arról győzhet meg, hogy nemzetiség és gazdaság között szoros kapcsolatok vannak. Az elmúlt korszak gazdaságpolitikáját semmiféle nemzetiségi szempont sem

vezette. Azért veszett el Erdély a magyarság részére, mert idegen kézre játszotta földjét.

Hogy lehetett, kérdezzük ma, hogy egy ország gazdasági életét úgyszólván légüres térben vezették?

A szabadelvűség nem ismert más embertípust mint, az önérdékű gazdálkodót. A „homo oeconomicus“ minden ízében azon volt, hogy a leggazdaságosabban cselekedjék. Ez a törekvés minden nemzetnél egyforma. Tehát nem is volt szüksége sajátos nemzeti tulajdonságok megfigyelésére. Pedig e felfogás a népek gazdasági rátermettségének nem egy jelét találta volna, ha nem lesz rögeszméjének rabszolgája. A magyarság régi idők óta, — úgy mondják, — húzódik a kereskedelmi és ipari munkától. Ezzel szemben a zsidó és a sváb épp itt tudott nagy-szerűen elhelyezkedni. Viszont a román olcsóbb munkaerő volt s kiszorította az igényesebb magyart. Ha nyitott szemmel járunk a magyar népcsoportok területén, a nyugati végtől a kárpátalji völgykatlauiig, a gazdasági jólétet, a kulturális igények kielégítését gazdasági rátermettségen alapulónak ismerhetjük fel. Ami akadémikus hangon „nemzetiség és gazdaság“ címén hallható, az a kisebbségi kérdés nagyobbik felét jelenti. Mégis alig találkozunk bővebb fejtegetésével.

Míg a liberális közgazdasági elmélet nem törődik a néppel és nem szolgálja fellendülését, a korporációk elmélete kimondott nemzetvédelmi programot tartalmaz. Először Olaszország volt kénytelen erre az útra térni, hogy függetlenségét a világ gazdaság szeszélyes hullámszásában megvédje. Nálunk a zsidóság térhódítását gátló törekvésekben, a kamarák felállításában nyilvánul gazdaságunk visszanevezetisítése.

A korporációk, a gazdasági testületek fennállása alig tekint évtizedes múltra, máris bizonyosságot tett afelől, hogy egyedül ez a rendszer képes erőkifejtésre a nemzeti létfenntartás küzdelmében. *Mussolini* beszédei mind ide konkludálnak. Az erőpróbát e rendszer a szankciók sikeres kivédésekor kiállotta.

Fossati általánosságban a szervezkedésről, a szövethetési mozgalmakról, szindikátusokról és egyéb tömörülésekről szól. Mindezek a kisebbségi élet önvédelmi rendszerében kiváló fegyvernek bizonyultak. A munkásság ezeket szintén önvédelemből alkotta meg a munkaadók önkényével szemben. *Fossati* csak terjedelmes bevezetéssel látta el a könyvet, melynek munkatársai: *Mussolini*, *G. Bottai*, *A. Serpieri*, *G. Borgatta*, *F. Chessa*, *F. Gerbino*, *G. Demaria*, *A. Lanzillo*, *M. Marsili-Libelli*, *G. Masci* és *Ugo Papi*. Az eredményeket a korszerű kisebbségvédelem figyelmen kívül nem hagyhatja.

Pirou elsősorban a francia korporációs rendszert taglalja, inkább elméleti síkon mozog. Amit haszonnal vehetünk tőle, az a rendi felépítésnek erkölcsi alapja, igazolása. Csak gazdasági szempontból beszélhetünk hivatásrendekről, a felekezeti, tudományos, testvérségi stb. egyesületek és csoportok nem hivatásrendek, hanem testületek.

A közel- és távol kelet nemzetiségi problémái.

Giselher Wirsing: Engländer, Juden, Araber in Palästina.

Eugen Diderichs Verlag. Jena, 1938.

Sir Ronald Storr: Orientations.

Nicholson & Watson. London, 1937.

Jerome & Jean Tharaud: Alerte en Syrie.

Pion. Paris, 1937.

Amikor nemzetiségi kérdéstről van szó, a legtöbben elsősorban Közép-Kelet-Európa tarka nemzetiségi térképére gondolnak s a Nyugat szemében itt mi voltunk par excellence az elnyomók.

Ma már e kérdésről jobban vagyunk tájékozódva. A nyugati államokban is égető problémává vált a nemzetiségek önrendelkezésének rendezése. Az írek, a bretonok, Belgium nemzetiségei, az elzászi németek, a katalánok merényletekkel vagy békés eszközökkel küzdő csoportjai tanúskodnak arról, hogy az úgynevezett magasabb kultúrájú államokban sem sikerült mindkét fél részére kielégítő megoldást találni. Az angoloknak, a politika nagymestereinek, nemcsak hazájukban, hanem a Közel-Keleten is a nemzetiségi mozgalommal kell megküzdeniök.

Az angol világbirodalom egyik legkényesebb pontján, az ígélet Földjén, vagy ahogy mondották, a „túl sokszor elígért“ földön, Palesztinában, a nemzetiségi harc sokkal radikálisabb formájával találkozunk, mint például az egykori Szudetaföldön. Az arabok és zsidók között annál nehezebb a rend megteremtése, mert geopolitikai adottságok folytán a brit hatalom veszélyeztetlen uralmát kell biztosítani.

Wirsing az újságíró és történész tájékozottságával bogozza ki a bonyolult diplomáciai helyzet erőtenyezőit. Szembeállítja a brit politika közelpkeleti, egyiptomi és indiai iskoláját, különböző taktikájukkal és a propaganda más-más színezetével. Aki az angol „orient policy“ módszerével meg akar ismerkedni, az vegye kézbe szerző jól dokumentált művét.

*

Sir Ronald *Storr* a diplomata és hivatalnok tárgyilagosságával kezeli a kérdést. A világháború előtt és annak lefolyása alatt is a Kairóban székelő British Residency „oriental secretary“-je volt. A mekkai Hussein-családdal ő vette fel a tárgyalások fonalát és a hasemitákhoz T. E. Lawrence-t is ő vitte magával. A „sivatag felkelésének“ egyik rendezője tehát ő volt. Mikor 1917-ben az angolok Jeruzsálemet elfoglalták, a város katonai kormányzójává nevezték ki.

Az arab-zsidó ellentét már akkoriban kiobbanóban volt. bár karhatalmi elnyomására nem került sor. Balfour látogatásakor csak nehezen titkolhatták el az arabok gyűlölet megnyilvánulásait. Szíriában korlátlanul dühöngött a nép bosszúja. Ezért oda el sem merték vinni az agg államférfiút. Balfour hajója két napig vesztegelt Beirut előtt, miközben az arabok zendülését elfojtották.

*

A magyarországi zsidóuralomról szóló könyvük révén nálunk is jól ismert francia író-testvérpár Szíria nem szerencsésen vezetett francia mandátumpolitikáiról tárgyal. A háború után a Közel-Kelet ezt a részét Libanonra Szíriára, Palesztinára és Jordántúlra osztották. Kettő francia, kettő pedig angol fennhatóság alá került, önérdékű nagyhatalmi célokön kívül semmi sem indokolja e felosztás észszerűségét. Az önkényes szétdarabolás hasonló reakciót szült, mint amilyent Középeurónában átéltünk. Nemcsak zsidó küzd arab ellen, ahogy Európában vélik, hanem arab, maronita, asszír, drúz és alánita folytat egymás ellen öldöklő harcot. Még a felekezeti ellentétek is hevítik ezt. E harc évszázados és befejezését szerzők époly reménytelennek tartják, mint a közép-európai nemzetiségi küzdelmeket. Jeruzsálemben öt keresztény felekezet küzd a szent sír birtokáért — és közben összeomlik az emlék . . .

Az angolok jól ismerik a Közel-Kelet nemzetiségi problémáinak súlyosságát, mégis könnyelműen engedték szétdarabolatni a Monarchia jól bevált közép-európai egységét Itt az ideje hogy minden nép megkapja már kijáró szabadságát.

Karl Haushofer: Geopolitik des Pazifischen Ozeans.

Studien über die Wechselbeziehung zwischen Geographie und Geschichte.

Kurt Vowinkel Verlag. Heidelberg-Berlin. 1938. 3. kiad. 337 l.

A geopolitika a politikai események földhöz kötöttségét tanítja. A nemzetiség, mint a politikai események hordozója, szintén alkalmas geo-

politikai megfigyelésekre. E tudomány fejlődése a svéd államtudós Kjellén munkáin keresztül jutott el szerző világháború utáni geopolitikai tanításáig. *Haushofer* a német geopolitikai iskola megteremtője, a Távols-Kelet kitűnő szakértője. A háború alatt Japánban katonai attaséként működött. Akkori megfigyeléseiből származnak a Csendes-óceánról szóló megállapításai és ítéletei. Nemzetiségi kérdéssről ezen a vidéken nem beszélhetünk európai értelemben. De a sárga faj küzdelmében is megtaláljuk a jellegzetes nemzetiségi harcmódot. Az imperialista népek gyakran a „white man's burden“-ről szólnak, a „fehér ember terhé“-ről ezeken a „színes“ vidékeken, hogy a magasabb civilizáció alapját megvethessék. A Távols-Kelet poroszai, a japánok ma több, mint 100 millió lelket számlálnak. (A Szigetországban 71 millió, Koreában, 24 millió, Formozán 5 millió, stb.). De nemcsak Japán küzd fajrokonainak önrendelkezési jogaiért, hanem az indusok milliós tömegei is a szabadság zászlaja alá gyülekeznek.

A geopolitikai vizsgálat, ahogy *Haushofer* munkáiban érvényesül, a kiterjeszkedés irányát, az imperialista gyűrü áttörési helyét igyekszik előre kimutatni. A nemzetiségi harc egyes mozzanatait éghajlati adottságokkal kapcsolja egybe. így nagy jelentőséget tulajdonít a monzún-szelek időpontjának. Számos adatot gyűjt szerző ebből az idegen világból, melyet helyesen megítélni tudni csak az fog, aki ezen élettér szülöttje. A népek önrendelkezési küzdelmének újabb formáival és eljárásával ismerkedhetünk meg. Ebből a szempontból *Haushofer* munkája standardmű.

G. I. L.

Gyórfy István†

A váratlanul elhunyt tudós (1884—1939) a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karán a Néprajzi Intézet igazgatója volt. *Gyórfy István* a Nagykunság szülöttje, kolozsvári és budapesti egyetemi tanulmányai után a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályába került és hosszú időn át annak vezetője is volt. Érdeklődését botanikai, földrajzi-települési és néprajzi kutatásokra fordította. Néprajzi kutatásaival szerezte meg bel- és külföldi kiváló hírnevét. 1922-ben jelent meg „Nagykunsági krónika“-ja, majd a „Magyar Néprajz“ című négykötetes munkának a tárgyi néprajzzal foglalkozó fejezeteit ő dolgozta fel. Legutóbb megjelent könyve a magyar művelődéspolitikáról szól. Ezt a magyar népi hagyományokra akarta felépíteni. A Magyar Táj- és Népkutató Intézet egyik vezető tagja volt és hosszú éveken át ő szerkesztette az „Etnográfia“ című folyóiratot is. Halála alig pótolható vesztesége a magyar tudományos életnek.

H Í R E K .

A Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége (MEFHOSZ) ezidén is megtartotta balatonszántódi üdülőjében a nemzetkisebbségi ankétot. Az érdekes előadások sorozatát *Mester Miklós* képviselő nyitotta meg. A Magyar birodalmi gondolat és a nemzetiségi politika azonosságáról szólt. A következőkben az elcsatolt vidékek magyarságáról, kulturális és gazdasági helyzetéről volt szó. A magyarországi öntudatos szlovákok nevében *Kelemen Béla* igazgató-tanító mondott beszédet. Szerinte a szlovákság szétszóródottsága miatt sem követelhet autonómiát. Ezért a szlovákság csak kulturális igényeinek teljesítéséért küzd. *Bazovszky* Péter, árvaszéki ülnök pedig a magyarság és

szlovákság szoros kapcsolatairól emlékezett meg, melyek az évszázados együttélés folyamán kialakultak. A ruténség problémáiról *Bródy* András volt miniszterelnök és *Demkó* Mihály képviselő adott tájékoztatót. Végül *Basch* Ferenc, a hazai némettség vezére ismertette a német népcsoport követeléseit.

A debreceni Nyári Egyetem keretén belül Felvidéki Tanfolyamot rendeztek azoknak a visszacsatolt területen élő közigazgatási tisztviselőknek, tanároknak, tanítóknak, orvosoknak, bírának és mérnököknek, akik csehszlovák diplomával nyerték el képesítésüket.

A debreceni Tudományegyetem Kisebbségjogi Intézetének igazgatója, *Kovách* Andor egyetemi tanár az egyetem kb. 100 magyar-orosz hallgatójának külön munkahelyet biztosított. A könyvtárban külön magyar-orosz szakosztályt létesítettek.

A Felvidéki Tudományos Társaságban Budapesten, 1939 november 6-án *Nősz* Gyula dr., mint a társaság vendége „A mai Szlovákia nemzetiségi statisztikájáról” tartott előadást. Leszögezte, hogy az 1938-as ú. n. szilveszteri összeírás nem szolgálhat tudományos fejtegetések alapjául, így csupán az 1910. és 1930. évi népszámlálások adatain alapuló becsléseit ismertette.

Románia.

KISEBBSÉGI SORS

Az állampolgársági törvény újabb módosítása.

A békeszerződések rendelkezése szerint a Románia területén lakók automatikusan román állampolgárokká válnak. Az 1924. évi román állampolgársági törvény csakúgy, mint az 1939. évi új törvény, figyelmen kívül hagyta a békeszerződéseknek ezt a pontját. Az erdélyi magyarság vezetőinek közbenjárására az állampolgársági törvény kisebbségi szempontból leginkább sérelmes 62. szakaszát királyi törvényrendelettel módosították. A rendelet, mely a Hivatalos Lap július 27-iki számában jelent meg, több jelentős könnyítést tartalmaz, anélkül azonban, hogy az állampolgárságok kérdését, méltányos szellemben, gyökeresen rendezné.

Az új rendelkezések értelmében, utólagos bejegyzés iránti kérelemmel élhetnek mindazok, akik 1918 december 1-én a csatolt területeken illetőséggel bírtak vagy itt születtek, az állampolgársági névjegyzékből kimaradtak, oda utólag sem jegyezték be őket, s végül nem is optáltak. A bejegyzési kérelmeket október 1-ig kellett benyújtani. A magyar lapok véleménye szerint ez a módosítás igen nagy eredmény, mert mintegy 100.000 magyarnak biztosítja állampolgársági jogait.

A könnyítések tehát csak azokra vonatkoznak, akik igazolni tudják 1918. évi községi illetőségüket. Ennek a feltételnek számosan nem tudnak megfelelni az érdekeltek, különösen az alsóbb néposztályokhoz tartozók közül. További fogyatéksége a törvénynek, hogy csupán azok folyamodhatnak utólagos felvételért, akik a múltban elmulasztották a jelentkezést. Tehát nem vonatkozik azokra, akiket a hatóságok már egyszer töröltek az állampolgársági listából, holott ismeretes, hogy a törlések igen tekintélyes része formai okokból történt. Szeptember folya-

mán igazságügyminiszteri rendelet jelent meg, amely segíteni kíván ezen a visszaszágon. E rendelet értelmében kérhetik állampolgárságuk utólagos elismerését azok is, akik 1924 után kérték felvételüket, de elutasították, mert elkésve terjesztették be kérésüket, vagy mert igazolták ugyan távollétüket, de igazolásukat nem fogadták el. Azokat azonban, akiket a törvényes feltételek hiánya miatt utasítottak el, ezúttal sem fogják felvenni a jegyzékbe.

Az új törvény az állampolgárság megszerzése tekintetében mentesít egyes megszorítások alól. Akik a román hadseregben szolgálatot teljesítettek, 10 év helyett már 5 évi helybenlakás után megkaphatják. Nem vonatkozik a 10 éves várakozási idő azokra sem, akik az ország valamely egyeteme által kiállított oklevéllel rendelkeznek. Fontos újítás hogy a román eredet bizonyításához elég, ha a szülők egyike román volt. Ezzel alighanem az a célja a román kormánzatnak, hogy a magukat nem románnak érző félvérek románosítását elősegítse.

A reform, noha sok tekintetben enyhítette a helyzetet, nem oldotta meg az állampolgárságok oly régóta húzódó ügyét. Ez csupán az állampolgársági törvénynek olyan módosításával volna elérhető, amely román honpolgárnak ismerné el mindazokat, akik a trianoni szerződés aláírásának időpontjában, tehát 1920 júniusában, a csatolt területen laktak és azóta is ott laknak. A megoldásnak ez a formája sem több, sem kevesebb, mint amit a kisebbségi szerződés előír.

Szoros összefüggésben van az állampolgárságok kérdésével az állami nyugdíjasok helyzete. Amint ismeretes, azoktól a nyugdíjasoktól, akik nem tudták igazolni román állampolgárságukat. 1938 májusában megvonták a nyugdíjak folyósítását. A Magyar Népközcesség kimutatást készített ezekről a nyugdíjasokról és emlékiratot nyújtott át a királyi helytartóhoz, azzal a kérelemmel, hogy amíg állampolgárságuk végleges elintézését nyer, továbbra is kaphassák nyugdíjukat. Szeptember hó folyamán rendelet érkezett a pénzügyigazgatósághoz, amely a nyugdíjak további folyósítását rendeli el.

Iskolaügyek.

Az ősz az erdélyi magyarság számára az iskolai sérelmek idénye. A húsz éves román uralom alatt még nem volt ősz, amely ne hozott volna valami újabb, szomorú meglepetést. A román hatóságok találékonysága, úgy látszik, kiapadhatatlan.

Július hó folyamán a közoktatásügyi minisztérium rendeletet bocsátott ki, amelynek értelmében a következő iskolaév előtt nyugdíjazni kell mindazokat a felekezeti tanítókat és tanárokat, akik betöltötték 57. életévüket, illetőleg 35 évi szolgálattal rendelkeznek Középkiskolai tanároknál a korhatár 60 év. A rendelkezés római katolikus részről 12 tanítót és 22 tanárt, a református egyház részéről 25 tanítót és 14 tanárt, az unitárius egyház részéről pedig 7 tanítót és 4 tanárt érint.

Az érdekelt egyházak még a múlt év folyamán haladékat kértek a nyugdíjaztatásokat illetően, kérésüket azonban nem teljesítették. A tömeges nyugdíjazás nagy veszélyt jelent az egyházak számára, egyfelől felborítássai fenyegeti a nyugdíjpénztárak egyensúlyát, másfelől igen nagy nehézségbe kerül a megüresedett helyek betöltése. A legkomolyabb akadályt a véglegesítő vizsgák kérdése okozza. A törvény ugyanis előírja, hogy minden középkiskolánál bizonyos számú véglegesítő vizsgás tanárnak kell tanítania. Már most a helyzet az, hogy a véglegesítő vizsgával rendelkező magyar tanárok száma igen alacsony. A véglegesítő vizsgát rendkívül nehéz megszerezni, egyrészt mert a vizsga maga nagyon nehéz, továbbá mert a kisebbségiek iránt bizonyos ellenszenv nyilatkozik meg, végül mert igen ritkán tartanak véglegesítő vizsgát.

Mikor ez év tavaszán a román kormány és a magyarság vezetői egyezményt kötöttek, rendelettvény jelent meg, amelynek értelmében

a nagyobb kisebbségi lakosságú községekben magyar tagozatokat állítanak fel az állami iskolákban. A rendelet célja a magyarság jogos kívánásának teljesítése volt: magyarnyelvű oktatást biztosítani a magyar anyanyelvű lakosság számára. Később azután kiderült, hogy nincs annyi magyarul tudó állami tanító, amennyi a létesítendő magyarnyelvű állami iskolák vagy párhuzamos magyar tagozatok ellátására szükséges lenne, mivel az állami tanítóképzőkben nem tanítják a magyar nyelvet.

A tömeges nyugdíjazások után az a helyzet fog előállni, hogy az ígért magyar tannyelvű tagozatok, azaz a magyarnyelvű oktatás bővítése helyett, zavarok állanak elő a már meglévő magyar felekezeti iskolák működésében is. Az eredmény ilyenformán a magyar nyelvű oktatás összeszűkülése, nem pedig kiterjedése lesz.

Örvendetes jelenségként kell elkönyvelnünk, hogy ezévből valamilyen felekezeti iskolában növekedett a beíratott magyar növendékek száma, amint ez az erdélyi magyar sajtó beszámolóiból kitűnik. Ez a jelenség annál biztatóbb, mert a román kormány elrendelte, hogy egy tanító egy tanteremben nem foglalkozhatik többel, mint negyven tanulóval. A rendszer mindazonáltal itt is félreérthetetlenül megmutatkozik. Egyfelől a tanítók nyugdíjazása, másfelől ez a rendelet: a cél nem lehet más, mint minden eszközzel megakadályozni, hogy a kisebbségi magyar gyermekek anyanyelvükön tanulhassanak. A római katolikus egyház közbelépésére egy újabb rendelet úgy intézkedik, hogy azokban a felekezeti elemi iskolákban, ahol még nem engedélyezték új tanerő beállítását, tantermenként ötven növendéket írathatnak be.

A közoktatásügyi minisztérium rendeleté értelmében egyedül a szülőnek vagy a gyámnak áll jogában meghatározni, hogy melyik iskolába írassa gyermekét, a rendelkezés végrehajtási utasítása azonban még nem jelent meg, aminek a legnagyobb zavar az eredménye. Egyes hatóságok ugyanis a régi törvény végrehajtási utasítását alkalmazzák. Tgv igen sok kérdés maradt tisztázatlan. Nincs megoldva, hogy az a szülő, akinek gyermeke eddig állami iskolába járt, milyen formások után írathatja át gyermekét felekezeti iskolába? A régi törvény t. i. kimondja, hogy valamely iskolába egyszer beíratott gyermek az osztályok elvégzéséig a kérdéses iskola kötelékébe tartozik. Háromszék megye néhány községében a tanügyi hatóságok ezen az alapon akadályozták meg, hogy a magyar szüők az állami iskolából felekezetibe írassák át gyermekeiket. Többek között ez történt Uzon községben is, ahol 37 gyermeket írtak át az állami iskolából a felekezetibe. Liciu tanfelügyelőségi revizor a régi törvényre hivatkozva törvénytelennek minősítette az átírást. Lőte igazgató hasztalan hivatkozott az új törvényre, a gyermekeket vissza kellett adnia az állami iskolának. A gyermekek szüleinek azonban a Magyar Népközség közbenjárására sikertült kieroszakolni, hogy a 37 uzoni iskolásgyerek a felekezeti iskolát látogathassa.

*

Bár az 1938. évi kisebbségi törvény 5. §-a előírja, hogy amely községben a lakosság többsége kisebbségi, a tanítás nyelve az állami iskolában is kisebbségi. A magyar Háromszék megye 460 tanítója közül 304 olyan ókirálsági román, aki egy szót sem tud magyarul. A többi viszont nem akar magyarul beszélni. A törvényben engedélyezett magyar nyelvű tagozatokat nem állították fel, azok pedig, amelyeket papíron megalkottak, a valóságban nem működnek. A szintizta magyar lakosságú Dálnok községben nemrég lejátszódott eset jellemzi legjobban a helyzetet. Az ottani állami iskola tanítója — a törvény világos rendelkezése ellenére — nem tud magyarul és annyira üldözi a magyar nyelvet, hogy egyik tanítványának a szájába köpött, amiért a tanítási idő alatt magyarul mert szólni. Amikor aztán a lefolytatott vizsgálat eredményeként a község megbékítése végett magyar tanítónőt neveztek ki, ennek fizetésével az állam helyett a községet terhelték meg. Költő István reformá-

tus lelkész, aki az eset fölött méltatlankodásának adott kifejezést, a hadbíróóság „lázaság” miatt egy hónapi fogházra ítélte.

Az aradi román katolikus gimnáziumnak nem adták vissza a nyilvánossági jogot s ezt azzal indokolták, hogy az iskola túlzásba ment a törvény iránti engedelmességben, amennyiben az ú. n. kötelező „román nemzeti” tantárgyakon felül más tárgyaknál is bevezette a román tanítási nyelvet. A nyomati (Maros-kerületi) jól felszerelt unitárius iskolát a hatóságok bezárták: ezt megelőzőleg pedig a tanítót rendszeres zaklatásnak vetették alá. Egy közoktatásügyi miniszteri rendelet értelmében az állami iskolákba járó más vallású növendékek is kötelesek résztvenni a nemzeti ünnepek alkalmával gör. keleti templomban tartott istentiszteleteken, ami a hatóságok részéről nagyfokú türelmetlenségre vall.

Türelmetlenség.

A román posta vezérigazgatósága úgy intézkedett, hogy az „idegen” nyelvű táviratokért külön pótdíjat kell fizetni. A romániai Magyar Népközség lépéseket tett a kisebbségekre olyannyira sérelmes intézkedés visszavonása érdekében, amely ellentétben áll az alkotmány betűjével és szellemével egyaránt. Román állampolgár Romániában nem lehet idegen, következésképpen egy olyan nyelv sem, amelyet, mint a magyart és németet, a romániai állampolgárok egy nagyobb csoportja beszél.

A közbelépés eredményeképpen az illetékes minisztérium felvilágosítást kért a postavezérigazgatóságtól. A posta magyarázata szerint a órelmezett intézkedés nem a kisebbségek ellen irányul, hanem abból a kényszerhelvzetből származik, hogy a posta nem rendelkezik elég olyan munkaerővel, aki a kisebbségek nyelvét is beszéli. Emiatt a nemromán nyelvű táviratok továbbítása több időt vesz igénybe. A kivetett tizenöt lejes távirati illeték a külön munkaidő bérének tekintendő.

Hasonló módon sértette a kisebbségek szabad nyelvhasználati jogát a postavezérigazgatóság egy másik intézkedése is, amelynek értelmében a posta külön illetéket ró ki minden olyan levél után, amelynek címzése nem román nyelvű. A temesvári postaigazgatóság még egy lépéssel tovább ment a megkezdett úton: a posta minden olyan levél után, amelynek címzésében magyar szó fordul elő, tehát a „nagyaság**”, „tekintetes”, vagy „méltóságos” szó két lei külön illetéket szed. Ha a címzett nem fizeti ki a külön illetéket, a levél kézbesítését megtagadják.

A Magyar Népközség ebben az esetben is közbelépett. A postavezérigazgatóság ugyanarra az indoklásra hivatkozott, mint a táviratok pótdíja esetében. A védekezés nevetséges, hiszen ha külön pótdíjat szednek, attól a román posta alkalmazottai sem fogják jobban tudni a magyar vagy a német nyelvet. Másrészt milyen külön munkát jelent az a postaszemélyzet számára, ha a levelek egy részén a nevet „úr”, vagy más jelző kíséri? Ez a gyermekes és tarthatatlan indoklás világosan mutatja, hogy itt nem különmunka honorálásáról van szó, hanem kisebbségek jogainak tervszerű eltiprásáról.

Sem a bíróságoknak, sem a rendőrhatalóságoknak nincs hites tolmácsok Háromszék megyében. Sepsiszentgyörgyön az ajtonállók végzik a tolmácsi teendőket. A megye prefektusa titkos rendeletet adott ki, amelynek értelmében a közalkalmazottaknak nem szabad magyarul beszélniük. Ez ellenkezik a kisebbségi törvény 16. §-ával, mely szerint a kisebbségi községekben minden állami alkalmazottnak bírnia kell az illető kisebbség nyelvét. Olyan községeket is, ahol alig 2—3 gör. keleti vallású család él, kényszerítenek a szükségesnél sokkal nagyobb méretű gör. keleti templom építésére. Az utóbbi években 14 ilyen templom és egy székesegyház építését rendelték el a csupán 10%-nyi román lakosságú Háromszék megyében. Meg kell még említeni, hogy a kisebbségi iparosok munkavállalási engedélyét sok esetben bevonják és hogy magyar nemze-

tiségű protestáns embereket gyakran arra kényszerítenek, hogy nevüket románosítsák és belépjenek a gör. kel. egyházba.

Kormányrendelet értelmében a prefektus értesítette a megyék egyházi hatóságait, hogy vallásos jellegű gyűléseket előzetes engedély nélkül is lehet tartani. Ennek ellenére a csendőrség helyi szervei csak olyankor engedélyezik e gyűléseket, amikor maguk is jelen lehetnek s azzal az ürüggyel, hogy több községet kell ellenőrizniök, a gyűlések megtartására csak hat hétben egyszer adnak engedélyt. Sándor Lőrinc pávai református lelkészt, aki engedély nélkül hívott össze ilyen gyűlést, letartóztatták. A törvény eltörölte a kötelező munkaszolgálatot; a lakosságot mégis — éppen a legnagyobb munka idején — kényszerítik például arra, hogy köveket fuvarozzon 10—20 mérföldnyi távolságra. A katonai kiképzést pedig hétköznapokra tették, jóllehet a törvény határozottan kimondja, hogy ez csak vasárnapokon történhetik.

A kolozsvári katonai törvényszék az ú. n. „irredenta“-perek során Tokos Jenő alsógárdai protestáns lelkészt 2000 lei, Szilágyi Sándor presbitert pedig 1000 lei pénzbüntetésre ítélte azért, mert állítólag magyar zászlókat rejtegettek a lakásukon. Hiába hivatkoztak arra, hogy az általuk megtalált zászlókat, azonnal átadták a hatóságoknak, ezt a védekezést nem fogadták el. Faragó Károly tanítót azért sújtották egy havi fogházbüntetéssel, mert rendőri tilalom ellenére hallgatta a budapesti rádiót.

A katonai parancsnokság által meghatározandó „katonai zónákban“ levő összes megyei, kerületi, községi és törvényhatósági birtokok az állam tulajdonába mennek át. A magánszemélyek birtokai viszont kisajátíthatók. Minthogy e zónák területe nagyjában azonosnak látszik azzal, amelyet nagyrészt kisebbségek lagnak, ez a rendelkezés elsősorban és főként őket sújtja. („National Minorities“ 1939., 2. sz.)

Jugoszlávia.

Jugoszlávia nemzetiségi történetében augusztus 26-a, a Horvát Bánság felállításának napja emlékezetes fordulópontot jelent. Huszonegy éves küzdelem után végre sikerült e két testvérnépnek a közös utat megtalálnia. A kiegyezés nem utolsó sorban a súlyosodó külpolitikai nyomásra következett be. „Horvátország húsz év előtt, Európa vonaglója közben elvesztette szabadságát. Most ugyanennek az Európának újabb vajúdása közben vissza kell kapnia elveszített szabadságát“ — mondja Kosutics a horvát népképviselő előtt a megegyezés művét ismertetvén. (Prokopy: A szerb-horvát megegyezés. Magyar Szemle 1939. okt.)

A szerb-horvát megegyezés útjából el kellett először is távolítani az ellenszegülő politikusokat, — főképp Stojadinovicsot. — A hónapokig tartó tárgyalások eredményét ezekután Cvetkovics miniszterelnök és Macsek horvát vezér augusztus 24-én mutatták be Pál régenshercegnek. Egyidejűleg a régi kormány lemondott és Cvetkovics miniszterelnökkel nyomban újjáalakult: dl szerb, 5 horvát, 1 szlovén és 1 boszniai muzulmán taggal. A Horvát Bánság első bánja, Macsek sógora: Subasics Iván képviselő lett.

A horvát-szerb megegyezésről szóló okirat szerint a Száva és Tenger-melléki Bánság, úgyszintén a dubrovniki, sidi, iloki, brcsko, gradacsaci, derventai, travniki és fojnica járás egy egységbe egyesül, amelynek Horvát Bánság a neve. Végleges területét az állam átrendezése alkalmával fogják megállapítani. Az új egységben éppúgy, mint az államban biztosítják a szerbek, horvátok és szlovének egyenjogúságát, szintűg az azonos elbánást közszolgálatban való részvételük tekintetében.

A Bánság hatáskörébe utalják a mezőgazdaság, kereskedelem és ipar, erdő és bányá, középítés, szociális politika, népegészségügy, testnevelés, igazságügy, közoktatás és belügy igazgatásának ügyeit. Az állami hatalom hatáskörében maradnak azok az ügyek, amelyek különös jelentőséggel bírnak az állam általános érdekei szempontjából, amilyenek: az állam biztonsági állapota, az államellenes és romboló propaganda elleni védekezés, a rendőri hírszolgálat és a teljes rend és béke biztosítása. A Horvát Bánság hatáskörébe tartozó ügyekben a törvényhozó hatalmat a király és a szábor együtt gyakorolja. A horvát bánt a király nevezi ki és menti fel. A bán a királynak és a szábornak felelős. (A teljes szöveget l. Kisebbségi körlevél 1939 nov.)

A Horvát Bánságról szóló rendelet királyi ukázzal a többi bánságra is kiterjeszhető. A kiegyezés munkája tehát még csak részleges jellegű és folytatásával számolni lehet.

A „Banovina Hrvatska“ területe 66.393 négyzetkilométer, az ország területének 26.6%. A lakosság 4,423.000 lelket számlál, és az összlakosság 28.6%-a. Felekezet szerint 75% római katolikus, 20% szerb pravoszláv, 4% muzulmán, 0.5—0.5% protestáns és zsidó.

A megegyezés a jugoszláviai magyar népcsoport egyrészét közvetlenül is érinti. A Horvát Bánság területén ugyanis 80 ezer főnyi magyarság él. Ennek ügyeit eddig a belgrádi központi kormány intézte, illetőleg nagyon elhanyagolta, két felekezeti népiskolán kívül máig semmi kultúrintézménnyel sem rendelkezik az ottani magyar kisebbség. Ennek a sérelemnek mielőbbi orvoslását most a horvát báni hatóságoktól várják.

*

Egy nagyarányú elkobzás részleges anyagi jóvátételéről van hírünk. A jugoszláv kormány még az 1920/10.030. számú rendeletével államosította a magyar iskolákat. A magyarországi Julian-Egyesület 72 elemi iskolája is áldozatul esett. A Julian-Egyesület a Népszövetséghez, majd a Hágai Döntőbírószághoz fordult jogai érvényesítéséért. Az ügyet közvetlen magyar-jugoszláv tárgyalásokra bízták. Évtizedes huzavona után jött csak létre a megegyezés, miután a Tökölánium és Angelianum nevű budapesti szerb kulturális alapítvány ügyét rendezni kellett. A Julian-Egyesület 462.349 aranykoronát kitevő követelésével szemben a jugoszláv kormány csupán 2,300.000 dinárt hajlandó ellenértékűi megtéríteni.

*

A Szabadkai Magyar Olvasókört a báni hatóság váratlanul beszűntette. Állítólag azért, mert tagjai mulatozás közben hazafias magyar dalokat énekeltek. Az olvasókör érdekében illetékes helyen közbenjártak.

*

Az Újvidéken felállított községi tisztviselői előkészítő tanfolyamon egyetlen magyar nemzetiségű tisztviselő sem vehet részt. Említést érdemel, hogy a félmilliónyi népcsoportnak egy magyar községi jegyzője sincs.

Rá kell mutatnunk a magyar értelmiségi osztály összezsugorodására is. Az egyetlen nyolc osztályú magyar középiskola Szabadkán van. Ebbe a gimnáziumba 171 tanuló járt. Közülök csak 12 jelentkezett érettségire, de csupán 6 tette le azt sikerrel. Az újvidéki gimnáziumban az idén magyar érettségiző nem volt. Ez azt jelenti, hogy a délvidéki magyar népcsoport vezetőség nélkül marad és idegen fajú tanító, orvos, pap, jegyző stb. foglalja el az értelmiségi helyeket.

*

A jugoszláviai szlovák evangélikus egyház közgyűlést tartott Újvidéken. Az évi jelentésből kitűnik, hogy Jugoszláviában összesen 59 ezer evangélikus vallású szlovák van. Ezek közül Bácskában 27 ezer, Bánátban 17 ezer és Szerémségben 15 ezer él. Lelki gondozásukat 24 lelkész és 4 káplán végzi.

Szlovákia.

A megnagyobbodott Szlovákia.

Amikor koraősszel az európai politikai feszültség a német-lengyel háborúban kirobbant, Szlovákia már szilárdan állott Németország oldalán. A lengyelelles hangulat Szlovákiában 1938 ősze óta mindjobban elterjedt és Tiso meg Mach hivatalos nyilatkozataiban érte el tetőfokát. A szlovák nép, mondották, nem lelkesedik a pánszlávizmus jelszava iránt. Húsz évig élt egy rokon nép elnyomatása alatt és egy éve sincs még annak, hogy egy másik testvérnép, tiszta szlovák területeket ragadott el. A nem-rokon németiség ezzel szemben függetlenséget és segítséget nyújtott a szlovákoknak. Azokat a szlovákokat, akik mégis inkább Varsó felé tekintettek (pl. Sidor), rövid úton eltávolították.

A volt Cseh-Szlovák köztársaság és Lengyelország között öt évig tartó határvita folyt árvái és szepesi területek miatt. Árva megye északkeleti és Szepes északnyugati részéből összesen 589 km² került 1920-ban lengyel fennhatóság alá, az 1921. évi lengyel népszámlálás szerint 21.443, 1931-ben 24.615 lakossal. A Javorina-szakasz hovátartozan dóság áról 1923-ban a hágai döntőbírótság ítélezett — Cseh-Szlovákia javára. (L. erről: Wasilewski L.: Les frontières de la République de Pologne, 1927.)

Az elmúlt év őszén pedig, a müncheni és bécsi nemzetközi határozatoktól függetlenül Lengyelország újabb 221 km² területet kebelezett be Csadca vidékén és a Javorinában 9.914 lakossal. Mindezt történelmi jogokra hivatkozva: Zsigmond király ugyanis elzálogosította a Szpcpség tizenhárom városát 1412-ben, amelyek Lengyelország feldarabolásakor, 1772-ben ismét magyar fennhatóság alá kerültek.

Az a tény, hogy a szlovák hadsereg harcban szerezte vissza az egykori magyar Felvidék történelmi határaiba tartozó területeket, néplélektani jelentőségű volt. Megnövelte a magyarelles hangulatot és a fiatalok „mindent vissza“* jelszava alatt a „magyar megszállás alatt“ levő visszacsatolt területekre aspirálnak.

Szlovákia nemzetközi jogi helyzete bonyolultnak nevezhető. Augusztus végén a német katonaság megszállta területét és ezidő óta a német jogszabályok érvényesek, illetőleg a német hadbírótság ítélezik. („Azokat a személyeket, akik a német véderő biztonsága, annak tagjai és kísérete ellen, vagy a német katonai hatóságok utasításai ellen vétének, tekintet nélkül állami illetőségükre, a német katonai bíróságok előtt a német jog szerint fogják felelősségre vonni.“) Ezen állapot ellen úgy a varsói, mint a londoni szlovák követ tiltakozását jelentette be.

A háború során Lengyelországban és Franciaországban szlovák légiók alakultak. Franciaországban internálás terhe alatt kényszerítették a szlovák állampolgárokat a légiókba való belépésre. Ezt a szlovák kormány a nemzetközi jogba ütközőnek tekintette és kijelentette, hogy szökevényekként fogja kezelni azokat, akik a külföldi szlovák légiókba belépnek.

A szlovák alkotmány.

Az önálló Szlovákia négy hónapos fennállása alatt a régi törvények és rendeletek alapján folytatta állami életét. Ez a helyzet azonban nem felelhetett meg az új kívánalmaknak. A régi jogrendszer sem a szlovák nép, sem a népcsoportok szempontjából nem volt megfelelő. A Cseh-szlovák köztársaságban a csehek és a politikájukat támogató érdektársaságok tartották a hatalmat kezükben. Minden törvény és jogszabály ezt az uralmat volt hivatva biztosítani és állandósítani.

A régi demokratikus szellemben fogamzott csehszlovákiai alkot-

mány (120/1920. te. és a többi) helyébe „totalitáros“ alkotmány lépett, keresztény erkölcsi alapon.

Jellemző erre az alkotmány bevezető szakasza:

„A szlovák nemzet a mindenható Isten oltalma alatt örök időktől fogva fenntartotta magát a részére kijelölt életterben, ahol Annak segítségével, Akitől minden hatalom és jog ered, megalkotta szlovák államát. A szlovák állam a természetes jog alapján egyesíti a nemzet valamennyi erkölcsi és gazdasági erejét keresztény, nemzeti közösségben, hogy benne kiegyenlítse a szociális ellentéteket és valamennyi rendi és érdekcsoportnak egymást keresztező érdekeit, hogy mint a szociális igazságosság végrehajtója és a közjó öre, harmonikus egységben, erkölcsi és politikai fejlődés útján elérje a társadalom és az egyének boldogságának legmagasabb fokát.“

Szlovákia köztársaság választott elnökkel (Tiso Józsefet 1939 okt. 27-én választották meg első elnöknek); nemzetgyűlésének 80 tagja van és a mandátum 5 évre szól. A választás általános, közvetlen, egyenlő és titkos. Az állampolgárok a területi és rendi önkormányzatok szervei révén vesznek részt az állam igazgatásában. Ennél tekintettel kell lenni a többi nemzetscsoport érdekére is. „Sajnos, erről az intézkedésről a beavatottak úgy tudják, — írja Duka Zólyomi Norbert a Látványban, — hogy ezt Karmasin követelésére vették be, aki a német csoportnak helyi önkormányzatot nyújtó területi beosztás bevezetését szorgalmazza. A magyar nemzetscsoportnak itt vajmi kevés kilátása nyílik.“

Az állam polgárai szabadon vallhatják meg nemzetiségüket. A polgárok hovatartozásáról nemzetiségi katasztert vezetnek. A nemzetiségi kataszterben csak a törvények keretén belül lehet változtatást eszközölni. *Minden elnemzetlenítési kísérlet büntetendő.* Azoknak a nemzetcsoporthoz tartozóknak, amelyek Szlovákia területén találtak hazát, joguk van kulturális célból és politikailag szervezkedni. A nemzetcsoporthoz tartozók és azok tagjai anyanemzetükkel kulturális érintkezést kezdenek és folytathatnak, a közéletben és az iskolában használhatják nyelvüket, amiről külön törvény rendelkezik.

A nemzetcsoporthoz tartozók alkotmánytörvényben említett jogai azonban csak olyan mértékben érvényesek, amilyen mértékben jogokat a szlovák kisebbség élvez az illető nemzetcsoporthoz anyaállamában. (Reciprocitás.)

Minden nemzetiségi törvény eddig azért maradt gyakorlati érték nélkül, mert nem volt szankciója. Az új szlovák alkotmány népcsoportjoga fejlődést mutat ugyan, azonban semmi útmutatást nem ad arra vonatkozóan, hogy milyen szerv hivatott annak megállapítására, mikor és hogyan érvényesíthető a viszonyosság elve. Ezért ismét csak megoldatlan kérdés előtt állunk.

Tuka miniszterelnökhelyettes szerint az új alkotmány inkább munkatervnek tekintendő, semmint kész jogi chartának. Tuka lándzsát tört a német barátság mellett, mert Hitlernek köszönhető a szlovákok szabadsága és független államisége. Szlovákia megmutatja, hogy lehetséges több nemzet együttélése is egy föld alatt, ha a kisebbségek őszintén és becsületesen be akarnak kapcsolódni a nemzet építő munkájába. Hasonlóképpen nyilatkozott Tiso is, aki szerint Szlovákia különleges feladata, hogy más nemzetiséghez tartozó polgáraival szemben minden körülmények között becsületesen járjon el. Ez esetben a nyelvi kérdés is majd másodrendűvé válik.

Míg a szlovák alkotmány az új államnak adott megfelelő keretet, a lakosság újjászervezésére a Hlinka-gárdára vonatkozó rendelet nyújtott alapot. Minden szlovák állampolgárságú férfi, a zsidók kivételével, 6-tól 60-ik életévéig a katonai szolgálaton kívül, egyéb szolgálatot köteles teljesíteni. Az ifjúság a 6. és 18. életév között külön szervezetben készül e szolgálatra. A szlovák nemzetségi állampolgárok ezt a Hlinka-gárda (HG) és a Hlinka-ifjúság kötelékében végzik; a más nemzetiségű

güeket pedig külön rendelet alapján szervezik meg. A HG félig katonai szervezet, a Hlinka Szlovák Néppárt kebelén belül. A szlovák államban ezek öröködnék a közélet minden megnyilvánulása felett és együttműködnek az állami szervekkel a közrend és közbiztonság fenntartásában. A HG legfelsőbb parancsnoka a köztársaság elnöke (Tiso). A felfegyverzett csoportot, a Rodobranát, ugyanaz a jog és védelem illeti meg, mint a rendes katonaságot.

Az elmúlt politikai korszakban meggazdagodott 215 személy felett a most alakított legfelsőbb Nemzeti Bíróság fog ítélni.

A szlovák állampolgárság,

Szlovák állampolgárok 1939 március 14-től kezdve mindazok, akik 1. 1918 október 30-án a mai Szlovákia területén községi illetőséggel bírtak, illetőleg azt nem veszítették el az állampolgársági törvény életbelépésének napjáig. Továbbá 2. azok a személyek, akiknek a területváltással kapcsolatban kötött nemzetközi szerződések alapján erre jogigényük van. 3. Azok, akik e törvény életbelépéig a szlovák állam végiesített hivatalnokai. 4. Akik 1939 március 14-én Szlovákia területén községi illetőséggel bírtak és az előbbi rendelkezés értelmében nem lettek szlovák állampolgárok: ha 1939 december 31-ig ezirányú kérvényüket kedvezően intézik el.

Az állampolgársági kérdéssel kapcsolatosan elrendelték a külföldiek tulajdonát képező ingatlanok összeírását. A külföldiek július 1-től számított két hónapon belül kötelesek ingatlanukat bejelenteni. Az idegenek ingatlanjaiból kártalanítják azokat a szlovák állampolgárokat, akiket vagyonek Kobzás vagy jogsérelem ért külföldön.

Sor került a zsidótörvény (1. Kisebbségvédelem 1939. 2—3. sz.) részleges végrehajtására is. Az orvosi kamara zsidó tagjainak arányszámát 4^o/o-ban jelölték meg. Nemzsidó betegetől a belügyminisztérium zsidó orvost eltilthat. Ellenben közérdekből a zsidók arányszámát 4^o/o-on felülre is teheti. A nemzsidó orvosok száma oly csekély, hogy magukban nem tudják ellátni Szlovákia egészségügyi szolgálatát. 1939-ben Szlovákiában 1360 orvos folytat gyakorlatot, köztük 620 zsidó. (Felekezeti megoszlás szerint: zsidó 44^o/o.) A nemzetiségi bevallásról adatokat nem tettek közzé.

Hasonló a helyzet a gyógyszerész szakmában. Itt sem lehet zsidó sem tulajdonosa, társtulajdonosa vagy pedig engedélyezettje nyilvános gyógyszerártnak. Egyelőre kormánybiztosokat neveztek ki a gyógyszerártnak mellé. Pozsonyban 26 gyógyszerártnak van, ebből 14 zsidó kézen volt.

A zsidókat munkatáborba gyűjtés céljából összeírták.

A közigazgatási reform.

A folyó év júliusában hozott 185/186. sz. törvények kimondják, hogy Szlovákia köztársaság és hogy székhelyén, Pozsonyban vannak az összes minisztériumok, a legfelsőbb bíróság, stb.

Az új törvény Szlovákiát hat megyére osztja. A németek ezzel a közigazgatási beosztással új győzelmet arattak. A népszigetnek egységének megtartásával újból érvényesült az államon belüli néptalaj sérhetetlenségéről vallott elvük. A szlovák hadsereg kötelékébe tartozó németek az egyes fegyvernemekben belül külön osztagokban teljesítenek szolgálatot. így alakul ki lassan az államon belül egy népi corpus separatum.

A Cseh-Szlovák köztársaság földreformja megszüntette ugyan a latifundiumokat, a földbirtokokat nagyobbreszt azonban olyanok kezén hagyta, akik érzelmileg a mai állammal szemben ellenségesen viselkednek. Az új földbirtokjavaslat szerint ezentúl csak kifogástalan erkölcsű és

nemzeti szempontból megbízható egyének, illetőleg szövetkezetek kaphatnak földet. Csak súlyos gondokkal tekinthet a magyar népcsoport ilyen „földrendezés” elé.

Az iparendedélyek revíziójáról szóló rendelet szerint a másodfokú iparhatóságok revízió alá vehetnek bizonyos iparendedélyeket és elvehetik azokat, ha az engedély tulajdonosa politikai tekintetben megbízhatatlan vagy ha fontos érdek így kívánja. A rendelet részletesen felsorolja az iparágakat, amelyekben a zsidóság elhatalmaskodott. Sajnos, fennáll a veszély, hogy a végrehajtást nemzetiségi szempontok is befolyásolni fogják.

Szlovák külpolitika és türelmetlenség.

Durcsánszky külügyminiszter a magyar-szlovák kapcsolatok kialakítását mindenekelőtt e két nép különböző mentalitásával magyarázta. A szlovákiai magyarokat nem üldözik, amint ez az állítás magyar részről elhangzott. A magyarok — Durcsánszky szerint — a zsidókhöz hasonlóan felsőbbrendűnek hiszik magukat. A körülbelül 50.000 (?) szlovákiai magyarért revizionista mozgalmat indítanak, a magyarországi közel 700.000 (?) lelket számláló szlovákság érdekeit pedig nem ismerik el. Még ma is folyik az elmagyarosítás, aminek legutóbbi példája a 300 szlovák és német eredetű (?) gyermek balatoni nyaraltatása. A magyar és szlovák kisebbségi kérdés rendezésének alapja a reciprocitás. Mindent megkapnak a szlovákiai magyarok, ha ugyanazt a magyarországi szlovákok is élvezhetik. Ezzel szemben a külügyminiszter a szlovák revíziós törekvéseket egészen természeteseznek tartja az adott nemzetiségi elosztásnál fogva.

Cyrl és Metód ünnepén Szlovákiában több helyen is emléknapot rendeztek a külföldön élő szlovákok tiszteletére. A legdiszesebben Dévényben ülték meg. A vár romjai alatt a magyarországi szlovákok nevében Kosec Imre esperes beszélt. Szavait gyakran szakították félbe a „mindent vissza” kiáltások. Arra kérte a szlovák kormányt, hogy a szeretet jegyében adja meg mindazt a magyar csoportnak, amit a határon túli szlovákságnak kíván.

A magyarságot azonban gyakran támadják minden komoly alap nélkül. Rosszakarátú rémhíreket terjesztenek. Így augusztusban arról adott értesítést a Szlovák Távíratok Iroda, hogy államvédelmi közegeknek sikerült egy titkos, félig katonai, államellenes szervezetet leleplezni: harminchárom magyar és zsidó tagját a magyar nemzeti párt arra utasította, hogy Aranyosmarót környékén államellenes akciót készítsenek elő. Ez a szervezet a szabadkőművespáholy módszereivel dolgozott és röpcéduláit magyar és héber (!) nyelven nyomtatta, stb. Ilyen ostoba uszításokkal szemben Esterházy csupán arra kérte a Szlovák Távíratok Irodát, hogy juttassa el hozzá bizonyítékul azokat az utasításokat, amelyeket mind erre ő adott volna. E „szervezet” tagjait különben is a bíróság másnap felmentette a vád alól.

Ilyen intoleranciával szemben utalunk vitéz Kozma Milkós nyilatkozatára a Magyar Városok Országos Szövetségének kassai gyűlésén. Kassa kapcsolatot jelentsen a szlovákok felé, mely néppel nekünk nem lehetnek ellentéteink. A szlovák nép úgy találta helyesnek, hogy önálló állami életet éljen, önrendelkezési jogára irányuló elhatározását Magyarországon senki sem zavarja.

És Esterházy János, a szlovákiai magyarok vezére azonnal a hadigondozás terén való együttműködésre hívta fel néptársait, amikor sebesült katonák érkeztek a harcvonalról. Mégis újból fellángolt a magyarellenes hangulat és sorozatosan tartóztatták le a magyarokat: Nits Andor késmárki képviselőt, Polmisch Artúrt, Halász Pétert és a többit. A mecenzéfi magyarok is ismét tanúságot tettek nemzetiségük mellett és Karmasinnal szemben éppúgy védekeztek, mint a Hlinka-gárda zabo-

látlan tömege ellen. Lapzártakor érkező hírek szerint a magyarságot ugyanolyan rendszabályokkal akarják sújtani, mint a zsidókat: munkatáborba és kényszermunkára szorítják, az illavai fegyházba viszik és állandó rettegésben tartják a Hlinka nevét megcsúfító bandák.

A magyar és a német népcsoport viszonya.

A két szlovákiai népcsoportot nem azért vetjük egybe, mert közös sorsban élnek egy idegen államban és közös eljárást kell követniök jogaik elismertetése érdekében. Sokkal inkább azért kell a német népcsoport vezetőinek politikáját szemügyre vennünk, mert az elsőrendű tényezővé vált a magyar kisebbségi politikában. Rövid történelmi visszapillantás is meggyőz minket e két népcsoport egymástól eltérő fejlődéséről.

Az egykori Cseh-Szlovák köztársaság utolsó napjaiban betiltotta a „Kárpáti Német Pártot“. Mire Szlovákia önállóvá vált, birodalmi német szakértők segítségével már új szervezetben működött a régi német párt. Ez ettől az időponttól kezdve ellenségesen viseltetett a magyarokkal szemben. Először azért, mert féltékenyen őrizte azt az előnyt, melyet a magyar párttal szemben a maga részére kierőszakolt; másodsor azért, mert idegennek érezte magát a dunamedencei légkörben, hiszen vezető emberei mind 1919 után vándoroltak be Szlovákia területére. Míg a németek himnuszukat és Hort-Wessel dalukat mindenhol elénekelhették, pártjelvényeiket kifüggeszthették, addig továbbra is tiltva maradt a magyarság szimbólumainak tiszteletadása. A németiség külön államtitkárságot kapott kulturális igényeinek kielégítésére. Szlovákiában mint a szlovákokkal „közös“ életterben akartak ők elhelyezkedni. Felfegyverkezett védelmi csapatokat, a Freiwillige Schutzstaffel-t szerveztek s társadalmi egyesületeket birodalmi pénzen létesítettek. Mindezt magyar részről meg sem kísérelhették.

Nagy feltűnést és fehéborodást keltett a magyarok között az a beszéd is, amelyet Karmasin Iglón mondott.

Az FS szemlélén Karmasin a „Slovák“ kormánylap szerint ezeket mondotta többek között: „A németiség nagy vezére volt az, aki gondoskodott az itt élő magyar kisebbségről. Szabadságot biztosított számára, mert a vezér akarata, hogy minden nemzet szabadon éljen. Itt kell megállapítanom, hogy a vezér jóakaratával szemben a magyarok nem viselkedtek lovagiasan, mert sem a német, sem a szlovák kisebbség Magyarországon nem részesül szabadságban, ellenkezőleg, elnyomatásuknak vagyunk tanúi. Ám biztosíthatlak titeket, hogy ezen a téren is rend lesz. Azok az urak, ahelyett hogy saját otthonuk konszolidációjára törekednének, kuvikjaik segítségével szomszédaikat nyugtalanítják. Jelentették nekem, hogy Iglón is vannak ilyen kuvikok, sőt demonstrációképen, dacból ellenösszejövetelt, mulatságot is tartanak, hogy provokáljanak bennünket. Ami után vágyódnak sohasem fog bekövetkezni. Azonban azt tanácsolhatom, ha nem tetszik nekik a mai helyzet, menjenek oda, ahová szívük húzza őket. De a magyarokat, kihívó természetük és nyugtalankodásuk miatt meglepetés is érheti, amely könnyen lehet nagyobb, mint az a katasztrófa, amely 1918-ban érte őket.“

E beszédre nyilatkozva, Esterházy megnyugtatónak mondotta, hogy a magyarelleses támadások többnyire nem szlovákiai születésűek szájából hangzanak el. Karmasin államtitkár Olmützben született, tehát tulajdonképpen cseh-német és így nem csodálható, ha mostanáig sem tudott aklimatizálódni Szlovákiában.

Karmasin válaszában ismét támadott azt állítván, hogy Kárpát-

Ukrajnában a német iskolákat, szervezeteket leromboltuk és megsemmisítettük. Ez a teljesen valótlan állítás sem egyéb, mint a dunavölgyi népek egymás elleni uszítása, a béke és építő munka akadályozása.

Magyar iskolaügy és kultúrmunka.

A magyar népcsoport létkérdése, hogy az anyanyelven való iskoláztatás rendje és folytonossága biztosítsák. Az oktatásnak természetesen nemzeti szellemben kell történnie, úgy, hogy áldozatra kész nemzettagokat neveljenek a tanulókból.

A tanítóság és a magyarság között a szülői társulatok teremtik meg a gyakorlati együttműködést. E szerv útján ellenőrizheti a magyar szülő, hogy megfelelő szellemben nevelik-e az ifjú magyar nemzedéket.

Ludwig Aurél, a szlovákiai magyar iskolamozgalom fáradhatatlan harcosa, a beíratások idején rádióelőadásokban hívta fel a magyar társadalmat kötelességeire.

A Szlovákiai Egyesült Magyar Párt kulturreferátusa Tájékoztatót adott ki a szlovákiai magyar iskolákról. Miután népiskolába járni minden gyermek köteles, aki szeptember 1-ig hatodik életévét betöltötte, a nagy tömegre való tekintettel, szükségessé vált a magyarnyelvű iskolák ismertetése.

Pozsonyban működnek: két állami magyar népiskola, községi magyar népiskola, a Notre Dame-rend, az Orsolya-rend magyar népiskolája, a Szt. Mártonhoz címzett róm. kath. magyar népiskola, róm. kath. magyar népiskola, evangélikus magyar népiskola, állami magyar kisegítő népiskola.

A felsőbb fokon: állami magyar tanítóképző (2 évfolyammal), állami magyar reálgymnázium, állami magyar 4 éves és a 2 éves kereskedelmi iskola, állami magyar polgári fiú- és községi polgári leányiskola, és az Orsolya-rend polgári leányiskolája.

A vidéken (csupán népiskolák): Alsóbodok, Alsócsitár, Bábindái, Berencs, Béd, Eperjes, Csehi, Felsőmecenéz, Luciabánya, Főrév, Geszte, Ghymes, Királyi, Kolon, Lédec, Magyarböd, Menyhe, Nyitraegerszeg, Nyitraegerencsér, Pográny, Püspöki, Szalánc, Szunyogdi, Vereknye, Visápapáti, Zsére.

A szlovák iskolaügyi minisztérium nem engedélyezte a nyitni magyar elemi iskola megnyitását. Kilencven magyar iskolás gyermek szülei írták alá a kérvényt és a Magyar Párt vállalta a dologi kiadások fedezését, az iskolahelyiséget és a szegénysorsú gyermekek ellátását.

Szlovákia egyetlen magyar gimnáziumában, a pozsonyi magyar reálgymnáziumban a diákok jelenlegi száma 408, tehát százal több, mint a múlt évben. A tantermek egészségesek és a berendezés nagyrészen új, de se szertára, se könyvtára nincs. Az egyetlen magyar tanítóképzőben csak a harmadik és negyedik osztály működik, összesen 46 növendékkel. A bécsi döntés következtében fokozatosan megszűnik. Két évfolyamot máris megszüntettek.

Az iskolaév végén háromszáz szlovákiai magyar gyermek balatoni nyaraltatása elé a szlovák hatóságok akadályokat gördítettek. Többszörös interveniálás ellenére sem hagyták jóvá a balatoni üdülést. Az Országos Magyar Gyermekevédő Egyesület a gyermekeket az Alacsony-Tátrába és Csadcára vitte nyaralni.

A szlovák középiskolák reformjára vonatkozó kormányrendelet értelmében egységes középiskolai típust állítanak fel és ez a gimnázium. Valláserkölcsei és nemzeti alapon nevelik a tanulókat. Az átalakítást fokozatosan hajtják végre. A kötelező tantárgyak: hittan, szlovák nyelv, német nyelv és egyéb idegen nyelv, latin, bevezetés a filozófiába, történelem, honismeret, földrajz, természetrajz, vegytan, természettan, matematika, geometria, rajz, társadalmi nevelés, torna és ének. A más tannyelvű

középiskolákban a szlovák nyelv helyett a tanítási nyelvet és a német helyett a szlovákot tanítják.

Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy a visszatért felvidéki magyar iskolákban a szlovák nyelv és irodalom tanítását fakultatív tantárgyként vezették be. A diákság a IV. osztálytól kezdve szabadon választhat francia vagy szlovák nyelv között.

Az Egyesült Magyar Párt társadalomszervező munkájában igen nagy szerepet játszanak az utcai gyűjtések. A decemberi gyűjtés szép eredményét jóval felülmúlta a júniusi második gyűjtés. A két gyűjtési napon 122.000 koronát gyűjtöttek. Az összeg anyagi értékén túl az összetartás jelentőségét kell kiemelnünk.

„Bibliotheca Istropolitana“ címen könyvakció indult meg Pozsonyban a szlovákiai magyarság kulturális igényeinek kielégítésére. A kiadóknak az a céljuk, hogy csekély összegért jó és a közművelődés minden terére kiterjedő könyveket adjanak. A „Bibliotheca Istropolitana“ már a nevében is dicső múltra utal, arra a tizenötödik századra, amikor Pozsony nemcsak Magyarország, de Középeurópa egyik szellemi központja volt!

Egyéb államok.

Május közepén leégett a bukovinai magyar Józseffelva. Az erdélyi magyarság áldozatkészsége folytán szeptember 10-ig az elpusztult 84 teleknek kb. a negyede már tető alá került és 2 és fél millió lej gyűlt össze önkéntes adakozásokból. Félévvel a pusztító szerencsétlenség után valamennyi háztalanná vált magyar ismét otthont kaphat.

*

Brit-Guyanaba telepítik le a középeurópai menekült zsidók egy részét. Egyelőre 3—5.000 telepest telepítenek le. Ha e kísérlet sikerül, nagyobb csoportokról is lehet szó. A zsidó telepek önkormányzattal bírnak.

A Szovjet Unió lélekszámának előzetes adata az 1939 január havi népszámlálás alapján 170,467.186 lélek. (1926 = 147, 027.915.) Városlakó 32.8%. A szaporulat 1926 óta 15.9%-ra rúg. Ukrajna, Fehéroroszország és a kaukázusi kerület az átlag alatt maradt vidékek, ahol áttelepítés és éhnyomor apasztotta a lakosságot.

*

A német birodalom lakossága az 1939 május 17-én megejtett népszámlálás eredménye szerint 86.6 millió lélekre rúg. Ebből a birodalmi területre esik 79.6 millió, a Cseh-Morva protektorátusra 6.8 millió, a Memel-vidékre 153.000.

Argentínában a külföldi iskolák működése elé akadályokat állítottak, úgy, hogy a 3000 tanulóval bíró 7 legfontosabb olasz iskolát be kellett zárítani.

*

Braziliában minden külföldi nyelven megjelenő újságban teljes portugál fordítást kell mellékelni. Ez az intézkedés főleg az olasz és német újságokat érinti.

Az Ostmarkból az Anschluss óta 99.672 izraelita felekezetű zsidó vándorolt ki. 45.172 Európa más tájain talált menedéket, 20.677 Észak-amerikába, 6.321 Délamerikába, 2.402 Középamerikába vándorolt. 6.194 zsidó Palesztinában szállt partra, 14.848 Ázsiában és 2.560, illetve 1.4 Ausztráliában.

KISEBBSÉGVÉDELEM

Budapest, 1939.

II. évfolyam. 6. szám.

A BUKARESTI MAGYARSÁG EGYHÁZI, TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS SZERVEZETE A VILÁGHÁBORÚ ELŐTT ÉS MA.

Bukarestben ősrégi a magyar élet. Ma is áll a régi ú. n. Barácia-tempom, mely nevét alapítóikról, a magyar barát-papokról nyerte, akik évszázadokon keresztül éltek itt és gondozták a bukaresti magyar híveket. A bukaresti magyarság a templom körüli városnegyedben élt, melyet szintén Baráciának neveztek a bukarestiek. A bukaresti magyar törzslakosságot iparosok alkották. Amint Magyarországon a bevándorolt német iparosság vetette meg a kézműipar alapját, és lett tanító mesterévé a magyar iparosságnak, úgy a régi Romániában ezt a szerepet a bevándorolt székely iparosok töltötték be. A magyar iparosság különös megbecsülést is élvezett ezekben az időkben a román fejedelemségekben.

Míg a korábbi századokból csak hézagos feljegyzésekkel rendelkezünk a bukaresti magyarság életére nézve, a XIX. század elejétől a legpontosabban tudjuk nyomon követni azt. A bukaresti magyarság élete szorosan összefüggött az egyházi élettel, az ott élő magyarság szellemi vezetője és irányítója mindig az egyház volt. A magyar katolikus papok 1863-ig teljesen zavartalanul működhettek a Havasalföldön és így Bukarestben is. Ebben az évben azonban a római Propaganda de Fide Kongregáció vette át e területen a katolikus élet irányítását, s a magyar szerzetesek kénytelenek voltak négy zárdájukat, a bukarestit, tárgovistit, rámnicul-valceait és a cámpulungi zárdákat a Kongregáció olasz papjainak átadni. A magyar szerzetesek csak mint jog és jövedelem nélküli segédplébánosok maradhattak volna ott. Ilyen körülmények között csaknem kivétel nélkül mind visszatértek anyaházaikba s ezzel egyszersmindenkorra megszűnt a régi magyar kolostorokban a magyar élet, a magyar nyelven való tanítás és magyar igehirdetés.

Az ősi magyar katolikus élet hatyúdalaként századunk elejétől a világháború évéig a magyarországi Szent László Társulat támogatásával kezd ismét kibontakozni és eredményeket elérni a magyar katolikusság, a háború azonban min-

dent elsöpört. A magyar katolikus élet újraindulásának első jelét az 1900. évben megalakult bukaresti „Szent István Király Egyesület“ képezi, melybe az ottani magyar katolikus-ság tömörült. Az egyesület fiókot létesített Targovistin is. Újjáalakult a már elsovadt Mária Egyesület is, majd több kisebb-nagyobb hitbuzgalmi egyesület úgy Bukarestben, mint a vidéken. Az egyházmegye 25 parochiáján kezdenek feltűnedezni magyar, vagy magyarul is tudó plébánosok. 1903 novemberében megalakult a *Szent István Királyról elnevezett önálló rom. kath magyar egyházközség is*, majd megindul a magyar iskolaügy megszervezése. Erre annál is inkább szükség volt, mert a múlt század második felétől kezdve megsokszorozódott az ottani magyarság száma az állandó bevándorlások révén. 1903 óta a Szent László Társulat hathatós támogatásával egymás után létesülnek a magyar katolikus iskolák, parochiák, templomok, imaházak és hitbuzgalmi szervezetek.

A bukaresti érsekség 1914. évi „Schematizmusa“ szerint a következő magyar tannyelvű iskolák működtek Bukarestben:

1. Cantacuzino-utcai 4 osztályú elemi és 4 osztályú továbbképző fiúiskola, az elemiben 306, a továbbképzőben 85 tanulóval.

2. Cuza Voda-utcai 4 osztályú fiú—leány elemi iskola, 199 tanulóval.

3. Scaune-utcai 4 osztályú elemi és 4 osztályú továbbképző leányiskola, az elemiben 329, a továbbképzőben 130 tanulóval.

4. Cuza Voda-utcai óvoda 117 gyermekkel.

5. Scaune-utcai óvoda 130 gyermekkel.

A magyar tannyelvű katolikus iskolákban tehát 1049 tanuló nevelkedett, a magyar katolikus óvodák növendékeinek a száma pedig 247 volt. A nem magyar tannyelvű katolikus iskolákba beírt magyar gyermekek száma 1.438 főt tett ki, mely arra mutat, hogy a három magyar kát. iskola alig a felét tudta befogadni a bukaresti magyar katolikus gyermekeknek. A három magyar katolikus iskola tehát nem tudta kielégíteni az igényeket s ha nem jön közbe a háború, valószínűleg további fejlődésre tarthatott volna számot a magyar katolikus iskolaügy.

Jelentős eredményként könyvelhetjük el, hogy a bukaresti érsekség területén a román, osztrák, cseh és olasz papok mellett már hat magyar lelkész is működött. Három a fővárosban és három vidéki parochiákon, Brailában, Pitestin és Sulinán. A magyar katolikus élet ez ígéretes, de rövid korszakának utolsó alkotását, a bukaresti magyar katolikus egyházközség Szent Ilona tiszteletére épített templomának 1915-ben való felszentelése képezte. A háború alatt (Románia

tudvalevőleg 1916-ban lépett a háborúba) úgy a magyar iskolák, mint a magyar plébániák megszűntek, épületeiket az állam elkobozta s eltávoztak egyben a magyar állampolgárságú papok is, amely szomorú ténnyel szinte végérvényesen lezárult a magyar katolikus élet. Szerencse, hogy a bukaresti református egyházközség éppen akkor indult virágzásnak, amikor a magyar katolikus egyházi élet már bomladozni kezdett s a református lelkészek átvehették a magyar szerzetesek örökét a nemzeti élet irányítása terén.

A bukaresti magyar református egyház története az 1717. évig nyúlik vissza, ekkor alapítják meg Bercsényi Bukarestben letelepedett bujdosó kurucok az első magyar protestáns egyházat. Az egyházközségbe beléptek az ott élő szászok is, akik számarányuk megnövekedése folytán s a magyarság beolvadása következtében idővel magukhoz ragadták az egyházközség életének az irányítását, annyira, hogy 1815-ben kitétek az eklézsiából a magyarokat. Ennek következtében a bukaresti magyarság ez évben önálló magyar református egyházközséget alapít Sükei Imre lelkész vezetésével. Sükei 33 évig tartó bukaresti papsága idejéből 23 esztendőn át az év legnagyobb részét úton töltötte, hogy a magyar templom megépítésére szükséges összeget összegyűjthesse. Sükei gyűjtése már 1821-ben lehetővé tette a templom megépítését az akkor mintegy kétszáz lelket számláló egyházközség számára. Rövidesen megkezdte működését a bukaresti magyar református iskola is.

Sükei örökét Dimény József lelkész vette át, aki azonban nem sokáig működhetett, mert az osztrák ágencia Nagyszébenbe rendelte, ahol bebörtönözték, minthogy Bukarestben a szószékről a Romániába menekült 48-as magyar emigránsok megsegítésére hívta fel híveit. Az elárvult bukaresti református egyház vezetését 1852-ben Koós Ferenc veszi át, aki rendkívül értékes tevékenységet fejtett ki a romániai magyarság és a református egyház megszervezése terén. Koós első nagy alkotását új iskola és a régi kicsiny fatemplom helyett új kőtemplom építése képezte. Gyűjtést indított e célból Magyarországon, aminek eredményeként 1856-ban felépíthették az új iskolát, majd felépítették az új templomot is az akkor Calvin-utcának keresztelt, mai Stirbey-Voda-utcában.

Koós Ferenc indította meg a bukaresti magyarság társadalmi megszervezését is. Először Olvasó Egyletet alapított, 1857-ben pedig életre hívja a Bukaresti Magyar Kaszinót, majd megszervezi a Bukaresti Magyar Temetkezési Egyletet. Gondot fordított arra is, hogy a szorgalmas és jó előmenetelő magyar fiúk erdélyi közép- és főiskolákon folytathassák tanulmányaikat. Megindítja továbbá az első bukaresti magyar hírlapot, a „Magyar Kurír“-t, melynek első száma 1860-

ban jelent meg, de az osztrák agencia intrikája miatt rövidesen megszűnt.

Egyházszerző munkáját kiterjesztette a pitesti és ploesti magyar reformátusok lelki gondozására s a romániai magyarság mostoha egyházi viszonyaira a magyarországi „Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok“-ban hívta fel a nemzeti közvélemény figyelmét. Révész Imre debreceni lelkészszel bejárta a magyar reformátusok által lakott mintegy 17 romániai helységet és az ott élő magyarok számáról összeírást végzett. E munkája révén sikerült elérnie azt, hogy egy missziós lelkészt küldtek ki Magyarországból Czelder Márton losonci segédlelkész személyében.

Czelder 1851-től 1865-ig folytatta missziós tevékenységét. Távozásakor jelentésében a következőkben számol be működéséről: „Az elfolyt hét esztendő alatt a következő helyeken hirdetem Isten igéjét, Krisztus Urunk evangéliumát: Pitest, Szlatina, Krajova, Turnu-Szeverin, Tirgovest, Ploest, Bukarest, Volén, Kimpina, Kalarás, Mizil, Buzó, Rimnik, Foksán, Tekucs, Domnyest, Baltest, Ajud, Szászkút, Bákó, Jassi, Szilisztria, Viddin, Galac, Braila, Szulina, Odessza és Konstantinápolyban — 786-szor.“ Tárgyi eredményei: Pitestin templom és iskola építés, PloeStin imaház, papiak és iskola építés, Szászkúton templom, papiak és iskola építés. Bérelt helyiségben létesített iskolát Galacon és Brailán.

Mégjobban megerősödött a missziói egyházmegye a század végén, amikor E. Ujváry István foglalta el a bukaresti esperesi széket. A missziói egyházmegye az erdélyi református püspökség felügyelete és kormányzata alul 1907. évben a magyarországi egyetemes református egyház konventjének a joghatósága alá került.

Bármely hányatott volt is a bukaresti magyar református egyház élete, mégis sokat tudott tenni az ott élő magyar reformátusok és az egyetemes magyarság megtartása érdekében. Egyházszerző munkája mellett társadalmi és nemzetszerző munkát is végzett, hitbuzgalmi, szociális és társadalmi egyesületeket hívott életre, melyek irányítását a lelkészek végezték. Az első társadalmi szervezeteket a már említett Koós Ferenc által alapított bukaresti Olvasó Egylet, melvnek örökébe a „Hunnia“, vagy más néven a Bukaresti Magyar Kaszinó lépett, a Bukaresti Magyar Temetkezési Egylet és a Bukaresti Első Magyar Iparos Olvasó-Egylet képezték. E három egyesület 1873. évben egybeolvadt Bukaresti Magyar Társulat név alatt s az 1821. cvig állott fenn. (1921-ben egyesül az 1900. évben alapított Szent István Király Egyesülettel, mely már kimondottan katolikus alapítású és jellegű egyesület volt, Szent Istvánal egyesült Magyar Társulat néven.) Jelentősebb református alapítású egyesület volt a Bukaresti Magyar Dal és Műkedvelő Kör. A református egyháztársas-

dalmi szervezetek között a Protestáns Nőegylet és a Protestáns Konfirmált Ifjak Egyesülete foglaltak helyet.

Visszatekintve a bukaresti magyarság életére, megállapíthatjuk, hogy a háború idejéig a református és a századfordulótól a katolikus egyház megerősödése révén, fejlődő társadalomszervező munka indult meg. Erre szükség is volt, mert Bukarestbe és a Havasalföld városaiba szüntelenül újabb és újabb magyar bevándorlók érkeztek, akik nemzeti kultúrájukhoz ragaszkodtak s az idegen környezetben is igyekeztek magyarságukat megtartani, ha gyermekeikben, de unokáikban egész biztosan el is vették a magyarság számára. Kedvező hatással volt a magyar élet kialakulására az 1848-as emigráció is, melynek során sok magyar intellektuelltelepedett le a román fejedelemségben s úgy az ott talált magyar testvérek, mint a későbbben bevándorlottak között a megnemalkuvó nemzeti gondolatot terjesztette. Hogy a társadalomszervező munka időnkint mily lázasan folyhatott, elég, ha megemlítjük, hogy a háborúig majdnem száz kisebb-nagyobb magyar egyesület alakult, főleg Bukarestben, melyek közül azonban a túlnyomó többség csak tiszavirág-életet élt.

Alább összefoglaljuk a bukaresti magyarságnak a háború kitörésekor fennállott kulturális, társadalmi és gazdasági szervezeteit:

1. Magyar Társulat,
2. Magyar Róm. Kath. Gyermekegélyző Egyesület,
3. Magyar Dal- és Műkedvelő Kör,
4. Magyar Betegsegélyző, Temetkezési és Közművelődési Egyesület.
5. Szent István Király Egyesület és Dalárda,
6. Róm. Kath. Magyar Nők „Mária“ Egyesülete,
7. Magyar Protestáns Nőegylet,
8. Magyar Dalárda,
9. Magyar Takarékos és Kisegítő Pénztár,
10. Osztrák-Magyar Segítő Egylet.

Lapja is volt a bukaresti magyarságnak, a „Bukaresti Magyar Újság“, hetenkint kétszer jelent meg 4 oldalnyi terjedelemben.

Romániának a világháborúba való belépésekor a bukaresti magyarokat, akiknek idejük sem volt hazájukba visszatérni, internálták, a magyar egyházak és egyesületek vagyont pedig zár alá vették. A világháború megszakította egy időre az ottani magyar életet, a háború befejezése után azonban ismét megindult, bár eleinte a szervezett társadalmi életre gondolni sem lehetett. Erdélynek Romániához való csatolása által egyre több és több magyar vándorolt az új fővárosba szerencsét próbálni, de igen sok magyar köztisztviselőt és közalkalmazottat is odahelyeztek. A bukaresti magyarok száma ma meghaladja a 100.000 főt. Paradoxonként

hangzik, hogy Románia legmagyarabb városa ma Bukarest.

A bukaresti magyarság háború utáni társadalomszervező munkája a reformátusok köréből indult ki, akik még fenntarthatták évszázados egyházközségüket. A katolikusok a háború előtti magyar katolikus egyházközséget, sajnos, már nem tudták visszaállítani s ennek hiányában teljesen szét-hullottak. Új magyar egyházközségeket alapítottak ellenben az unitáriusok és a luteránusok.

A bukaresti református egyházközség ma három parochiális körre osztva működik, a központi, keleti és déli parochiális körre, külön-külön lelkésszel, templommal, iskolával, külön anyakönyvvezetéssel és lelkészi hivatallal. A három lelkészi hivatal 36.066 hívet tart nyilván, de igen sokan vannak a külvárosok magyar reformátusai között, akikéi még nem lehetett számba venni, mert vagy nem tudnak a református egyházközség létezéséről, vagy tudatosan kerülnek el. Az egyház missziós lelkészei igyekeznek ezeket felkutatni és az egyházi élet számára megnyerni.

A református egyházközség Sf. Voivozi és a Vatra Luminoasa utcákban működő hét osztályos elemi iskolája az egyedi iskolák ma, ahol a magyar gyermekek anyanyelvükön tanulhatnak. A déli parochiális körben az idén épült fel a harmadik református iskola. A beírt tanulók száma az elmúlt tanévben 280 volt, alig egy jelentéktelen töredéke a bukaresti magyar tanköteles gyermekeknek.

A református egyház keretében a következő egyesületek és intézmények foglalnak helyet:

1. Bukaresti Református Diákotthon (főiskolások számára),
2. Bukaresti Református Vasárnapi Iskolai Szövetség,
3. Bukaresti Református Nőszövetség,
4. Bukaresti Református Leányotthon munkaközvetítő és cselédszerző irodával,
5. Bukaresti Református Növédő Egylet,
6. Bukaresti Református Leányszövetség,
7. Bibliaköri Szövetség tizenkét tagozattal,
8. Bukaresti Magyar Gyermekszereget Egylet,
9. Bukaresti Református Férfiszövetség,
10. Bukaresti Magyar Dalkör,
11. Koós Ferenc Kör,
12. Bukaresti Református Iparoskor,
13. Bukaresti Református Tanonc-Otthon,
14. Bukaresti Ifjúsági Keresztyén Egyesület.
15. Takarékos Egyesület.

A református egyházközség kiadásában jelenik meg a tizenötödik évfolyamába lépő „Egyházi Újság“ is, mint félhavi közlöny.

Az unitárius egyházközség társadalmi szervezetei az

Unitárius Nők Szövetsége és a Dávid Ferenc Egylet ifjúsági köre.

A magyar evangélikus egyház hívei az Evangélikus Nőegyletben, az Evangélikus Leányegyletben és az Evangélikus Ifjúsági Egyletben élik egyháztársadalmi életüket.

Sajnos, a magyar katolikusság, melynek száma pedig megközelíti az 50.000 főt, nem tudott az eltelt húsz év alatt semmire sem menni. A régi magyar egyházközségét az egyházi főhatóságok ellenállása folytán nem tudta visszaállítani. Mindösze a két régi magyar templomban, a Baráciában és a Szent Ilona-templomban tartanak magyarnyelvű istentiszteletet a román- és németnyelvű istentiszteletek mellett. A katolikusok egyetlen egyháztársadalmi szervezete az „Imaapostolság“, mely férfi, női és ifjúsági tagozattal működik egy magyar jezsuita atya irányítása alatt. Ez a szervezet egy négy oldalas ki9 havi közlönnyt is ad ki „Bukaresti Katolikus Tudósító“ címen.

Világi egyesületként egyedül a már említett, nyolcvan esztendő múltra tekintő Szent Istvánnal egyesült Magyar Társulat működik. Ez lenne hivatva a bukaresti magyarságot felekezeti különbség nélkül magába tömöríteni. Az egyesület vezetősége és tagjai azonban a régi, bennszülött bukaresti magyarokból kerülnek ki, akik nem szívesen fogadják maguk közé az újonnan érkezőket s e nagymultú egyesület nem lépi túl a zárt kaszinó-jelleget.

Nemrégiben mozgalom indult egy Székely Társaság alakítására, mely felekezeti különbség nélkül ölelné magába a bukaresti magyarság minden rétegét, mint társadalmi egyesülést. A bukaresti magyarság nemzeti szervezeteként pedig napjainkban alakult meg a Romániai Magyar Népközösség bukaresti tagozata.

Összehasonlítva a bukaresti magyarság háború előtti és mai helyzetét, megállapíthatjuk, hogy a háború előtti években az egyházi szervezet tekintetében kedvezőbb volt a helyzet. A két nagy magyar egyház hívei, a katolikusok és reformátusok önálló egyházközségekkel rendelkeztek. Igaz ugyan, hogy ma a református egyházközösség mellett a magyar luteránusok és unitáriusok is rendelkeznek egyházközösséggel, a katolikusság azonban, mely az ott élő magyarság felerészét teszi ki, nem tudta a régi magyar egyházközséget visszaállítani. A háború előtt három katolikus és három református elemi iskola működött s a hat iskola már akkor is kevésnek bizonyult a magyar gyermekek befogadására. Ma mindössze három református elemi iskola működik. E három magyar elemi iskola csak egy töredékét tudja befogadni a magyar tanköteleseknek. Az elemi iskolák szaporítása mellett szükség lenne legalább egy magyar középiskolára is, hogy a Bukarestben felnövekvő magyar ifjúság megtartható legyen a

magyarság számára. Az egyháztársadalmi szervezetek terén nagy fejlődés látható a reformátusoknál a háború előtti állapottal szemben. Nyereséggként könyvelhetjük el az új evangélikus és unitárius egyháztársadalmi szervezeteket is, súlyos veszteséget jelent azonban a régi, szépmultú katolikus egyesületek hiánya s különösen az, hogy mindezideig semmi remény sincs a katolikus egyháztársadalmi szervezkedés kibontakozására. Kedvezőbb volt a háború előtt a társadalmi egyesületek és szervezetek helyzete is. A háború utáni magyarság társadalmi szervezkedése csak most, húsz év után jutott el a kezdeti stádiumhoz, tekintve azonban azt, hogy a bukaresti magyarság nagyon különböző társadalmi elemekből tevődik össze, egy nagy, egységes társadalmi szervezetbe való összefogása nem sok sikerrel kecsegtet. Nagyobb sikerre számíthat talán a népközösségi szervezkedés, mely mint nemzeti szervezet, a társadalmi különbségek háttérbe szorításával, a nemzeti gondolat erőteljes képviselőjében egységbe önthetné a bukaresti magyarságot. Sajnálatos, hogy a reformátusok kis takarékosági szervezetén kívül (melyhez hasonló intézmény a háború előtt is működött felekezeti ielleg nélkül), a magyarság gazdasági megszervezése érdekében semmi sem történt az elmúlt húsz évben.

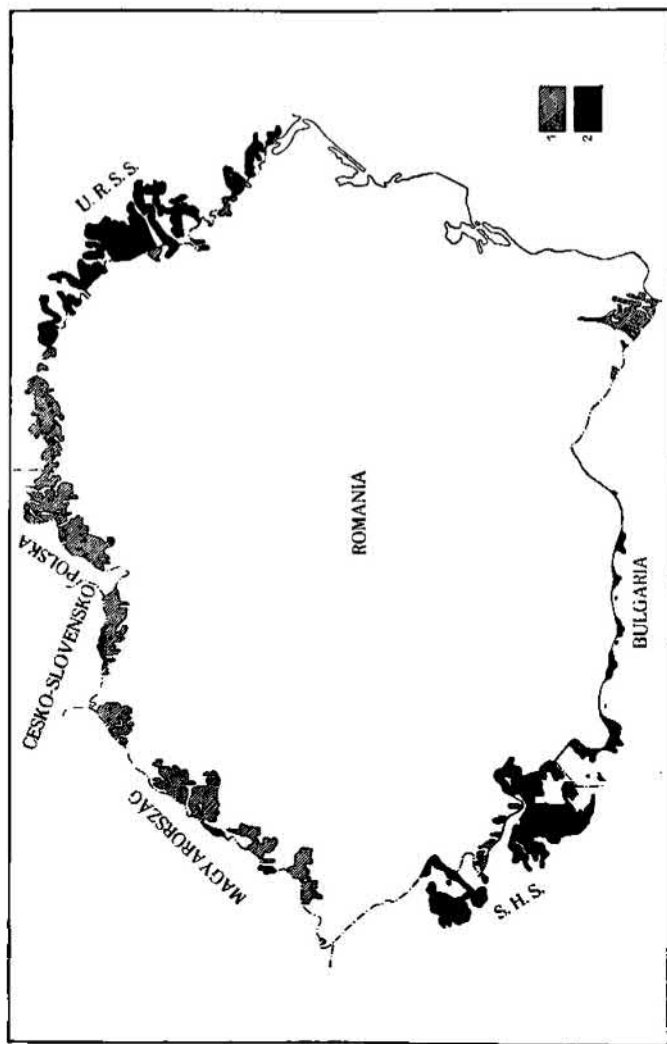
Oberding József György dr.

ROMÁNIA NEMZETISÉGI TÉRKÉPE.

Románia az egyedüli állam Kelet-Középeurópában, amely a világháború után részletes nemzetiségi statisztikát lakosságáról nem adott közre. Pedig mind a belső organizációnak, mind a kifelé való tájékoztatásnak igen nagy szükségé lenne a nemzetiségi viszonyok pontos ismeretére. Románia lakossága ethnikailag nem homogén, igen sokféle nemzetiség jelentős tömegekben él területén (saját általános adatközlése szerint is több, mint 5 millió), az állami élet helyes megszervezéséhez tehát elengedhetetlenül szükséges a nemzetiségi viszonyok pontos ismerete. Addig a nemzetiségi igények kielégítéséről nem is lehet beszélni, s minden e téren hozott intézkedés csak látszateredményt hozhat s annak is van szánya, amíg e téren az állam erre hivatott szervei hivatalosan tiszta képet nem adnak.

Az 1938 augusztus elején hozott nemzetiségi érdekeket szolgáló romániai rendelkezések — ha tényleg végrehajtandónak szánták is őket — már csak azért sem voltak végrehajthatók, mert bennük a kisebbségek által nagyobb arány-

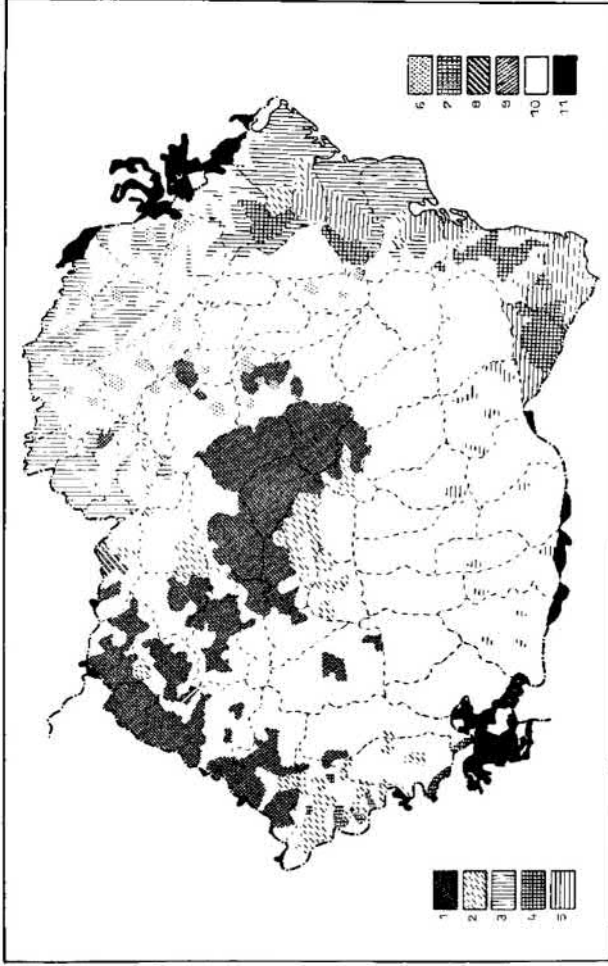
Sabin Manuila térképe Románia határmenti kisebbségeiről és a határon túli román lakosságú területekről.
I. sz. ábra.



I. A romániai határmenti kisebbségek területei. 2. A szomszédos államok román lakosságú területei.

Románia nemzeti térképe és a határokon kívüli románság.

2. sz. ábra.



ban lakott területekről, a kisebbségek tekintélyes számáról s a juttatások terén méltányos mérvekről van szó. De hogyan követelhető e jogok érvényesítése és hogyan biztosíthatók ezek egyáltalán közmegelegedésre, ha nem állnak rendelkezésre községenként! részletezéssel olyan statisztikák, melyek a nemzetiségi viszonyokat hűen és mindenki számára elfogadható tárgyilagos módszerekkel állapítják meg.

Romániában egy helyesen végrehajtott népszámlálás nemzetiségi — és sok egyéb vonatkozású — eredményeinek közreadására annál is inkább szükség van, mert ez az ország igen különböző területrészekből tevődött 1920-ban össze s így a háború előtt különböző módszerekkel más és más időpontban felvett adatok — melyek nem is választhatók mindig szét a később bekövetkezett területfeldarabolás és egyesítés szerint — ma sok tekintetben nehezen használhatók.

A román kormányok mégis Románia érdekében állónak tartják országuk nemzetiségi viszonyait részletesen nem ismertetni. Olyankor pedig, amikor a külföld figyelve Románia s annak nemzetiségi problémái felé fordul, hevenyészve összeállított és általánosságokat tartalmazó kiadványokat adnak közre. Ilyen kiadvány a román statisztikai hivatal elnökének tollából származó „Etude ethnographique sur la population de la Roumanie“ című és párhuzamosan francia-angol nyelven megjelent füzet (Bucuresti, 1938. 38. old. 12 ábrával), melyet nagy példányszámban igyekeztek Európa államaiban terjeszteni.

Ennek a füzetnek hibáit hosszú oldalakon lehetne felsorolni. Itt főleg a Románia határmenti kisebbségeiről rajzolt térképet vesszük vizsgálat alá.

Romániáról a háború után jó nemzetiségi térkép nem jelent meg, nem is jelenhetett meg, minthogy — mint fent elmondottuk — hivatalos adatokat olyan részletességgel, hogy térképet lehessen szerkeszteni velük, nem is adtak közre. A múlt évben — ugyancsak propaganda célra — a *Revue de Transylvanie* Kolozsvárt megjelenő folyóirat 1938. 3—4. számához mellékeltek egy nemzetiségi térképet, de annak olyan primitív a kiállítása, s olyan elképesztően rossz az ábrázolási módja, hogy — úgy hiszem, — maguk a szerkesztői és kiadói is szégyenük.¹⁾ Most S. Manuila fent idézett munkájában találunk egy, a megyék nemzetiségi jellegét ábrázoló térképet (37. old.), amely természetesen igen durva képet ad, ugyanakkor azonban a határmenti nemzetiségekről és a határokon kívül élő románokról is találunk

4) Szerzője V. Merutiu kolozsvári egyetemi tanár, akitől eddig kezünkbe jutott munkái alapján sokkal különb térképet vártunk volna.

benne egy külön térképet (6. old.), melyről érdemes néhány szót szólni. Ez utóbbi térképvázlat szerint ugyanis Románia határszélein alig laknak idegen nemzetiségű lakosok, viszont jelentős román területfoltok vannak még ma is Románia határain kívül.

E térkép a valóságtól igen messze eső képet ad Románia határszéli nemzetiségi viszonyairól és hibái túlmennek azon a mértéken, amit felületes szerkesztéssel, elnézéssel vagy tévedéssel lehetne magyarázni. Ha összevetjük ugyanazon füzet 6. és 37. oldalán közölt térképeket, azonnal szemünkbe ötlenek a nagyobb hibák. Jellemző Cetatea Alba megye területe Besszarábia délkeleti határán, melyen a 37. oldal térképe szerint is 5 jelentősebb nemzetiség lakik, s amelynek 341.176 főnyi összlakosságában csak 62.949 fő volt az 1930. évi népszámlálás szerint román, 278.227 fő pedig egyéb nemzetiségű; ezt a megyét a 6. oldal térképe teljesen üresen hagyja, jelezve azt, hogy itt a határszélen egyetlen más nemzetiségű területfolt sincsen (!) Hasonló a helyzet Dobrudzsa déli határszélén. Mind a 37. oldal térképe, mind a megyénként közreadott 1930. évi hivatalos román adatok bizonyítják, hogy e két megye lakosságának túlnyomó többsége nem román (378.3 $\frac{3}{4}$ lakosból 300.616), a 6. oldal térképe mégis csak egy igen szerény kis részét jelzi e megyék területének idegen lakossággal lakottnak.

Különben senki, aki S. Manuila térképét Románia határmenti nemzetiségeiről szemügyre veszi, nem találná ki, hogy az ott feltüntetett szerény kis területfoltok legalább 3 millió nem román lakost jelentenek (2,978.036 nem román lakos lakik Románia határszéli megyéiben — a Bulgária felé eső Muntenia-i határt nem is számítva — az 1930. évi román népszámlálás bevallása szerint is) és azok a Románia határán túl terjedő sötét foltok, amelyek a határokon kívül maradt románokat jelzik, a legjobb akarat mellett sem jelenthetnek többet 615.000 románnál. (Ennyi él összesen a Romániával szomszédos államokban, de nemcsak a határok mentén.)

Jelen ismertetésünkhöz mellékeljük a S. Manuila füzetében szereplő térkép hű és pontos másolatát (a fekete foltok a Románia határán túli román településeket szemléltetik, a vonalozott területek a romániai határmenti nem román területfoltokat) (1. sz. ábra) és Románia nemzetiségi térképét a háború előtti népszámlálások és nemzetiségi térképek adatai nyomán (2. sz. ábra).

Rónai András dr.

EURÓPA ÁTALAKULÁSA 1939-BEN.

Az előző esztendőnek revíziós áldozata Cseh-Szlovákia volt. Tönkremenésével meglazult az a politikai rendszer, mely a háború utáni Európát jellemezte. Az új világ szülését fájdalmak jelzik: az 1939-es esztendő első napjától az utolsóig tartott a politikai feszültség. Az év elején a közeledő viharnek villámai Olaszország és Franciaország közé sújtanak le. Tunisz vidékéről azonban csakhamar Közép-Európa tájai felé vonul a vészterhes fellegzet: a maradék köztársaságon osztozkodnak a törvényes örökösök. Versailles és Trianon egyik láncszeme kihullott. Ez az első tavaszi zápor elmosta az úton fekvő akadályokat. Albániát bekebelezik, a Balkánon pedig gazdasági versenyre indul Németország és Anglia. Mihamar kitűnik, hogy távolabbi támpontokat kell szerezni: Moszkva felé tekintenek a nyugati hatalmak. Spanyolországban befejeződik a háború és Danzig meg Memel körül az újnak állásait építik ki. Mindenki rendbe hozza házáat, hogy a viharban baj ne érje: a szerbek kiegyeznek a horvátokkal, gazdasági rendszabályokat hoznak a többi államok és a Protektorátusban elfojtják a nemzeti mozgolódásokat. Salzburgban adják a jelt. Utána egy hónapig tart az őszi zivatar a lengyel földön. Majd a háború özönvize előnti Európát. Nyugaton légben és vizen, keleten az északi hómezőkön folyik változó szerencsével az öldöklés. Vájjon az 1940-es évben beteljesedik-e a Nyugat alkonya, vagy boldogabb jövő elé nézhetünk? íme az elmúlt esztendő minket érdeklő eseményeinek krónikája:

Január.

2. Kárpátalját hivatalosan „Kárpát-Ukrajnára“ keresztelik.

6. Vízkereszt ünnepének hajnalán cseh katonaság orvttamadást intéz Munkács ellen.

10. Calinescu román miniszterelnök és Silviu Dragomir kisebbségi kormánybiztos tárgyalásokat folytatnak Hans Hendrich német kisebbségi pártvezérrel.

13. Csákv külügyminiszter bejelenti Magyarországnak az antikomintern-paktumhoz való csatlakozását.

16—18. Prchala tábornokot a „kárpát-ukrán“ kormány tagjává nevezik ki. A rutének ez ellen hiába tiltakoznak. — Ír bombák robbannak Londonban, Manchesterben, Liverpoolban és több más helyen.

18. Az első szlovák diéta ünnepélyes megnyitása.

19. Stojadinovics jugoszláv miniszterelnök és Ciano Beljében vadásznak. A hivatalos kommunikéban Jugoszlávia és a Tengely viszonyáról van szó.

20. Szlovákiában megalakul a második Tiso-kormány.

25. Ribbentrop báró Varsóban. A megbeszélések az 1934-ben kötött szerződés szellemében „szívélyes légkörben“ folytak.

27. Angol-francia garanciát kap Cseh-Szlovákia. — A magyar képviselőház elfogadja a honvédelmi törvényjavaslatot.

30. Hitler reichstagi beszéde: „Hiszek egy hosszú békében“.

Február.

1. Roosevelt: „Háború esetén az Egyesült Államok határa a Rajná-nál fekszik.“ — Franco győz.
2. Litvinov külügyi népbiztos közli a moszkvai magyar követtel, hogy a Szovjet megszakítottknak tekinti Magyarországgal való diplomáciai kapcsolatát. — Gafencu román külügyminiszter Belgrádban „kimélyíti“ a román-jugoszláv kapcsolatokat.
9. Benes New Yorkba érkezik.
10. XI. Pius pápa meghalt.
12. Az első választások „Kárpát-Ukrajnában“ 93%-os kormánypárti győzelmet eredményeznek.
15. Imrédy lemond, utóda Teleki Pál.
18. Rendezik a visszacsatolt Felvidék állampolgársági és optálási ügyeit.
- 20—22. A Balkán-Szövetség képviselői Bukarestben üléseznek. — Gwatkin angol megbízott gazdasági tárgyalások előkészítésére Berlinbe érkezik. — Helsinkiben az északi államok külügyminiszterei gazdasági, politikai és kulturális együttműködésről nyilatkoznak.
24. Varsói diákok a danzigi németek ellen tüntetnek.
25. Ciano varsói látogatásakor Beckkel, Skladkowskyval és Rydz-Smiglyvel tárgyal. Az egész országban németellenes tüntetések vannak. Danzigban elmérgesedik a helyzet.

Március

2. Pacelli bíborost pápává választják.
6. A márciusi válság a második Cseh-Szlovák köztársaság belpolitikai feszültségéből származik. A csehek hűségnyilatkozatot követelnek a szlovák kormánytól, a független Szlovákiát kívánó politikusok eltávolításán fáradoznak.
7. Miron Christea halálával Calinescu alakítja meg az új kormányt.
9. A prágai központi kormány felmenti Tiso miniszterelnököt. Cseh katonaság érkezik Szlovákiába. Sidor Károly az új miniszterelnök. Sorozatos letartóztatások.
13. Az egész köztársaságban felborul a rend. Hitler Berlinbe hivatja Tisot, ki másnapra összehívja a szlovák országgyűlést Pozsonyban.
14. Az országgyűlés Szlovákia függetlenségét kihirdeti. — A cseh-szlovák államelnök „a cseh nép és ország sorsát bizalomteljesen a német birodalom vezérének kezébe helyezi.“ — A magyar kormány ultimátumot küldött Prágába, melyben a kárpátaljai eseményekkel (határincidensek cseh és szics bandák rablása és zendülése) szemben garanciákat követel. Tizenkét óra letelte után magyar csapatok vonulnak az egykori „Kárpát-Ukrajnába“.
15. Csáky Volosintól terület átadását követeli. — A berlini angol és francia követ tiltakozó jegyzéket nyújtanak át a csehországi annektálás miatt. — Hitler Prágába érkezik.
16. Volosin Románián át menekül, miután hiába ajánlotta fel országát Hitlernek. — A magyar csatások elérik a lengyel határt. — Tiso Németország védelme alá helyezi Szlovákiát. — Kihirdetik a Cseh-Morva protektorátust.
17. Magyarország és Lengyelország elismerik Szlovákiát. — A párisi és washingtoni csehszlovák követségek nem hajlandók helyüket átadni.
18. A magyar honvédség teljesen megszállotta Kárpátalját. — Teleki Pál a képviselőházban: „Ezzel ezt a földet . . . amely ezeréven át az anyaországhoz tartozott, az ősi jogon túlmenő önkormányzatot adva a testvér rutén nemzetnek, visszacsatoljuk“. — Németországnak nem áll módjában az angol-francia tiltakozó jegyzék átvétele. Henderson elhagyja Berlint. — Moszkvában Litvinov külügyi népbiztos jegyzékben közli a német követtel, hogy Szovjetország nem ismeri el Csehország annektálását.

20. Horthy kormányzó szózatot intéz a rutén néphez. — Szovjet-országnak a csehszlovák kérdésben érdekelt államok konferenciáját javasolja. „Anglia még korainak tartja e tervet“.

22. Berlinben aláírják a Memel-Klaipeda visszacsatolásáról szóló egyezményt. Hitler a Deutschlanddal Memel-be indul. — Románia mozgósítja tartalékosait a magyar határ mentén.

23. Berlinben megkötik a német-szlovák egyezményt. Nyugat-Szlovákia határrészén német erődítményeket építtethet a német kormány, — Szlovák-magyar határvillongások. — öt évre szóló német-román gazdasági szerződés.

25. Magyar-szlovák határmegallapító bizottságot küldenek ki.

26. Mussolini: „Olaszország problémája: Tunis, Suez és Djibuti.“

31. Budapesten megállapodnak az új magyar-szlovák határban.

Április.

I. Hitler a Tirpitz páncéloshajó felavatásakor: „Fegyverrel biztosítjuk a békét a német népek.“ — Franco: „A háború befejeződött.“

3. Olasz csapatösszevonás Brindisi és Bari környékén.

5. Lebrun újból államelnök. — Innsbruckban olasz-német katonai együttműködésről tárgyalnak.

7. Ismételt olasz ultimátum után megindulnak a repülő és csapatok Albániába. Zog király s felesége menekülnek. — Ribbentrop közli Lipski berlini lengyel követtel: „a 600.000 behívott tartalékos leszereltetéséig normális viszonyról szó sem lehet.“

II. Olaszország elismeri Szlovákiát. — Magyarország kilép a Népszövetségből.

12. Csáky kisebbségi ajánlata Románia felé. — Csapatvisszavonások a magyar-román határról. — III. Viktor Emanuel Olaszország és Albánia királya, Etiópia császára.

14. Majszki londoni szovjet követ Halifax-szel a „kollektív biztonságról“ tárgyal.

15. Roosevelt békeüzenete Mussolinihez és Hitlerhez.

16. Moszkvában angol-orosz, Párisban pedig francia-török tárgyalások kezdődnek. — Kalinin a szovjet államfője: „lelkedéssel csatlakozik Roosevelt ajánlatához“.

17. Németország a szomszédos államoktól kérdezteti: „veszélyeztetve érzik-e magukat?“ — Benes New Yorkban propagandát indít.

19. Teleki—Csáky Rómába látogatnak.

20. Újabb magyar-szlovák határincidens repülőgépek részvételével.

22. Cincár-Markovits és Ciano Velencében „kiépítik a szoros együttműködés alapját.“

23. Volosin Berlinbe érkezik, majd a Protekturátusban állást nyer.

27. Hitler reichstagi beszédében felmondja az angol-német tengeri és az 1934-i lengyel szerződést. „Danzig és a korridor visszatér.“ — Szerbhorvát szóbeli megegyezés.

29.—május 2. Teleki és Csáky Berlinbe is látogatnak. — A felsőház elfogadja a zsidótörvényt.

Május.

1. A május elsejei ünnepen Hitler a német élettér biztosításáról beszél. — Chamberlain az alsóházban angol-francia-orosz kölcsönös segélynyújtási egyezményt sürget. — Calinescu: „Románia ellen irányuló területi követelések legyőzhetetlen ellenállásba ütköznek.“

4. Csáky Jugoszlávia felé: „barátain barátai nekem is barátaim.“

5. Japán Német- és Olaszországnak orosz támadás elleni kölcsönös segélynyújtást javasol.

6. Ciano—Ribbentrop Milánóban gazdasági és politikai paktumot kötnek.

22. Ciano és Ribbentrop Berlinben aláírják a paktumot. Mussolini: „A 150 milliós tömb ellen semmi sem lesz tehető!*

29. Magyarországon lezajlanak a választások.

Június.

1. Választások Romániában: hét magyar képviselő kerül a parlamentbe. — Hitler Pál régensherceghez Berlinben: „örökre biztosítva vannak Jugoszlávia határai**.

2. Molotov folytatja az angol-francia kölcsönös segélynyújtási tárgyalásokat.

3. Danzigban már igen feszült a helyzet. Sűrű jegyzékváltás a danzigi szenátus és Lengyelország között.

7—12. Az angol királyi pár az Egyesült Államokban.

8. Kladnóban német rendőrt gyilkolnak. Szigorú megkorlátozások.

10. A lengyel kormány visszautasítja a danzigi szenátus jegyzékét.

12. Csáky István külpolitikai expozéja: „Románia nem válaszolt a kisebbségi kérdés rendezésére vonatkozó ajánlatomra.“

15. „Az angol-francia-orosz tárgyalások nem haladnak a kívánt vonalon.“

17. Göbbels Danzigban: „Megerősítek titeket visszatérési akaratokban.“

22. „Lengyelország nyugodtan számíthat a szövetségesek segítségére.“

Július.

1. „Báró Perényi Zsigmond Kárpátalja kormánybiztosa. — Schulenburg moszkvai német nagykövet utasítást kap német-orosz gazdasági tárgyalás felvételére.

6. „Lengyelország semmi szín alatt sem tűrné Danzig csatlakozását.“

10. „Angolország szilárd elhatározása, hogy teljesíti Ígéretét.“

13. Hitler Forster körzetvezetőt Danzig védelmi állapotba való helyezésével megbízza.

21. Kihirdették Szlovákia új alkotmányát.

Augusztus.

2. Aláírják az angol-lengyel hitelegyezményt.

5. Megkezdődött a magyar-szlovák határ helyszíni kijelölése.

10. A Kormányzó a visszatért Felvidékre és Kárpátaljára utazott.

11. Súlyos lengyel-német határincidensek sorozata kezdődik. — Román atrocitások a kisebbségi magyarokkal, németekkel és bolgárokkal szemben.

23. Aláírták a német-orosz megnevezési szerződést.

24. Roosevelt üzenetet küldött Viktor Emánuelhez, másnap Moseickihez és Hitlerhez. — Létrejött a szerb-horvát megegyezés.

28. Német csapatok bevonulnak Szlovákiába. Tiso felhívja a lakosságot a németekkel való együttműködésre. — A román kormány megnevezési szerződést ajánl Magyarországnak. — Tr merényletek angol városokban.

29. Szlovák támadás Magyarország és Esterházy János ellen: „hol áll tulajdonképpen Magyarország?“

Szeptember.

1. Förster körzetvezető Danzig szabad várost visszacsatolta a Német-birodalomhoz. — A birodalmi gyűlésen Hitler bejelentette, hogy megkezdte a hadműveleteket Lengyelország ellen, mivel Lengyelország nem küldött meghatalmazottat a tárgyalásokra. — A londoni lengyel követ kérte az angol kormányt, váltsa be ígéretét. — Angol-francia jegyzék

Németország részére: „ha nem vonja vissza csapatait, kénytelen lesz... vállalni kötelezettségeinek eleget tenni.“ — Mindenütt előkészületek a vihar kitörésekor — Olaszország semleges marad.

3. Az angol és francia ultimátum lejárt, tehát hadiállapot Németországgal. — A brit domíniumok csatlakozásukat jelentik be. — USA, Japán és több európai állam semlegességi nyilatkozatot tesznek.

5. „Külön békét sem a nyugati, sem a lengyel kormány nem köt.“

11. Kanada hadat üzent Németországnak.

12. Vízumkényszer Magyarországon.

14. A lengyel kormány Romániába menekül. — Magyarelleszen hangulat Szlovákiában. — Lengyel menekültek a magyar határra érkeznek.

17. A szovjet katonaság bevonul Lengyelországba.

18. Német és szovjet csapatok Brestlitovsknál találkoznak.

21. Calinescu román miniszterelnököt a vaspárda meggyilkolja.

22. Moszkvában megállapítják a lengyel demarkációs vonalat.

28. A lengyelországi háború befejeződött.

29. Ribbentrop és Molotov: lengyel érdekhatar, árucseré. Békefelhívás Angliához és Franciaországhoz. A balti államokba bevonul a Szovjet.

30. Moscicki lemond.

Október.

5. Hitler bevonul Varsóba. A vilnai kerület Litvániához kerül.

8. A magyar-román határról közös megegyezéssel visszavonják a csapatokat.

9. A balti államok németjei az újonnan szerzett lengyel területre kerülnek.

10. Hitler a téli segítő mozgalom megnyitásakor békekézségének ad kifejezést: semmi oka sincs a háborúra nyugati szomszédával szemben. Este Daladier élesen utasítja vissza ezt az „ál-békejavaslatot.“ — Benes Párisban is fáradozik.

11. Gazdasági tárgyalások Magyarország és Szlovákia között. — Himmler birodalmi rendőrfőnök Milánóban a déltiroliak átköltötése ügyében tárgyal.

17. A török-orosz megegyezés megghiúsul.

18. Svédország királya találkozásra hívta meg Stockholmba Dánia és Norvégia királyát és Finnország államfőjét. — Roosevelt: „Amerika kormánya csatlakozik a stockholmi értekezlet álláspontjához“; egyidejűleg Kalinin Szovjetország államfőhöz is intézett táviratot Finnország érdekében.

20. Megkötötték az angol-francia-török egyezményt.

24. A magyar kormány hozzájárul a szlovák kormány javaslatához, hogy a még rendezésre váró kérdésekről tárgyalásokat folytassanak.

29. Lettországba szovjet katonaság vonul.

November.

4. Cajander finn miniszterelnök: „Finnország megvédi szabadságát és függetlenségét.“

5. Magyar-szlovák árucseré megállapodás jött létre.

7. Lipót belga király és Vilma holland királynő felajánlották a hadviselő államoknak a békeközvetítést. — Halifax: „a béke új világtrendjét kell felépíteni.“

8. Hitler éles beszéde Anglia ellen. Pokolgépes merénylet Hitler ellen a müncheni polgári sörcecsamokban. — Belgium és Hollandia fokozzák a védelmi intézkedéseket.

11. Ünnepek a felszabadult Felvidéken.

15. A belga-holland ajánlat sorsa: Az angol és francia kormány által történt visszautasítás után a német kormány is elintézettnak tekinti a javaslatot.

16. Angol-francia hadi, politikai és gazdasági együttműködés. „Franciaország az angol világbirodalom első domíniuma.“ — Az erdélyi társadalom áldozatkészsége felépíti a leégett magyar Józseffelvát.

22. Erősbbödő tengeri s légi háború, mágneses aknák.

28. A szovjetkormány érvénytelennek tekinti a szovjet- finn támadást kizáró egyezményt. — „Határincidensek“ kezdődőnek. — Hajókatasztrófák sora. — Angol blokád-rendelet.

29. Szovjetország megszakította diplomáciai viszonyát Finnországgal. — Csáky külügyminiszter válaszol Gafencu expozéjára: „Románia nem maradhat a páris környéki békeparancsok bukásának korszakában az egyetlen hadinyerészkező.“

December.

I. Helsinkiben új finn kormány (Ryti) és egy „ellen“-kormány (Kuusinen) alakul. — A civilizált világ egyhangúan elítéli az orosz orvátmadást.

7. A finn szabadságharc elejétől kezdve az év végéig sorozatos sikerekről számol be.

8. Ciano: „Magyarország mögött erősebben, mint valaha, ott áll Olaszország.“

II. Olaszország formailag is megszűnt népszövetségi tag lenni.

14. A Szovjetet kizárták a Népszövetségből.

15. Tanner finn külügyminiszter rádió útján békejavaslatot küld Molotovnak.

16. Ciano a nagytanács előtt mondott beszédéből:

„Magyarország számíthat a barátság szilárdságára.“

20. A szövetségesek elhatározták Finnország megsegítését. — Kiszámban: angol-francia-török csapat összpontosítások.

22. Esterházy János a szlovák parlamentben a szentistváni gondolatról. G. J. L.

NEMZETKISEBBSÉGI BREVIÁRIUM

„A trianoni békeszerződés ratifikálását a fegyveres nyomás egyedül nem tudta volna kicsikarni, de elérte az az ígéret, hogy ennek fejében külföldre szakadt magyar testvéreink sorsa jobbrafordul. Elérkezett tehát a pillanat, amidőn a trianoni szerződés nagyhatalmú aláíróinak, amelyek e tény következtében kölcsönösen és egvüttesen felelősek az általuk megállapított rendelkezések tragikus következményeiért, a leghatározottabb rendszabályokhoz kell nyulniok avégből, hogy a kísérelvélben tett ünnepélyes ígéretek, valamint a nemzeti kisebbségek jogaira vonatkozó cikkeken foglalt biztosítékok megtartassanak és végrehajttassanak.“

CSÁKY ISTVÁN gróf

külügyminiszter, 1939. november 21-én elmondott

külügyi expozéjában,

*

„Be kell látnunk, hogy az ország — bár nemzeti állam — lakosságának 25 százaléka kisebbségi elemből áll. Ezt sohasem felejthetjük el és elsőrendű államérdek, hogy a kisebbségekkel szemben megértő politikát folytassunk és engedélyezzük nekik a teljes nyelvi és vallási szabadságot.“

TATARESCU MIKLÓS

román miniszterelnök, 1936. április 24-én Ploes-tiben.

„Ismételten kijelentem, hogy mi a magyaroknak minden jogot meg fogunk adni. Liberálisabbak leszünk a cseh és csehszlovák liberálisoknál. Nem tekintjük ellenségnek az itt élő magyar népet és ennek a magyarságnak is részesülnie kell az autonómia előnyeiben.“

HLINKA ANDRÁS

a szlovák nép vezérének nyilatkozata a Prágai Magyar Hírlap 1922. december 21-iki számában.

*

„Igazuk van azoknak a politikusoknak, akik a „kisebbségi“ problémákat matematikai problémáknak tekintik, mert ez a kifejezés, hogy „kisebbség“ valóban matematikai kifejezés. Nekünk azonban nemzetiségi kérdéstről kell beszélünk és ez már nem számtani kérdés. A számszerű többség egyedül nem biztosít jogot. A jog nem függhet a számtól. A szám összecszerűség, a jog szabadság. A jog nagysága nem attól függ, hogy hányán mondják, hanem attól, hogy a jog milyen erős.“

SZÜLLŐ GÉZA

a Déli Hírlap 1939. december 25-iki számában.

*

„Az együttműködésben, amelyet mi is óhajtunk és amely jóakaratot kíván meg, a kisebbségek az összefogás közvetítői lehetnek és kell, hogy legyenek, ahelyett, hogy akadályt jelentenének, vagy forrongások forrásai lennének.“

GAFENCU GRIGORE

román külügyminiszter, 1939. november 29-én tartott külpolitikai expozéjában.

*

„Vannak egyesek, kik ama tant hirdetik, hogy a fennálló államoknak meg kell szűnniük és hogy a világ területeit nyelvek és nemzetiségek szerint, csakis nyelvhatárok kipécézésével kell beosztani. E gondolat, ha nem lenne kivihetetlen, képes volna az emberiség átkává lenni, mint halálos csapás a művelődésre és haladásra. Az emberiséget évszázadokra vetné vissza; mert ez a harc és háború örökös forrásává lenne. Van ugyanis egy szent és csaknem vallásos kegyelet erejével bíró kötelék, mely az ember szívét hazájához köti és soha senki nem állna rá, hogy csupán azért hagyja el szülőföldjét, mert szomszédja más nyelven beszél. Mert szívével csügg a szent helyen, hol atyáink hamvai fekszenek, hol saját bölcsője is ringott, hol az ifjúság rózsás álmait végigélvezte és ahol férfikorában végzett munkájának nyomait maga a természet is magán viseli. A nyelvhatárok kitűzése még rosszabb következményekkel járna, mint hajdan a népvándorlás. Csakis zsarnokság, de semmi más nem keletkezhetnék az egész emberiségnek ily fanatikus harcbakeverésével. De legkülönösebb a dologban, hogy e gonosz tan hirdetőinek egyike sem hajlandó annak következményeit önmagára nézve levonni, ellenben igenis hajlandók azzal másokat boldogítani. Ily törekvésekben csak a hódítás elavult szelleme nyilatkozik, de mint újfajta, könnyű hódítás, mely nem fegyverrel, hanem nyelvvel akar győzni.“

KOSSUTH LAJOS

1851, december 14-én New-Yorkban.

*

„A legfontosabb feladat a néprajzi viszonyok új rendezése, vagyis a nemzetiségek áttelepítése oly módon, hogy a fejlődés lezárásakor jobb választóvonalak álljanak elő, mint ma vannak. Európa kelete és délkelete ugyanis részben tele van a német népiség nem tartható töredékeivel.

A folytonos államközi zavarok egyik alapja és oka éppen ezekben rejlik. A nemzetiségi elv és a faji gondolat korában utópia volna azt hinni, hogy egy nagyértékű népek ezeket a hozzátartozóit minden további nélkül asszimilálhatják. Az európai élet messzeteintő feladatai közé tartoznak tehát, hogy itt áttelepítések hajtassanak végre s ily módon kiszöböljék ki az európai viszálynak legalább egy részét.“

HITLER ADOLF

1939. október 6-án a birodalmi gyűlésen.

*

„Országunk eddigi kisebbségi politikáját nem tartom sem igazságosnak, sem okosnak. Mi, horvátok azonban igyekszünk változtatni a helyzeten. Az okos kisebbségi politika első és legfontosabb feladata az, hogy iskolákat adjon a kisebbségeknek. Anyanyelvükön tanuljanak a gyermekek. Ennél is tovább megyek: nem látom értelmét, hogy a kisebbségi iskolákban egyáltalán tanulják az uralkodó nép nyelvét. Az államalkotó nemzet nyelvét nézetem szerint csak azoknak a kisebbségi diákoknak kellene tanulniok, akik középiskolát, egyetemet szándékoznak végezni. Az államnyelv tanítása azonban ebben az esetben se a többségi nép kedvéért, hanem a kisebbségi tanuló érdekében történjék, hogy később az életben minden állást, tisztséget elfoglalhasson, mint az államalkotó nép tagja.“

MACSEK VLATKO

horvát vezér, jugoszláv miniszterelnökhelyettes
nyilatkozata a Szabadkai Napló 1939. december
25-iki számában.

*

„Évszázadok előtt, különösen a többségi népek között elszórtan élő kisebbségekkel megtörténhetett, hogy ha a többségi nép magasabb kultúrával rendelkezett, abba beleolvadt s nemzeti sajátosságait nem tudta megőrizni. De ma, a nemzeti és népi gondolat másfél száz éve után, amikor a nemzeti kultúrák terjedésének és terjesztésének szolgálatába állott a szellem és technika minden eszköze, elképzelhetetlen egy kisebbségi nép elnemzetlenítése. Sőt, minél nagyobb az ilyen irányba menő nyomás, annál élesebb és hatásosabb az ellenállás.“

SZÁSZ PÁL

romániai magyar képviselő a Magyar Lapok 1939.
december 24-i számában.

*

„Két elszigetelt nép vagyunk, amelyek a Duna széles völgyében találtak otthont, a Kárpátok védelme alatt, elválasztva egymástól az óriási szláv és germán tömegeket. A mi ezeréves ellenállásunk titka abban a tényben keresendő, hogy a két nép egyetlen tömböt alkotott kölcsönösen védve és kiegészítve egymást. Legkiválóbb politikusaink átlátták ezt az igazságot. A ragyogó szellemű szabadelvű politikus, id. Wesselényi Miklós, népe függetlenségének nagy harcosa, Kossuth Lajos, nemkülönben a modern Magyarország kiemelkedő alakja, Tisza István, a mi részünkről pedig Belcescu tisztánlátása, Cuza kísérlete és I. Károly király annyira átgondolt tanácsa mind azt hirdették, hogy e két népek kibékülése legbiztosabb garanciája szabad nemzeti létüknek. Mint a villám fénye, amely láthatatlan veszedelmekkel teli fekete felhőt hasít át, a mai idők világosabban körvonalazzák, mint bármikor azt a közös sorsot, amelyet a Gondviselés számunkra tartogat.“

SILVIU DRAGOMIR

román kisebbségi miniszter, 1939. november 5-én
az aradi görögkeleti katedrális felavatásán.

„A vendég és jövevény férfiakban nagy haszon vagon . . . mert magokkal különbféle nyelveket, szokásokat, többféle oktatásokat és fegyvert hoznak . . . Az egynyelvű és szokású ország erőtlen, romlandó. Azért parancsolom néked fiam, hogy őket jóakarattal tápláld és becsületesen tartsd, hogy inkább veled mulassanak, hogysen másutt lakjanak. Mert ha te azon leszel, hogy azt elrontsd, amit én építettem, vagy azt eltékozoljad, amit én gyűjtöttem, kétnég nélkül legnagyobb kárt vall a te országod.“

SZENT ISTVÁN király
intelmei Imre herceghez (latinból).

*

„Az a véleményem, hogy ha nem lennének kisebbségeink, akkor kérnünk kellene Istentől, hogy legyen kikkel versenyre keljünk, mert ez a verseny nagyban hozzájárul a mi nemzetünk erősebbé és nemesebbé tételéhez.“

VAIDA VOEVOD SÁNDOR
volt román miniszterelnök, 1939. november 12-én
Kolozsvárott a Nemzeti Újjászületés Frontjának
nagygyűlésén.

P.—P. J.

IRODALOM.

Mi a magyar?

Mi a magyar? Szerk. Szeffü Gyula.

Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1939. 558 1.

Illyés Gyula: Ki a magyar?

Nemzeti Könyvtár 3. sz. Budapest, 1939. 32 1.

Bencs Zoltán: Magyar világnézet.

Nemzeti könyvtár 1. sz. Budapest, 1939. 32 1.

Joó Tibor: A magyar nemzeteszme.

Franklin Társulat, Budapest, 1939. 219 1.

*Farkas Gyula. Az asszimiláció kora a magyar irodalomban.
1867—1914.*

A Magyar Történelmi Társulat kiadása. Budapest, 1939. 303 1.

Németh László: Kisebbségben.

Tanú könyvtár 1. sz. Pécs, 1939. 95 1.

Szeffü Gyula a Magyar Szemle hasábjain szellemi mozgalmat indított meg, melynek első programpontja: a magyarság lényegének megállapítása. Időszerűvé e kérdés az asszimiláció és disszimiláció jelensége által vált. Húsz évvel ezelőtt hirdették már a nemzet jobbjai, hogy a csak felszínen a magyarsághoz hasonultak előbb-utóbb hátat fordítanak és visszakíváncoznak — olcsó előnyök kedvéért — ahhoz a néphez, amelytől elszármaztak. Középosztályunk problémájáról lévén szó, irányadó tájékoztatót kellett azoknak a kezébe adni, akiknél a magyarság lényege, tartalma elhomályosult, akik megerősítésre szorulnak. *Mi a magyar?* a kötet címe, amelyben a legkiválóbb tizenhárom munkatárs világítja meg a felvetett kérdést. Mindegyik a maga tárgyköréből gyűjti

össze a jellemző vonásokat. Ravasz László, a püspök és Babits Mihály a költő kutatja a magyarság mibenlétét, Bartuc Lajos a fajt, Eckhart Sándor a külföldiek „magyar“-ját, Keresztury Dezső a nagy magyarok önvallomását, Zsirai Miklós és Zolnai Béla a magyar nyelv és stílus sajátosságait mutatja be. Viski Károly a magyar néprajz, Kodály Zoltán a magyar zene, Gerevich Tibor a magyar művészet szempontjából foglalnak állást. Farkas Gyula és Kerecsényi Dezső a költők, írók és Szekfű Gyula a magyar történelem tanuságtételét tárja eléink — a magyarságnak a múlt időben múlhatatlan emlékeit... A tanulmányokból kihangzó egyik álláspont, hogy a magyar történelmi-szellemi jelenség. A másik szempont azt tartja, hogy a magyar nyelv, zene, művészet s minden, amit néprajztudományunk figyelemre méltat, az egyes életétől függetlenül is fennáll. Ez a tárgyi oldala a magyar kérdésnek. Nem elegendő az az érzés, hogy magyar vagyok, ha semmi kapcsolatom sincs a magyar szellemiséggel, zenével, ízléssel, észjárással stb. A szellemi együvé tartozásnak minden esetre kell, hogy vérségi alapja is legyen.

Illyés Gyula kis füzeté is finom tapintattal bizonyítja ezt. Elvezet Oroszországban élő rokonainkhoz. S a háromezer éves múltból közös hagyományokat hoz a napvilágra. A magyarság húsból és lélekből, nem pedig ellenőrizhetetlen és múltó érzelemből van megalkotva.

Minden gondolat, amit a magyarság egységes világképpé forrasztott az évszázadok kohóiban: a magyar világnézet, amelynek alapjait és korszerű formáját *Bencs* Zoltán mutatja be.

A népi életforma általános emberi jelenség. Ezzel szemben a nemzetfogalomról már nem tárgyalhatunk olyan értelemben, hogy az valamennyi nemzetre vonatkoztatható legyen. *Joó* munkája azért bír különös beccsel, mert a nyugati-román és a népi-germán nemzetfogalommal szemben kimutatta a mi különös nemzeteszmenket. „A magyar nemzet a vezérválasztás aktusában fogatott.“

Farkas Gyula művéből idézzük Eötvös Károlyt: „A zsidó bejön Máramarosnál. Ott még koldus, napszámos és pálinkamérő. A fia már két vármegyével beljebb jön nyugat felé s lesz belőle gyáros, kereskedő és nagybérő. Ha még egy-két vármegyével beljebb kerül, már nagybirtokos és uradalmat szerez. Budapesten nemességre, képviselőségre és báróságra törekszik ha már egy pár millióra tett szert: Bécsbe költözik.* *Farkas* szerint a kiegyezés óta az idegen elem annyira ellepte a magyarságot, hogy a szellemi vezetés kihullott a magyarság kezéből és avatatlank. hangoskodók, felszín-magyarok vagy híg-magyarok foglalkozása lett.

Ugyanabban az arányban, melvben az idegenek hangoskodtak, a „mély“ magyarok kisebbségbe kerültek. *Németh László* különösen ezt az oldalát vizsgálja az asszimiláció korszakának. A legjobbak mindig kisebbségben maradnak, mert az átlagember nem ér föl a szellem tiszta régióiba.

Viscount Rothermere: My Campaign for Hungary.

London, Eyre and Spottiswoode, 1939. 223 l.

Lord Rothermere, a magyar nemzet nagy barátja, könyvét Magyarország főméltóságú kormányzójának, valamint „türelmes és bátor“ népének ajánlja.

Herczeg Ferencnek, a Magyar Revíziós Liga elnökének előszava hálaival emlékezik meg a könyv írójáról, az „Igazságot Magyarországnak“ részleges teljesüléséről.

Lord Rothermere tág perspektívában világítja meg a „veszélyesen igazságtalan“ trianoni szerződés létrejöttét, ismerteti annak igazságtalanságait. A békediktátum 3 millió magyart helyezett idegen uralom alá. kik közül 1,880.000 legszervezebb részét képezte a nemzet központi tömegének. Magyarország 20 millió lakosából 12 milliót és 125.000 négyzetmérföld területéből 89.000-et volt kénytelen szomszédainak átengedni. A magyar fajt, mely egyike Európa legtisztább fajainak, önkényesen részecskékre tördelték. A trianoni béke teljesen megbénította Magyarország

harmonikus nemzeti rendszerét. A magyar erőforrások elrablásánál teljesen számításán kívül hagyták a megmaradó országrész gazdasági szempontjait. A háború előtti Magyarország 139 városából 94 idegen uralom alá került. Az ország közlekedési hálózatát szétszakították, a hitelélet és kereskedelmi kapcsolatok rendszerét megbénították. Ez a szerződés megfosztotta Magyarországot összes ásványi, fa és só forrásaitól. Az elveszett területekről javaikból kiforgatott magyar menekülők százezrei özönlöttek Budapestre és a trianoni országrészre.

Ezt tette Trianon Magyarországgal és ez tette indokolttá Rothermere sikraszállását Magyarorszáéért.

Lord Rothermere első magyarországi látogatása után, mely 1927 tavaszán volt, a Daily Mail 1927 jún. 21-i számában cikket írt „*Magyarország helye a nap alatt*” címmel. A cikk világszerte rokonszenvet keltett Magyarországra. Maga Mussolini is nagy érdeklődést mutatott e cikk iránt, midőn szerzőjét fogadta a Chigi palotában. A trianoni szerződésről beszélve a Duce nyomatékosan kijelentette: „Egy szerződés nem sírgödör. A történelem folyamán egy sem tartott örökké!”

A mű következő fejezetei elmondják a szerző cikkének és küzdelmének megkapó magyarországi hatását, majd a magyar nemzeti szellem megnyilatkozásairól és a „modern Magyarország megteremtői”-ről adnak képet.

Rothermere 1936-ban a Daily Mail-be írt cikkének a következő címet adta: „Ismét zúgni fognak az öröm-harangok Magyarországon.” A jóslat beteljesedett. A magyar nemzet örökké hálás lesz annak a férfinak, akinek jelenlétében Magyarország kormányzója az öröm-harangok zúgása közt 1938 novemberében bevonult Kassára.

R. Gy.

A visszatért Felvidék 1918—1938.

Rákóczi kiadóvállalat. Budapest, 1939. 392 l.

A „Felvidék” visszatérése óta sok könyv és tanulmány foglalkozott már ez örvendetes eseménnyel.

E munka előfutáraként említhetjük meg az Ország Útja című folyóirat különszámát: „Magyarok Csehszlovákiában 1918—1938”. Az elmúlt esztendő sorsdöntő őszén az Államtudományi Intézet, majd a Magyar Statisztikai Szemle adott tájékoztatást. Végül megemlíthető még „Felvidékünk — honvédségünk” és „Felvidék” című, a bevonulás képeivel díszített hazafias két munka is.

A jelen munka *Csatár* Imre és *ölvedi* János szerkesztésében a csehszlovákiai magyarság húsz esztendejének minden fontosabb mozzanatát felöleli. Az előszó Jaross Andor miniszter tollából való. A felvidéki tájtól a Magyar Házak Mozgalmáig és az egyes felvidéki városok képéig mindenről tájékozódást nyerhetünk. A mi szempontunkból talán az a tanulmány a legértékesebb, mely a felvidéki magyar „néptalaj” másfél-százados sorsáról szól. Varga Imre e tanulmányánál már arra a szorgalmasan összeállított statisztikai gyűjtésre támaszkodhatott, melyet gróf Révay István végzett.

Alapos munkát köszönhetünk Vass Lászlónak is, aki a felvidéki magyar irodalomról írt. A magyar pártok történetével Darvas István és Sinkó Ferenc foglalkoztak. Külön kiemelendő még Manga János néprajzi gyűjteménye. Ezt a csehszlovák rezsim alatt szerezte be, faluról-falura járván a vidéket.

Több mint harminc író járult e kötet megírásához. Az a régi óhajunk tehát, hogy írássék meg végre a külföldi magyarság kézikönyve, ily értelemben, a magyar igazság szerencsés politikai alakulása folytán részben teljesedett.

Kodolányi János: Suomi titka.

Magyar Élet kiadása. Budapest, 1939. 146 1.

Szerzőnek ez már a második Suomi-könyve. Finnország az előbbiben még a „Cend országa“. Ma a lángoló hazaszeretetnek s mindennél jobban becsült szabadságakarataknak a hazája.

A választ arra, hogy vethette parányi erejét a kilátástalannak tűnő közdelemben, ideális demokratikus társadalmában találjuk. Az alig négy milliónyi népet nem emésztí olyan osztály- és nemzetiségi ellentét, mint Közép-Európa népeit. Az ország kormányzási formája döntő jelentőségű a védekezésnél. Minden zsarnokság megöli a népben az életakaratot, az önálló intézés, a felkelés szellemét. Húsz spanyol konquistadore elszánt rajtaütéssel megsemmisítette az inkák birodalmát! Ahol a szabadság, ott a győzelem is. Ez Suomi titka.

Carl Frh. v. Bardolff: Soldat im alten Österreich.

Eugen Diederichs Verlag. Jena, 1938. 349 1.

Az osztrák-magyar monarchia legkényesebb feladata a népek kormányzása és egységben tartása volt. Ferenc Ferdinánd egyéni elgondolásai aggodalomra adtak okot. Az osztrák gondolat — úgy tudták — szerte abban állott, hogy a magyarok ellen ki kell játszani a monarchia szláv többségét. Szerző önéletrajza új megvilágításba állítja Ferenc Ferdinánd terveit. Jellemző, hogy nemcsak nálunk nem voltak tisztában, hogy milyen keretek között mozog a trónörökös néprendező terve, de még legszűkebb környezetében is tájékozatlanok maradtak hívei.

Szerző megemlíti, hogy a németek — nem az osztrákok — egészen tévesen képzelték el a délkelet-európai nemzetiségi viszonyokat. Egyrészt túl egyszerűnek tekintették s a követelések teljesítése mögött nem látták a pánszláv veszedelmet, másrészt a „zabolátlan magyar urak“ megfékezésével a germán kultúrfőlény útját akarták biztosítani. Tévesen értékelték az ezeréves múlttal és tapasztalással bíró magyarság szerepét e nemzetiségi harcisan. Bardolff leleplezi tájékozatlanságukat. Részünkre is elégtételül szolgálhat megállapítása. Nemcsak mi vagyunk kénytelenek újból meg újból megállapítani, hogy egyoldalúságból származó félreértések táplálták az ezeréves elnyomás meséjét, hanem olyan illetékes helyek is, mint Bardolff, a trónörökös katonai irodájának főnöke.

A magyar nemzetiség-történelem egyik legfőbb feladatát abban látjuk, hogy ilyen művekből állítsa össze nemzetiségi politikánk helyesebb megvilágítását.

Friedrich Burgdörfer: Bevölkerungsentwicklung im Dritten Reich.

Kurt Vowinckel Verlag. Heidelberg—Berlin, 1938. 84 1.

Szerző „Nép ifjúság nélkül“ (Volk ohne Jugend) című feltűnést kelte munkájának harmadik kiadásához függelékkel írt. Ebben a tényeket a közérthetőség kedvéért jobban kidomborította s bírálattal egészítette ki. Ezenkívül a nemzetiszocialista kormány népesedési politikájának is akart szolgálni ezzel a pompás áttekintést nyújtó könyvecskével. Abból a tételtől indul ki, hogy minden nép örök életű lehet, ha ehhez komoly akarat van, ha az erkölcsi erőt ki tudja termelni magából, amely életlángját nem engedi elaludni. A nép strukturális embersokaság. Életkorok szerint az újszülöttek képezik az alapot. Erre épülnek a halálritkította következő korosztályok, egészen az aggokig. Ezek csoportja a legkisebb mert az élet sok akadályán csak kevesen jutnak át. A népszaporodásnál csak a produktív korosztályok jöhetnek számításba, a 16 és 50 év közöttiek. A születési arányszámot az egész népességre szoktuk vonatkoztatni.

Miután a legalsóbb és legfelsőbb osztály a szaporodásban nem vesz részt, az arányszám a valóságot nem fedi. A „tisztított“ népesedési mérleg nálunk is azt mutatja, hogy természetes szaporulat helyett már fogyás apasztja néptestünket (Barsy Gyula: M. Stat. Szemle, 1938. 600. old.) A népesedési statisztika ma a legnemzetibb tudományok egyike lett. Mindenkinek jól kell ismernie biológiai erőnket. Burgdörfer e tudomány egyik legkitűnőbb mestere.

Richard Busch-Zantner: Agrarverfassung, Gesellschaft und Siedlung in Südosteuropa. Unter besonderer Berücksichtigung der Türkenzeit.

Beiheft zur „Leipziger Viertel jahresschrift für Südosteuropa.“ Heft 3.
Otto Harrassowitz. Leipzig, 1938. VII/158 1.

Amit szerző elénk tár, az lényegileg nem más, mint a volt török birodalom európai tájainak színváltozásai, különös tekintettel a társadalmi rendszer tájalakító elemeire: kúria, kastély, vár, bástya, családi ház stb. Szerző többet keresett, várt, mint amennyit tárgya természeténél fogva felderíthetett. Míg a távoli Turkesztánnal párhuzamokat talál, addig a magyarországi török agrárviszonyokról említés sem történik. Érdekes szerzőnek az a törekvése, hogy „Balkániájának szociális térségét“ a német erők előterévé tegye. A „vlach“ szómagyarázattal kapcsolatban, csak az aromun vagyis cincár és albán törzseket tartja szem előtt a balkáni vándor pásztornépek képviselőiként, holott pl. a Lukinich féle Archivum Európáé Centro-orientalis számaiban Kniezsa István és Tamás Lajos alapvető cikkei a délkeleteurópai néptörténetet részletesebben világították meg. Értékes munka, bár címe szerint talán mást várt az olvasó.

Hans Jürgen Seraphim: Rodungssiedler. Agrarverfassung und Wirtschaftsentwicklung des deutschen Bauern-tums in Wolhynien.

Paul Parey Verlag. Berlin, 1938. 146 1.

Tanulmány a volhyniai német telepítés történetéről alkalmasabb időpontban nem is jelenhetett meg, mint a nagy német hazavándorlás korszakában. Ez a német népcsoport, mely már meg is kezdte új hazájába való vándorlását az orosz érdekhátáron innen fekszik. Ha végigtekintjük életét a 18—19. században történt telepítéstől napjainkig, azt súlyosnak találjuk. Irtvánv-falvakról van szó az ukrán „néptalajon“. A világháború idejét legnagyobbbrészt Szibériában töltötte a férfinépeség. Visszatérve, romhalmazt talált, de nem otthont. Egy évtized telt el. míg megint talpraállott — s most felsőbb parancs hívja vissza, hogy élüről kezdje hányatott életét. Aki a telepítések pénzügyi, agrárpolitikai, szervezési stb. kérdéseivel foglalkozni óhajt, nem teszi le csalódottan szerző munkáját.

Bettina Kronacher: Der deutsche Lebensraum in der Geschichte.

Moritz Diesterweg. Frankfurt a. M., 227 1. sok ábrával.

Szerző történelmi áttekintés alapján állapítja meg, mi tartozik a német élettérhez s mi már nem német érdekerület. A germánság több ezeréves történelme folyamán változó nagyságú élettér birtokosa volt. Az „élettér“ itt az a terület, amelyen a németek (előbb germán törzsek) éltek, a földet művelték, ipart űztek s kultúrát teremtettek. Más nép egyszerűen hazáról beszél. Lehet, hogy a német élettér-elmélet keletkezésére döntő hatással volt a németiség szerencsétlen földrajzi helyzete. A tenger felé Anglia régóta elállta útját s a korábbi német gyarmatosítási kísér-

letek Délamerikában szintén kudarcba fulladtak. Keleten minden természetes gát, határ híjján „beomlott“ a szláv tengerbe és a délkeleteurópai térségekbe.

Ein Volk für andere — ez a címe egy nem régen megjelent könyvnek: a németység régóta azt érzi, hogy „másért való“ nép. Az asszimiláció mindenütt német tömegeket, alakított át. Talán, ha ez a folyamat nem indul meg, akkor ma sokfelé a keleteurópai térben nemzetiségi kisebbségek élnének a nagynémet néptalajon.

G. .I. L.

S Z E M L E .

Teleki Pál gróf miniszterelnök az újév alkalmával a következő rádió-szózatot intézte a külföldi magyarsághoz:

— Magyarország népének nevében testvéri szeretettel üdvözlöm újév napján az óhazától távol és az államunk határain kívül élő magyarokat, New Englandtól Floridáig és a Pacificig, Kanadában, Braziliában és mindenütt, messze és közel azokat, akik emlékezésből, azokat, akik vágyból idegondolnak, de azokat is, akik örömök vagy nélkülözések között elfeledtek volna már a magyar hazára gondolni, — mert mindnyájan oszszetartozunk. Hallják és nyugodjanak meg: Él magyar, áll Buda még!

*

C. A. Macartney, a kisebbségi kérdések Európaszerte ismert szakértője, a magyarság őszinte barátja és több, hazánkról szóló nagy mű szerzője, nagy érdeklődés mellett tartotta meg előadását, mint a Society of the Hungarian Quarterly vendége. Angliában — mondotta — a közvélemény nagy fontosságot tulajdonít a kisebbségi kérdésnek, de óvatosan foglal állást, mérlegelve a múlt eredményeit és tévedéseit és megvárja a helyes időpontot, mikor alkalom nyílik újabb, jobb rend felépítésére. A főkérdés szerinte az: van-e egyáltalán jogosultsága a kisebbség védelmének és ellenőrzésének. Ha igen, milyen államokra kell kiterjednie, milyen szerv gyakorolja és milyen formát kell öltenie? Az első kérdésre azt válaszolja az előadó, hogy a legkívánatosabb az lenne, ha a kisebbségek semmiféle ellenőrzés alatt nem állnának, mert nem lenne rá szükségük. A múltban, sajnos, ennek az ellenkezőjét tapasztaltuk. Egyes államok jogegyenlőtlenséget teremtettek. Nézete szerint az ellenőrzésre független szerv inkább volna hivatott, mint valamely érdekelt állam. Kétségtelen, hogy az államonként való ellenőrzés szükségessé válik, amikor a független szerv nem gyakorolja lelkiismeretesen hatalmát. A formát illetőleg — úgy gondolja — a Népszövetség tévedett, mikor egészen különböző államokra azonos rendszert erőltetett rá és elvetett minden formulát, amely a kisebbségek területi megszervezését javasolta. Helyesebb lenne, ha a kisebbségvédelemben változatosságot vinnének bele, a népek érdekeinek és kívánságainak megfelelően. Eszményi politikát követett Szent István, amikor súlyt vetett különböző nyelveket beszélő állampolgárokra. Ez már nem is nemzetiségi, hanem igazi nemzeti politika volt.

*

A „Láthatár“ Kisebbségtudományi Munkaközössége előadássorozatának keretében Kovács Alajos dr. államtitkár, a Közp. Statisztikai Hivatal volt elnöke január 12-én előadást tartott „A statisztikai tudomány feladatai a korszerű magyar nemzetiségszemlélet kialakításában“ címen. Révay István gróf, az Egyesült Magyar Párt ügyv. elnöke és Rónai András az Államtudományi Intézet h. vezetője hozzászólása után arról a prob-

lémáról fejlődött vita, hogy a népszámlálás a nemzetiséget közvetlen kérdéssel, vagy az anyanyelv kérdése alapján állapítsa-e meg.

*

A Felvidéki Tudományos Társaság Budapesten december 15-i ülése keretében Gréb Gyula a „Szlovákiai németek településtörténetének vázolata” címmel előadást tartott.

*

A Magyar Távirati Iroda a Deutsches Volksbote „Keine Schüler?” című cikkére vonatkozóan megállapítja, hogy a magyar kormány Szekszárdon német gimnáziumot, Bátaszéken és Munkácson német polgári iskolát létesített önálló szervezettel és igazgatással. Ezekben az iskolákban a tanítás nyelve német és a magyart csak mint tantárgyat tanítják. Miután sem Szekszárdon, sem Bátaszéken ezelőtt német tanintézet nem működött, ebben az iskolai évben csak egy osztály megnyitására kerülhetett sor.

*

A megszállt lengyel területek fő kormánybiztosa, Frank birodalmi miniszter jelentkezésre hívta fel azokat a szláv népcsoportokat, amelyek a szovjet birodalomba óhajtának kivándorolni. Az áttelepítést végző szovjetdelegációnak a német kormány tanáccsal és tettel segítségére lesz.

KISEBBSÉGI SOBS.

Románia.

Kisebbségi emlékirat.

A magyar kisebbség sérelmeinek feltárására a Magyar Népközösség vezetősége szeptember folyamán emlékiratot nyújtott át a román kormánynak. Az emlékiratot átnyújtó küldöttség Dragomir kisebbségi miniszterrel is tárgyalást folytatott, aki a kongrua, a királyhágómelléki ref. egyházkerület elismerése, az aradi magyar evangélikus superintendencia elismerése, a katolikus egyház perei, a premontrei rend erdőügye és a csíki magánjavak kérdésében a tárgyalások eredményeként rendelkezéseket bocsátott ki. A Népközösség vezetőinek Argetoianu akkori román miniszterelnök ugyancsak ígéretet tett — mint már annyiszor — a kisebbségi ügyek méltányos rendezésére, kijelentve, hogy amennyiben az egyes szakminiszterek nem teljesítenék a magyarság jogos kéréseit, úgy forduljanak bizalommal hozzá s tekintsék őt a kisebbségek bírójának.

Közbelépett a Magyar Népközösség az Ókirályságba áthelyezett magyar jegyzők érdekében is, de a belügyminiszter ebben a kérdésben csak az ügy tanulmányozására tett ígéretet.

A határszéli magyarság sérelmeit a Népközösség ugyancsak beadvány formájában hozta a kormány tudomására, kérte a panaszok megvizsgálását és orvoslását. Az ügy megvizsgálására Sturdza állami vezérfelügyelőt küldték ki, aki Nagyváradon és a biharmegyei községekben helyszíni szemlét fog tartani s erről jelentést tesz a belügyminiszternek.

Ismerve a román államgépezetnek az ilyen esetekben nem éppen nagy mozgékonyosságát, a tényleges jogorvoslás, ha erre egyáltalán majd sor kerülhet, sokat várhat majd magára.

A nyelvvizsgán elbukott és ezért elbocsátott magyar vasutasok ügyében a kolozsvári vasutas nyugdíjgyesület Vaida képviselőházi elnöknek nyújtott át emlékiratot, aki haladéktalan intézkedésre tett ígéretet.

Oktatásügy.

A római katolikus elemi iskolai tanulók számának nagymérvű csökkenése tűnik ki az erdélyi római katolikus egyházmegyei tanács, a volt Státus évi szokásos beszámoló jelentéséből. Az elemi iskolák tanulóinak száma 1921-ben még 45.000 volt, most pedig mindössze 14.897. Ezt a csökkenést főleg az magyarázza, hogy a katolikus gyermekeknek ma mintegy 70%-a nem saját felekezeti iskolájában tanul. Némileg vigasztalóbb a katolikus középiskolák helyzete, mert ezek keretét nagyjából sikerült az egyháznak megmenteni.

Nem kevésbé súlyos a református elemi iskolák helyzete is. Az összes református tankötelesek száma 73.610, de református elemi iskolába mindössze 21.781 gyermek jár. Románnyelvű állami iskolába 35.170 református gyermek, magyarnyelvű állami iskolába pedig 4.481 gyermek jár. Az unitárius iskolaköteles gyermekeknek csupán 19%-a jár saját felekezeti iskolába.

Kisebbségi vonatkozásban figyelmet érdemel az új román középiskolai törvény. A törvény 6. cikke biztosítja a felekezeti iskolák eddigi jogait. Ez a szakasz egyébként érinti a román kormány Szentszékkal kötött konkordátumának 19. és 20. cikkét, mely a felekezeti iskolák ügyét szabályozza. Felekezeti középiskolák felállításáról intézkedik a törvény 10., 11. és 12. cikke. Minthogy azonban az új törvény egyes szakaszai nem elég világosak, annak érdekében, hogy az ezután megjelenő végrehajtási utasítás világos és szabatos szövegezésben jelenjék meg, tárgyalások indultak meg a tanügyi kormányzat és a kisebbségi iskolák vezetői között.

Az őszi érettségi vizsgálat során, szeptemberben az egész ország területén 3521-en jelentkeztek vizsgára. A vizsga a jelöltek 63,7%-ának sikerült. 1938 őszéhez képest szembetűnő a javulás, mert akkor a jelentkezőknek csak 45,4%-a érettségizett sikerrel. Külön a magyar jelöltek őszi érettségi eredményeiről ezideig nem áll rendelkezésünkre semmiféle adat.

Az iskolafenntartási segélyek kiutalása egyes városokban vontatottan bár, de mégis megkezdődött. A marosvásárheiyi kisebbségi iskoláknak kiutalandó 14,5%-os iskolafenntartási segély és egyházi segély céljaira mintegy 200.000 leit állítottak be a költségvetésbe. A város a segély 50%-át ténylegesen ki is fizette. Kolozsvárott a fenti célra 1,100.000 leit irányoztak elő a városi hatóságok s ennek első részletét, az összeg 44%-át folyósították is a felekezeti iskolák számára. Besztercén az iskolatámogatási célokra előirányzott 600.000 leiből mindössze 90.000 lei jut az ottani evangélikus iskoláknak. Még rosszabb a nagy magyar többségű Arad felekezeti iskoláinak helyzete, ahol sokáig úgy látszott, hogy egyáltalán nem is utalnak ki segélyt. Többszöri intervencióra azonban a 2.000.000 leies iskolasegélyből mégis juttattak 35.000 leit a felekezeti iskolák részére. Ebből a katolikus fiú és leányiskola, a luteránus német elemi iskola, a szerb elemi 5—5.000 (1), az aradgáji szerb elemi iskola pedig 10.000 leit kapott.

Temesvár egyetlen magyarnyelvű középiskolájának, a négy osztályos róm. katolikus főgimnáziumnak még évekkkel ezelőtt megvonták a nyilvánossági jogát. Az 1938:39. tanévben az első osztály számára engedélyezték a nyilvánossági jogot azzal az ígérettel, hogy azt fokozatosan kiterjesztik a többi osztályra is. Az idén azonban nem érkezett meg a második osztály nyilvánossági jogának elismerése és éppen ezért a tanintézet vezetősége most a Magyar Népközösség útján igyekszik odahatni, hogy a nyilvánossági jogot az iskola valamennyi osztálya számára egyszerűsmindenkorra adják meg.

Veszély fenyegeti a csikcsomortáni római katolikus iskola további fennmaradását, mert a község peres úton bírói határozattal kimondatta, hogy az iskola a község tulajdona. Az iskolaépületet át kellett adni a községnek, mely most az állami iskolát helyezi el benne. Hasonló módon átvette a község a csiksomlyói katolikus iskolát is.

A magyarul tudó elegendő számú állami tanító hiánya továbbra is súlyos akadályt jelent az új párhuzamos osztályok felállítását célzó kérvények kedvező elintézésénél. A meglévő állami iskolák tanítóinak legnagyobb része nem is tud magyarul. A szalárdi (Bihar vármegye) magyar szülők most mozgalmat indítottak, hogy az ottani állami iskolába olyan tanítót nevezzenek ki, aki a magyar nyelvet bírja s így az állami iskola magyar párhuzamos osztályán tanítani is tud.

A magyar orvostanhallgatók számarányának biztosítása érdekében Dragomir kisebbségi miniszternél kérelmet terjesztettek elő a magyar népközösség parlamenti tagjai. A miniszter az ügy kedvező elintézését helyezte kilátásba.

Általános kisebbségi vonatkozásánál fogva meg kell emlékeznünk az ukrán nyelv elemi iskolai tanításának részleges bevezetéséről is. Azokban az iskolákban ugyanis, amelyekben az ukrán tanulók száma túlyomó, heti négy órában ukrán nyelvet tanítanak, heti két órában pedig a növendékek anyanyelvén tanítják a hittant. Ahol a tanulók 20%-a ukrán, heti két órában tanítanak ukrán nyelvet és heti két órában ukrán nyelven hittant adnak elő. Az ilyen előadások ellenőrzésére a sucevai tartományban kerületi tanfelügyelőt neveztek ki egy ukrán tanító személyében. A csernovitzi tanítóképzőben s az állami fiúgimnaziumban nem kötelező tantárgyként bevezették az ukrán nyelvet. Az ottani egyetem bölcsészeti karán pedig szlavisztikai előadások keretében előadásokat tartanak ukrán nyelvből és irodalomból.

Egyházi ügyek.

Az erdélyi római katolikus intézmények vitás kérdéseinek elintézésére román-magyar vegyes bizottság ült össze. A katolikus intézmények képviselői emlékiratot nyújtottak át az intézmények helyzetéről. Erdemi tárgyalásra, illetve határozatra azonban mindezeidig nem került sor.

Hasonló módon lépéseket tettek Bukarestben, az erdélyi református egyház képviselőjében. Illés Gyula és Laár Ferenc egyházkerületi tanácsosok, akik az egyházi, lelkesítő és tanítói segítők, valamint a református felekezeti tanintézetek nyilvánossági jogának rendezése érdekében interveniáltak.

A királyhágómelléki, illetve a nagyváradi református püspökség hivatalos elismerése a Monitorul Oficial 1939 november 22-i 271. számában megjelent rendelettvénnyel történt meg. Az egyházkerület hatáskörébe Arad, Bihar, Brassó, Máramaros, Szörény, Szatmár és Temes vármegyék, továbbá Szilágy vármegyéből az érmihályfalvai és nagykarolyi járás tartoznak. Az egyházkerület lélekszáma 230—250 ezer.

Az unitárius lelkészek nyomasztó anyagi helyzetét tárta fel az unitárius egyházközség december havi Kolozsvárott tartott közgyűlése. Az egyházi főhatósághoz intézett emlékiratban a lelkészi fizetések emelését kéri. Kívánatos lenne, ha az egyházi főhatóságnak sikerülne a kormány-nál elérni azt, hogy tegyék egyenlővé az unitárius lelkészek kongruáciát a román egyházak papjainak kongruáciájával. Az egyenlőtlen helyzet eddig is fájó sebe volt az erdélyi unitárius egyháznak.

Fiedler Tsván, a szatmár-nagyváradi egyesített római katolikus egyházmege püspöke egészségi okokra és előrehaladott korára hivatkozva benyújtotta lemondását. A lemondást a Szentszék elfogadta és az egyházmege ideiglenes vezetésével Márton Áron erdélyi római katolikus püspököt bízta meg.

Az egyházak úgynevezett illetékegyenérték-adófizetése ügyében a román jogszolgáltatásnak nincs kialakult, egységes álláspontja. A fogarasi törvényszék letárgyalta az egyházak által beadott fellebbezést, melyben az illetékegyenérték-adók törlését kérték azon az alapon, hogy a történelmi egyházak a közintézmények sorába tartoznak s így a bélyegtvény ló. cikke alapján adómentességet élveznek. A fellebbezők között volt a görög katolikus, a fogarasi református és evangélikus egyház is. A tör-

vényszék arra az álláspontra helyezkedett, hogy adómentességet csakis a lelkészek által használt parochiális épület és birtok élvez. A nagyváradi törvényszék viszont ezzel ellentétes határozatot hozott és mentesítette az egyházakat az illetékegyenérték-adó fizetése alól.

Bukarestben a királyi palota környékének rendezése során kisajátítás alá kerül a református templom. A felajánlott kisajátítási ár azonban nem elegendő egy új központi templom építéséhez szükséges telek megvásárlására. Az egyház érdekében Bánffy Miklós gróf tett lépéseket a bukaresti főpolgármesternél.

Türelmetlenség.

A határszéli román telepítések előmozdítása érdekében az arad megyei szövetkezetek értekezletén kezdeményező lépések történtek. Elhatározták, közbenjárnak annak érdekében, hogy a határmenti román lakosság részére olcsó hiteleket folyósítsanak falusi és városi házbirtok és házvásárlások céljaira.

Minden más vonatkozású ígéret ellenére is legújabbban Aradról felsőbb utasításra 8 kisebbségi postastisztviselőt helyeztek át az Ókirályságba.

A távozó igazságügyminiszter, Iamandi, utódjának, Micescu igazságügyminiszter beiktatásán mondott beszédében dicsekvően hangsúlyozta, hogy a román elemet minden téren elsőbbséghez juttatta.

Egy 1938-ban lefolytatott templom-át kutatás epilógusaként, amikor a csendőrség állítólagos irredenta iratokat keresett, a brassói ítélőtábla Vákár Jakabné gyergyósomafalvi asszonyt két évi fogházra ítélte. A vád szerint ugyanis Vákárné arra buzdította a lakosságot, hogy öljék meg a kovácsot, akire a csendőr ráparancsolt, hogy a templom ajtaját nyissa ki.

Engedély nélküli gyülekezésért 2—2 évi börtönre ítélte a kolozsvári katonai törvényszék hat csutai (Maros vármegye) lakost.

A helyi hatóságok önkényes intézkedéseinek folytonosságára élénk fényt vet az aradi pénzügyigazgatóság magatartása. A pénzügyigazgatóság csak abban az esetben adja ki a már jóváhagyott italmérsi engedélyeket a Hangya kötelékébe tartozó szövetkezeteknek, ha azok román kimérőt alkalmaznak.

Az erdélyi kisebbségi egyházak fáradhatatlan és találékony bajkeverőjének, Chibu Onisifor egyetemi tanárnak beadványára járásbírói ítélettel az állam javára írták át annak idején a nagyváradi jogakadémia épületének tulajdonjogát. Az ügyben most a nagyváradi törvényszék nem jogerős ítélettel elutasította a bukaresti római katolikus érsekség, mint az épület tulajdonosának fellebbezését és jóváhagyta a járásbírói ítélet sémelmes határozatát.

Tekintélyes közgazdasági folyóirat, az Analele Economiceli Statistice tanulmányban foglalkozik a román nemzeti munkavédelem, illetve a románság gazdasági elsőbbségének kérdésével. Legfontosabb teendők — a folyóirat szerint — a hitel nacionalizálása, újabb román bankok alapítása, román kisiparos műhelyek létesítése, a román kisiparosok kiképzése és adómentesség engedélyezése új román iparvállalatok számára. Kétségtelenül már eddig is sok történt román részről fentjelzett irányban s ezek az újabb intervenciós elgondolások még inkább aláásnak az amúgy is megrendült kisebbségi ipar és kereskedelem alapjait.

Ügyvédkérdés.

Az ügyvédi kamarák eddigi vezetőségét kormányrendelettel leváltották, illetve átmeneti bizottságokkal cserélték fel. Amint az erdélyi magyar sajtó megállapítja, az új átmeneti vezetőségek tagjainak névsora kisebbségi szempontból megnyugtató. Először történt, hogy a kisebbségek eléggé megfelelő arányszámban jutottak bizottsági helyekhez, sőt a dékányi méltóságot sem zárták el előlük.

Két székely vármegye ügyvédi kamarájának elnöki székébe magyar ügyvéd került és általában a magyar ügyvédek legjobbjait bevették az átmeneti vezetőségekbe. Természetesen itt még csak átmeneti vezetőségekről van szó s éppen ezért figyelemmel kell kísérni, megmarad-e az eddigi mellőzések után aránylag kedvezőnek látszó számarány a végleges vezetőségek megalakulásánál is.

A készülő új ügyvédtörvény megalkotásánál úgy kisebbségi, mint általános jogi szempontból fontos a szerzett jogok tiszteletben tartását biztosító kormánykijelentés, továbbá az ezzel összefüggő hivatalos állásfoglalás, hogy a kisebbségek arányszámuknak megfelelően érvényesülhetnek.

Munkáskérdés.

A szakmai szervezetek működését szabályozó ú. n. céhtörvény módosítására benyújtott törvényjavaslatot a képviselőház és a szenátus egyesített bizottsága letárgyalta. A Magyar Népközösség nevében Bartha Ignác hangoztatta, hogy a magyarság nem tekinthet el a meglévő szakmai szervezetek szerzett jogainak biztosításától. Tulajdonképpen a céh elnevezés nem fedi azt a fogalmat, amit a javaslat kifejez és meghatároz.

Nagv hibája a javaslatnak, hogy csak igen korlátolt céhszabadságot biztosít. A céhek tartományonként! megszervezése szintén nehézkes, gyakorlatiasabb lenne a megyék szerinti beosztás. Az egyes foglalkozási ágak meghatározása nem pontos, a javaslat a kézműves és kisiparos között nem tesz különbséget.

Magyar szempontból kívánatos lenne, ha az új céhtörvény módot nyújtana arra, hogy a magyar kisebbség minden foglalkozási rendje a maga népi csoportja szerint külön alosztályba tömörülhessen. A régebbi magyar iparosszervezetek elismerése, valamint vidéki magyar alosztályok engedélyezésére máris lépéseket tett a magyar parlamenti csoport és remény van a kérdés kedvező elintézésére.

A magyar munkások vezetőinek decemberben tartott bukaresti értekezlete kimondotta a munkásságnak a Magyar Népközösséghez való csatlakozását. A csatlakozás fordulópontot jelent a romániai magyar munkásság életében. A harmonikus egvütműködésre minden remény megvan annál is inkább, mert a munkásság a csatlakozás után is megőrizte jogát szakmai szervezeteinek fenntartásához.

Jugoszlávia.

Az 1939. évre visszatekintve, a kisebbségi arcvonalon enyhülés állapítható meg. Amint a szerb-horvát kiegyezés, Magyarország és Jugoszlávia közeledése is külpolitikai momentumokra vezethető vissza. Az államközi barátságból azonban még több juthatott volna a vajdasági magyarságnak.

A jugoszláviai magyarság vezére, Várady Imre az év elején őt üdvözlő küldöttség előtt nyilatkozott a magyarság helyzetéről.

Hangoztatta, hogy ha talán nem is száz százalékos igazság, mindkét országban meg van a megegyezésre való komoly törekvés. A mai rendkívüli időkben a kisebb államok vezetői jól tudják, miért kell közelebb hozni egymáshoz a nemzeteket. A közeledés politikájából semmiképpen sem támadhat kára a magyar kisebbségnek Jugoszláviában. Hinni és remélni kell, hogy eljön még a jobb jövő, amely meghozza a magyarság sérelmeinek orvoslását és kívánságainak teljesítését. A magyar kívánságok letelején áll a Magyar Párt felállításának engedélyezése. A magyar népcsoport részére külön politikai pártot kell létesíteni saját programmal. A jugoszláv miniszterelnök elutasító válasza nem ad jogot minden remény feladására. Több vezető horvát államférfiú kijelentette, hogy a hor-

vát bánságban a kisebbségek képviselőihez fognak jutni és a magyarok is pártot alakíthatnak. A másik kívánsága a délvidékieknek, hogy az adó-kivető bizottságokban magyaroknak is biztosítsanak helyet a magyar érdekek megvédése céljából. Az iskolakérdésben a névelmezési eljárás azonnali megszüntetését és magyar tanfelügyelők kinevezését várják. Miután a Magyar Közművelődési Egyesület felállítása elé az egyes városokban leküzdhetetlen akadályokat gördítenek, Várady e kérdést a német Kulturbund mintájára, Országos Magyar Kultúr szövetség útján akarja megoldani. Végül a magyar nincstelenek földhözjuttatását követeli. Bár eddig hangoztatták, hogy e kérés teljesíthetetlen, újabban szóba került egy második agrárreform lehetősége. Ennél a magyar jogokat is biztosítani kell. Talán az 1940-ik esztendő hozza majd a magyarság jobbrafordulását.

A szabadkai Magyar Olvasókör súlyos anyagi helyzetbe került.

*

Az 1938—1939. tanévben a jugoszláv egyetemekre és főiskolákra 17.300 hallgató iratkozott be. Ebből legfeljebb 300 magyar.

*

A magyar-jugoszláv kulturális kapcsolatok kimélyítése céljából báró Láng Boldizsár ny. altábornagy, az Interparlamentáris Unió magyarországi csoportjának elnöke október végén Belgrádba érkezett. Jugoszláv részről megállapították, hogy a baráti együttműködés eszméje a magyar közvéleményben mindinkább gyökeret ver. November elején Eckhardt Tibor is Belgrádban járt.

Szlovákia.

A magyarság helyzete az 1939. év végén.

A felvidéki magyarság a csehek uralma alatt mindig félreérthetetlen és megalkuvás nélküli ellenzéki politikát folytatott. A magyarságnak még volt minden oka, hogy hajthatatlan maradjon és együttműködésre ne lépjen. Ezen a csehek fizetett emberei sem tudtak változtatni aktivista programjukkal. A cseh-szlovák államot támogató kisebbségi politika megbukott.

A „felvidéki magyarság“ helyzete az önálló Szlovákiában egészen más jogi alapra épült. A bécsi döntés szerint a pozsonyi magyarság teljesen egyenjogú népcsoport, a vidéken elszórt magyarság sorsa felett pedig Magyarország és Szlovákia közvetlen megegyezéssel határoznak. A magyarság vezére, Esterházy János az első órától fogva hangsúlyozta, hogy minden hátsógondolat nélkül elismeri a szlovák államot és hozzájárul ahhoz a konstruktív munkához, mely a belső konszolidáció biztosítója. Az új helyzetben a magyarság nem helyezkedett a kormánnyal szembe és ellenzéki álláspont helyett építő munkára jelentkezett. Ezt a politikai gesztust azonban a szlovákok gyengeségnek értelmezték. Esterházy kénytelen volt az ebből származható végzetes hibákra rámutatni. „Ha nem reflektálnak a mi kinyújtott baráti jobbunkra és úrrá engednek lenni olyan hangulatot, mely ha talán nem is intenciója a kormánynak, mégis számos hivatalos hely és közeg részéről nyilatkozik meg velünk szemben, ez a szlovák nemzet szempontjából is súlyos következményekkel járhat.“

Amint az elmúlt esztendő nem hozta meg a közeledést, ma is mélyen a gyökéren rágja a fereg a testvéri viszony szálait.

Szlovákiában három népcsoport küzd egymás ellen. Változó erőállapotuk szabja meg a helyzetet. A magyar a leggyengébb anyagi és politikai tartalékok szempontjából, ámde áldozatkészségben és kitartásban nem az utolsó.

Szlovák kormánynyilatkozat.

Tuka miniszterelnök november 21-én ismertette az új kormány munkaprogramját. A kormány „új”, az előbbi miniszterelnök kivált a kormányból, mert államfővé választották.

A munkaprogram a belügyek alapos átrendezésén kívül felölelte a külföldön élő szlovákok kérdését is. Ezek a nemzetnek csaknem felét jelentik. A kormány a viszonyosság szigorú betartása mellett foglalt állást. Nemcsak az alkotmány kötelezi a kormányt, hogy csak annyi jogot kapjanak a szlovákiai népcsoportok, amennyit az illető nemzetiség anyaországa a szlovák nemzetiségnek megad, hanem a nemzeti becsület is. Más eljárás könnyen a gyöngesség látszatát kelthetné. Tuka ilyen megoldásra gondol: Győződjék meg a magyar népcsoport vezetője arról, hogy mennyi jogot kapnak a szlovákok Magyarországon, közölje, hogy a magyarországi szlovákok ezt vagy azt a jogot megkapták és még ugyanazon a napon miliméterre ugyanannyi jogot kapnak az itteni magyarok. Mindenestre különös, hogy az egykor jó hírben állott közjogász egy nemzetközi jogi kérdés ily megoldását ajánlja.

A kormánynyilatkozat további programpontjai röviden a következők: olcsó s megbízható közigazgatás 1940-től kezdve; az aggkori segélyek stb. új szabályozása: a hadsereg német minta szerinti átszervezése és a beszercebányai katonai akadémia létesítése: új Hlinka-gárda törvény, iskolai reform az elemitől az egyetemig, felsőbb bíróság Pozsonyban s egy kirendeltség Eperjesen, a különböző jogvidékek kodifikálása.

A magyar állásfoglalás ezzel a kormánynyilatkozattal szemben Esterházy beszédében nyert kifejezést. A reciprocitás alaptalan, célzatos hangoztatása hangulatkeltést szolgál, de pozitív cselekedetekre sohasem vezet. A viszonyossággal csak negatívumokat lehet elérni, mert mindig akkor hangoztatják, ha a magyar vezetőség konkrét panasszal fordul a kormányhoz. Ha a szlovákiai magyarok úgy élhetnének mint a hazai kisebbségeink, nem volna min panaszkodnunk. Sok félreértést és tudatos torzítást gyártanak az úgynevezett szentistváni gondolattal. Hrusovszky képviselő beszédében az ellen tiltakozott, hogy mi ilyen politikai tervekkel foglalkozunk. Ha azonban a szlovákok történetesen nem a magyar „elnyomatást” élvezik, hanem pl. a német birodalomban éltek volna, ma ott lennének, ahol a szórtok, kasubok és a többi fölszivódott népcsoport. A mi politikai elgondolásunk van olyan keresztény tartalmú, hogy Monsignore Tiso államában is hirdethetik. Esterházy ez érvelése ügyesen párosította a támadásokat.

A költségvetést előkészítő munkában a magyarság képviselője nem vehetett részt. A magyar tételek hiányoznak a költségvetésből, amely két milliárd előteremtésével számol, tehát fejenként 2000 koronát visel a lakosság közteher címén. A megejtendő népszámlálással kapcsolatban, melyre 800.000 korona az előirányzat, már most fel kell emelnünk szavunkat: eredményeit csak kifogástalan végrehajtás esetében ismerhetjük el.

Az iskolaügyi minisztérium költségrovata jellemző adatokat tartalmaz: elemi iskolák 100.5, német elemi iskolák 4.3, középiskolák 19.4, német középiskolák 1.9 millió korona.

Magyar tételek nem léteznek külön rovatban. Nem mérnek egyenlő mértékkel a nemzetiségek felé. Az Új Hírek közölte a hábarú előtti magyar állam támogatásában részesültek névsorát. Mindenki meggyőződhet, arról, hogy a magyar állam nem mért másképp saját fiának, mint bárki másnak.

A magyar iskolaügy követelése: magyar ügyosztályt a minisztériumban; magyar nemzetiségű tanfelügyelőt, szabad beiratkozási lehetőséget, osztályok megnyitását, óvodákat, vándortanítást, magyar irodalmi tanszéket az egyetemen stb.

Szlovák részről hallható kívánság ez: az egész magyarságnak Ázsiába való telepítése. A három milliányi nép a 12 milliónyit oktatja. Minden gyűlölet azért ömlik egy cseh származású német katolikus pap szájából, mert Pozsonyt akarja a magyarság. (Új Hírek 1939. okt. 29.)

Mit tehet az ellenséges környezetben a magára hagyott népcsoport mást, mint hogy történelmi hivatására gondol: „Szétszórt hajával, véres homlokával áll a viharban maga a magyar!”

Állam és gazdaság.

A megyei közigazgatás 1940 január elsejével lép életbe. Az eddig működött Országos Hivatal megszűnt.

Pozsonyban aláírták a német-szlovák állampolgársági egyezményt.

A Budapesten több hét óta folytatott magyar-szlovák gazdasági tárgyalásokat november 4-én fejezték be. Százmillió korona értékű árucseres forgalomról van szó. A megállapodás 1940 október 31-ig érvényes. Magyarország hízósertést, vágómarhát, zsírt, mezőgazdasági termékeket, gyümölcsöt, gyapotot, dohányt stb. szállít faneműek, cellulózék, papiros és egyéb iparcikkek ellenében. A megállapodás csak egyik része az idegenforgalomra, pénzügyi forgalomra, állatorvosi egyezményre vonatkozó tárgyalásoknak.

A szlovákiai magyar kultúrélet egyéves számadása.

Ezzel a címmel tartott szemlét a pozsonyi Új Hírek a letúnt esztendőről. Az 1939-es év lendülettel indult meg. A „Magyar Háznak Mozgalma” egy év eltelte után egyetlen ház felépítését sem válthatta valóra. Bizonytalan a jogi helyzet és túlnagy a kockázat. Az első kísérletnél az ellenséges Gárda „elkobozta” s saját részére elfoglalta a Magyar Háznak szánt épületet. Az anyaországban azonban szép eredménnyel gyűjtötték a téglákat e leendő kultúrházak részére. (L. A visszatért Felvidék 1918—1938. című munkát.)

A Szlovákiai Magyar Kultúregyesület székhelye a visszacsatolásig Komáromban volt. A szlovák kormány a magyarság ez egyetlen kultúregyesületét azzal a megokolással záratta be, hogy „székhelye” külföldön fekszik. Pedig akkor már Pozsonyban megtartották az egyesület újjáalakuló gyűlését. Miután a SZEMKE-nek jól kiépített vidéki fiókszervezete volt, a beszűntetés a kultúrunka* megbénításával volt egyenlő. Egyetlen út maradt, hogy a meglévő egyéb egyletek keretein belül pótolják a SZEMKE munkáját.

A Toldy-kör ennek köszönheti jelenlegi virágzását. A kör elnöke, Aixinger László. A téli előadássorozatot Arany János emlékezetének szentelték. Brogyányi Kálmán városi könyvtáros művészettörténelmi előadásokat tartott.

A Bartók Béla dalosegyglet is gyarapította taglétszámát és a viszonyokhoz képest szépen működik.

Újjászervezték a városi könyvtárat is.

A magyar rádió-órak elsikkadtak a válságos hónapokban.

A csehszlovák rezsimből fennmaradt Magyar Tudományos Irodalmi és Művészeti Társaságot, azaz a „Masaryk-Akadémiá”-t Madách-körre keresztelték. Eladósodása miatt helyzete még tisztázatlan.

A Magyar Gyermekvédő Egyesület és a Cserkészszövetség új alapszabályait még nem hagyták jóvá.

A magyar kulturális ügyek legfőbb vezetése Csáky Mihály gróf kezében van. önfeláldozó munkájának köszönhető, hogy a legjámborabb

műkedvelő-előadások betiltása ellenére mégis sikerül magyar rendezéseket szervezni. Ilyen volt pl. a szlovákiai magyar festők kiállítása is.

A téli segély céljaira megtartott utcai gyűjtés Pozsonyban ismét nagyszerű eredményt hozott. Az összegyűjtött 120.700 korona a szlovák és német két napig s kedvezőbb körülmények között végrehajtott gyűjtéshez képest — 54 ezer és 80 ezer korona — igen szép eredmény. Sokan csak ilyen gyűjtéseknél mertek nemzetiségi hovatartozásuk mellett hitet vallani.

A karácsonyi szeretetadományok megfelelő bőségben kerültek szétosztásra. Az Egyesült Magyar Párt 13 ezer szeretetsomagot osztott szét a párt karácsonyi ünnepén. A nyitrai körzetben hatszázötvenöt magyar család részesült adományban.

A karácsonyfákon ezidén sem hiányzott a zöld gyertya, a magyar remények szimbóluma. E gyertya elterjedése a legjobb nemzetiségi statisztika.